

ସମାବେଶ

ଭୀମାଭୂୟା

ଲେଖକ—ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ, ଏମ୍. ଏ.

ସଂପାଦକ—ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ—୧୯୭୪

ସ୍ୱକୀର୍ତ୍ତନ

—ବିଦ୍ୟାସୁଧା—

ବାଲୁବଜାର, କଟକ—୨

ମୂଲ୍ୟ—ଟ ୨.୫୦

PREFACE

This little story in Uriya is laid at the feet of Sir Andrew Henderson Leith Fraser, M.A., L.L.D., K.C.S.I., on the throne of Belvedere, as a jungle flower from the hills inhabited by the primitive Bhuiyan tribe, His Honour being the first Lieutenant-Governor to have graced with his visits the inaccessible states of the Orissa Gurjats. In being graciously pleased to accept the dedication of so insignificant an object His Honour has shown the magnanimity of the Chinese Emperor who accepted the offering of a handful of water from an humble peasant as a token of loyalty.

It will not be out of place to insert here a few observations about the Bhuiyan who is the hero and whose manners, customs, ideas, thoughts and institutions form the groundwork of this little narrative. As derived from the word Bhuin or soil the Bhuiyan is the child of the soil. The word was once used as a title to the deserving and is still retained as an object of pride by old families of respectability such as the Bhuiyans of Gurpada, Sahabandar, Jamkunda and Mangalpur in the District of Balasore. But the real Bhuiyan has long been deprived of his best soil and driven into the hilly parts of Orissa covered with dense and gorgeous jungles. I have seen some of this scenery in the company of an official who could not but admire it as surpassing beauty and grandeur the well-known scenery of the land and the Vindhya Hills. Though thus driven into the depths of the jungles, the Bhuiyan has all along fondly cherished the loyalty that led centurie

such books as written in the present day, generally distasteful to me. Your book, however, is one which has greatly interested me. The selection of the theme (the simple life of the primitive Bhuiyans of Keonjar), the sympathy and fidelity with which the plot has been manipulated, the deep knowledge of human nature evident in the ingenious characterisation of the various persons, the truth and the freshness of the descriptions, whether of natural sceneries or of human institutions and ceremonies, the pure and elegant diction redolent of the homely sweetness of Oriya undefiled as also of the dignity of classical speech, and, above all, the supremely wise spirit of reverence and charity with which the book is deeply impregnated, mark it out as the best of all romances yet written in Oriya."

MUZAFFARPUR,

September 1908

}

GOPAL BULHUB DAS

ମୁଖବନ୍ଧ

ଐମାଭୁୟାଁ ଉପନ୍ୟାସଟି ୧୯୦୮ ମସିହାରେ କଟକ ଏଡ଼ିଓର୍ଡ଼ାଡ଼ି ପ୍ରେସରୁ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଲେଖକ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସ ଓଡ଼ିଶାର କୃଷା ସନ୍ତାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ୧୮୭୦ ମସିହାରେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ସାଲେପୁର ଥାନାର ସତ୍ୟଭାମାପୁର ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ ଉତ୍କଳଗୌରବ ମଧୁସୂଦନଙ୍କର ଅନୁଜ । ତାଙ୍କର ପିତାଙ୍କ ନାମ ରଘୁନାଥ ଦାସ ଓ ମାତାଙ୍କ ନାମ ପାବଣୀ ଦେବୀ । କଲିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ଏମ୍. ଏ. ପାସ୍ କରି ସେ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ହୋଇଥିଲେ । ଭରଣପୂଜା ପକ୍ଷେ ଏହା ସେତେବେଳେ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ଚୁକ୍ତି ଥିଲା ।

ଚୁକ୍ତି-ଜୀବନରେ ସେ ଖୁବ୍ ସଜାଟ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷମ କର୍ମଚୁକ୍ତି ଭାବେ ପ୍ରଖ୍ୟାପିତ ଓ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଥିଲେ । ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ଭାବେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ଅବଶେଷରେ ସେ ଓଡ଼ିଶା କମିସନର୍‌ଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆସିସ୍ଥାଣ୍ଟ ଓ ଗଡ଼ଜାତ-ସମୂହର ଆସିସ୍ଥାଣ୍ଟ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ନାବାଳକ ଅବସ୍ଥାରେ ଗାଦି ପାଇବାରୁ ସେ ସେଠାରେ ସୁପରିଣ୍ଡେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଭାବେ କିଛିଦିନ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେହିଠାରେ ଥିଲାବେଳେ ସେ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଦମ୍ଭସ୍ତ୍ର ସଫର୍ଦ୍ଦରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ‘ଐମା ଭୁୟାଁ’ ରଚନାର ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିଲେ ।

ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ସୁନାମଧନ୍ୟ କମିସନରୁ ସପ୍ତ ବାହାଦୁର ନୟକଶୋର ଦାସଙ୍କ କନ୍ୟାଙ୍କ ସହ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ତାହାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନାମ ବସନ୍ତକୁମାରୀ ଦେବୀ । ସେ ‘ଶିକ୍ଷା ଦର୍ପଣ’ ଓ ‘ପରିଚ୍ଛାଦନା’ ପତ୍ରିକାର ସମ୍ପାଦନା କରିଥିଲେ ଓ “ଶିକ୍ଷାଦର୍ପଣ” ନାମକ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଓ ବସନ୍ତକୁମାରୀଙ୍କର କୌଣସି ପୁତ୍ର ସନ୍ତାନ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି କନ୍ୟାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠା ‘ଉମା ଦେବୀ’ ଓ କନିଷ୍ଠା ପୂଜ୍ୟା ଦେବନେନ୍ଦ୍ରୀ ରମା ଦେବୀ ଉତ୍କଳରେ ସୁନାମଧନ୍ୟ ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟି ପ୍ରଣୟାଶ୍ରୀତ । ନାୟକନାୟିକା ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ବିଶେଷତଃ ନାୟକଚରିତ୍ରର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିକାଶ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ ନହୋଇ ସାଙ୍କେତିକ ଭାବରେ ରହିଛି । ଉପନ୍ୟାସ-ଶେଷରେ ଉମାଭୂୟାଙ୍କ ସହିତ ସୁଜକୁମାରୀଙ୍କର ପ୍ରଣୟ ପରିଶିତ ଅସ୍ୱାଭାବିକ ପ୍ରଣୟମାନ ହେଲେହେଁ ଭାରତୀୟ ପ୍ରଣୟଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କର ପରଂପରା ଏକ ସଙ୍ଗତର ସମ୍ପୃକ୍ତ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହି ପ୍ରଣୟ ସ୍ୱାଭାବିକ ମନେହୁଏ । ପ୍ରାଚୀନ ଭାରତରେ ପୁରୁଣା ଯୁଗର ବ୍ରହ୍ମରାଜ ବ୍ରହ୍ମରାଜିଣୀ ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ରହିଅଛି । ତେଣୁ ଉପନ୍ୟାସଟି ସରସ ଓ ମନୋଜ୍ଞ ହେ’ଇ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ସାମାଜିକ ଜୀବନର ସ୍ଥିତିକୁ ପ୍ରକଟିତ କରିଅଛି ।

ଲେଖକ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କବିମାନଙ୍କର ପକ୍ଷପାଖୀ ଥିଲେ । ତାହା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଧୃତ କବିତାବଳୀରୁ ଜଣାପଡ଼େ । ତାଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସରେ ସେ ପୁରୁଣା ଚଳନ୍ତି ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀ ଗୋପାଳ ବଲ୍ଲଭ ଦାସ ସେ ଯୁଗର ସର୍ବାଙ୍ଗ ଚାକିରୀରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ

ସାହିତ୍ୟସେବା ଥିଲେ ଏବଂ ବହୁ କବିତା ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଣେତା ଓ ସଂକଳୟିତା ଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ‘ଇନ୍ଦ୍ରଧନୁ’ ପତ୍ରିକାର ସେ ଏକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଲେଖକ ଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ପ୍ରତିଭା ଉତ୍କଳର ଶିକ୍ଷିତ ସାଧାରଣ ଜାଣିଥିଲେ । ସେ “ଉଷା”, “ତାରକ ସହାର” ଓ “କୋଣାର୍କେ” ନାମକ କାବ୍ୟମାନ ଲେଖିଥିଲେ । କବିତା ମଞ୍ଜୁସା ଓ ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗୀତ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଥିଲେ । ସେକାଳରେ ଚଳୁଥିବା କେତେକ ସର୍କାସୀ ଆଇନର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । କବିବର ରଘୁନାଥ ରାୟଙ୍କ ଲେଖାକୁ ସେ ପସନ୍ଦ କରୁ ନ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ରଚନାବଳୀର ସେ ଶବ୍ଦ ସମାଲୋଚନା ଲେଖିଥିଲେ । “ଉକ୍ତି ରତ୍ନାବଳୀ” ଓ “ପ୍ରୀତି ସୁଧାକର” ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ କବିତା ମଧ୍ୟ ସେ ସଂକଳନ କରି ଛାପିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ମରଣ କବିତା ବହି ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେ କବି ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶୁଣୁର ଶ୍ରୀ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ଖବର ମଧ୍ୟ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୃତି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀ ଜାନକୀବଲ୍ଲଭ ମହାନ୍ତି ଉରଦ୍ଦାଜ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କ “ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା” ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭଙ୍କ ଜାତୀୟତା ତାଙ୍କ ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀର ଭ୍ରମଣମାନଙ୍କରୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଜଣାଯାଏ । ତାଙ୍କର ସେହି ଭ୍ରମଣ ଔପନ୍ୟାସିକ ଶ୍ରୀ ଗୋପୀନାଥ ମହାନ୍ତିଙ୍କ “ଦୀପଂ ଜ୍ୟୋତଃ” ନାମକ ପୁସ୍ତକରେ ବିଗଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ୧୯୧୪ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ତାଙ୍କର ଦେହାନ୍ତ ହେଲା ।

ଏହି ଉପନ୍ୟାସଟିରେ ଲେଖନୀ ଆଦିବାସୀ ଜୀବନର ଯେଉଁ
 ଚିତ୍ର ଦେଇଅଛନ୍ତି, ତାହା ଉତ୍କଳରେ ସେ ଯୁଗରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି
 ଉପନ୍ୟାସିକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସାଧିତ ହୋଇ ଯାଇ ନଥିଲା । ଆଦିବାସୀ
 ଜୀବନକୁ ନେଇ ଉତ୍କଳରେ ଏହାହିଁ ସେ ଯୁଗର ପ୍ରଥମ ଉପନ୍ୟାସ ।
 ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଦିବାସୀସଂଖ୍ୟା ସମୁଦାୟ ଲୋକସଂଖ୍ୟାର ଏକ
 ତୃତୀୟାଂଶ ଅଟେ । ଅନାୟିକ ତଥା ଆୟିକର ସଭ୍ୟତା ଓ ସଂସ୍କୃତି
 ଓଡ଼ିଶାରେ ନାନା ଭାବରେ ନାନା ଶେଷରେ ମିଶି ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନକୁ
 ସମୃଦ୍ଧ କରି ଆସିଛି । ଏହି ମିଶ୍ର ଧର୍ମ ଓ ସଂସ୍କୃତି ଉପରେ ଓଡ଼ିଶାର
 ଧର୍ମପରଂପରା ଓ ସଂସ୍କୃତି ଗଠିତ ହେଇଛି । ଏହା ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ
 ଓ ସଂସ୍କୃତି ନାମର ପରିଚିତ ହୋଇ ଆସୁଛି । ଉତ୍କଳର ପ୍ରଥମ
 ଉପନ୍ୟାସ ‘ପଦ୍ମମାଳୀ’ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ‘ବିବସିମା’ର ପରେ ଏହା
 ଉତ୍କଳର ତୃତୀୟ ଉପନ୍ୟାସ ।

ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଭୂସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ଖୁବ୍ ଖାତିର ଥିଲା
 ଏବଂ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ରାଜା ସର୍ଦ୍ଦାର ନିବାସିତ
 କରୁଥିଲେ । ଗରମଦାର ଭୂସ୍ତ୍ରୀ ପରିବାରମାନଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଲୋକେ ଓ
 ରାଜା ଖୁବ୍ ଖାତିର କରୁଥିଲେ । ବାଲେଶ୍ଵର ଜିଲ୍ଲାର ମଙ୍ଗଳପୁର,
 ସାହାବନ୍ଦର ଓ ନାମକୁଣ୍ଡାର ଭୂସ୍ତ୍ରୀ ଜାତିର ଲୋକେ ଶିକ୍ଷିତ
 ସଭ୍ୟ ହୋଇ ଧନାଜନ ଫଳରେ ଉଚ୍ଚ ଜାତିର ସମାଜରେ ମିଶି
 ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭୂସ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ବି ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କୁ
 ଆଦିବାସୀଭୁଲ୍ଲ ଦେଖନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଯଥାର୍ଥ ଭୂସ୍ତ୍ରୀଲୋକେ ଭଲ
 ଜମି ଓ ଗୃହରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଦନଜଙ୍ଗଲରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ
 ଭୁଲ୍ଲ ରହିଥାନ୍ତି । କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂସ୍ତ୍ରୀପୀଡ଼ ଏହି ଆଦିବାସୀଙ୍କ
 ରାଜ୍ୟ । ଯୁବରାଜ ଗାନ୍ଧୀରେ ବସିଲାବେଳେ ଭୂସ୍ତ୍ରୀ ସର୍ଦ୍ଦାରମାନେ ଭାଗ

ରାଜାଙ୍କୁ କାନ୍ଧରେ ବସାଇ ଦୁରରୁ ନେଇ ସିଂହାସନରେ ବସାଇବା ପ୍ରଥା ବହୁକାଳରୁ ରହିଛି । ଭୂୟାଁମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ଗାଦିରେ ବସାଇଲା ପରେ ସେ ଅଭିଷେକ ହୁଅନ୍ତି । ତାହାପରେ ରାଜା ସର୍ଦ୍ଦାରମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଶାଢ଼ୀ ବନ୍ଧାନ୍ତି । ଲେଖକଙ୍କ ଉପରିସ୍ଥ ସାହେବ କର୍ମଗୁଣ ଭୂୟାଁ ପୀଡ଼ ଦେଖି ସେଠାର ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ କହିଥିଲେ, ବିନ୍ଧ୍ୟଗିରିର ପ୍ରାକୃତିକ ଶୋଭାରୁ ଏହି ସ୍ଥାନର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ସୁନ୍ଦର । ଭୂୟାଁମାନେ ଅତି ରାଜଭକ୍ତ ପ୍ରଜା ବୋଲି ରାଜାଙ୍କୁ ଠାକୁର ଭଳି ମନେକରି ପୂଜା କରନ୍ତି । ଧାଙ୍ଗଡ଼ା ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କ ଗୁଙ୍ଗୁନାର, ଡଳଭଙ୍ଗାନାର ଭୂୟାଁ ଜାତିର ଅତି ପ୍ରିୟ ଉତ୍ସବ । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନେ ନିଜ ନିଜର ସ୍ୱର୍ଗୀ ସ୍ତ୍ରୀ ବାନ୍ଧୁ ଥାଆନ୍ତି । ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ମାଘପୋଡ଼ ପର୍ବ (ଓଷା ଉଜୁଆଁ) ଉତ୍ସବରୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସର ଆରମ୍ଭ । ଲେଖକ ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ଗତି-ମାତିକୁ ଏହି ଉପନ୍ୟାସରେ ଉତ୍ତମରୂପେ ଦର୍ଶାଇ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷିତ ସଭ୍ୟସମାଜର ଗତିମାତିକୁ ଅନେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସମ ଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ-ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଂପାଦକା ଥିବାବେଳେ ହଠାତ୍ ଝମାଭୂୟାଁ ବହିଟି କୌତୁହଳରେ ପଢ଼ିଲି । ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ହେଲେ ଆମ ଦେଶର ଆଦିବାସୀମାନେ ତାହା ପଢ଼ିବାକୁ ଆଗ୍ରହୀ ହେବେ ଓ ସାଧାରଣ ପାଠକ ୫୦ ବର୍ଷ ତଳର ଓଡ଼ିଆ ଜୀବନଧାରା ସଙ୍ଗେ ପରିଚିତ ହେବେ ବୋଲି ମୋର ଧାରଣା ହେଲା । ଆଉ କିଛି ନ ହେଉ, ବହିଟିର ଐତିହାସିକ ମୂଲ୍ୟ ଯେ ବହୁତ ବେଶୀ, ଏହି ଧାରଣା ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହେବାରୁ ଲେଖକଙ୍କ କନ୍ୟା ଦେଶନେତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ରମାଦେବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଓ ଲେଖକଙ୍କ ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ତଥା ‘ମଲ୍ଲଜହ୍ନ’ ଉପନ୍ୟାସର ଲେଖକ ଓ ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପୀ ଶ୍ରୀ ଉପେନ୍ଦ୍ରକିଶୋର ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଦ୍ୱିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପାଇଁ ଅନୁମତି ଆଣିଲି ।

(୧)

ବହିଷିରେ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ସଫର୍କରେ ଲେଖାଥିବାରୁ ମୁଁ ତତ୍-
କାଳୀନ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗର ସେକ୍ରେଟାରୀ ଶ୍ରୀ ହିମାଂଶୁ ଦୋଷଙ୍କ
ନିକଟକୁ ଯାଇ ବହିଷି ଛୁଟିବାକୁ ଦରଖାସ୍ତ କଲି । ସେ ମଞ୍ଜୁର
କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପୁସ୍ତକଟି ମୁଦ୍ରିତ ନ ହୋଇ ବହୁକାଳ ପଡ଼ି ରହିଲା ।
ତେଣୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟହୋଇ ନିଜେ ଛୁଟିବାପାଇଁ ତାହାକୁ ନେଇ ଆସିଲି ।
ମୁଁ ଛୁଟିଲେ ସରକାରଙ୍କ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗ ଏକହଜାର ଖଣ୍ଡ ବହି
କଣିବେ ବୋଲି ତତ୍କାଳୀନ ମନ୍ତ୍ରୀ ମହୋଦୟ ଓ ଡେପୁଟି ସେକ୍ରେଟାରୀ
ଶ୍ରୀ ପଦ୍ମନାଭ ମିଶ୍ର ମହାଶୟ ନିର୍ଭର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ।
ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକମେ ମୁଁ D. P. I.ଙ୍କ ଠାରୁ ସୁପାରିଶ
(approval) ପତ୍ର ତାଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲି । ମାତ୍ର ସେ ବହିଷି ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ-
କ୍ଷମେ ହଜି ଯିବାରୁ କେନ୍ଦୁଝରର ଓକିଲ ଶ୍ରୀ ଶଶୀ ସାହୁଙ୍କଠାରୁ ମୋର
ପୁତ୍ର ଶ୍ରୀମାନ୍ ଅମିତାଭ ଖଣ୍ଡିଏ ଛୁଣ୍ଟା ବହି ଆଣିଦେଲା । ତାହା
ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ନଥିବାରୁ କନିକା ଲାଇବ୍ରେରୀର ତତ୍ପ୍ରାସୀ ଶ୍ରୀମାନ୍ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନ
ବିଶ୍ୱାଳଙ୍କ ଉତ୍ତର ଖାତାଟି ଆଣିଲି । ଶୁଣିଲି ଏହି ଉତ୍ତର ଖାତା
ପତ୍ର ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ୍. ଏ. ପରୀକ୍ଷାର୍ଥୀମାନେ ପରୀକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ ।
ଏପରି ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ଇଉନିଭରସିଟି ପ୍ରେସରେ ନ ଛପାଇ
ଅପ୍ରକାଶିତ ଓ ଅପ୍ରାପ୍ୟ ବହିଷି କପରି ପାଠ୍ୟ ନିବାରଣ ହେଲା
ତାହା ବିଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ କଥା । ଯଦ୍ୱାହେଉ ଛୁଣ୍ଟାବହି ଓ ଉତ୍ତର
ଖାତାକୁ ମିଳାଇ ଏବଂ ପ୍ରେସପାଇଁ କଠି ସଂଶୋଧନ କରି
ଶ୍ରୀ ଦିବାକର ମିଶ୍ରଙ୍କୁ ଛୁଟିବାକୁ ଦେଲି । ସେ ବହିଷିକୁ ଯଦୂର
ସହିତ ଆଗ୍ରହରେ ଛୁଟିଛନ୍ତି ।

ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ‘ଭୀମାଭୂୟା’ ସଫର୍କରେ ଭକ୍ତକବି
ମଧୁସୂଦନଙ୍କ ପ୍ରଶଂସାପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭିମତ ସହ ଇଂରାଜୀରେ ଏକ

ଅଗ୍ରଲେଖା ଲେଖିଥିଲେ । ଛୁଟି ବହିରେ ସେ ଇଂରାଜୀଲେଖା ନଥିଲା । ମାତ୍ର ୮ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ “ଆସନ୍ତାକାଳି” ମାସିକ ପତ୍ରିକାରେ ଶ୍ରୀମାତୁୟୁଁ ବହି ସମ୍ବନ୍ଧେ ସାହେବମାନଙ୍କ ଅଗ୍ରଲେଖାର ଅନୁବାଦ ସହ ଲେଖା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ତାହାର ଚର୍ଚ୍ଚମା ଏବଂ ଉପନ୍ୟାସର ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରି ବିସ୍ତାରିତ ଭାବରେ ଲେଖିଥିଲି ।

ଶ୍ରୀମାତୁୟୁଁ ଉପନ୍ୟାସଟି ଗ୍ରେଟ ବହି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏପରି ବହିଟିଏ କେବଳ ସେକାଳ କାହିଁକି, ଏକାଳରେ ମଧ୍ୟ ବିରଳ । କି ରଜନୀତି, କି ସମାଜନୀତି, କି ଦଣ୍ଡନୀତି, କି ଅର୍ଥନୀତି, କି ଗୋଷ୍ଠୀନୀତି, କି ବ୍ୟକ୍ତିନୀତି ସବୁ ବିଷୟରେ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ଲେଖକଙ୍କର ଦାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଟେ । ଏପରି ତାହୁଁକି, ପୁଣି ସୋମାଣ୍ଡିକ ବହିଖଣ୍ଡେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିରଳ । କେନ୍ଦୁଝରର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜଜେମାଙ୍କ ସହିତ ଶ୍ରୀମାର ପ୍ରଣୟ, ଗୀନାମାଳି ପ୍ରତି ପ୍ରଥମ ପ୍ରଣୟ ଆକର୍ଷଣ, ପୁଣି ଗୀନାମାଳି ଶ୍ରୀମାର ବଡ଼ଭାଇ ବାଣୀପୁରକୁ ବିଦ୍ୱା ହେବାରୁ ଶ୍ରୀମାର ନୈରାଶ୍ୟଜନକ ବ୍ୟର୍ଥତାର ପରିଣାମ, ପ୍ରତିଦିବ୍ୱାର ପ୍ରତୀକ ନିଜର ନିରୁଦ୍ଦେଶ ଯାତ୍ରା ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ଚମତ୍କାର ଭାବରେ ବହିରେ ଲେଖାଅଛି । ତତ୍କାଳୀନ ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଅମଲ୍ମାନଙ୍କ ମନମୁଖୀ ଶାସନର କଥା ମଧ୍ୟ ଲେଖାଯାଇଛି । ସେ ଯୁଗର ସମାଜରେ ନାଶ୍ୱରଣ ମଧ୍ୟ ବିସ୍ତାରିତ ଭାବେ ଲେଖା ହୋଇଅଛି । ବହିଟି ପଢ଼ିଲେ ଲେଖକଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ବିଚାର, ଭଗବତ୍‌ଗରଣାଗତ, ଭାଗ୍ୟବାଦତା ଏବଂ ନ୍ୟାୟ ଓ ସତ୍ୟ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାଭାବ ପାଠକମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥାଏ । ଲେଖକ ବହିଟିକୁ ଯଥାର୍ଥଭାବରେ ଉପନ୍ୟାସର ଜୀବନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏବଂ ବହିଟି ଗୋଟିଏ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସାହିତ୍ୟ । ବହିରେ ବାସ୍ତବତାଠାରୁ

ଭାଗ୍ୟ, ଦଇବର କଥା ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୁଏ ।
 ସାଧାରଣ ଜନ୍ମଧର୍ମ ଓ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ, ଭୟ,
 ଆଶଙ୍କା ଓ ସୁଖସ୍ୱର କଥା ମଧ୍ୟ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି ।
 ସେଥିରେ ଉପନ୍ୟାସ ରଚିତ ହୋଇଥିଲେ ବି ଭବାଦର୍ଶ, ଭାଷା
 ଓ ବିଷୟ ଇତ୍ୟାଦିରେ ଏଥିରେ ଜାଣିପାରି ଜୀବନରେ ଆଦିବାସୀ
 ପ୍ରଥମ ମେଳ ରହିଥିବାରୁ ବହିଟି ଦେଶକାଳପାତ୍ରର ସୀମିତ
 ଆବେଷ୍ଟନା-ନିଗଡ଼ରେ ବନ୍ଦୀ ନ ହୋଇ ତାର ସୀମା ଛୁଡ଼ିଯାଇଛି
 ବୋଲି ଏହାର ମୂଲ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଚିରନ୍ତନର ସ୍ୱାକ୍ଷରକା
 ରଖିଦେଇଛି । ଏହାର ଐତିହାସିକ ମୂଲ୍ୟ ରହିଛି ବୋଲି ବହିଟି
 ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ
 M.A. ଶ୍ରେଣୀ ପାଇଁ ବହିଟିକୁ ପାଠ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରିଥିବାରୁ
 ସଫଳ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଧନ୍ୟବାଦାର୍ଥ । ଶେଷରେ ବକ୍ରବ୍ୟ
 ଏହିକି ଯେ, ଏହି ପୁସ୍ତକର ନାୟିକା କେନ୍ଦୁଝରଜେମାଙ୍କୁ
 ଲାଗିକ ମହାଶୟ ତାଙ୍କର ପଣଆଇ ଯେ କି ପ୍ରାର୍ଥନାକାଳରେ
 ସମ୍ପାଧନ ପ୍ରଥାରେ ସ୍ୱାମୀଙ୍କ ଶବ୍ଦଗତାରେ ବସି ସ୍ୱର୍ଗାଭିଷେଷ
 କରିଥିଲେ, ଉତ୍କଳର ସେହି ସଙ୍ଗ ରମଣୀ ମହାଶୟୀ ନାୟ
 ଶ୍ରୀମତୀ କୃଷ୍ଣା ଦେବୀଙ୍କ ସହିତରେ ସମାନ ଆସନ ଦେଇଛନ୍ତି ।
 କେନ୍ଦୁଝରଜେମା ମଧ୍ୟ ଆଜୀବନ ଏକପତ୍ନୀ ଧରି ବ୍ରହ୍ମରୁଣେଣୀ
 ହୋଇ ବୃନ୍ଦାବନରେ ରହି ତପସ୍ୟା କରିଥିଲେ । ଜୀବନରେ
 ସେ ପତିସଙ୍ଗ ଲଭି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପରକାଳରେ ପତିସଙ୍ଗ
 ବାସନାରେ ତପସ୍ୟା କରିଛନ୍ତି । ଏହା କେବଳ ଭାରତୀୟ ନାରୀଙ୍କ
 ପକ୍ଷରେ ହିଁ ସମ୍ଭବ । ଏହି ସଂସ୍କୃତି ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ନାରୀଙ୍କର ପରଂପରା
 ଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ପୁସ୍ତକର ନାୟିକା ଏକ ମହାନ, ଆଦର୍ଶମୟ
 ତଥା ଅତୁଳନୀୟ ଜୀବନର ନାୟିକା । ପ୍ରଣୟରେ ହିଁ ତାଙ୍କର
 ତପସ୍ୟାର ଆରମ୍ଭ ଏବଂ ତହିଁରେ ତାଙ୍କର ସିଦ୍ଧି ।

• ରାଜଜେମାଙ୍କ ଜୀବନଦର୍ଶନର ଗଭୀର ତତ୍ତ୍ୱ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବା ଏଥିରେ କେବଳ କଳ୍ପନାକୁ ଆଣିପାରି କରି ସମ୍ଭବ ହୁଏ । ବାସ୍ତବତାରେ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ର କଳନା କରିବା ପବନକୁ ଫାନ୍ଦରେ ଧରିବା ଭଳି ଏକ ଅସମ୍ଭବ କଥା—ଏ ଯୁଗରେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଣୟ ଧନ୍ୱିତ ଗୁଣ୍ଡପତ୍ର ଅଙ୍ଗାଙ୍ଗୀ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ ସେତେବେଳେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ଉପନ୍ୟାସର ବହୁଳ ପ୍ରଚାରର ଯଥେଷ୍ଟ ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ କରି ମୁଁ ଏହାକୁ ପୁନଃ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଲି ।

କଟକ
ତା ୭ । ୭ । ୭୪

}

ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀ

ବ୍ରହ୍ମମୂଲ୍ୟାସୁର

ସ୍ଵାଧୀନତା ପରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଗ୍ରଗତି ହୋଇଥିବା କହି କେହି କେହି ଆନୁସନ୍ଧୋଷ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଦ'ରୁରିଖଣ୍ଡ ମାସିକ ଓ ସାପ୍ତାହିକ ପତ୍ରପତ୍ରିକାରେ ନୂଆ ନୂଆ ଲେଖକଲେଖିକାଙ୍କ ରଚନାମାନ ଦେଖାଯାଏ । ନୂଆ ପୁଅହିଅ ବା ନୂଆ ଫସଲ ପ୍ରଭବର୍ଷ ହେବାପରି ନୂଆ ଲେଖକ ବାହାରିବାଟା ତ ସ୍ଵାଭାବିକ । ସେଥିରେ ସ୍ଵାଧୀନତାର ପ୍ରେରଣା ରହିଲ କେଉଁଠି ?

ନୂଆ ବହି ମଧ୍ୟ ସେଇ ନିୟମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ମାତ୍ର ତହିଁରେ ସ୍ଵାଧୀନ ଜୀବନର କିମ୍ପା ସ୍ଵାଧୀନ ପରିସ୍ଥିତିର ବାତାବରଣ କି ଭାବରେ ଫୁଟିଛି, ତାହାହିଁ ବିରୁପିଏ । ପୁଣି ବହିଟିଏ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ତହିଁରୁ ହଜାର ଖଣ୍ଡ କେତେ କାଳ ଭିତରେ ବିକ୍ରି ହୋଇପାରୁଛି ଓ ବିକ୍ରିଲବ୍ଧ ଧନଦ୍ଵାରା କେତେ ଜଣ ଲେଖକ ଉପକୃତ ହୋଇ ସ୍ଵାଧୀନ ସାହିତ୍ୟିକ ଜୀବନ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେଉଛନ୍ତି, ତା'ର ହିସାବ ସ୍ଵାଧୀନତା ଫଳବର୍ତ୍ତୀ ସମୟ ଭୁଲନାରେ ଏବେ କି ପରିମାଣରେ ଆଶାପ୍ରଦ ତାହା ଖୋଜି ପାଇବା ସମ୍ଭବପରି ନୁହେଁ । କାରଣ ସେ ହିସାବ କେବଳ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶକ ଓ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକ ବା ପରିଗୁଳକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ହିଁ ଆବଦ୍ଧ ।

ସବୁଠାରୁ ଉପନ୍ୟାସର କାଟକି ବେଶୀ ବୋଲି ଶୁଣାଯାଇଥାଏ । ସ୍ଵାଧୀନତା ପୂର୍ବରୁ ଏବଂ ପରେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଉପନ୍ୟାସର ସଂଖ୍ୟା ନିଶ୍ଚୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଅଥଚ ସେଗୁଡ଼ିକର ସଂସ୍କରଣ ସଂଖ୍ୟା ତ ଆଦୌ ଉତ୍ସାହଜନକ ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ !

ସ୍ଵର୍ଗତ ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ ଦାସଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ “ସ୍ଵାମାଭୂୟାଁ” ଉପନ୍ୟାସ ଖଣ୍ଡିକର ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ଦେଖାଦେଇଛି ଲେଖକଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଅନେକ ବର୍ଷ ପରେ । ତାହା ପୁଣି ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ଏମ୍. ଏ. କ୍ଲାସରେ ପଢ଼ା ହେବାପାଇଁ ମନୋମାତ ହେବାର କିଛି ବର୍ଷ ପରେ ବୋଲି ବହିଟିର ସଂପାଦକା ଶ୍ରୀମତୀ ସରଳା ଦେବୀଙ୍କ ଠାରୁ ଜଣାପଡ଼େ । କି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେ ବହିଟିର ନକଲ ସଂଗ୍ରହ କଲେ, ତାହା ମଧ୍ୟ ବଡ଼ କୌତୂହଳପ୍ରଦ । ଏହାର ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ବେଳେ ବୋଧହୁଏ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ କି ଦି’ଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର ମୌଳିକ ଉପନ୍ୟାସ ଥିବ ।

ବହିଖଣ୍ଡ ପୁଣି ଖୋଦ୍ ଆଦିବାସୀ ଓ ଅଣଆଦିବାସୀ ଚରିତ୍ରକୁ ଘେନି ରଚିତ । ସେତେବେଳେ ଏହି ଉପାଦାନ ଏକାବେଳେ ପ୍ରଥମ ଓ ମୌଳିକ । ଆଜି ମଧ୍ୟ ଉପନ୍ୟାସଟିର ପ୍ରାଚୀନ ଢଙ୍ଗର ଅଚଳ ଭାଷା ଓ ଉପାଖ୍ୟାନ ବର୍ଣ୍ଣନାଭଙ୍ଗୀଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏକାବେଳେ ନୂତନ । ପରୁଣ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳ ପରେ ତା’ର ଦ୍ଵିତୀୟ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ମଧ୍ୟ ଏ କଥାର ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରମାଣ ।

“ସ୍ଵାମାଭୂୟାଁ”ର ଲେଖା-ଶ୍ଳାଈଲ୍ ପୁଣି ଗଳ୍ପ ଓ ଘଟଣା ଗୁଡ଼ିବାର କୌଶଳରେ ଯେଉଁ ସ୍ଵାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଅଛି, ତାହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ବିରଳ । ନାଟକ ଭଳି ଉପନ୍ୟାସରେ ଘଟଣାର ଉତ୍କଣ୍ଠାହିଁ ପ୍ରଧାନ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବସ୍ତୁ । ଲେଖକ ବହିଟିର ଆରମ୍ଭରୁ ଶେଷଯାକେ ଏଇ ଉତ୍କଣ୍ଠାକୁ ନିୟୁଣତାର ସହିତ ରକ୍ଷା କରିପାରିଛନ୍ତି । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ନାଶ କନ୍ୟା ପୁରୁଷଚରିତ୍ର ଜୀବନ୍ତ ଓ ଗୁପ୍ତସ୍ଵ ପରି ବୋଧ ହୋଇଥାଏ । ଯଦିବା ଘଟଣାଦୃଷ୍ଟିରୁ ରାଜାଙ୍କରେ ମୁଣ୍ଡ

କାଟିବା କମ୍ପା ସାନ ସାନ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲଢ଼େଇ ଚାଲିବା ଆଜି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଛି ।

ଓଡ଼ିଶାର କର, କୋହ୍ଲା, ଭୂୟାଁ, ସାନ୍ତାଳ ପ୍ରଭୃତି ଆଦିବାସୀମାନେ ଯେପରି ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି, ସେହିପରି ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ଗଦବା, ପରଜା, କୋୟା, ଗଣ୍ଡ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁ ଶ୍ରେଣୀର ମଧ୍ୟ ଅଛନ୍ତି । ଭୂୟାଁମାନେ କେନ୍ଦୁଝରର ଭୂୟାଁପୀଠରେ ପ୍ରଧାନତଃ ଥାଆନ୍ତି । କେତେକ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ସେ ରାଜ୍ୟର ରାଜା ବା ରାଜବଂଶ ସହିତ ଯେପରି ପ୍ରୀତିବନ୍ଧୁ ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପର୍କ ରହିବା ସ୍ଵାଭାବିକ, ସେଇପରି ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର କେନ୍ଦୁଝର ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଅଛି । ପ୍ରତି ବର୍ଷ ରାଜ୍ୟାଭିଷେକ ସମୟରେ ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ଭୂୟାଁ-ହୋଡ଼ରେ ବସି ଅଭିଷେକ ହେବା ପ୍ରଥା ରହିଛି ।

ଉପନ୍ୟାସକ ର ଗୋପାଳବଲ୍ଲଭ କେନ୍ଦୁଝର ରାଜା ନାବାଳକ ଥିବା ସମୟରେ ରିସିଭର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ରହି ଭୂୟାଁମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଥିଲେ ଓ ସେହି ଅନୁଭୂତି ତାଙ୍କର ଗଳ୍ପାକାରରେ ରୂପ ପାଇଥିଲା । ଭୂୟାଁମାନଙ୍କର ବରଭୃ ସମ୍ପର୍କ ନୃଣଂସତା, ଗ୍ରାମଭିତରେ ଧାକଡ଼ାଧାକଡ଼ି ଦର, ରାଜପୁରୁଷମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧା, ଭକ୍ତି ଓ ସାଧାରଣଙ୍କ ପ୍ରତି ଆତ୍ମପେୟତା, ପୁଣି ଯୁବକଯୁବତୀ ଓ ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ସାମାଜିକତା ମଧ୍ୟରେ ଖୁମାଭୂୟାଁର ପୌରୁଷ ଓ ପ୍ରେମର ମୋହିଁ ବନ୍ଧ ସେ ଅଙ୍କନ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଯେପରି ଅନବଦ୍ୟ, ସେଇପରି ଅନନ୍ୟ ।

ସେହି ବରଭୃ ଓ ପୌରୁଷଦ୍ଵାରା ସ୍ଵୟଂ ରାଜଜେମା ମଧ୍ୟ ଆକୃଷ୍ଟ । ସେ ଆକର୍ଷଣ ଦୈହିକ ନ ହୋଇ ଯେପରି ଆତ୍ମିକ ହୋଇ

ପଢ଼ିଛି ଓ ପ୍ରେମର ମହାନ ତ୍ୟାଗରେ ପରିସମାପ୍ତି ଲାଭିଛି, ତାହା ଅପାର୍ଥିବ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଜଣେ ରାଜ-କନ୍ୟାଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଗୃହିତ୍ରୀକ ପ୍ରଭାବରେ ଆଦିବାସୀ ଭୃତ୍ୟର ପ୍ରେମହୀଁ ତ୍ୟାଗେ ଚରମସୀମାକୁ ପାର୍ଶ୍ଵ କରି ନିଷ୍କଳଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରପରି ପ୍ରତିଭାତ ହୋଇଛି । ଜେମାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଚେମିକ ଝାମାଭୂୟା ତାହାର ରଣଜିତ୍ ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ିଦେଇ ନୈସର୍ଗିକ ପ୍ରେମ ପାଶୁରେ ନିଜ ବୀରଭର ଦନ୍ତ ଅଭିମାନ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଛି । ସେହିପରି ରାଜବଂଶର ଆଭିଜାତ୍ୟକୁ ଜଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ଜେମା ମଧ୍ୟ ପ୍ରେମନିକଟରେ ସମ୍ପର୍କର ଅଗ୍ନିପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ଗଦ୍ୟ-କାବ୍ୟରୂପେ ଉପନ୍ୟାସ ସୁବିଦିତ । “ଝାମାଭୂୟା” ଉପନ୍ୟାସଟି ଏହି କଥାକୁ ତାହାର ଭାଷାରେ, ବର୍ଣ୍ଣନାରେ, ଚରିତ୍ର-ଚିତ୍ରଣରେ ସାର୍ଥକ କରିଛି । ଏହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ‘କାଦମ୍ବରୀ’ ଆଖ୍ୟା ଦେଲେ ଅପଥା ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ଏକ ମୌଳିକ ରସୋତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ରଚନାରୂପେ ଏହା ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିସ୍ତୃତ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

କାଳିନ୍ଦୀଚରଣ ପାଣିଗ୍ରାହୀ

କଟକ

୨୭।୭।୧୯୭୪

ସଭାପତି, ଉତ୍କଳସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

କେନ୍ଦ୍ର ଏବଂ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ-ସଭ୍ୟ

ଭୀମା ଭୂୟାଁ

ସୂଚନା

(ଆଷାଢ଼ ଶୁକ୍ଳ ବରଡ଼ୀ)

“ଏତେ କଦର୍ଥନା ପାଉ କାହିଁକି,

ଶଶ ଶଶି ପ୍ରାପ୍ତ ହେତୁ ନାହିଁକି ?

କୁମ୍ଭକାର କାଟି ଘଷା ରୁ ବହୁ,

କୃଷ୍ଣ ଦେହ ପାଇଁ ନିଷ୍ପନ୍ଦେ ରହ,

ଶ୍ୟାମନାମ ଧରି,

ଯାୟା ଅନୁକୂଳ କରି ବାହାର ।” (ବିଦଗ୍ଧ ଚନ୍ଦ୍ରାମଣି)

ପ୍ରଥମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ମରୁଣିରରେ ଶିର ଶିରଥା, ପୁଷରେ ଭୃଷଭୁଷିଆ ଶୀତ
ହେଲେ ବି ନିବାଣୋନ୍ମୁଖ ପ୍ରଫପ, ଆହତ ମୁମୂର୍ଷୁ ବ୍ୟାଗ୍ର ଭଲ୍ଲିକଙ୍କ
ପରି ମାଦରେ ଶୀତର ବଡ଼ ରାଗ ବୋଲି ଜଣା ଶୁଣା । ମାଦ ଗଲଣି
ତଥାପି ରାଗ ଦାଗ ଯାଇନାହିଁ । ଅରୁଣ ଦେବ ଅଗ୍ନି କୋଣରୁ
ଅପସରିବା ଆରମ୍ଭିଲେଣି, କିନ୍ତୁ ଉଷାଦେବୀ କୁର୍ତ୍ତେଟି ଓଡ଼ଣା

ଅନ୍ତର କରି ନାହାନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବ ଡରି ଡରି ଥରି ଥରି ଉଇଁଲ
 ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ଫାନନାଥଙ୍କର ଦୈନନ୍ଦିନୀ ଦିଗ୍‌ବିଦିଗରେ
 ପ୍ରତିଦିନିକ । ପଣ୍ଡୁ ପତନରେ, ପ୍ରସାଦିତ ପାଦପେ ପୋଡ଼ା ପତର
 ପକାଇ ସାରି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରାତଃକାଳୀନ ଧୂମୋଦ୍‌ଧମରେ ସରିତ
 ତଡ଼ାଗ ଧୂସରସ୍ୱିତ । ବସନ୍ତ ପଞ୍ଚମୀ ସଙ୍ଗେ ଆସିଥିଲେ ହେଁ ରଞ୍ଜି-
 ରାଜଙ୍କର ଶ୍ରେୟସି ଆଚରଣ ରହିଅଛି । ତଥାପି ଅଗି ଜଳିଲ,
 ଶୀତ ଟଳିଲ, ବଚନଧାରୁ ଶସ୍ତ୍ର ନିର୍ମୂଳ ନୋହିଥିଲେ ହେଁ, ସେଉଁ
 ପ୍ରକୃତିଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ରଣବିଜୟୀ ରୁଦ୍ରପତି, ସେନାପତି,
 ନାୟକ ପାୟକ ପ୍ରଭୃତି ନରକଙ୍କାଳାଗୁହତ ରଣଭୂମିର ଶୋଣିତ
 ସ୍ରୋତସ୍ୱଖା କୁଲେ ଅମୋଦପ୍ରମୋଦରେ ମଉଁ ହୋଇଥାଆନ୍ତି,
 ସେହି ପ୍ରକୃତିର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ପ୍ରକୃତିରାଣୀଙ୍କ କୋଡ଼ରେ ଲଳିତ
 ପାଳିତ ପ୍ରକୃତି ସନ୍ତାନ ଭୂଇଁଆମାନେ ଆଜି ମାଘପୋଡ଼ା ପଦ୍ମରେ
 ମାଡ଼ିଛନ୍ତି । ତିନି ଦିନ ଅହରହ ଅମୋଦପ୍ରମୋଦ ଉତ୍ସରୁ ଆଜି ଓଷା
 ଉଜୁଆଁ । ଅନେକ ଗ୍ରାମରୁ ଆହୁତ ଅନାହୁତ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ,
 ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀ ଏକସିତ । “ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ” ବସ୍ତ୍ର ଆବାଳବୃନ୍ଦ-
 ବନିତା ସବୁରି ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଅଛି । ଶସ୍ତ୍ର ମିତ୍ର ଉଭୟଙ୍କ
 ପାଇଁ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀର ସରଦାର ବିରାଦରଙ୍କ କୁଟୀର ଅବାରତ
 ଦ୍ୱାର । ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହେଉ ବା ନହେଉ ସବୁରି ସମ୍ମାନ ଚର୍ଚ୍ଚା ବଡ଼ ସାନ
 ଯେନି ପାତର ଅନ୍ତର ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଯାହା ହେଉ ଘରେ ୨
 ପାନ, ଆହାର; ମଣ୍ଡୁଆ ଦ୍ୱାରେ ଅହରହ ଚୁଙ୍କୁ ବାଜା, ଚୁଙ୍କୁ ନାଚ,
 ଚୁଙ୍କୁ ଗୀତ ପଞ୍ଚାଏ ପଞ୍ଚାଏ ଆସି ବାଉଛନ୍ତି, ଗାଉଛନ୍ତି, ନାଚୁଛନ୍ତି ।
 ପଞ୍ଚାଏ ପଞ୍ଚାଏ ଯାଇ ଗାଉଛନ୍ତି, ପିଉଛନ୍ତି । ଗୁଲରେ ମଣ୍ଡୁଆଟି
 ମନ୍ଦୁଫେଣା ପରି ହୋଇଛି । ଅନ୍ୟଥା ଆହାର ବିହାର ଓ ମଧୁସଂଗ୍ରହ
 ହେଉଥିବାବେଳେ ଯେପରି ମଟିକା ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥାଇ ମଧୁରହର କାର୍ଯ୍ୟ

ଶୁଲିଆଏ, ସେହିପରି ଘରେ ଘରେ ପାନ ଆହାର କାଳରେ ମଣ୍ଡୁଆଠାରେ ନୃତ୍ୟଗୀତ ବାଦ୍ୟର ବିରାମ ନାହିଁ । ଜାତି ଅଜାତି, ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀରେ ଦୋଳାୟମାନ । ଏକ ଦିଗରେ ପ୍ରସାଦିତ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ଶୀତର ତରୋଧାନ; ଅପର ଦିଗରେ ନାତିଶୀତୋଷ୍ଣ ମଳୟମାଳ ସହ ମନବଦନ-ରଞ୍ଜନକାଣ୍ଡ ରତ୍ନରଜଙ୍କର ଆଗମନ । ପୁଣି ଆନନ୍ଦର ପାସାପାସ ନାହିଁ । ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ର ମଣ୍ଡଳ ଦର୍ଶନରେ ନୃତ୍ୟ କରୁ କରୁ ଅଗ୍ନି ଭକ୍ଷଣ କାଳେ ଚକୋରର ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ, ନବଜଳଧର ଦର୍ଶନରେ ଗୁଡକର ସେହି ଆନନ୍ଦ । ମଞ୍ଜୁ ଗୁଞ୍ଜି ମାଳି ନାଲି ଜାମୁଡାଳି ଯେପରି କାହାର ୨ ଚଉକିନୋଦିଆ, ଝରା ମାଳା ମାଳା । ସେହିପରି କାହାର ୨ ମନ ମୁଗ୍ଧକାଣ୍ଡ, କାହାର ୨ ବି ରୁପ-ଯୌବନ-ସମ୍ପନ୍ନା ଅପସରଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ଯେପରି, ଭୂଇଁଆଙ୍କର ବୋଡ଼ାପାଳି, ଗୀଧପାଳି ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କୁ ସେହିପରି । ଏହିପରି ‘ଭିନ୍ନରୁଟି ଲେକଟି’ ଅନୁସାରେ ଭିନ୍ନ ୨ ପଦାର୍ଥରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଲେ ହେଁ ଆନନ୍ଦ ଏକ । ଗାଈ କଳା ହେଉ, ଧଳା ହେଉ, ଦେଶୀ ହେଉ କି ବିଦେଶୀ ହେଉ, ଦୁଧ ଏକ । ନବମତର ନ୍ୟୁନାଧିକ୍ୟ ପରି ହିଲୋଳ ହେଉ କି କଲୋଳ ହେଉ କି ତରଙ୍ଗ ହେଉ, ଆନନ୍ଦ ଏକ । କିନ୍ତୁ ସୁରସରତ ବା ମାନ-ସରୋବରର କଳନନାଦିମା ବନ୍ଧି ମାଳା କିମ୍ବା ସୁମାଳ ମହାସାଗରର ଦୁର୍ଗଧଫେନନିଭ ଶୁଭ୍ରଚୂଡ଼ା ଶୁଷ୍କନାଦୀ ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପରି ଆନନ୍ଦ ସାଗରର କିଛି ଦୃଷ୍ଟି ବା ଶ୍ରୁତିଗୋଚର ହେବାର ନୁହେଁ । ହୃଦୟ ବା ମନରେ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତି, ସ୍ଥିତି, ଗତି, ବିଲୁପ୍ତି । ଏହା ନିଜେ ଦେଖା ଶୁଣା ନ କଲେ ହେଁ ଭବଭଙ୍ଗି ଅକାର ପ୍ରକାରରେ ଆପେ ୨ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥାଏ । ପୁଣି “ଅଗ୍ନି ଯେସନେ ସବୁଖାଇ, ବିଗୁରେ ଦୋଷଗୁଣ ନାହିଁ” ସେହିପରି ନରକିନ୍ଦର, ପଶୁ, ପକ୍ଷୀ

ସବୁରଠାରେ ଆନନ୍ଦର ସଞ୍ଚାର । ଏଣୁକରି ବିବିଧ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଭୂଷିତ ନାନା ଆଲୋକମାଳାରେ ରଞ୍ଜିତ ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଫଟିକହର୍ମ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦର ଯେଉଁ ଲୁଳା ଖେଳା, ବରୁର ଧୂଳି ଧୂସରିତ ଶାଳ ହୁଳାରେ ଆଲୋକିତ ଭୂଇଁଆ ମଣ୍ଡପରେ ତାର ସେହି ଲୁଳା ଖେଳା । ଏହାର ସାନ ବଡ଼, ଉଚ୍ଚ ମାତ ବିରୁର ନାହିଁ । ଏହା ଉତ୍ତରାସୁ । ସୁଗନରକ, ସୁରସୁର, ନରକିନ୍ଦର ଯାହାଙ୍କର ହୀଡ଼ା ପିଢ଼ିକା ସେ ସଜ୍ଜିଦାନନ୍ଦ ନାମରେ ଅଭିହିତ ।

ଏହି ପରମ ପବିତ୍ର ଆନନ୍ଦ ଚରଣରେ କୃପଣପଣିଆ ଗୁଡ଼ିଆଏ । ବନ୍ଦୀ କାରୁକୃତ ହୁଏ ଏବଂ ଶହୁପଣିଆ ମନ ରହେ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଆନନ୍ଦ ସାଗରରେ ମଗ ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, “ଯାହା ମନ ଯାହାକୁ ରସେ, ତାହା ବିନା ତାକୁ ଆନ ନ ଦିଶେ” । ସେ ଯାହାକୁ ରସିଛି ସେ ତାକୁ ସୁଖୀ କରବାରେ ଆପଣାକୁ ସୁଖୀ ମଣୁଅଛି । ତଥାପି ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବ ବା ଆଗୁରର କୌଣସି ଆଗ୍ରସ ନାହିଁ, ଦୃଶ୍ୟ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରଭୁତର ଗୁପ୍ତା ସୁଦ୍ଧା ଦେଖା ନାହିଁ । ବିଶୁଦ୍ଧ ସଦ୍‌ଭାବରୁ କେହି ଅନ୍ତର ନୁହେଁ । ଏଥିରେ କେହି କାହାରିକ ଉତ୍ତା ନୁହେଁ । ତାହାହେଲେ ବି ବଡ଼ ବଡ଼ଙ୍କ ଉପରେ ସବୁର ଆସି ।

ଗୁରୁ ଭାଇଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଗମ ଦାଶତ୍ୟ । ପଙ୍କରୁ କୁମୁଦ ପ୍ରଭୃତି ଜନ୍ମୁ ଥିଲେ ବି କମଳ ପଙ୍କଜନାମଧାରୀ । ସେହିପରି ଏଠାରେ ଜନିଜଣ ଲକ୍ଷ୍ୟର ସ୍ଥଳ । ପ୍ରଥମତଃ ଏ ଗ୍ରାମର ଶିଳ ସରଦାର ହିଅ ଚିନାମାଳୀ । ତାହା ଛଡ଼ା ସରଦାରଙ୍କ ଅନ୍ୟ ସନ୍ତାନସନ୍ତତି ନାହିଁ । ପୁଣି ସରଦାରଙ୍କ ଗାଈ, ମଞ୍ଜିସି, ଧାନ, ଗୁଡ଼ଳ, ଛେକୀ, ମେଣ୍ଟା ଅନେକ ଅଛନ୍ତି । ତଥାପି ଧନାଗମର ଫଦା ସରଦାର ବୃଦ୍ଧି

ବସୁସରେ ବି ରୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ଏ ସବୁ ଚିନାମାଳୀ ପାଇଁ । ଏ ଅଞ୍ଚଳରେ ତାହାଠାରୁ କେହି ସୁନ୍ଦରୀ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଯୁବାବସ୍ତାରେ ଉପସ୍ଥିତା । ତାହାର ରୂପପରି ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରଶଂସା କରିଥାନ୍ତି ।

ଦିଶାପୂର୍ବ ଅପର ପୀଠର ସାଧୁ ସରଦାରଙ୍କ ପୁଅ ବାଣାଶୁର ଆଉ ଝମା । ସରଦାରଙ୍କର କେବଳ ଏହି ଦୁଇ ପୁଅ । ତଳ ସରଦାରଙ୍କ ପରି ସାଧୁ ସରଦାରଙ୍କର ସମତ୍ତି । ସାଧୁ ମଧ୍ୟ ଧନାଗମ ଉପାୟରୁ ବିରତ ନୁହଁନ୍ତି । ପୁଅ ଦୁହେଁ ଯୁବା, ଗନ୍ଧର୍ବ ମୁଖି, “କାମ ଦେଖିଲେ ଝମା ପିବ” । ମହାଧନୁର୍ଣ୍ଣର, ଶାନ୍ତପୁଣୀକ ବୋଲି ତନି ଶକ୍ତି ପୀଠରେ ଜଣାଶୁଣା । ବାଣାଶୁର ବଡ଼, ଝମା ସାନ । କିନ୍ତୁ ରୂପରେ ଗୁଣରେ କିଏ ଉତ୍ତମ କିଏ ବିଶ, ଲୋକେ ଠିକ୍ କରି କହି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଚିନାମାଳୀ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, ବାଣାଶୁର ଓ ଝମା ଧାଙ୍ଗଡ଼ । ରୂପଗୁଣ ଯାହାର ଯାହା ଯେଉଁ ଅଚିନ୍ତାମନ କାହାକୁ ବୋଲିଯାଏ ତାହା ତନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯାହାକୁ ଦେଖ ତାହାଠାରୁ ଜଣାଯାଏ । ତନିହେଁ ଶାଉଁଛନ୍ତି, ଖୁଆଉଛନ୍ତି; ପିଉଛନ୍ତି, ପିଆଉଛନ୍ତି; ନାରୁଛନ୍ତି, ନଗୁଉଛନ୍ତି; ଖେଳୁଛନ୍ତି, ଖେଳାଉଛନ୍ତି । ସାନବଡ଼ ସବୁର ସଙ୍ଗେ ଏହିପରି କରୁଥିଲେ ବି ବାଣାଶୁର ଓ ଝମା ଦୁହେଁ ଚିନାମାଳୀକ ରସି-ଥିବା ବିଷୟରେ କାହାର ଦିଧା ନାହିଁ । ଚିନାମାଳୀର ମନ ଧରବାକୁ ଅଠାକାଠି ଶୂଳବାରେ କେନ୍ଦ୍ର କାହାରକୁ ଉଣା ନୁହେଁ । ଏହିପରି ଅନେକ ଦିନ ହେଲେ ଚାଲି ଆସୁଛି ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଶୁଣା । କିନ୍ତୁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ମନ କାହାଆଡ଼କୁ ତନିଛି କେହି ବୁଝି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ପଟରୁ ଏହା ଜଣା ପଡ଼ିବାର ଆଶା ଅଛି । ସେଥିପାଇଁ ଲୋକେ ଆରମ୍ଭରୁ ଛକାଛକିରେ ରହିଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀର ପାତର ଅନ୍ତର କାହାର ଆଖିରେ ତଳେ ମାତ୍ର ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସାନଭାଇ, ବଡ଼ଭାଇ

ହେଲେ ବି ସେ କାହାରିକ ବଡ଼ ବା କାହାରିକ ସାନ ମଣୁଥିବାର ଦେଖାଉ ନାହିଁ । ବରଂ ସେ ଦୁଇଭାଇଙ୍କି ଦୁଇଆଖିର ପିତୁଳା ପରି ସମାନ ଦେଖୁଥିବାର ଲୋକେ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଏଠାରେ କହିଲେ ଅଥଥା ହେବ ନାହିଁ ଯେ “କାହାମନ କାହାକୁ ଜଣା, କେକରେ ଅଧିକ କେକରେ ଉଣା” ।

କାହାରି ମନ କାହାରିକ ଜଣା ହେଉ ବା ଅଜଣା ହେଉ, କେହି କାହାରିକୁ ଅଧିକ କରୁ କି ଉଣା କରୁ, କାହାରି ପ୍ରେମ-କୌତୁକ ଉଣା ନାହିଁ କି ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କର ଉତୁଣା ନାହିଁ ।

ଏମାନଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ ଯେ ରାଣୀଦ୍ଵଂସ ପୁରେ ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ଠ ଅନ୍ୟ କାହାରି ଗୁଲ ପଡ଼େ ନାହିଁ । ରାୟଗୁରୁ, ପାଟଯୋଷୀଙ୍କ ମାଲପେ ପଦାକୁ ବାହାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବେବର୍ତ୍ତା, ନଅର ବିଶେଷାଳଙ୍କ ଝିଅ ବୋହୂଏ ବାପଭାଇ, ଶଶୁର, ଦେଉଶୁରଙ୍କ ଆଗର ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଏମାନେ କାଲେ କାଲେ ପଶାଉଜ, ମୃଦଙ୍ଗ, ଡ଼ବ ତବଲ, ସିତାର, ବେହେଲ ଶୁଣି ଆସୁଥିଲେ ବି ବାଜନାଚ, ଗୋଟିପୁଅ ନାଚ, ରାମଲୀଳା, କୃଷ୍ଣଲୀଳା, ଭାରତ ଲୀଳା ନାଚ ଦେଖି ଆସୁଥିଲେ ବି ଯେଉଁପରି ଚୁଙ୍ଗୁବାଜା କି ବୋଡ଼ା ବା ଗୀଧପାଳୀ ନାଚ ଛୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ସେହିପରି ଡାଳଭଙ୍ଗା ଗୀତ ଛୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି କିଂବା ଚୁଙ୍ଗୁ ନାରୁନାରୁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ବର କନ୍ୟା ବାଛି ନେବା ଛୁଡ଼ି ନାହାନ୍ତି । ଗୁରୁଜନ ବା ବୟୋଧିକ ଲୋକେ ଥିବା ସ୍ଥଳେ ବିଶୁଦ୍ଧ ପ୍ରେମ କୌତୁକ କିମ୍ବା ଝିଙ୍କା ବିବାହ ପାଇଁ ଚୁଙ୍ଗୁନାରୁ ପ୍ରେମିକ ପ୍ରେମିକାଙ୍କର ବନଗମନ ଏହାଙ୍କଠାରେ ଶଙ୍କା, ଭୟ, ନିନ୍ଦା, ଘୃଣା, ତାଳୁଲର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ଆପଣା ଆପଣା ମନ ଭଲ ବର କନ୍ୟା ବଢ଼ିବଢ଼ି ଚୁଙ୍ଗୁନାରୁ ପ୍ରଧାନ

ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ଏଥିପାଇଁ ସାରୁକୁଦର ଧାଙ୍ଗଡ଼େ ମେଦନୀ ପୁରକୁ, କୁଆଁରର ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ପାଟରଙ୍ଗାକୁ ଯାଇ ଚାଲି ନାଚନ୍ତି । ଏଥିର ସମ୍ଭାବ ଯେ ପୂର୍ବରୁ ଦିଆନିଆ ହୋଇଥାଏ ତାହା ନୁହେଁ । ଏକ ଗ୍ରାମର ଧାଙ୍ଗଡ଼େ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରାମରେ ବା ଏ ଗାଁର ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ସେ ଗାଁରେ ହଠାତ୍ ଯାଇ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ତଥାପି କାହାରିକ ଫେରାଇ ଦିଆଯାଇ ନ ପାରେ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ନାଚିବାକୁ ଅନ୍ୟଦି ନ ଯାଇଥିଲେ, ଦୁଇ ଗାଁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀକୁ ଚାଲି ନାଚିବାକୁ ହେବ । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁମାନେ ଏକ ସମୟରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ସେମାନେ ବୁଢ଼ା, ବୁଢ଼ୀ କିମ୍ବା ବାପ, ମାଆ । ସେମାନେ ଖେଳା ଚାଲିଲେ ସାଙ୍ଗକୁ ବ୍ରୀହି ଡାଳି, ମଦ ସାଙ୍ଗକୁ ମାଂସ ଯୋଗାଇବାରେ ସୁଚି କରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ହେଲା କରନ୍ତି ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଚାଲି ନାଚୁଥିବା ଦୂରରେ ରହନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ, ନିନ୍ଦାମୟ କି ପ୍ରଶଂସାମୟ ତାହା ଭୁଲିଥାଏ ବା ତାଙ୍କ ରଜା ଜାଣନ୍ତି । ମାତ୍ର ଏହା ଜଣା ଶୁଣା ଯେ ସେମାନେ ଆଦମ ଜାତି । ସେମାନଙ୍କର ଏହିପରି ଚାଲି ଆସୁଅଛି । ସେମାନେ ଯେପରି ଆଦମ-ଜାତି, ସେମାନଙ୍କର ଏ ପ୍ରଥା ଆଦମ ବୋଲି କଥିତ ହୋଇଥାଏ । ପୁଣି ଏଣେ ରାଜା ବେବର୍ତ୍ତୀ, ନଅର ବିଶୋଇ, ଗୁମ୍ଫାକରଣ, ରାୟ-ଗୁରୁ, ପାଟଯୋଷୀ ପ୍ରଭୃତି ଅନ୍ୟଃପୁର ପ୍ରଥା ମାନ ଆସୁଛନ୍ତି । ଏଣିକି ତାହା ଉଠାଇ ଦେବାର ଯତ୍ନ ଓ ଚେଷ୍ଟା ଦେଖାଯାଏ । ସୁତରାଂ କିଏ ଆଦମ, କିଏ ଅନ୍ତମ, କିଏ ଭଲ, କିଏ ମନ୍ଦ ବିଚାର ନ କରି ଏତକ କହିଲେ ବୋଧହୁଏ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ “କିଏ ପୁଣି ଦେଖା ନଯାଏ ଯଦି ଥାଇ ଜୀବରେ” ।

ଆଉ କିଛି ଦେଖାଯାଉ ନଯାଉ ମାତ୍ର ପୋଡ଼ାର ଏହି ଛେର-
 ଛେର ପଦ୍ମରେ ଆନନ୍ଦର ସ୍ରୋତ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରେମର ସ୍ରୋତ ସ୍ପଷ୍ଟ
 ଦେଖାଯାଏ । ଏହା ମଣିକାଞ୍ଚନ, ଚନ୍ଦ୍ରାଚନ୍ଦ୍ର, ଗଙ୍ଗାଯମୁନାଙ୍କ ମିଳନ;
 ବୃଦ୍ଧବୃଦ୍ଧା, ଯୁବକଯୁବତୀ, ବାଳକବାଳିକା ସମସ୍ତେ ଉପସ୍ଥିତ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କ ମନ ଉଲ୍ଲସିତ । ହୃଦୟ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ । କେହି ସୁଖୀ ହେବାରେ,
 କେହି ସୁଖୀ କରିବାରେ, କେହି କୌତୁକ କରିବାରେ, କେହି
 କୌତୁକ ଦେଖିବାରେ ସୁଖୀ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ପ୍ରେମ କୌତୁକ
 କରିବାରେ ଓ ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀଏ ତାହା ଦେଖିବାରେ ସୁଖୀ । କେହି
 କାହାର ସୁଖରେ ବାଧା ଦେଉନାହିଁ କି ବିପ୍ଳ ଦଟାଉ ନାହିଁ । କେହି
 କାହାର ବିରୋଧୀ ନୁହେଁ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ଆପଣା ଆପଣା
 ପ୍ରେମ-ପୀୟରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀଏ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହାତ ଦେଉ
 ନାହାନ୍ତି କି ପାଟି ଫିଟାଉ ନାହାନ୍ତି ।

ଏମାନେ ପ୍ରକୃତର ସନ୍ତାନ । ପ୍ରକୃତହୋଡ଼ରେ ଲଳିତ-
 ପାଳିତ । ବିଜ୍ଞାନ ପଡ଼ି ଜ୍ଞାନ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି; ତଥାପି ଏମାନେ
 ଭଲ କରି ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ ମନୁଷ୍ୟ କେତେକ କାଳଯାଏ ବଢ଼ିବ,
 ତେଣିକି ଛୁଡ଼ିବ । ଅନ୍ତରେ ଅନନ୍ତରେ ଅନ୍ତ ହେବ । ବାଳକାଳେ
 ଯାହା ଥିବ ଯୁବାକାଳେ ତାହା ନ ଥିବ । ଯୁବାକାଳ କଥା ବୁଡ଼ା-
 କାଳକୁ ନଥିବ । ଯୁବା ଯାହା କରିପାରେ ବୁଡ଼ା ତାହା ନ ପାରେ ।
 ଯୁବାକାଳେ ଯାହା ସୁନ୍ଦର ଦିଶେ, ତାହା ବୁଡ଼ାଠାରେ ମାଗି ଆଣିଲା
 ପରି ଦେଖାଦିଏ । ଯୁବାକାଳେ ଯାହା ସୁଖକର, ବୁଡ଼ାକାଳେ ତାକୁ
 ଅନାଇବାକୁ ମନ ହୁଏ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ପ୍ରେମକୌତୁକରେ ଯୁବକ
 ଯୁବତୀଙ୍କର ପ୍ରତିଦୟା ହେବାପାଇଁ ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀଙ୍କର ପଥରଦାନ୍ତ
 ବା କଳପ ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ପରୁଣ ସାଠିଏ ବରଷ କାଣ୍ଡ ବାଉଁଶ

ମାରି ମାରି ଯେ ଦକ୍ଷତା କୁଶଳତା ପ୍ରଭୃତି ଲଭ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ପବିତ୍ର ଚରିତ୍ର ବର୍ଣ୍ଣିତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସେ କାଳ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵିତା ନାହିଁ । ଅଥଚ ପିଲାଏ କିପରି ଭଲ ହେବେ, କିପରି ଭଲରେ ରହିବେ, ଯେଉଁକାଳେ ଯାହା ଶୋଭା ପାଏ, ଯାହା ସୁଖକର ତାହା ସୁଖରେ ପାଇ ପାରିବେ । ଏହି ସବୁ ଫଳାରେ ବୁଢ଼ାବୁଢ଼ୀଙ୍କର ମନ ଆଉ ଯନ୍ତୁ । ତହିଁରେହିଁ ସେମାନଙ୍କର ସୁଖ । ସବୁ କାଳରେ ସଭୁଜି ସବୁ ସୁଖକର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ କିଛି ନିଜକୁ ସୁଖକର ନୋହିଲେ ବି ସେଥିରେ ଅନ୍ୟକୁ ସୁଖୀ ଦେଖିବାରେ ସୁଖ ଅଛି । ବୁଢ଼ା ଦିନେ ଯାହା ନିଜେ ଖାଇବା, ପିଇବା, ନାଇବା, ପିନ୍ଧିବାରେ ସୁଖ ନାହିଁ, ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଖୋଇବା, ପେଇବା, ପିନ୍ଧେଇ ଦେବାରେ ସୁଖ ଅଛି । ଏହା ପୁଅଭିଅ, ଭାଇଭଉଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ବାପ ମା, ବଡ଼ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କ ଯନ୍ତୁ ଓ ଚେଷ୍ଟାରୁ ଦେଖାଏ । ପାଳକ ପୁଅ ଭିଅ କରିବାରୁ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରକାଶ । ଏହା ପ୍ରକୃତର ନିୟମ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଯୁବାଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦ୍ଵିତା ହେବା କି ବାଟ ଓଗାଳି ଗାନ୍ଧି ମାଉସିକା ନିୟମ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ ନାହିଁ । ଏହି ନିୟମ ଅନୁକରଣରେ ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ପାଇଁ ବାନପ୍ରସ୍ଥ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଲେ ପରି ବୋଧହୁଏ ।

ତାହା ଯାହା ହେଉ ଭୂଲିଆଏ ବାନପ୍ରସ୍ଥ କରୁନାହାନ୍ତି । ତାହା ନକରି ପ୍ରକୃତର ସନ୍ତାନ ବାଦ୍ୟବାଦୁଣୀ ଯେପରି ଶୋଇ ଶୋଇ ଛୁଆଙ୍କର ଦୋଷଗୁଣ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ଓ ବେଳେ ୨ ଶିକ୍ଷା ଦେଉ ଥାଆନ୍ତି ଭୂଲିଆ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଏ ଘରେ ବସି ସେହିପରି କରୁଅଛନ୍ତି । ଆପଣାର ଓ ଗାଁର ପିଲ ପିଲଙ୍କର ଏମାନେ ନିଜେ ନିଜେ ଅବଧାନ । ଏମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଅବଧାନ ନାହିଁ କି ଅଧ୍ୟାପକ ନାହିଁ । ଚୁଟିଶାଳୀ

'ନାହିଁ କି ଚୌପାଡ଼ି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଭୂଇଁଆ ପିଲଙ୍କର ଅନ୍ୟଜାତ
 କୁଳ, ଶୀଳ ପ୍ରଭୃତିର ଆଦର୍ଶ ନାହିଁ । ବାଦ ଘାଲୁଙ୍କ ଛୁଆଙ୍କ ପରି
 ଏମାନେ ବାପ ମାଆଙ୍କ ଆଗର ବ୍ୟବହାର ଚାଲି ଚଳଣରେ ଶିକ୍ଷିତ,
 ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଓ ପରିଚାଳିତ । ଏଣେ ଯୁବକ ଯୁବିଣୀଏ କେତେ ୨ ନୂଆ
 କଥା ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଶୁଣୁଛନ୍ତି, ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଶିଖୁଛନ୍ତି । ଅଥଚ ଆପଣା
 ବଡ଼ପଣ ଦେଖାଇବାକୁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ହେଉ ନାହାନ୍ତି
 କି ସେମାନଙ୍କୁ ଭୁଲ୍ଲଜ୍ଞାନ କରୁନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କର ଅମାନିଆ
 ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଯେତେ ଅଜାଣିବା ଗୁଆଁର ହେଲେ ବି
 ସେମାନଙ୍କୁ ଭକ୍ତି ଆଉ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଛନ୍ତି । ବୋଧହୁଏ ଏହି ମାତ୍ର
 ଅନୁସାରେ ଦିନ ଦିନ ନୂଆ ୨ କଥା ବାହାରି ନବ ୨ ଯୁଗ
 ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ପୁରୁଣାର ଆଦର ଗୌରବ ଭକ୍ତି ଶ୍ରଦ୍ଧା
 ଯାଉ ନାହିଁ । ପୁରୁଣା ନୂଆ ନୂଆ କରିବାକୁ ପଶ୍ଚାତ୍ତପଦ ହେଉ
 ନାହିଁ । ଲଳନ ପାଳନରେ ସୁଟି କରୁନାହିଁ । ନୂଆ ପୁରୁଣା,
 ବୁଢ଼ା ପିଲଙ୍କର ଏହି ସମ୍ବନ୍ଧରେ ନାନା ବିପଦ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାର
 ଦେଖାଯାଏ । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଭୂଇଁଆ ମାତ୍ର ଗତ ଭଲ କି ମନ୍ଦ
 ସେମାନେ ବା ସେମାନଙ୍କର ଦେଶର ହର୍ଷା କର୍ଷାଏ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
 ଫଳରେ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଭୂଇଁଆ ପିଲ ନାଲେ କାଲେ ଭୂଇଁଆ ।
 ଆଉ ଯେଉଁମାନେ ଚାଟଶାଳୀ, ଚଉପାଡ଼ୀ, ସ୍କୁଲ, କଲେଜରେ
 ଶିକ୍ଷିତ, ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ୨ ହିନ୍ଦୁର
 ପିଲ ମୁସଲମାନ, ମୁସଲମାନଙ୍କର ପିଲ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନ, ଓଡ଼ିଆ ପିଲ
 ବଙ୍ଗାଳୀ, ବଙ୍ଗାଳୀ ପିଲ ଫିରକୀ । ଦିଅଁଙ୍କ ଛୁଆ ମାଙ୍କଡ଼, ମାଙ୍କଡ଼
 ଛୁଆ ଦିଅଁ ।"

ସାମୟିକ ସୁଖରେ ଭ୍ରମମାନ ହେଉଥିଲେ ହେଁ ପିଲପିଲଙ୍କ
 ଭବିଷ୍ୟତ ସୁଖ ଦୁଃଖ କଥା ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ୀଙ୍କ ଛୁଡ଼ି ନାହିଁ । ଭଲ ଓ

ସାଧୁ ସରଦାର ଦୁହେଁ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି । ଦୁହେଁ ଥିଲ ଲୋକ । ଏହାର ଝିଅ ତାହାର ଦୁଇ ପୁଅ ଯୌବନ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ—ବିଭାବର ଉପସ୍ଥଳ । ଯୋଗ୍ୟ ପାତ୍ର ପାତ୍ରୀଙ୍କ ମିଳନ କରିବା, ପିତାମାତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ସ୍ଵୀକାରକ । ପୁଣି ଝିଅ ପୁଅ ଥିଲେ ଉପସ୍ଥଳ ସ୍ଥାନରେ ବିବାହ ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼ିଥାଏ । ଝିଙ୍କା ବିବାହ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲେ ହେଁ ଭୂଇଁଆ ଘରେ ଯେ ବରକନ୍ୟା ବଛାବଛୁରେ ବାପ ମାଆଙ୍କ ହାତ ନାହିଁ କି କଥା ନାହିଁ ତାହା ନୁହେଁ । କେବଳ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କର ମିଳନ ହେଲେ ଯେ ହେଲ ତାହା ନୁହେଁ । ଅକ୍ଷମ ଲୋକ ନୋହିଥିଲେ ଯେ ହଠାତ୍ କେହି ଝିଙ୍କା ବିବାହ କରିବ ତାହା ନୁହେଁ, କିମ୍ବା ଶତ୍ରୁ ମିତ୍ର ଜାତି ଅଜାତିରେ ଯେ ବିଭା ହେବ ତାହା ନୁହେଁ ।

ଭୂଇଁଆଏ ଜାଣନ୍ତି ଯେ କେହି କାହାର ଧାଡ଼ୀ ଛୁଡ଼ି ଯାଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ଯେ ଝରର ପ୍ରଭୃତି ପରି ଦୋମିଶାରେ ଦୁଇ ଜାତିର ଦୁର୍ଗୁଣ ଅଧିକ ବୋଲି ଡାରଡ଼ଇନ୍ ସାହେବ ପ୍ରମାଣ କରି ଯାଇଛନ୍ତି କିମ୍ବା ଜଣେ ପାତ୍ରୀ ସାହେବ କହି ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ଈଶ୍ଵର କଳା ମଣିଷ କରିଛନ୍ତି, ଈଶ୍ଵର ଧଳା ମଣିଷ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସରତାନ ଦୋମିଶାକୁ ସୃଷ୍ଟି କରିଅଛୁ । ତଥାପି ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ଆପଣା ୨ ବର କନ୍ୟା ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ ହେଁ ଓ ଝିଙ୍କା ବିବାହ ଚଳୁଥିଲେ ବି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଵେଚ୍ଛାଗୁରତା ନାହିଁ । ବିବାହ ବିଷୟ ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକାବେଳେକେ ଅଧିକାର ବହିର୍ଭୂତ ନୁହେଁ ।

ଚିନାମାଳୀ ମନକୁ ଭଲ ଆସିଥିଲେ ବି ବାଣାଶୁର ଓ ଝମା ଜାତି କଲର ଶୁଭମାତ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଲଭଳି ଲୋକ ନୁହଁନ୍ତି । ଗୃହ ଭାବରେ ବିବାହ କରି ଚିନାମାଳୀଙ୍କ ସ୍ଥାନାନୁରେ ରଖି ନିଜଲୋକ ବା ଧର୍ମ ଆଶିରେ ଧଳ ଦେଲ ଭଳି ଶିକ୍ଷିତ ହୋଇ

ନାହାନ୍ତି । ଯାହା ଲଜ୍ଜା ତାହା କଲ ଭଲ ପ୍ରେମାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ଚିନାମାଳୀ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ବାଟ ଚାଲୁଛି । ବାଣାଶୁର ଓ ଝମା ମଧ୍ୟରୁ କାହାକୁ ବରବାକୁ ରହିଛି ତାହା ତାହାର ଡଙ୍ଗା-ଡାଙ୍ଗରୁ ଜଣା ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ସେ ଦୁହଁଙ୍କରୁ ଜଣକୁ ନ ପାଇଲେ ତା ମନ କି ହେବ କିମ୍ବା ତାକୁ ନ ପାଇଲେ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମନ କି ହେବ ତାହା କେହି କହି ନ ପାରେ । କାରଣ ଏ ଭିନ୍ନଦେଁ ଅନ୍ୟ ଧାଙ୍ଗଡ଼ି ଧାଙ୍ଗଡ଼ିଙ୍କ ପାଖେ ପଶୁ ନାହାନ୍ତି କି ଅନ୍ୟସି ଚାଲୁନାହିଁ ଯାଉ ନାହାନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ ।

ସେମାନଙ୍କ ମନ ଜଣାଯାଉ ନ ଥିଲେ ହେଁ ସେମାନେ ଆପଣା ୨ କଥାରେ ଏତେ ଉଦାସୀନ ପରି ବୋଧ ହେଉଥିଲେ ହେଁ, ତାଙ୍କପରି ମନୋଭାବ ଗୋପନ କରି ରଖିବାକୁ ଚଳ ଓ ସାଧୁ ପ୍ରୟାସୀ ନୁହଁନ୍ତି । କିମ୍ବା ସେପରି ଉଦାସୀନ ନୁହଁନ୍ତି । ତାହା କରବା, ସେପରି ହେବା ଉଚିତ କି ନୁହେଁ ଏବଂ ତହିଁ ପାଇଁ ଯେ ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ, ତାହା ସେ ଦୁହେଁ ବୁଝି ପାରିଲେଣି । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଆଉ ଧାଙ୍ଗଡ଼ି ଖୋଜିବାର କି ପ୍ରେମ ପାଦ ପଡ଼ିବାର ସମୟ ନାହିଁ । ତହିଁରେ ଆଉ ସୁଖ ନାହିଁ ବୋଲି ଯେ ସେମାନେ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ସୁଖ ଦୁଃଖ ଭୁଲିଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ । ନିଆଁ ଗଦା କଣ୍ଠରେ ବସି ଦୁହେଁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ି ଧାଙ୍ଗଡ଼ିଙ୍କ ନାଚ ରଙ୍ଗ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ଏ କଥା ସେ କଥା କଥାବାଣୀ କରୁଛନ୍ତି । ସେଠାରେ ଆଉମାନେ ବି ବସିଛନ୍ତି ଓ ଆସି ବସୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି କଥାରେ କଥାରେ ଢଳ କହିଲେ:—

“କି ସରଦାରେ, ବୁଢ଼ା ହେବାକୁ ଲେଉଟ ବଢ଼ିଲ କି ? ଧାନ ଚାଉଳ ଖରଚ ହେବା ଡରେ ଜଳି ଥାଉଁ, ବାହାଘର କରିବ ନାହିଁ, ନା କିଛି ନ ଥିଲ ପରି ଝିଙ୍କା ବାହା କରାଇବ ?”

ସାଧୁ—ତେମେ ବି ତ ସରଦାରଟିଏ । ତମର ଧନ ଦଉଳତ କମ କ'ଣ ? ମୋର ତ ଦିୱାଳି ପୁଅ । ସେରକ ଅଧ ୨ ସେର କରି ନେବେ । ତମର ତ ଏତେ ଅଛି, ତହିଁକି ଖାଲି ଗୋଟିଏ ହିଅ । ଧାନ ଚାଉଳ ଝରତକୁ କାହାର ଡର ବେଶୀ ?

ତଳ—ହଁ ତମକୁ କହିବାକୁ ହେଉଛି, ଟୋକଳୀଟା କଥା କିଛି ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । କାହା ମନକୁ କିପରି ଆସିଲା ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ । ସେଇଥି ପାଇଁ କୁଆଡୁ କିଛି କରିପାରୁ ନାହିଁ ।

ସାଧୁ—ଦିନ ଯାଉଛି ନା ଆସୁଛି ? ଆଉ କେତେ କାଳ ଏହିପରି ବସିଥିବ ?

ତଳ—ମନେ କରିବ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ଆସି ବୁଝି ବସିଛି । ତେମେ ବି ତ ସବୁକଥା ଜାଣ । ତେମେ କି ମନେ କରୁଛ କହିଲ ।

ସାଧୁ—ତମ ହିଅ ଅମ ପୁଅ ଦିହଁକ ମନ ନେଲ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛି । ଆଉ ସେ ତାଙ୍କ ମନକୁ ଆସିଲା ପରି ଜଣାଯାଉଛି । ତେବେ କାହାକୁ କରିବା ତାହାର ଇଚ୍ଛା ଜଣା ପଡୁନାହିଁ ।

ତଳ—ମୁଁ ବି ସେହିପରି ବୁଝୁଛି । ତେମେ ଆମେ ସମ୍ବଧ ହେଲ ପରି ଦିଶୁଛି ।

ସାଧୁ—ହିଅ ଯାହାକୁ ବରୁ, କାହାକୁ ଜୁଆଁଇ କରିବାକୁ ତମର ମନ ?

ତଳ—ଦେଖିବାକୁ ଶୁଣିବାକୁ ଦୁଇ ଭାଇ ତ ସମାନ ।

ସାଧୁ—ତନାମାଳୀ ସେହିପରି ମନେ କରେ ବୋଲି ଜଣାଯାଉଛି । ତେବେ ତମ ମନ ଯେଣିକି ତଳିବ କଥା ତେଣିକି ଯିବ ।

ତଳ—ମୁଁ ଦୁହିଁକି ସମାନ ଦେଖୁଛି । କାହାକୁ ଦେବି କାହାକୁ ନ ଦେବି ଠିକ୍ କରି ପାରୁ ନାହିଁ ।”

ହଂସୀ—ତାହା ସତ, ବୁଢ଼ା ଅନ୍ତେ . ଦୁହେଁ ସରଦାର ରଖିଲୁ
 ପରି ଏତେବେଳଯାଏ ଦେଖାଯାଉଛି । ତେବେ ରଜା କି
 ବଡ଼କୁ ଛୁଡ଼ି ସାନକୁ ସରଦାର ଦେବେ ?

ସାଧୁ—ସାନ ହେଲ ବୋଲି କି ତାକୁ ଆଉ ସରଦାର ହିଅ ମିଳିବ
 ନାହିଁ ? ଭଲଙ୍କର ତ ପୁଅ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ କୁଆଁଇ ହେଲେ
 ତାଙ୍କ ସରଦାର ଖଣ୍ଡିକ ମିଳିପାରେ !

ଭଲ - ତାହା ସତ ।

ହଂସୀ—ଆଜି ଯେବେ କଥା ଠିକ୍ ହୋଇଯିବ, ବଡ଼ ଥାଉଁ ? କି
 ସାନ ଆଗେ ବାହା ହେବ ?

ସାଧୁ—ତାହା ବି ସତ । ତେବେ ହିଅ ରଞ୍ଜ ହେବ, ବାପ ମନ
 ମାନିବ, ତେବେ ତ ଯାଇ ବାହାଘର ହେବ ?

ଭଲ—ଭୁନ୍ଦର ଆନ୍ଦର ସମ୍ଭୁୟ ହେବା ଠିକ୍ ରହିଲ । କିଏ କୁଆଁଇ
 ହେବ ପରେ ଠିକ୍ କରିବା ।

ଏଥୁ ଉତ୍ତରୁ ଆଉ ୨ ବିଷୟର କଥାବାଣୀ ଚାଲିଲା, ଚୁଙ୍ଗୁନାଚ
 ଯେପରି ଲାଗିଥିଲା ସେହିପରି ଲାଗି ରହିଲା ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ପରଲ୍ଲେଦ

କଥାରେ ଅଛି ରଜା ବାପ, ବେବର୍ତ୍ତ ବା ଦେବୀନ ମା ।
ସେହିପରି ରଜା ସୂର୍ଯ୍ୟ, ବେବର୍ତ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବୋଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି । ରଜାଙ୍କ
ପ୍ରତିଭାରେ ବେବର୍ତ୍ତ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ । ସେହି ଅନୁକ୍ରମରେ ସେ ଚନ୍ଦ୍ର ଓ
ପ୍ରଜାଏ ତାରକାବଳୀ । ଗୋଟିଏ ଚନ୍ଦ୍ର ପାଖରେ କୋଟିଏ ତାର କିଛି
ନୁହନ୍ତି । ପୂର୍ଣ୍ଣମାନିଶାରେ ବୁଧ ବୃହସ୍ପତି ହସ୍ତା ଚିତ୍ରା ନିଷ୍ପ୍ରଭ ପ୍ରାଏ,
ତାଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାର କରିବା କଠିନ । ସେମାନେ ପ୍ରତି ରାତ୍ରେ
ପ୍ରହର ପରି ଥାଇ ଜୁକ୍ ଜୁକ୍ ହେଉଥାନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ର ମାସକେ ପକ୍ଷେ
ଦେଖା ଦିଅନ୍ତି, ଦିନେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୋଲନ୍ତି । ଚନ୍ଦ୍ରକ୍ଷୟ ତଥୁ ଯତାଇ
ଲେକକୁ ଉପାସ ରଖାନ୍ତି, ଅଥଚ ତାଙ୍କର ନାମ-ନିଶାନାଥ, ସୁଧାଂଶୁ-
ମାଳୀ । ସେ ନାମରେ କୌଣସି ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ର ଅଭିହିତ ନୁହଁନ୍ତି;
ସେଥିପାଇଁ ସେମାନେ ଅଶ୍ରୁ ବିସର୍ଜନ କରନ୍ତି ନାହିଁ କିମ୍ବା ଆପଣା ୨
କାମ ଛାଡ଼ନ୍ତି ନାହିଁ । ସେହିପରି ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କ ବଡ଼ପଣିଆରେ
ପ୍ରଜାଙ୍କର ବିଦ୍ଵେଷ ନାହିଁ । ନିଜର ରୁଆ ବେହୁଡ଼ା ପଛୁଡ଼ିଥିଲେ ବି

ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଯେତେ ଆଗ ପାଗୁଆ କରିବାକୁ କେହି ପଛଦୁଆ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣା ଫଳ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଉପାସ ପାଇଁ ବେଠି କରିବାକୁ କାହାର ହେଲା ନାହିଁ । ଡିନିଓଲ ଉପାସ ଥିଲେ ବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଦିଅରେ ଖାଇ ଦୁଧରେ ଆଞ୍ଚୋଇବା ଦେଖି କେହି ଧରସର ନୁହେଁ । ଭୋକରେ ଛଟ ୨ ହେଉଥିଲେ ବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଘରେ ନାଟ ହଟରେ କାହାର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରଜା ଓ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ଏପରି ପ୍ରଭେଦ ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ ଏହିପରି ନ୍ୟୁନାଧିକ ଚାଲି ଅସୁଛି । କେହି ବିଧାମାର କେହି ପିଠି ଆଉଁଶି ଏହା କରାଉଛି । କେହି ସିଧା କେହି ବା ବଙ୍କା ବାଟରେ, କେହି ବେଠି କରାଇ, କେହି ବା ଫଇସା ଦେଇ ଏପରି ତାରତମ୍ୟ ରଖି ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଏପରି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଭଲ ହେଉ କି ମନ୍ଦ ହେଉ, ଆବଶ୍ୟକ ହେଉ କି ନ ହେଉ, ଚହ୍ନିକ କାହାର ଶୋଚନା ନାହିଁ କି ଭାବନା ନାହିଁ । ଧାଙ୍ଗଡ଼ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଏ ଏଗାଁ ସେଗାଁ ଚାଲୁନାଚି ବୁଲନ୍ତି ଓ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଘର ରମଣୀଏ, ଅସୂର୍ଯ୍ୟଂପଣ୍ୟା ବୋଲି ଏ ପାଖରେ କି ସେ ପାଖରେ ଦୃଶା କି ତାଡ଼ନା କି ଗଞ୍ଜନା ନାହିଁ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ଯେଉଁ ଅବରୋଧ ପ୍ରଥା ଅଛି ତାହା ମୁସଲମାନ ଆଧିପତ୍ୟରୁ ହୋଇଛି ବୋଲି କଥିତ ହୋଇଥାଏ, କିନ୍ତୁ ରାମଙ୍କ ବନଗମନ ବା କୁରୁ ପ୍ରାଣୁବଙ୍କ ଅକ୍ଷୟ କ୍ଷୀଡ଼ାକାଳେ ମୁସଲମାନ ନ ଥିଲେ କି ତାଙ୍କ ଆଧିପତ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଅଥଚ କୌଶଲ୍ୟାଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ ପାଇଁ ରତ୍ନନାଥ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ଯାଇଥିଲେ, ପୁଣି ଦୁଃଶାସନ ଦ୍ରୌପଦୀଙ୍କ ଅନ୍ତଃପୁରରୁ ଝିଙ୍କି ଘୋଷାଡ଼ି ନେଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରକୃତ ହେଉ କି କାଳ୍ପନିକ ହେଉ ବାଲ୍ୟକ ବେଦବ୍ୟାସ ଏହା ଲେଖି ଥାଆନ୍ତୁ କି

ରମାୟଣ ମହାଭାରତରେ ଏହା କେହି ତାଳପକାଇ ଥାଉ ବା ଗୁଞ୍ଜା ଦେଇଥାଉ ରୂଷି ବଚନରୁ ହେଉ କି ଉପ୍ରୀତନରୁ ହେଉ, ଏ ପ୍ରଥା ଚଳି ଆସୁଅଛି । ଏହା ନ ମାନି ଦ୍ରାବିଡ଼ ମହାରାଷ୍ଟ୍ରବାସୀଏ ହିନ୍ଦୁ ହେଉନ୍ତୁ ନ ହେଉନ୍ତୁ, ଯେଉଁଠାରେ ରଜା, ବେବର୍ଣ୍ଣ, ଶାସ୍ତ୍ରୀ, ପଟ୍ଟନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଝୁଅ ବୋହୂଏ କଣରେ ଥାନ୍ତି, ସେହିଠାରେ ହାଟରେ ଅଧହାଟେ ମାଇପେ ଦେଖାଯାନ୍ତି । ବିଲ ବାରିରେ ବାଟରେ ଘାଟରେ ମିଶିପକ୍ଷ ସଙ୍ଗେ କାମଦାମ କରୁଥାନ୍ତି, ଆତଯାତ ହେଉଥାନ୍ତି । ପୁଣି ଯେଉଁ ଗ୍ରେଟରସ୍ତୁ, ରସ୍ତୁଗୁରୁ, ଗୁମୁପଟ୍ଟନାୟକ, ଝପଟସିଂହ, ଚମ୍ପଟସିଂହ, ସାହୁ ମହାଜନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ କନ୍ୟା ପୁତ୍ରବଧୂ ସାତଖଞ୍ଜା ଭିତରେ ଥାଆନ୍ତି ତାଙ୍କରି ତନି ପୁରୁଷିଆ ଖୁଣ୍ଡୀ, ଦେଠେଇ, ଭାଉଜ, ଭାଇବୋହୂ, ଭଉଣୀ, ଭାଣିଜା, ଭଣଜାବୋହୂ ପ୍ରଭୃତି ବାଟରେ ଘାଟରେ ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତି; ତହିଁରେ କିଛି ଯାଏ ନାହିଁ କି ଆସେ ନାହିଁ ।

ଅଧିକ କି ସାଧୁସରଦାରର ଘର ଯେଉଁ ରଜ୍ୟରେ ସେ ରଜ୍ୟର ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ଣ୍ଣ ସିଲେଚନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ମାଆ, ଆଉ ନିଜେ ୨ ହାଟ ବାଟରେ ଦେଖାଯାଉଥିଲେ; କଣରେ ରହିବାକୁ ଘର ବି ନ ଥିଲା । ତନି ପୁରୁଷରେ ତନି ବଖୁରିଆ ଘର ଗୁରି ବଖୁରିଆ ହୋଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ଘରେ ଝମାଣୀ ଥାଇ ବାପ ଅଜା ଦିନ ନେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସିଲେଚନ ମହାପାତ୍ର ଗୋବର ଗଦାରେ ପଦ୍ମଫୁଲ, “ଉଦ୍ୟୋଗିନଂ ପୁରୁଷସିଂହ ମୁପୈତି ଲକ୍ଷ୍ମୀଃ” ବଚନର ଜୀବନ୍ତ ଉଦାହରଣ ।

ଆବାଙ୍କରୁ ପ୍ରତିଭା ବଳ ଦେଖାଇ ହିମୋନ୍ନତ ସୋପାନର ଶିରେଭାଗରେ ବେବର୍ଣ୍ଣ ପଦାରୁଡ଼ । ଏହାକୁ ଗର୍ଭିଣୀ ଗାଈ ବାଟ

ପୁତ୍ରେ । ରାଜ୍ୟର ରାଜା ଏହାଙ୍କ କରତଳସ୍ଥ କାଷ୍ଠ-ପିତ୍ତଳିକା ।
ଏକା ଫଳାହାରୀ ବାବାଜୀଙ୍କ ଛତ୍ରା ଏ ଆଉ କାହାକୁ ମଣିଷ ବୋଲି
ଗଣନ୍ତି ନାହିଁ । ବାବାଜୀ ପରମାରାଧ୍ୟ ଗୁରୁ, ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ, ବୈଦ୍ୟ ।
ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ଖରାଣିଆ ମହାଦେବଙ୍କ ନିକଟ ଜଙ୍ଗଲରେ
ବାବାଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରୁହନ୍ତି, ତା ନୁହେଁ ।

ବାବାଜୀଙ୍କ ଆସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ପାଆ ବାଟରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ
ଉଆସ । ଗଞ୍ଜ ପରି ଖାଇ, ଉଚ୍ଚ ପାଚେରୀ ନ ଥିଲେ ହେଁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ
ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡା ବଡ଼ ବଡ଼ ଧୁଳିଆ ଘରର ପାଞ୍ଚପୁରୁଷ ଖୋଲେଇ ଖଞ୍ଜା
ଦେଖିଲେ କୌଣସି ଭ୍ରମ ହେବାର ନାହିଁ । ଧୋବା, ଭଣ୍ଡାରି, କରଣି,
ବ୍ରାହ୍ମଣ, ସାହୁ ମହାଜନ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଘର ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଘର ତା-
ମସ୍ତ୍ରୀକୀରେ ଚନ୍ଦ୍ର, କମଳା ବିମଳା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼
ଦେଉଳ ପରି ବିରାଜୁ ଅଛି । ତହିଁରେ ପୁଣି ଚଉପାତୀ ଉପରେ
ତଳେ କେତେ ବ୍ରାହ୍ମଣେ, କେତେ ପଣ୍ଡିତେ, କେତେ ଭଲଲେକିଆ,
କେତେ ଗୁହାରିଆ ବସିଛନ୍ତି । କାବୁଲି ବନାରସୀ ମହାଜନ
ସୌଦାଗର ମଧ୍ୟ ଅଭାବ ନାହାନ୍ତି । ଏଠାରେ ସବୁବେଳେ ଯେତେ
ଲୋକ ରାଜଦ୍ୱାରେ ସେପରି କୃତତ୍ୱ ଦେଖାଯାଆନ୍ତି ।

ଏତେ ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ତ୍ତୀ ନାହାନ୍ତି ।
ସେ ଥିଲେବି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଭିତର କଥା ଜଣିଯାଇ ନ ପାରେ । ସେ
ପ୍ରକୃତ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ସାହାର
ଯେପରି ଭାବନା ତାକୁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ସେପରି ସେ କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ
କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେଉଛନ୍ତି । କେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ ବସ୍ତ୍ର ଦେଉ-
ଛନ୍ତି । କେତେ କଥା ଗୋପନ କରିଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ । ପୁଣି କେତେକ
ସ୍ଥଳରେ ପୁଷ୍ପ କଥା ନ କହିଲେ ନ ଚଳେ । ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକଙ୍କ

ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଯିବେ, କେତେ ବା ଆଶା ପଛେ ପଛେ ଦଉଡ଼ିବାକୁ ଚାହୁଁବେ ନାହିଁ, କେହି କେହି ବା କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ଯିବେ, କେହି କେହି ବା ହସି ହସି ଯିବେ । ଏଥିପାଇଁ ବେବର୍ଣ୍ଣ ଦୋଷୀ କି ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ, ଭଲ କି ମନ୍ଦ, ନଡ଼ିଆ କି ଆମ୍ବ ଠିକ୍ କର ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ସୁତରାଂ ଭିତର କଥା ଜାଣିବା ନିତାନ୍ତ ପ୍ରୟୋଜନ । କାରଣ ନଡ଼ିଆର ପାଣି କି ଆମ୍ବର ଟାକୁଆ ବାହାରୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଅନ୍ତଃପୁରେ ବେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ଭିତରେ କଥା ଜଣା ଯିବା ସମ୍ଭାବନା । କିନ୍ତୁ ବାହାରୁ ଉଆସ ଆଶାପ୍ରଦ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ ।

ଗେରଦର ଭିନ୍ନ ପାଖେ ମୋଟ ମୋଟ, ଉଜ ଉଜ ଶାଳ କାଠର ଦୁଆ ଦୁଆ ବେଢ଼ା । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଗଳି ପାରିବ ନାହିଁ କି ହାଣ୍ଡା ଭାଙ୍ଗି ପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଦକ୍ଷିଣ ଦିଗରେ ସେପରି ବେଢ଼ା ନାହିଁ । ପୂର୍ବଦିଗେ ଖଳା । ସେଠାରେ ହଳିଆ ଖମାଣ ପ୍ରଭୃତି ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା । ପଶ୍ଚିମଦିଗସ୍ଥ ପାଗାରେ ଦାସିଆର ସଇସ ସୁଆର ପଲ ପଲ । ଉତ୍ତର ଦିଗେ ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେମୁଣ୍ଡ ଯାଏ ବାରି ପୋଖରୀ । ଏହିପରି ପରିବେଷିତ ହୋଇ ଯେ ପାଞ୍ଚ ଖଞ୍ଜା ଅଛି, ତାହାର ମଝି ଖଞ୍ଜା ଅନ୍ତଃପୁର । ସବୁଖଞ୍ଜା ଘୋଳେଲ । ଖଞ୍ଜା ସବୁ ପ୍ରକରେ ତିନି ଭିନ୍ନ ବଖର ଖଲ୍ଲର ସଙ୍ଗେ ଫର୍ଦ୍ଦରେ ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚ ବଖର ନେଇ ଏକ ଖଞ୍ଜା ନୁହେଁ । ଏଥିରେ ପୂର୍ବ ପଶ୍ଚିମ ଉତ୍ତର ଦକ୍ଷିଣ ଘର ସବୁର ମଥାନ ଶ୍ରେଣୀ ମିଳି ନଦୀ ମରି ଚାରିଆଡ଼େ ପାଞ୍ଚବଖର ଲେଖାଏଁ । ଚଉପାଡ଼ୀ ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ଘର ଭିତର ଓ ଦୁଆର ମୁହଁଠାରୁ ପିଣ୍ଡା ଉଜ ଉଜ । ଉପରେ ଆଟୁ । ଏକ ଖଞ୍ଜାରୁ ଅନ୍ୟ ଖଞ୍ଜାକୁ ଗୋଟିଏରୁ ଦିଓଟି ବାଟ ନାହିଁ । ଯେ ଗୋଟିଏ ଦିଓଟି ଖଡ଼କ ଅଛି, ତହିଁରେ ଗବାକ୍ଷ ନାମ ସାର୍ଥକ । ପୁଣି ସେ ସବୁ ଫୁଲ ପତ୍ର, ହାଣ୍ଡା ଘୋଡ଼ା, ବାଦ ଭଲ, ନରନାଶ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ବିନାଶିକ୍ ଗୁଣ ଦେଖାଇବା

କି ବିଶୁଦ୍ଧ ବାୟୁ ସଞ୍ଚାଳନ ପାଇଁ ଏ ଜଳା କବାଟି ସବୁ ଅଛି ତାହା
 ବେବର୍ଣ୍ଣ ଜାଣନ୍ତି । ଅଜ୍ଞାନାନନ୍ଦନ ବାତ ରୋଗ ପରି ଆଚରଣ
 କରୁଥିଲେ ତହିଁପାଇଁ ବିରାଣି ଦୋଷୀ ନୋହି ପାରେ । ଏ ଯଦି ବାୟୁ
 ସଞ୍ଚାଳନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ଛଣା
 ସୁଧା ପଣା ମିଳୁଥିବାର ବୋଧହୁଏ । କାରଣ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟପାଇଁ ବଡ଼ ବଡ଼
 ଶିଡ଼ିକି, ଜାନାଲ, ଖଡ଼ଖଡ଼ିଆ ପ୍ରଭୃତି ବିଜ୍ଞାନ ଲୋଡ଼ୁଥିଲେହଁ
 ଏହା ବେବର୍ଣ୍ଣ ବା ଅନ୍ୟ କାହାର ଘରେ ଦେଖାଶୁଣା ନାହିଁ । ସେ
 ସବୁ ଲୋଡ଼ା ଥିଲପରି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । କାରଣ ରାଜ୍ୟରେ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ
 ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ବା ପଠାଣୀସାମନ୍ତଙ୍କ ପରି ପାଟଯୋଷୀ, ପଦ୍ୟାଳଙ୍କାର,
 ତର୍ଜାଳଙ୍କାର, ପଣ୍ଡିତ ବା ବେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କ ପରି ହୁସ୍ତୁପୁସ୍ତୁ ସବଳ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର
 ଲୋକଙ୍କର ଅଭାବ ନାହିଁ । ସବୁବେଳେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଶୀର୍ଣ୍ଣ କଳେବର
 ଧାରଣପାଇଁ ଡାକ୍ତର ବୈଦ୍ୟଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଘେନି ପଥି ଧାରଣାରେ
 ଚଳିବାକୁ ହେଉନାହିଁ । ବରଂ କଥା ଦରସିତା ଖାଇ ଲୋକେ ହୁସ୍ତୁ
 ହୁସ୍ତୁ ଭୁସ୍ତୁ ଭୁସ୍ତୁ ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଦେଉଳ
 ଉପରେ ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଆୟୁଧ ଚନ୍ଦ୍ର ବିଶୁଳ ପରି ବେବର୍ଣ୍ଣ-
 ଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ପତିହାରୀଙ୍କର କଟକଣା । ପୁର ବାହାରେ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା
 ଭେଣ୍ଡା ପାଇକେ ଖଣ୍ଡା ବା ଦଣ୍ଡା ଧରି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ
 ପଡ଼ିହାରୀ ବଗ୍ଗି ବଗ୍ଗି ବୁଡ଼ା ବୁଡ଼ା ଲୋକ, କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରହରୀଙ୍କ
 ବେଳକୁ ଅନ୍ୟପ୍ରକାର । ବାହାରେ ଦନ୍ତସ୍ତ୍ରୀନା, ଶୁଭ୍ରକେଶୀଏ,
 ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ ହମେ ଯୁବତୀଏ । ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ ମିଳନ ସ୍ଥଳରେ
 ଏକ ଦିଗରେ ନିତାନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ଅପର ଦିଗରେ ଅତିବୃଦ୍ଧା । ସୁତରାଂ
 ବେବର୍ଣ୍ଣଙ୍କର ଭାଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ହେଉନ୍ତୁ
 ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ, ବାହାର କଥା ପଦକ ରଣବାଜ ସିଂହ, ରଞ୍ଜିତର
 ପ୍ରଭୃତିଙ୍କଠାରୁ ଯାଇ ରସକଳା ଶିକଳା ରମିତଶୀଙ୍କ ଭୃଣ୍ଡରେ

ବେବର୍ଣ୍ଣାଣୀଙ୍କଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ତାହା ରଜା ବା ତାଙ୍କ ବେବର୍ଣ୍ଣା ଜାଣନ୍ତି । ତେବେ ସେ ଅନ୍ତଃପୁରେ ଥାଇ ଅନ୍ୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଦେଖିବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନେ ହାଟୁଆଣୀ ବାରବୁଲ୍ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ଚତୁର ନୁହଁନ୍ତି କି ସତକୁ ମିଛ, ମିଛକୁ ସତ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି କେହି କେହି ଆପଣା ମତାମତକୁ ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀଙ୍କର ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କରି ଇହକାଳରେ ବୈତରଣୀ ପାର ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ଏପରି କଟକଣା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଥବାଡ଼ର ଆଖି କାନ ଥିବାର କଥିତ ହୁଏ । ପୁଣି ଯେପଣ ପଣ ଧାଇଁ ମୁଦୁସୁଲୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ବେବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ଉତ୍ପାଦ ଛୁଡ଼ି ଚାଲି ଯାଇଛନ୍ତି ଓ ଯାଉଛନ୍ତି । ସେମାନେ କେତେ କଥା କହି ବୁଲୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ କେହି ଶପଥ କି ସତ୍ୟ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କିଛି କହୁ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ସେ ସବୁ କଥା କେତେଦୂର ବିଶ୍ୱାସ-ଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । ଏପରି କଥା ଅନେକ ସତ ହୋଇଥାଏ, ଅନେକ ବି ମିଛ ହୋଇଥାଏ । ସେ ଯାହାହେଉ ରଜା କରଗତ ଥିବାରୁ ସେ କଥାକୁ ବେବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କର ଶୋଚନା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହାର ଫଳାଫଳ ଯିବାର ନୁହେଁ । ଗୁଡ଼ ଅନ୍ଧାରରେ ଖାଇଲେ ଗୁଡ଼, ଓ ଆଳୁଥରେ ଖାଇଲେ ଗୁଡ଼ । ଧର୍ମଦ୍ୱାରେ ଯେ ପାଞ୍ଜିଲେଖା ହେଉଛି, ତହିଁରେ ସାନ ବଡ଼ ପାପ ପୁଣ୍ୟ ସବୁ ବସୁଛି । ପୁଣି ସେହି ଅନୁସାରେ ଫଳାଫଳ ବାହାରୁଛି । ଚୋର ଘରେ ନିଜ ଅନ୍ଧାର ହେଉ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଶୁଣା କଥାର ସତ ମିଛ ଆପେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବେବର୍ଣ୍ଣା ବେବର୍ଣ୍ଣାଣୀଙ୍କ ନିରୋଳ କଥା ଯାହା ଶୁଣାଯାଇ ଅଛି ତାହା ଲେଖାଯାଉଅଛି । ତାହାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲେ ବେବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର, ବୁଦ୍ଧି, ବିଦ୍ୟା, କଳ କୌଶଳ ବୁଝାଯିବ ।

ମଝିପୁରରେ ବେବର୍ତ୍ତ ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ ବସିଛନ୍ତି । ରାମି, ଶାମି, ପାରି, ଶାରି ପ୍ରଭୃତି ଏଣେ ତେଣେ ଯିବା ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି । କାମ କିଛି ନାହିଁ ; ତଥାପି ନହର ପହର ନ ହେଲେ ନ ଚଳେ । ତାହାର କାରଣ ବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେମାନେ ନଜେ ନଜେ ଜାଣୁଥିବେ । କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତ ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀଙ୍କ ନିକଟରେ କେହି ସୁଦ୍ଧା ପାନବଟା ବା ପିକଦାମା ଧରି ନାହିଁ । କେବଳ ଦୁଇଜଣ ବୁଢ଼ୀ ବସିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡ ହଲିବାକୁ ନାହିଁ । ସେ ଦୁହେଁ ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀଙ୍କ ବାପ ଘରୁ ଆସିଛନ୍ତି । ଯେ ଆଜ୍ଞା ହେବ କେବଳ ତାହା ଅନ୍ୟକୁ ଜଣାଇ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଦୁହେଁ ଉପବସ୍ତ୍ରା । ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀଙ୍କ ସ୍ଵୋଲ୍ଲମାଳି ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଇଲେ ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ କହିଲେ “ନଅରରେ ଆଉ ବାବାଜୀଙ୍କ କଥରେ ତ ଦିନ ରାତି । କେତେବେଳେ ବଣା କଣା ହୋଇ ଟିକିଏ ଭିତରକୁ ଅଇଲେ ଖାଲି କଅଣ ମାକି ଧରି ଭୁନି ହୋଇ ମୁନିପରି ଥିବ ?

ବେବର୍ତ୍ତ—“ଭୂମ କଥା ଆଗେ ଶୁଣି ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ମୋହର କଥା ମୁଁ କହୁଛି ? କହା ଲାଗି ସିନାଗାଈ ଗୁହାଳ, ତମ କଥା ସିନା କହୁଛି ।”

ବେବର୍ତ୍ତ—“ମୋ କଥା କହିଲେ କଅଣ ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଆମ ଭିତରେ କିଛି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି କିଏ ନ ଜାଣେ ? କିଛି ନୋହୁଏ ବୋଲି କିଛି ଶୁଣିବା ବି ନାହିଁ ?

ବେବର୍ତ୍ତ—“ଶୁଣିଲେ କଅଣ ମିଳିବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“କିଛି ନ ମିଳିଲେ କି କିଛି ଶୁଣିବାର ନୁହେଁ ।”

ବେବର୍ତ୍ତ—“କେତେ କଥା ଅଛି, କେଉଁ କଥା କୁ ମନ ହୋଇଛି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ସବୁ କଥା ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ସବୁ କଥା କୁହା ଯାଇ ପାରେ କି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ସବୁକଥା କହିଲେ କିଏ ଶୁଣୁଛି ? ଆଉ ତ କେହି ନାହିଁ ? ଏହି ଦରମଲ ବୁଢ଼ୀଦିଟା, । ସାତ କବାଟ ଡେଇଁ ଦାଣ୍ଡରେ ଏ କିଛି କହିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ନା ମୁଁ ଯାଉଛି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ତାହା ନୁହେଁ ଯେ—”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ତେବେ କି ମୋତେ ପଚାରିବ ନାହିଁ ? ମୋ ଦେହ କିଛି ହେବ ବି ନାହିଁ !”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି ତାହା ଆଗେ ଶୁଣ—”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“କଅଣ କହୁଛ କୁହ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“କେତେ କଥା ଅଛି, ସବୁ କହିଲୁ ବେଳକୁ ଦିନ ରାତି ଅଶ୍ଳିଷ୍ଟ ନାହିଁ, ତେବେ ଯେଉଁ କଥାକୁ ତମର ମନ ହୋଇଥିବ ସେ କଥା କହିଲେ ସିନା ହେବ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ଯେଉଁଥିପାଇଁ ବାବାଜୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏତେ ଦିନ ହେଲୁ ଲାଗିଥିଲ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଆଜି ରାତିକଥା ଠିକ୍ ହୋଇଗଲା, କାଲି କଥା ଦେଖାଯାଉ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“କଅଣ କିପରି ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଆଜି ରାସରେ ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ଶନି ମହାବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ଭାରି ଉତ୍ପାତ ହେବ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଉତ୍ପାତ ହେବା କଥା ତ ପାଟଯୋଗୀ ଆଗରୁ କହିଥିଲେ । କଅଣ କଅଣ ହେବ ତାହା କିଛି ବାବାଜୀ କହିଲେ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ବାବାଜି କହିଲେ ଅଧରାତି ଉତ୍ତରୁ ଘରେ ଦୁମ୍ ଦୁମ୍ ଶବ୍ଦ ହେବ । ରଜାଙ୍କ ପଲଙ୍କ ଦୋହଲବ । ସାବଧାନ ନ ରହିଲେ ରଜାଙ୍କର ଭାରି ଶାରୀରିକ ଓ ମାନସିକ ଅନିଷ୍ଟ ହେବ । ଏ ଅନିଷ୍ଟ ନ ହେବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଉଛି । ଦନେଇ ଖିଲମତିଆ ନିଜେ ବାବାଜୀଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଶୁଣିଗଲା । ନିଜେ ରଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇବ ।

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ସବୁ ହୋଇ ପାରିବତ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଯାହା ଯେପରି କହିବାକୁ ହେବ ବାରମ୍ବାର ପାଖ ଲୋକଙ୍କୁ ବତେଇ ଦିଆ ଯାଇଛି । ଟଙ୍କା ବି ଦିଆଯାଇ ଅଛି । କିଛି ଟିକିଏ ଆଡ଼ବାଙ୍କ ହେଲେ ସତ୍ତ୍ୱେ ଗୋଟି-ଗୋଟି କରି ଆଉ ଶୁଳୀରେ ଚଢ଼ାଇବି ନାହିଁ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ଏହା କହୁଛ । ପୁଣି କହୁଛ ଯେ ସାବଧାନ ରହିବା ପାଇଁ ରଜାଙ୍କଠାକୁ ଖବର ଗଲା ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଶୋଇଲ ବେଳେ ଲାଗି ହେବା ପାଇଁ ଓ ଘରେ ପକାଇବା ପାଇଁ ବାବାଜୀ ଯେ ପଞ୍ଚାମୃତ ପଠାଇବେ ତହିଁରେ ଗଞ୍ଜେଇ ଅରକ ଦେବେ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଧନ୍ୟ ତୁମ୍ଭେ । ଦେଖିଲ ପରି ତମ ବାପା ମାଆ ଏପରି ନାଁ ଦେଇଥିଲେ ? ମଣିଷର ସିନା ଦୁଇଟା ଆଖି ସତକୁ ସତ ତୁମର ତିନିଟା ଆଖି ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଆଜ୍ଞା, ସେତ ଯାହା ହେବାର ହେବ । ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କର ଯେ ଘର ପୋଡ଼ିଗଲା ତହିଁକି ତମେ କି କଲ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ହଁ ସତେତ ସେ ଗୋଟାଏ କଥା ଅଛି । ଚମ୍ପା ମା ବୁଢ଼ୀକି ପଠାଇ ଥିଲ । ସେ ଅନେକ ବୋଧ ସୋଧ

କରି କହି ଅଇଲ । ଡାଲି, ଚାଉଳ, ଦିଆ, ତେଲ, ଲୁଣ ସବୁ ଜନସ ପଠାଇ ଦେଇଛି ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଠିକ୍ ହୋଇଛି, ମୋ ବୁଦ୍ଧିରୁ ତମ ବୁଦ୍ଧିଟା କମ୍ ହେଲ କଅଣ ? ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ହିଲେରନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ହିଲେରନା ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ମୁଁ କଅଣଗୁଡ଼ାଏ କରି ପକାଇଲି କି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ମୁଁ ଘର ପୋଡ଼େଇ ଦେଇଛି । କି କରିବାକୁ ହେବ ତମକୁ କିଛି କହି ପାରି ନ ଥିଲି । ତେବେ ବି ଯହିଁରେ ମୋ କଥା ଜଣାନ୍ତୁନ ପଡ଼ିବ ଆଉ ଯାହା ଲୋକେ ଭଲ କହିବେ ସେ ସବୁ ଆପେ ଆପେ କଲ ଆଉ ବେଶୀ କଅଣ କରନ୍ତି କି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ନ କଲେ ହୁଅନ୍ତା କିପରି ? ତାହା ଘରେ ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ଏତେ କଥା, ତୁମ୍ଭର ମିଶିପରେ ମିଶିପରେ ଯାହାହେଉ ଯାହା କଲି, ତାହା ନ କରି ଥିଲେ ଯେ ବୋହୂ ହୋଇ ଆସିବ, ତାହା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁବ କିପରି ? ସେ ବା ମନେକରିବ କଅଣ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ବଡ଼ ଭାଇ ଭଉଣୀ ହେଲଣି, ତେବେ ବି ଚନ୍ଦ୍ରା ହାଁ ହାଁ ଟାଣ ଭାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ । ତା ସାଙ୍ଗକୁ ତା ମା ରାଣୀ ମିଳିଛି । ସେ ଦୁହେଁ ରାଜି ନୋହିବା ଯାଏ କଅଣ ହେଲଣି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ତମକୁ ସେ ପାରିବେ ? ଘର ପୋଡ଼ଗଲଣି, ଏଣିକି ସଭିଏଁ ନାହିଁ ପଡ଼ିବେ ଯେ । ଯେବେ ଆଜି କଥାରେ ଭଲରେ ହୋଇଯାଏ, ରଜା ବି ଆଉ ତୁମ୍ଭ ହୋଇ ରହି ପାରିବେ ନାହିଁ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ହାତ ଗଣ୍ଠି ନ ପଡ଼ିବା ଯାଏ ପଡ଼ିଆର କଅଣ ?
ସମସ୍ତେ କହନ୍ତି ବର କନ୍ୟା ପ୍ରଜାପତି ଘଟସୂତ୍ର କଥା ।
ଆମ୍ଭେ ତ ତାହା ମାନୁ ନ ଥାଇ । ଦେଖାଯାଉ କି
ହେଉଛି ।

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଜାତି, ମାନ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା, ଧନ ଦୌଳତ ଭିତରୁ
କେଉଁଥିରେ ମୋ ବାପ ଘରହାଲିକି ତା ଘର ବଡ଼
ସେ, ସେଠି ବନ୍ଧୁ କରିବାକୁ ଏତେ ଜିଦ୍ ଲାଗିଛି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ଏ କଥା ମୋତେ ପଚାରୁଛ ? ଦେଖୁନାହିଁ ସେ ତୁମ୍ଭ
ବାପ ଘର ଏ ରାଜ୍ୟରେ ନୁହେଁ । ତା ଘରୁ କାଳେ
କାଳେ ବେବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ । ମୁଁ ବୋଲି
ତାହା ଭାଙ୍ଗିଲି । ତେବେ ବି ରାଜ୍ୟଲୋକେ ତା ଘରକୁ
ମାନୁଛନ୍ତି । ବାହାଘରେ ଘୋଡ଼ା ପାଲିଙ୍କି ଦାନ
ଯୋତୁକ ମିଳିବ ନାହିଁ ସତ । ଆଉ ସେ ଲାଭ ତାହା
ତମକୁ ପୁଣି ବୁଝାଇବାକୁ ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ସେ ତ ଆକାଶ କଇଁଆ ଚଳିକା ମାଛ କଥା ।
କଥାରେ କହନ୍ତି ‘ଏ ସାଲ ସେତ ଘରେ ପଶୁ । ଆଗକୁ
ହାଡ଼ି ବାଉଁଶ ଚଷୁ । ଏହି କ୍ଷଣିକା କଥାର କି କରୁଛ
କହିଲି ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଏହି କ୍ଷଣିକା କଥା କଅଣ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଟଙ୍କାଗୁଡ଼ାକ ସେ ପଡ଼ି ରହିଲା ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“କରଜ ଲଗାଇ ଦେଉନା ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଖଜଣା ପାଇଁ ତେମେ ଧର ପଗଡ଼ ମାରପିଟ ନ
କଲେ ସୋଇ କି ଦେଡ଼ି ସୁଧରେ କେହି ଟଙ୍କା
ନେଉଛି ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଏତେ ଟଙ୍କା ରଖି କଅଣ କରିବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ତେମେ ଜାଣ ନାହିଁ ଯେ ମୋତେ ପଚାରୁଛ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ମୁଁ ଜାଣିଲେ ବି ତେମେ କଅଣ ଜାଣିଛୁ ଟଙ୍କାଏ ଶୁଣେ ।”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଯେବେ ପଚାରିଲ ସତ କହିଲେ କିଛି ଅତୁଆ ବୁଝିବ ନାହିଁ ତ ?

ବେବର୍ତ୍ତୀ—ତମ କଥା ଅତୁଆ ବୁଝିବତ ଆଉ ବୁଝିବ କଅଣ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—ମତେ ପଚାରୁଛ ? ତୁମ୍ଭେ କି ନ ଜାଣ ଯେ ଆଖି ବୁଜିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଲୁଗା ପଟା, ଧାନ, ଚାଉଳ, କଂସା, ଲେଟା, ରଜାଘର ଗନ୍ତାଘରକୁ ବୁଝା ଲାଗେ । ଆଉ ଗାଈ, ମଇଁଷୀ ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା, ହାଠା, ଘୋଡ଼ା ଅଡ଼ା ଲାଗନ୍ତି । ଆଗେ ଏ ସବୁ ଯାଇ ସାଇଲେ ପଛେ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଶବ ଉଠେ । ତାହା ନୋହିଥିଲେ ସାତ ପୁରୁଷ ହେଲ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ କରି ନଅର ବିଦେଶୀ ଘର ଏପରି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା ? ଏତେବେଳକୁ ତ ତା ଘରକୁ ରଜାଘର ପଡ଼ୁ ନ ଥାଆନ୍ତା । ଟଙ୍କା ଯାହା ଥାଏ ଖାଲି ସେଇଥିରୁ କିଛି ରହିଯାଏ, ସେତକ ପୁଅ ମାଇପଙ୍କର ଆଣ୍ଡା ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ — ଏତେ ବର୍ଷ ହେଲ ଶୋଇ ଦେଢ଼ିରେ ଟଙ୍କା ଲାଗାଇ ଆସୁଥିଲ ଏ ବର୍ଷ ନ ହେଲ ।

ବେବର୍ତ୍ତୀଣୀ—“ଏ ବର୍ଷ କାହିଁକି ନ ହେବ ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ — “ଏ ବର୍ଷ ଲଢ଼େଇ ହେବ ।”

ବେବର୍ତ୍ତାଣୀ—ସେ ତ ଭଲ କଥା, ରସଦ ପାଇଁ ଜୁଲମ ଜବରଦସ୍ତି
 ଦରକାର । ରଜାଘର ଖମାରରୁ ଧାନଗୁଡ଼ଳ ବରି
 ମୁଗ ବନ୍ଦୀ କରାଇ ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆମ ଖମାର
 ଜନସ ବ ବନ୍ଦୀ ହେଉ । ପଇସାକ ମାଲ ତନି
 ପଇସାରେ ବିକିଲେ ରଜା ଘରର ଲଭ । ଆମର ବି
 କିଛି ପଇସା ହୋଇଯିବ । ମୋର ବି ପଇସାକ ଦେଡ଼
 ଦୁଇପଇସା ହେବ । ତେଣେ ପାଇକ ବେଠୀଆଙ୍କୁ
 ଖୁଆଇ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଭଲେଇ ହୁଅ ।

ବେବର୍ତ୍ତା — “ଧନ୍ୟ ତୁମ ବୁଦ୍ଧି ବିଗୁର । ଏକା ବାଟୁଳିକେ ଗଣ୍ଡାଏ
 ଚଢ଼େଇ !”

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ମୁଦୁସୁଲ ଆସି କହିଲା ଯେ
 ରଜାଙ୍କର କି ଖବର ଦେନ ଖିଲମତିଆ ମଦନ
 ପାଇକର ଠିଆ ହୋଇଅଛି । ଏଥିରେ କଥାବାଣୀ
 ବନ୍ଦ ହେଲା । ତରତରରେ ଉଠି ବେବର୍ତ୍ତା ସେଠାରୁ
 ଚାଲିଗଲେ । ବେବର୍ତ୍ତାଣୀ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଗଲେ ।

ତୃତୀୟ ପରିଚ୍ଛଦ

“ହୋଇଛି ବସନ୍ତ କାଳ, ରାବ ଦେଉଛି କୋକିଳ, ଗୁରୁତରୁ
ଲତାକୁଳ ଅଙ୍ଗରେ ନବ ଦୁକୁଳ, ଲେହିତ ହରିତ ପୀତେରଞ୍ଜିତ
ଶିଖରୀ ରୁଳ, ବିଶାଳ ରସାଳ ଶିରେ ସୁଗନ୍ଧ ବକୁଳ ମାଳ, କିଂଶୁକ
ମଣ୍ଡିତ କୁଞ୍ଜେ ମତ୍ତ ମଧୁକର ରୋଳ, ଯୋଗୀ ଭୋଗୀ ମନଗେର
ସୁଧୀରେ ମଳୟାମାଳ, ମଦନ ମାଦକକାରୀ ସକଳମଞ୍ଜୁଳ ଠୁଳ, ଦେଖି
ଶୁଣି ଯୁବା ଜନ ହୃଦୟ ମନ ବିକଳ ।”

କିନ୍ତୁ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀର ମଣ୍ଡୁଆ ଦୁଆରେ ଯେ ଯୁବକ ବସିଅଛି
ତାହାର ମନ ଅଚଳ କି ଚଞ୍ଚଳ ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । ଭିତର ଯାତ୍ରା
ହେଉ ବାହାର ଦଳ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ କଞ୍ଜ୍ୱଳ । ଏହାବୋଲି ନୟନ ଅୟନ
ବିଦୁର କଳା ଭଳି ନୁହେଁ । ରାମକୃଷ୍ଣ ତପ୍ତ କାଞ୍ଚିନ କିମ୍ପା ତମ୍ପାତାର
ଭଳି ନ ଥାଇ ନବ ଦୁର୍ବାଦଳ, ମରକତ ଗଞ୍ଜନ, ବାସ ଜଳ ନବଦନ
ପରିଥିଲେ । ପୁଣି ଯୌବନର ଗୌର ଖ୍ୟାମ ବିରୁର ନାହିଁ । ଯୁବକର

ଦୃଷ୍ଟକ୍ଷର, ବିଶାଳ ବସ, କରକର ପରି କରଯୁଗଳ ମଲ୍ଲମଦନ
 ଦନଜଦନ ପ୍ରଭୃତି ପେଣୀପୂର୍ଣ୍ଣ ରସାଳ ମାଂସଳ ଅବସ୍ଥୁବ ସବୁର
 ଯୌବନ ସୁଲଭ ଲବଣ୍ୟମାଧୁରୀ ଲହରୀରେ ମନ ନୟନ ପଡ଼ି ନାସା
 ନୟନ ଅଧର ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ କମ୍ପା ଅଳକା କୁଣ୍ଡଳ ପ୍ରଭୃତି
 ଅଳଙ୍କାର ଲେଉଟୁ ନାହିଁ । ସ୍କୁଲରେ ଶତଶାଳ-ଗଦା ଜଣି ଯୁବକର
 ରୂପମାଧୁରୀ !

ଏହି ହୁଷ୍ଟ ପୁଷ୍ଟ ମୂର୍ତ୍ତି ମାରବ ନିସ୍ତବ୍ଧରେ ବସି ସୁମାଳ ଉତ୍ତଳ
 ତରଙ୍ଗ ମାଲୋପମ ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଶୈଳ ଶ୍ରେଣୀରେ ସ୍ଥିର ଦୃଷ୍ଟି
 ରଖିଛୁ କିନ୍ତୁ କିଛି ଦେଖିଲୁ ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ
 ପଶ୍ଚାତ୍ତ୍ରଗରୁ ଅନ୍ୟ ଏକ ଯୁବକ ଧୀରେ ଧୀରେ ଆସି ଉପବସ୍ତୁ
 ଯୁବକର ଦୁଇ କାନ୍ଧରେ ହାତ ଦେଇ ନଇଁ ପଡ଼ି କହିଲୁ “କରେ
 ଭୀମା ! କଅଣ କରୁଛୁ କି ? ଚମକିପଡ଼ିଲୁ ପରି ହୋଇ ଭୀମା
 କହିଲୁ “କାହିଁ କିଛି ନାହିଁ ।” ଏହାଶୁଣି ଆଗନ୍ତୁକ କହିଲୁ—

“ରାମାଠୁଁ କ’ଣ ଲୁଚାଇବୁ ମ ?”

ଭୀମା—“ତୋ ଠୁଁ କଅଣ ଲୁଚାଇଲି କି ?”

ରାମ—“ତେବେ ଆଗ ଭୀମା ନାହୁଁ କାହିଁକି ?”

ଭୀମା—“ଆଗେ ଥିଲୁ କଅଣ ଏବେ ନାହିଁ କଅଣ ?”

ରାମ—“ଆଗପରି ଚୁନୁନାଟ ନାହିଁ, ଡାଳଭଙ୍ଗା ଗୀତ ନାହିଁ

ଧାଙ୍ଗଡ଼ାଙ୍କ ସାଙ୍ଗ ନାହିଁ ।”

ଭୀମା—“ସବୁ ଦିନେ କି ଏକା କଥା ଥାଏ ?”

ରାମ—“ତୁ ଯାହା କହ ମୁଁ ସବୁ ବୁଝିଛି ଯେ ।”

ଭୀମା—“କଅଣ ବୁଝିଛୁ କହିଲୁ ?”

ରାମ—“ଭାଇ ବାହା ଦିନୁ ତୁ ଆଉ ଆଗ ଭୀମା ନାହୁଁ ।”

ଝମା—“ବାହା ହେଲଣି ବୋଲି ଭାଇ ସିନା ଧାଙ୍ଗଡ଼ ନୁହେଁ, ମୁଁ ତ
 ଯେଉଁ ଧାଙ୍ଗଡ଼ କୁ ସେଇ ଧାଙ୍ଗଡ଼ ।”

ରମା—“ତୁ ଭୁଲେଇଲେ କି ରମା ଭୁଲେ ? ସେହି ଚିନାମାଳିକା
 ଆଖେଇ ଥିଲୁ । ତାକୁ ଭାଇ ବାହା ହେଲକୁ ତୁ ଏପରି
 ହୋଇଛୁ । ଏବେ ଭାଇ ମଲେ ତାକୁ ଦୁଇପୁ ହେବୁ ନାଁ ?”

ଝମା—ଦୁଇ ରତ୍ନ ଚଣ୍ଡାଳ । ଚିନାମାଳି କି ଦୁଇପୁ ହେବ ବୋଲି
 ଭାଇଟା ମରଯାଉ; କାହିଁକି ମୁଁ ମରଗଲେ ?”

ରମା—ହଁ’ ରେ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଖାଲି ଗାଈ ବଜାଇ ଜାଣୁ ।
 ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ ଦେଖ । ଯାହା ହେବାର ହେଲୁ
 ସବୁ ବତେଇ ଦେବ । ତେବେ ବୁଝିବୁ ଯେ ଖାଲି ଗାଈଲେ
 ବଜାଇଲେ ହେଲକି ଆଉ କିଛି ଅଛି ।”

ଝମା—“ଆଉ କଅଣ ଅଛି ?”

ରମା—“ଆଗେ ବାହାଦର ଠିକ୍ ହେଉ ।”

ଝମା—“ଘୋଡ଼ାରେ ଏ କେ ଆସୁଛୁ ? ତୁ ଯା ଗାଁରେ ଖବର
 ଦେବୁ । ମୁଁ ଯାଉଛି ଏ ସବୁ ନିକେଇ ଦିଏ । ବସିବା
 ପାଇଁ ଦେବାକୁ ଖଣ୍ଡେ ରଖେ ।”

ଏଥିରୁ ପୁଷ୍ପ ଦେଖାଯାଉ ଅଛି ଯେ ଅଣ୍ଟାରେ ନିଶ୍ଚେଁ
 ମଣ୍ଡୁଆକୁ ଆସିବେ । ସେ କିଏ କାହିଁକି ଆସୁଅଛନ୍ତି ବୋଲି ଜଣା-
 ଶୁଣା ନାହିଁ । ଅଧର ତାଙ୍କୁ ସକାର କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ଝମା
 ରମା ଆପେ ଆପେ ତହିଁରେ ତପ୍ତର । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପରାପୂଣତା ସୂକ୍ଷ୍ମରେ
 କାଷ୍ଠ ପିତୁଳୀ ପରି ପରିଚ୍ଛାଦିତ । ଏହା ରମା ଝମା କପରି ମଣ୍ଡୁଆ
 ଠାରେ ଥିବା ଲୋକେ ଆଡ଼ ବାଙ୍କ କରି ନ ପାରନ୍ତି । ପୁଣି ମଣ୍ଡୁଆ
 ଛଡ଼ା ଭୂଇଁଆପଲ୍ଲୀ ନାହିଁ । ଏହା ସମସ୍ତ ଗ୍ରାମ ବାସୀଙ୍କର

ସାଧାରଣ ସଭା ମଣ୍ଡପ ବା ବୈଠକ ସ୍ଥାନ । ଏହିଠାରେ ଭଲମନ୍ଦ ବିରୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କର ବୈଠକ ହୁଏ । ଏହିଠାରେ ଗୁଜୁ ନାଟ ହୁଏ । ଏହି ଘରେ ବୁଢ଼ାଏ ଗ୍ରାମର ସବୁ ଧାଙ୍ଗଡ଼କୁ ରାତରେ ଜଗି ଶୁଅନ୍ତି । ଆଗନ୍ତୁକ ମାତ୍ରେ ଏହିଠାକୁ ଆସି ଥାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କ ପରିଚୟ୍ୟା ପାଇଁ ଗ୍ରାମବାସୀଙ୍କଠାରୁ ସଗୃହୀତ ଭାଲି ଗୁଡ଼ଲ, ଲୁଣ ଘିଅ ବର୍ଷକ ନିମିତ ଗଢ଼ିତ । ପ୍ରାଣାନ୍ତ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା ଆଡ଼ଥ୍ୟ -ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରତି କେହି ଆଖି ଦିଏ ନାହିଁ । ଏହିଠାରେ ଆଗନ୍ତୁକେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇ ଥାଆନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ଚର୍ଚ୍ଚାପାଇଁ ପାଳି କରି ଗ୍ରାମବାସୀ ଦୁଇଜଣ ଯୁରୁଷ ମଣ୍ଡୁଆରେ ଅହୋରାତ୍ର ଉପସ୍ଥିତ ଥାଆନ୍ତି ।

ଆଜି ସାଧୁ ସରଦାର ପୁଅ ଝାମା ଓ ଗ୍ରାମବାସୀ ରାମଚର ସଖାଳ ଓଲି ପାଳି । ଆଉ କେହି ଦେଖିବା ଶୁଣିବା କହିବା ଓ ବୋଲିବା ପାଇଁ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରି ଆପଣା ୨ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନରେ ସେ ଦୁହେଁ ସ୍ୱତଃ ପ୍ରବୃତ୍ତ । ଏହାସବୁ ରାଜାଜ୍ଞା ନୁହେଁ । ଅଥଚ କାଳେ କାଳେ ଗ୍ରାମରେ ଚଳି ଆସୁଅଛୁ । ଏ ପ୍ରଥା ଭଲ କି ମନ୍ଦ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ପଥରେ ଆସିବା ଉଚିତ କି ନା ତାହା ଭୁଇଁଆଏ ବା ତାଙ୍କ ରାଜା ଜାଣନ୍ତି । ହଜାର ହଜାର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାର ଧର୍ମଶାଳା, ଟାଉନହଲ୍ ପ୍ରଭୃତି ଭୁଲନାରେ ଭୁଇଁଆଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଆ ଗୁଲ ପାଖେ ତଳରୁ ନ୍ୟୁନ ହୋଇ-ପାରେ । ଗ୍ରେଟ ହୋଇ ଯିବା ଭୟରେ ତହିଁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଯାଇ ପାରେ । ସେ ଯାହାହେଉ କେତେ କେତେ ଧର୍ମଶାଳା କେଶେ ଗଲୁଣି । କେତେ କେତେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଦେବାଳୟ ପ୍ରଭୃତି କାଳ-ଗର୍ଭରେ ବିଲୁପ୍ତ ହେଲୁଣି, କିନ୍ତୁ ଭୁଇଁଆଙ୍କ ମଣ୍ଡୁଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାଳେ କାଳେ ରହିଅଛୁ । ପୁଣି ଆଉ କେତେ କାଳ ରହିବ ତାହା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ ।

ଉପରେକ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚାବଧି ଚରକାଳ ରହୁ ବା ନ ରହୁ ସେହି ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଝମା ଆପଣା କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ସାରିଲ ବେଳକୁ ଅଶ୍ରୁରେଣା ମଣ୍ଡୁଆ ଦୁଆରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ଘୋଡ଼ାର ମୁହଁରେ ଜରିର ମୁହଁପଟା, ପିଠିରେ ଝାଲର ଦିଆ ବନାତର ଚାରି ଜାମା, ନିଜେ ଘୋଡ଼ାର ରଙ୍ଗ ନାଲିଆ କୁମେଦ, ଆକୃତ ଖବ୍ କିନ୍ତୁ ଅଙ୍ଗ ହୁଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ, ପେଟ କିଛି ଅପେକ୍ଷାକୃତ ବଡ଼, ତାହା ନୋହିଥିଲେ ଆରେଘାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ଲାଗୁ ଥାଆନ୍ତା ! ତଥାପି ପଡ଼ି ଯିବାରେ ବିଶେଷ ଆଶଙ୍କାର କାରଣ ନାହିଁ । ଆରେଘାଙ୍କ ଆକାର ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟିରେ ବୋଧହୁଏ ଯେ ଦୁଇ ଜାନୁ ମଧ୍ୟରେ ଘୋଡ଼ା ଘେନି ସେ ପଦବ୍ରଜରେ ଆସିଛନ୍ତି । ତାହା ପ୍ରକୃତ ହୋଇ-ଥାଉ କି ନ ଥାଉ, ଅବରେହଣ କାଳରେ ଆରେଘାଙ୍କ କିଛି ଜଣା-ଗଲା ପରି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ତାହା ଘେନି ପରିଚୟ ବିଷୟରେ କିଛି ନ ଅଟକିଲା । ଦେଖିଲା ମାତ୍ରେ ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ପାରି ଝମା ତରତରରେ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ଜୁହାର ହେଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ସାଧୁ ସରଦାର ପୁଅ ବୋଲି ଚିହ୍ନି ଝମାକୁ ଘୋଡ଼ା ଧରାଇ ଦେଲେ । ଝମା କିଛି ଶଙ୍କି ଗଲା, ତାହା ବୋଲି ସେ ତାହାର ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଟବ ଗୁଡ଼ିଗଲା କି ମାଧୁରୀଲହରୀ ଲୁଚିଗଲା ତା ନୁହେଁ । ସେ ଝାତ କି ସଫୁ ନ ହୋଇ ବିମାତ ସମ୍ବୁମରୁପ ଧାରଣ କଲା । ପୂର୍ବ ତେଜ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ସ୍କୁଲରେ କହିବାକୁ ଗଲେ ବଡ଼ ଆଗେ ସାନ ଯେପରି ଦେଖାଯାଇଥାନ୍ତୁ ସେହିପରି ଦେଖାଗଲା ।

“ସରଦାରେ ଅଛନ୍ତି ନା” ବୋଲି ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପଚାରିଲେ “ହେଇ ଆସୁଛି” କହି ଝମା ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କଲା । ଜଣ କେତେ ଭୁଲିଆକୁ ପଛରେ ଘେନି ସାଧୁ ସରଦାର ଆଗେ

ଆଗେ ଆସୁଥିବାର ଗୁମ୍ଫା ପଛନାୟକ ଦେଖିଲେ । ତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦୂରୁ
ଚିହ୍ନି ପାରି ସାଧୁ ଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟକୁ ଜଣେ ଲୋକ ଦଉଡ଼ାଇ ଦେଲା ।
ଶୁଣିଲପସ ବଣରେ ନିଆଁ ପରି ଗୁମ୍ଫା ପଛନାୟକଙ୍କର ପ୍ରବେଶ ବାଉଁ
ସାମାନ୍ୟ ଭୂଇଁଆ ପଲ୍ଲୀରେ ଆଖି ପିଅଡ଼ାକେ ବୁଲିଗଲା ।

ସୁତରାଂ ସରଦାରେ ଓ ଆଉ ୨ ଭୂଇଁଆଏ ଜହାର କରୁ
କରୁ ହରିଣୀ ପଲପରି ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଦେଖାଦେଲେ । କେହି
ଖରେ କେହି ବା ଧୀରେ ଗଡ଼ କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ମେଣ୍ଢା ଭାଙ୍ଗୁ ନାହିଁ ।
କେହି ଶାଢ଼ୀ ପିନ୍ଧିଛି, କେହି ଧଡ଼ ପକାଇଛି । କାହାର ଲୁଗା ନୁଆ
କାହାର ବା ପୁରୁଣା, କେହି ଧୋବ କେହି ମଇଳା ପିନ୍ଧିଛି ।
ଏହିପରି ସୁମନାଏ ମନ୍ଦୁରଗାମିନୀ ସ୍ରୋତସୁଖରେ ବିବିଧ
ସୁମନମେଷା ଭାସିଲା ପରି ଅବଲୀଳାନ୍ତମେ ଆସୁଛନ୍ତି ।

ଏହା ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ନୁହେଁ । ଆରୁଣୀ, ଧାରୁଣୀ, ସୁନାଶ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି
ପୀତଲେହନ ପୁଷ୍ପପତ୍ରମଣ୍ଡିତ କାହାର ଗନ୍ଧ ଅବଗୁଣ୍ଡନରେ ଆବୃତ୍ତ
ନୁହେଁ । ଏହା ବୋଲି ଆଉ ସବୁ ସମାନ ନୁହେଁ । କାହାର ଗଣ୍ଡ
ଟଣ୍ଡାଫଳ ପରି ଗୋଲ, କାହାର ବା ପାଗଲ ଆମ୍ବ ପରି ଉଷ୍ଣ
ଲମ୍ବ, କାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣେନ୍ଦୁ ମାଧୁରୀ, କେହି ବା. ମରସ ଶିଶୁପ ଫଳ
ପରି । ଏପରି ସ୍ତଳେ ଲଳନାର ମନ କଳନା ସହଜ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ
ଦେଖାଯାଏ ଯେ ମାର ଗାରଡ଼ିଆର କାଳ ଭୁଜଙ୍ଗ ବାଳ କାଳ ଲାଳା
ପରି ଭୁଲତାଭଙ୍ଗୀ ନାହିଁ । ଯତ ମନ ମଜ୍ଜାଇବା ଭଳି ନାସାଫୁଲ,
ନଥଫୁଲ ଠାଣୀ ନାହିଁ । ଗୁଡ଼ିକ ଅସମ୍ଭାଳ କଲଭଳି ବାରିଜନପୁନା
କୁନ୍ଦରମୁନ ନାହିଁ । ଅବଗୁଣ୍ଡନର ଅଭାବ ଏହାର କାରଣ କି ନା
ତାହା ଭୂଇଁଆମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତଥାପି ଝଙ୍କା-ଖଞ୍ଜିରିଟ-ନୟନ କି
ରଦବାସେ ମୃଦୁହାସର ଅଭାବ ନାହିଁ । ଏ ସ୍ଵାଭାବିକ କି ନା ଭଲ କି
ମନ୍ଦ ତାହା ଅସଭ୍ୟ ଆଖ୍ୟାଧାରଣୀ ଭୂଇଁଆଣୀଏ କିମ୍ବା ବିଦୁଷୀ-

ରମଣୀଏ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ରାଜା ମହାରାଜା-
 ମାନେ ବଡ଼ ବଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ, ମାଳା, ମୋତି, ମାଣିକ୍ୟ ଲେଖିଲପର
 ଭୂଇଁଆଣୀଏଁ କାତ ପଥର ମାଳି, କଂସା, ପିତଳ, ଖଡ୍ଗୁ, ବଳା
 ଲେଖିଥାନ୍ତି । ଯେ ଯେଡ଼େ ଥିଲ ଲୋକ ତାହାର ତେଡ଼େ ଗହଣା
 କଣି ପାରିଲେ ଦୁଇ ଚାରି ବିଷା ନାଇବାକୁ ଦୁବଳା ଅବଳା କାତର
 ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଯୁବା ଯୈର୍ଯ୍ୟ ମରୁନକୁ ଅଳକାବୃତ ଲପନ ନାହିଁ ।
 ମନକୁ ଝାମ୍ପି ନେଉଥିଲ ଭଲ ଚନ୍ଦ୍ରଝୁମ୍ପା ନାହିଁ । ଶୁଦ୍ଧ ବୃହସ୍ପତିଙ୍କ
 ପରି ତାଟଙ୍କ ଜ୍ୟୋତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ବସସ୍ଥଳ ଯେଉଁ ମାଳପୀତ
 ଲେଖିତ ମାଳରେ ଆକୃତ, ତାହା ରମଣୀକୁଦ ଗତି କଲବେଳେ
 ଇନ୍ଦ୍ର-କୋଦଣ୍ଡ-ଭୂଷିତ ବିଚମାଳା ପରି ଲାଳା ଖେଳା କରୁଛି ।
 ଅଳଙ୍କାର ସୁନ୍ଦର ଅସୁନ୍ଦର କରୁ କି ଉଚ୍ଚ ମାତ କରୁ, ପ୍ରକୃତ ସବୁ
 ଭୂଇଁଆଣୀଙ୍କ ମୁହଁ ଗୋଟିଏ ଗୁଣ୍ଡରେ ଗଢ଼ିଲ ପରି ଦେଖାଯାଏ ।
 ସମସ୍ତଙ୍କ ଲଲଟ, ନାସିକା, ନୟନ, ଭ୍ରୁଲତା, ଅଧର, ଚିବୁକ
 ଏକାପରି । ଏଥିରେ ଆଖି ପଡ଼ିଲେ ଭୂଇଁ ଆଣୀ ନୁହେଁ ବୋଲି ଭୁଲ
 ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ନାହିଁ । ତଥାପି ପ୍ରକୃତ କାଳର ମହିମାକୁ
 ଜଣିପାରି ନାହିଁ । ବାଳିକା, ଯୁବତୀ, ପ୍ରୌଢ଼ା, ବୃଦ୍ଧାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ
 ଯେ ପ୍ରଭେଦ, ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ସଭାଙ୍କି ପଛକୁ
 ପକାଇ ଯୁବା କାଳ ଆଗଭର ହୋଇ ରହିଅଛି । ପୁଣି ଏମାନେ
 ଭୂଇଁଆଣୀ ବୋଲି ମନେ ନ ଯେନ ଯେଉଁ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟଲବଣ୍ୟ-
 ମାଧୁରୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ନେପାଳୀ, ଭେପାଳୀ, ଇରାମ, ଜାପାନୀ, ତୈଲଙ୍ଗୀ,
 ବଙ୍ଗାଳୀଙ୍କି ଭୂଷିତ କରିଥାଏ, ତହିଁରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ । ତଥାପି
 ସୌବନର ଅସ୍ଥିର ପଣିଆ ଗୁଡ଼ି ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ଆଙ୍ଗୁଳି ସମାନ କରି
 ଦେଖି ନାହିଁ । ସବୁଠାରୁ ଚିନାମାଳୀ ତାହାର ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହର
 ପାତ୍ର ପରି ଦେଖାଯାଏ ।

ସେ ତଳ ସରଦାରର ହିଅ । ଏଣିକି ପୁଣି ସାଧୁ ସରଦାରର ବଡ଼ ବୋହୂ । ଏଥିଯୋଗୁଁ ସେ ବିଶେଷ ଅନୁଗ୍ରହରପାତ୍ର କି ନା ତାହା ଯୋଚନ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ସାନ ବଡ଼ ସବୁ ଭୁଲିଆଣୀଏ ଆଗ କରିଛନ୍ତି । ପଲରେ ବନ୍ଦାଣ ଗାଇ ବା ନାଟୁଆ ପଂଝାରେ ଶିଖିଗାଆଣ ପରି ହୋଇଛି । ତଥାପି ସେ ଫୁଲେଇ ନ ହୋଇ କାନ୍ଦି ଘେନି କଦଳୀ ଗଛ ନଇଁ ପଡ଼ିଲପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ଆଗଭର ହେବାକୁ ସେ ତରବର ନୁହେଁ । ତାହା ପଛରେ ରହିବାକୁ ସବୁରି ଚେଷ୍ଟା । ଯାହା ଆଗ ତାହା ସବୁ ତାହା ହାତରେ, ସେହି ଅନୁସାରେ ସେ ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମୁରେ ଭୁଲି ଲାପି ଅନ୍ୟଜଣକ ହାତରୁ ପିତା ନେଇ ଥୋଇଲ । ବଡ଼ର ଯେ ସାନ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ଦେଖାଇ ଦେଲ । ଜଣାଶୁଣା ଶୁଭ ଅନୁସାରେ ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ପିତା ଉପରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଚିନାମାଳୀ ପ୍ରଭୃତି ମିଶି ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ହଳଦୀ ପାଣି ଢାଳିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ହୁଳାହୁଳି ଦେଇ ବନ୍ଦାପନା ସାରି ଚଉଡ଼ରେ ଟଙ୍କା ଦିଏଟି, ଖଜିର ପଟିଆ, ବୋଇତ କଖାରୁ, କନ୍ଦମୂଳ, ପାହାଡ଼ିଆ ବ୍ରୀହି ପ୍ରଭୃତି ଗୁମୁରେ ରଖି ଜୁହାର କରି ଠିଆ ହେଲେ ।

ଗୁମୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଚଉଡ଼ରୁ ଟଙ୍କା ଦିଏଟି ଉଠାଇ ନେଇ ତହିଁରେ ଚାଷି ରଖିଦେଲେ । ପୁଣି ପିତାରୁ ଅପସରି ଯାଇ ଖଜିର ପଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କ ଘରଠାକୁ ପଠାଇ ଦେବାକୁ ସରଦାରକୁ କହିଲେ । ତେଣେ ସରଦାରଙ୍କ ବୋହୂ ଟଙ୍କା ଚାଷି ଉଠାଇ ନେଇ ଆଉମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପୂର୍ବ ପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଏହା ଏକ ପ୍ରକାର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା । ଏଥିପାଇଁ ସଭା ସମିତି ନାହିଁ, ସୂର୍ଯ୍ୟାଷରେ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପଦ ନାହିଁ, ପାର୍ବମେଷୁ କାଗଜରେ ମୋତି ମାଣିକ୍ୟ

ଝର ନାହିଁ, କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଶୋଭିତ ପସାଧାର ନାହିଁ । ଏ ପାଖରୁ ବା ସେ ପାଖରୁ ପୂର୍ବ ପ୍ରସ୍ତୁତ ବନ୍ଧୁତା ନାହିଁ, ଧନ୍ୟବାଦର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ନାହିଁ । ଖଜିରି ପଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମ୍ଫାରେ ଭେଟି । ପୁଣି ସେ ରାଜ ଦରବାରର ଲୋକ । ସୁନାପଇତା, ପାଟପିତାମ୍ବର, ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ଭେଟି ଦେଖିଛନ୍ତି । ଏହା ମଧ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଭୂଇଁଆମାନେ ଏହିପରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରି ଆସୁଅଛନ୍ତି । ସେଇ ଶାସ୍ତ୍ରରେ ପୁରାଣରେ ଶୁଣିଛନ୍ତି ଓ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ଯେ ଭକ୍ତିପ୍ରିୟ ଭଗବାନ ରାମ କୃଷ୍ଣ ରୂପେ ଶବର ଶବରୁଣୀଙ୍କ ଫଳ ମୂଳ, ଗୋପାଳ ପୁଅଙ୍କ ଚଖାକୋଳି, ବିଦୁରଙ୍କ ଖୁଦ ସାଦରେ ଗ୍ରହଣ କରି ବଡ଼ ପ୍ରୀତି ହୋଇଥିଲେ । ଏଣୁକରି ଭକ୍ତି ବଡ଼ କି ସୁନା ରୂପା ହାତ ମାଳା ବଡ଼ ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିପରି ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଭଲ ବା ମନ୍ଦ ତାହା ଭୂଇଁଆ ଜାଣନ୍ତି କିମ୍ବା ତାହା ଯେ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ଦେନି କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ଯାହା ମନ କଥା ଲୋଡ଼ା, ତାହା ଆଡ଼କୁ ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉ ।

ବନ୍ଦାପନା ସାରି ଭୂଇଁଆଣୀଏ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । କିନ୍ତୁ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଗୁମ୍ଫାରେ ଝମା ଯେପରି ଥିଲା ସେପରି ନୁହେଁ । କେହି ହେଲେଇ ଗେହେଲେଇ ହୋଇ ମୁରୁକି ମୁରୁକି ହସି ଅନ୍ୟ ସଙ୍ଗେ କଥା କହୁଛି, କେହି ଠୋ ଠୋ କରି ହସି ଉଠୁଛି, ଜଣେ ହସି ହସି ଆଉ ଜଣଙ୍କ ଉପରକୁ ତଳି ପଡ଼ୁଛି । କେହି କେବେ ପଛକୁ ମୁହଁ ଫେରାଇ ହସୁଛି, କେହି ତଳକୁ ମୁହଁ ପୋତୁଛି । ସେମାନଙ୍କ ମନଭାବ କଥାବାଣୀ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପରି ମଧ୍ୟ ଚିନାମାଳୀ ଏହିପରି କରୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଶରଦ ସାମିନୀର ନକ୍ଷତ୍ରମାଳା ମଧ୍ୟରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଧାକର ବା ଲଳିତା ବିଶାଖାଙ୍କ

ମଧ୍ୟରେ ଚୂଷନ୍ତୁ ଜେମାଙ୍କ ପରି ଦେଖାଯାଉଛି । ତଥାପି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ମନ ମୋହିବା ପାଇଁ ସେ ଏପରି କରିବା ଜଣାଯାଉ ନାହିଁ । ସେ ଜାଣେ ଯେ ସରଦାରର ଝୁଅ, ସରଦାରର ନୂଆ ବୋହୂ । ତାହା ସ୍ଵାମୀର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୌବନ । ତାକୁ ସମସ୍ତେ ଭଲ କହିଥାନ୍ତି । ପୁଣି ଭୂଇଁ ଆଣୀ ଦୋରୁରୁଣୀ ହେଲେ ତାହାର ଖାଇବା ଠାରୁ ମରିବା ଭଲ । ଏଣେ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକ ଦରବୁଡ଼ା । ତାଙ୍କ ଜାତି ଭିନ୍ନେ । ଏଠାରେ ସେ କଳାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧଳା । ପାଖଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରି । ସୁତରାଂ ଚିନାମାଳୀ ବା ଅନ୍ୟ ଭୂଇଁ ଆଣୀଙ୍କ ହସ ଖେଳ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ମନ ନାହିଁ କି ନୟନ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଯେ ଭୂଇଁ ଆଙ୍କର ଆପତ୍ତି ନାହିଁ ତାହା ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉଛି ।

କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ କାହାର ମନରେ କିଛି ସୁଖ ଦୁଃଖ ହେଉଛି କି ନା ତାହା ଭୂଇଁ ଆମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଅନୁମାନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । କାରଣ ସବୁ ଭୂଇଁ ଆ ଭୂଇଁ ଆଣୀଙ୍କ ପରସ୍ପର ସମ୍ବନ୍ଧ ଜଣା ନାହିଁ । କେବଳ ଝମା ଚିନାମାଳୀ ପିତ୍ତ ପଡ଼ିଥିବା ମାଘ ପୋଡ଼ା ପରି ଦିନୁ ବିଶେଷ ଜଣାଅଛି । ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ବିବାହ ହେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ସେଠାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ଏବେ ଚିନାମାଳୀ ବାଣାଶୁରକୁ ବାହା ହେଲାଣି । ଏଥିରେ ଚିନାମାଳୀ ବା ବାଣାଶୁର କିଛି ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି । କେବଳ ସାଧୁ ସରଦାରର ଇଚ୍ଛାନୁସାରେ ଏହା ହୋଇଅଛି । ସାନ ହେଲେ ବି ତଳ ସରଦାରର ସରଦାର ପାଇବାର ଝମାର ଯେ ଆଶା ଥିଲା, ତାହା ଆଉ ନାହିଁ ।

ବିଭାବର ଦିନୁ ଝମା ଦୂରରେ ଦୂରରେ ଥାଏ । ଚିନାମାଳୀ ସଙ୍ଗେ ଅକାଳେସକାଳେ ଭେଟ ହୁଏ । ଆକସିର ବାପ

ଉପସ୍ଥିତରେ ଭୀମା ଚିନାମାଳୀଙ୍କର ମୁହଁମୁହିଁ କେବେ-ଘଟି ନଥିଲା । ସୁତରାଂ ଭୀମା ମନରେ କିଛି ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ବାପ କନ୍ୟା ଚିନାମାଳୀ ଆଡ଼କୁ ଟାକ ରହିଛି ତା ନୁହେଁ । ଭୂନାସା, ଅଧର ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରୁ ନାହାନ୍ତି । ତାହାର ମନ କିଛି ହେଉଅଛି କି ନା ସେ ଜାଣେ, ବାହାରୁ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ତାହା ମନ ଏପରି କେତେ କାଳ ଲୁଚି ରହିବ ଦେଖାଯାଉ !

ଭୀମା ମନ କଥା ଯେବେ ପ୍ରକାଶ ପାଉ, ସେପରି ଡେରି କି ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କର ତର ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ନିଜ ଓ ଉତ୍ତରୀର ସୁନା ବଳା, ରୂପାବଳା, ଖଟ ପଲଙ୍କ, କାନ୍ଥ ବାର ପ୍ରଭୃତି ସରଦାରେ ଓ ସରଦାରଙ୍କର ଓ ଗାଁର ଧାଙ୍ଗଡ଼, ଧାଙ୍ଗଡ଼ୀ, କୁକୁଡ଼ା, ମାଙ୍କଡ଼, ଛେଳି, ମେଣ୍ଟା ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକ ସଙ୍ଗୋଳି ସାରିଲୁ କହିଲେ, “ସରଦାରେ ! ଗହଣରେ ରଖିବା ପାଇଁ ତୋ ପୁଅରୁ ଗୋଟିଏ ଦେବାକୁ ଛୁମ୍ବରୁ ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ।”

ସାଧୁ—“ଛୁମ୍ବ ଗହଣ ଭଳି ମୋର ପୁଅ କାହିଁ ?”

ଛୁ—“ବାଣୀ ଆଉ ଭୀମା ।”

ସା—“ସେ ଛୁଆ ଦଇଟା ଭାତ ଖାଇ ଜାଣିନାହାନ୍ତି ।”

ଛୁ—“ତାଙ୍କୁ ଛୁମ୍ବ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଆଉ ତାଙ୍କକଥା ଶୁଣିଛନ୍ତି । ସେ ଦୁହେଁ ଛୁଆ କାହିଁକି ଦୃଶନ୍ତେ ?”

ସାଧୁ—“ଯାହାଙ୍କର ବାପ ମା ଅଛନ୍ତି, ସେ ଛୁଆ ନୁହନ୍ତି ଆଉ କଅଣ ?”

ଛୁ—“ଛୁଆ ହେଲେବି ଯେତେବେଳେ ଗହଣରେ ରଖିବାକୁ ଛୁମ୍ବରୁ ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ସେତେବେଳେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ବଳି ଆଉ କଥା ଅଛି ?”

ସା—“ତୁ ଯେବେ ସୁନା ପଞ୍ଜିଘରେ ଶୁଆଟାଏ କି ସାଘଟାଏ ରଖିବୁ, ସେ ବାଟ ପାଇଲେ ପଳେଇବ ନାହିଁ କି ତାକୁ ଦେଖି

ଆଉ ଶୁଆ ସାଗ୍ନ ଆସି ପଞ୍ଜୁରୀରେ ଆପେ ଆପେ ପଶିଯିବେ ?
ତମ କଥା ଭନେ ଆମ କଥା ଭନେ ?”

ଗୁ—“ଯେତେବେଳେ ଗୁମ୍ଫୁଙ୍କର ମନ ହୋଇଛି ସେ ଗୋଟିଏ
ନେବେ । ତେବେ ଏତେବେଳେ ଯାହାକୁ ସୁଖ ପାଅ ତାକୁ
ପାଖରେ ରଖିନେଲେ ଭଲ ହେବ ନାହିଁ ?”

ସା—“ବାପ ମାଙ୍କୁ ସଲଖ ସୁନ୍ଦର ଭେଣ୍ଟିଆଟି ସେପରି ହାତ ଗୋଡ଼
ନଥାଇ ଖଣ୍ଡିଆଟି ସେପରି । ସେ ଛୁଆ ଦିଶନ୍ତୁ ଦାରୁ ଆଗରେ
ଦୁବ ପରୁ ମୁଁ—”

ସାଧୁର କଥା ନସରୁଣୁ . ଝମା କହିଲା ‘ବା’ ମୁଁ
ଯିବି ତୁ ମନା କରନା ।”

ସା—“ତୁ ଛୁଆଟା କି ଜାଣ ? ତୁ ଯିବୁ, ଆମେ କି କରିବୁ ?”

ଝ—“ଭଲ ଅଛି—”

ସା—“ସେ ଥେଲକୁ କଅଣ ହେଲା ? ତୋର ପରି ସେ ଛୁଆଟାଏ
ନା ଆଉ କଅଣ ?”

ଗୁ—“ଗୁମ୍ଫୁ ଆଜ୍ଞା ରଖ । ଝମା ବି ରାଜି ହେଲଣି । ସାଥେ ସାଥେ
ନେଇଯିବାକୁ ଗୁମ୍ଫୁର ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି । ସେ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ
ଗୁଲୁ ଏ ପରେ ଦେଖାଯିବ ।”

ଗୁମ୍ଫୁ ପଞ୍ଜୁରୀକଙ୍କ କଥା କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ ଭୁଇଁଆଏ
ବି କହିଲେ । ତାହା ଦେଖି ଶୁଣି ଝମା ମଧ୍ୟ ରଟି ଯାଇଲା ।
ସରଦାର ଅଗତ୍ୟା ସମ୍ମତ ହେଲେ । ମନ କଥା କାହାରିକି
କିଛି ନ କହି ଝମା ଗୁମ୍ଫୁ ପଞ୍ଜୁରୀକଙ୍କ ଅନୁଗାମୀ ହେଲା । ଅନ୍ୟ
ଭୁଇଁଆ ଭୁଇଁଆଣୀଏ ଆପଣା ଆପଣା ବାଟ ଧାଇଁଲେ । ଯେହା ମନ
କଥା ସେହା ମନରେ ରହିଲା ।

ଚତୁର୍ଥ ପରିଚ୍ଛେଦ

କୋଟିକେ ଗୋଟିଏ ଅକାଳେ ସକାଳେ ଓଲଟି ହେଉଛି
ବା ନ ହେଉଛି, ତହିଁରେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବାନାର କିଛି ଆସୁନାହିଁ
କି ଯାଉନାହିଁ । ସେ ଖରା ବରଷା ଦିନରୁ ସବୁବେଳେ ଆପଣା
ମନକୁ କେବେ ଉଡ଼ୁଛି, କେବେ ହଲୁଛି, କେବେ ମାଳତୀ
ଉପରେ ପଡ଼ି ରହୁଛି । ବାହାରେ ବାନା ଯେପରି ଭିତରେ ଠାକୁରେ
ସେହିପରି । କେହି ଭୋଗ ରାଗ ଦେଉ ବା ନ ଦେଉ ଠାକୁରେ
“ଦାରୁଭୂତୋ ମୁରାରି” । ଯେ ଶୀଘ୍ରରୁ ଅଳଙ୍କାର ଚୋରାଇ
ନେଉଛି ତାହାର କଅଣ କରୁଛନ୍ତି କିମ୍ବା ସେ ଭକ୍ତିରେ ଗଦ ଗଦ
ହୋଇ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ହେଉଅଛି ତାହା ପ୍ରତି ରୁଷ୍ଟ କି ରୁଷ୍ଟ
ହେଉଅଛନ୍ତି, ତାହା କିଛି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । ନିଶ୍ଚଳ ମରବ ମୁଖି
କିଛି କରିବା ନ କରିବା ଆଖି ଦେଖୁ ନାହିଁ, କାନ ଶୁଣୁ ନାହିଁ କି
ନାକ ଜାଣୁ ନାହିଁ । ପଛରେ ସେ ଯାହା କହୁ ବା କରୁ ଆଗକୁ

ଯେ ଆସୁଛି ସେ ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ନ ଲଗାଇ ଯାଉ ନାହିଁ । ଠାକୁରେ ତ ଅଧିକର କଥା, ଯେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯାଉଛି ସେ ସିଂହଦ୍ୱାରେ ମୁଣ୍ଡ ନ ନୋଇଁ ଯାଉ ନାହିଁ । ସେ ଠାକୁରଙ୍କୁ କି ସିଂହକୁ ଜୁହାର ହେଉଛି ତାହା ସେ ଜାଣେ । କିମ୍ପା ଯେଉଁ ମହାପ୍ରଭୁ, ମଣିମା, ହଜୁର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପତିତାସା ଛାଟିଆ ଅର୍ଦଳ ପ୍ରଭୃତି ଦର୍ଶନୀ ନ ପାଇଲେ ପାଖ ପୁରାଇ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ଲୋକେ ସିଂହଦ୍ୱାରେ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଉଁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୋଳ, ହଶହରା, ଶିବରାସି, ଜନ୍ମାଷ୍ଟମୀ ପ୍ରଭୃତିରେ ଯେ ଭାବ ଦେଖାଯାଏ ବର୍ଣ୍ଣିତ ଦିନ ସେ ଭାବ ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ । ସ୍ୱତଃଶୁଚିତ ହେଲ ପରି କେହି ଦିଶୁ ନାହାନ୍ତି । ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧ ବା ଆଦେଶରେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ ଯିବା ପରି ସମସ୍ତେ ଦେଖା ଯାଉ-
ଛନ୍ତି । ଆପଣା ଆପଣା ଭାବ ଭାବନାରେ କେହି ମାରବ ନୁହନ୍ତି । ନାନା ଲୋକଙ୍କ ମୁଖେ ନାନା କଥା ।

ରାମା କହୁଛି ଯେ ତାହା ବାପ ଅନେକ ଦିନ ହେଲ ଆଜାର ଅଧିଆ ପଡ଼ିଛି । ମାଧୁଆ ଯେଉଁ ବଳଦ କଣିଛି ସାଧୁଆ ତାହାର ପ୍ରଣୟା କରି ଦାମ ପଶୁରୁଛି । ଶାମା କହୁଛି ଯେ କାହୁଁ ଖଜଣା ଦେବ ତାହା ତାକୁ ଦିଶୁ ନାହିଁ । ହରିଆ ରସିଦ ପାଇଁ ବ୍ରୀହି ଉଧାର ମାଗୁଛି । ଯଦୁଆ କହୁଛି ଯେ ତିନି ଚାରି ଅଣା ସୁଧ ଦେଉ ପଛକେ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଟଙ୍କା ଦେଉଛି ବୋଲି ଇଜତମତ ରହୁଛି । ମଧୁ କହୁଛି ଗନ୍ଧେଇ ତ ଯେ ଚିନି ପାଆକୁ ସେରେ ବୋଲି ବିକୁଛି ତାହା ତାକୁ କିପରି ସହବ ? ଏହା ଶୁଣି ବଳିଆ କହୁଛି ସେ ରଜାଘର ଚିଜ । ତହିଁରେ ସୁନା ଲାଗିଛି । ସତା ହେଉକି ପରୁ ହେଉ ଗନ୍ଧାଘର ଚିଜ ନ କଣିଲେ ନ ଚଳେ ।

ଏହିପରି କଥାବାଣୀ ହୋଇ ସତ୍ତ୍ୱେ ବେଢ଼ା ଭିତରକୁ
 ଯାଉଛନ୍ତି । କେବେ କେବେ ଜଣେ ଅଧେ ଫେରୁଛନ୍ତି । ଆପଣା
 ଆପଣା କଥାର ଏପାଖ ସେପାଖ ନୋହିବାଯାଏ ଲୋକେ
 ଠାକୁରଙ୍କୁ ଧରି ପଡ଼ିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉଅଛି । ଏମାନେ ଯେ
 ମୂଲିଆ ପାନିଆଙ୍କ ପରି କେବଳ ଗରିବ ଲୋକେ ତାହା ନୁହେଁ ।
 ଏଥିରେ ଦଳେଇ, ଦଳବେହେରା, ନାୟକ, ଗଞ୍ଜନାୟକ, ସରଦାର,
 ତହସିଲଦାର ପ୍ରଭୃତି ସବୁ ପ୍ରକାର ଲୋକେ ଅଛନ୍ତି । କ୍ଷମେ କ୍ଷମେ
 କରଣ, ନଅର କରଣ, ପାଞ୍ଜିଆ, ସଭାପଣ୍ଡିତ, ପାଟଯୋଶୀ, ବ୍ରହ୍ମା,
 ରଘୁଗୁରୁ ପ୍ରଭୃତି ଆସି ମିଶୁଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଆସୁ ଆସୁ ରାଜ୍ୟର
 ବେବର୍ତ୍ତୀ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଏ ଚଳନ୍ତି ପ୍ରତିମା ।
 ଏହାଙ୍କର ବିଦ୍ୟମାନରେ ଆଉମାନେ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ନିକଟରେ
 ଚନ୍ଦ୍ରୋତ । ଏହାଙ୍କୁ ଶୁଣି ଆଖି ଆଉ ଆଡ଼େ ଯାଇ ନ ପାରେ ।
 ଅଧିକ କି ସ୍ୱପ୍ନ ପ୍ରକୃତି ଦେଖାଙ୍କ ସୁଦୃଷ୍ଟି ଏହାଙ୍କୁ ଏଡ଼ି ପାରିନାହିଁ ।
 ଦେଖିବାକୁ ସୁଦୀର୍ଘ, ସବଳ, ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ । ଅଜସୌଷ୍ଟବ ଦେଖିଲେ
 ଯୋଡ଼ି ବସୁସ ବଳେ ବଳେ ପଶିଲ ପରି ବୋଧହୁଏ । ସୁପ୍ରସସ୍ତ
 ଲଲଟ, ଉନ୍ନତ ନାସିକା, ବୃଷ ସ୍ୱର, ବିଶାଳବସ୍ତ୍ର, ଆଜାନୁଲମ୍ବିତ
 ଭୁଜ ପ୍ରଭୃତି ଦେଖି ଶସ୍ତ୍ର ନ ଶକ୍ତି ରହି ନପାରେ । ବାହାରୁ
 ଦେଖିଲେ ହୃଦୟ ଗଙ୍ଗାରୁ ଗଭୀର ପରି ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ତହିଁରେ
 ପୁଣି ଚଉପାଶରେ ଗୁଡ଼ିଆ ଡାକୁଆ ପ୍ରଭୃତି ଘେନି ବେବର୍ତ୍ତୀ ସୁଅପତ
 ପରି ଝୁଲୁ ଧରି ଧୀରେ ଧୀରେ ଚାଲୁଛନ୍ତି । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନାମ
 ଶୁଣିଲେ, ବାଟଶୁଣି ଲୋକେ ଅଲଗା ହୁଅନ୍ତି । ନିଜେ
 ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାଞ୍ଚ ହାତ ଘୁଞ୍ଚି ଯାଇ ଏବେ ଲମ୍ବ ଲମ୍ବ ହୋଇ
 ପଡ଼ି ଜହାର ହେଉଛନ୍ତି । ତଥାପି ପାଖ ଲୋକେ ଦୂର ୫
 କରବାକୁ ଛାଡ଼ୁ ନାହାନ୍ତି । ଦୁଇ ଚାରିପଦ ଗାଳି ମଧ୍ୟ ଦେଉଛନ୍ତି

କେବେ କେବେ କାହାର କାହାରକୁ ପାହାରେ ଦୁଇ ପାହାରେ ହୋଇଯାଉଛି । ପାଖ ଲୋକଙ୍କର ପାଟି ହାତ ସୁଖପାଇଁ କି ଅନ୍ୟ କାହିଁ ପାଇଁ ଏ ସବୁ ହେଉଛି: ତାହା ସେମାନେ କିମ୍ବା ବେବସ୍ତ୍ର ଜାଣନ୍ତି । ଏ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ସେହିମାନେ ବୁଝନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ବେବସ୍ତ୍ର ସେ ପ୍ରଶାନ୍ତ, ସୁଧୀର ଏହା କେହି ମନା କରି ନ ପାରେ । ଦୂର ଦୂର କରି ପାଖେ ନ ପୁରୁଇ ଦେବାକୁ ଯାହାଙ୍କର ପାଖ ଲୋକେ ଥାନ୍ତି ତାଙ୍କର ସେପରି ଗୁଣ ସବୁ ଆସିଦୁରୁଣିଆ ।

ରାମା ଶାମାଙ୍କ ପରି ଅଦାନା ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ କାହାର ଆଖି ପଡ଼େ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବେବସ୍ତ୍ର ଆପଣା ପଦମର୍ଯ୍ୟାଦା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ରଖି ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇ ଗରୁଡ଼ଖମ୍ଭଠାରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣାମ କରି ମୁଖେଖିଆଳୀ ଦୁଆରେ ଠିଆ ହେଲେ । ଭିନଠାକୁରଙ୍କର ଭିନ ପଣ୍ଡାଏ ରୂପା ଥାଳିଆରେ ଭୂଲସୀ ଆଉ ଧଣ୍ଡା ଏବଂ ଭିନଗୋଟି ରୂପା ଝରରେ ପାଣି ଘେନି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପାଦୋଦକ ଦେଇ ବେବସ୍ତ୍ରଙ୍କ ଗଳାରେ ଭିନଧଣ୍ଡା ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ଏଣେ ଆଉ ଦୁଇଜଣ ବ୍ରାହ୍ମଣେ ପିତଳ ଥାଳିଆ ଓ ଗଢୁ ଘେନି ବ୍ରହ୍ମା ରାୟଗୁରୁ ଛମ୍ପୁ ପଞ୍ଜନାୟକ, ଛମ୍ପୁକରଣ, ନଅର ବିଶୋଇ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଜଳ ଭୂଲସୀ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । କାର୍ଯ୍ୟର ସୁଦିଧା ପାଇଁ ସେ ଏପରି କରାଗଲା କିମ୍ବା ଧଣ୍ଡା ଅଭାବରୁ ସେ ଆଉ କେହି ଧଣ୍ଡା ନ ପାଇଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟଗ୍ନତ ବେବସ୍ତ୍ରଙ୍କ ପରି ଆଉ କେହି ଜଳ ଭୂଲସୀ ବା ଧଣ୍ଡା ପାଇବା ବିଧି ନୁହେଁ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ବେବସ୍ତ୍ରଙ୍କ ବାପ ଅଜା କି ଥିଲେ ଓ ସେ ନିଜେ କିପରି ଅବସ୍ଥାରୁ ଉଠି ଠାକୁରମାନଙ୍କର ଏପରି ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ହୋଇ- ଅଛନ୍ତି, ତାହା ସବୁ ଭାବି ଦେଖିଲେ ଯାହା ହେଲା ତାହା ଦ୍ଵାରା ଗୁଣର ଘୋଷଣା ହେଉଅଛି ।

ଅପର ପକ୍ଷରେ ସବୁ ମନୁଷ୍ୟ ସମାନ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆଉମାନଙ୍କର ସେ ପ୍ରଭେଦ ଦେଖାଇ ଦିଆଗଲା ତାହା ଅନୁଚିନ୍ତନ ହେଲେବି ବାଞ୍ଛନୀୟ ହୋଇ ନପାରେ । କିନ୍ତୁ ଏପରି କାଳେ କାଳେ 'ଚଳି' ଆସୁଛି । ଏହା ପଦେ ଦୁଇପଦ କଥାରେ ଭାଙ୍ଗିବାର ନୁହେଁ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ରାଜ୍ୟଲୋକଙ୍କର ସମ୍ମୁଖରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ବଡ଼ପଣିଆ ଘୋଷଣା କରିଦିଆଗଲା । ସେ ତହିଁରେ କିଛି ପାଟି ଫିଟାଇଲେ ନାହିଁ ସତ; କିନ୍ତୁ ଗରୁଡ଼ ଖମ୍ବ ନିକଟରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କୌଣସି ଆସନ ଲୋଡ଼ା ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ପରି ସେ ଭୂଇଁରେ ବସିଲେ । ପୁଣି ଆଉମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେ କେଉଁଠାରେ ବସିବ ତାହାବି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିଦେଲେ ନାହିଁ । “ଆରେ ସଖୀ ଆପଣା ମହତ ଆପେ ରଖି” କଥା ଅନୁସର ବ୍ରହ୍ମା ରାଘୁଗୁରୁ ପାଞ୍ଜିଆ ପ୍ରଭୃତି ଆପଣା-ଆପଣା ସ୍ଥାନ ଖୋଜି ନେଲେ ।

ଏଠାରେ ଚୌକି କମ୍ପା ବେଞ୍ଚ ନାହିଁ, କମ୍ପା କାହାର ତାହା ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ମାଟିରେ କେହି କେହି ପଛୁଡ଼େ ତଳିପା ଲୁଗୁଇ ଆଣ୍ଟୁମାଡ଼ି, କେହି କେହି ଚେକା ପକାଇ, କେହି କେହି ବା ଆଣ୍ଟୁକୁଣ୍ଡାଇ ବସିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ଆପେ ଆପେ ବ୍ରାହ୍ମଣ, କରଣ, ମହାନାୟକ, ଗଡ଼ନାୟକ, ଦଳେଇ, ପଧାନ, ସରଦାର ପ୍ରଭୃତି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଓ ଚଣା, ଗଣ୍ଡ, ଭୂଇଁଆ ପ୍ରଭୃତି ତାଙ୍କଠାରୁ ଦୂରେଇ ରହିଲେ । କେତେ ଲୋକେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆପଣା ୨ କଥା ବୁଝି ଆପଣା ସ୍ଥାନ ନେଲେ । କେହି କାହାର ସ୍ଥାନ ପାଇଁ କଳି କରିବାକୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା କେହି କାହାରିକି ତିଆରିବାକୁ ନାହିଁ ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକେ ଏକଦଳ ହୋଇ କିଛିଦୂରରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲେ । ସ୍ଥାନାଭାବରୁ ସେ ଏପରି ହେଲୁ ତାହା ନୁହେଁ । ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ସେ ସଭାରେ ବସି ସଭାଜନ ହେବା ତାଙ୍କର ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଭାବରେ ରହି ସେମାନେ ସଭା ଦେଖିଥାନ୍ତି, ଆଉ ସଭା କଥା ଶୁଣିଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ସଭା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲୁରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଗଢ଼ନାୟକ କହିଲେ—

“ସାନ୍ତେ ! ଲଡ଼ାଇ କେବେ ହେବ ?”

ମଦନ—“ସେଉଁଥି ପାଇଁ ଆସିଥାଇଁ ସେ କଥା କୁଆଡ଼େଗଲା । ଆଗେ ଲଡ଼େଇ କଥା !”

ଯଦୁ—“ମ, ଆମ କାଣ୍ଡ ବାଉଁଶ ଘୁଣ ଖାଉଛି । ଖଣ୍ଡାରେ କଳଙ୍କ ଲଗୁଛି, ଲଡ଼େଇ କଥା ଆଗେ ନୁହେଁତ ଆଉ କେଉଁ କଥା ?”

ହର—“ବସି ବସି ଜାଗିରି ଖାଇ ୨ ପେଟ ପୂରୁ ନାହିଁ କି ଦିନ ସରୁ ନାହିଁ ! ଲଡ଼େଇ ନୋହିଲେ ହେଉଛି ?”

ଚମ୍ପଟ ସିଂହ—“ହଁ ହଁ ଚଷା କି ଜାଣେ କପୂରର ଗୁଣ, ସୁର୍ଦ୍ଧା ସୁର୍ଦ୍ଧା ବୋଲେ ସଇନ୍ଦବ ଲୁଣ ।”

ମଦନ—“ପର ହାଣିଲ କୋଡ଼ ବାଆ ପିଇଲ ପର ଲଗୁଛି । ଆମ୍ଭେ ଡାଲି ଚୁଡ଼ଳ ଯୋଗାଇ ୨ ବେଠିକରି ୨ ମରବୁଁ । ତୁମ୍ଭେ ତ କାଣ୍ଡ ପଟେ ମାରି, ଖଣ୍ଡା ପଟେ ହଲେଇ ଦେଲେ ବାଜା ବଜେଇ ଝପଟ ସିଂହ, ଚମ୍ପଟ ସିଂହ, ରଣବାଜ ସିଂହ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧି ଗୁଡ଼ି ଫୁଲେଇଫୁଲେଇକା ଯିବ । ଏଥିରେ ତୁମ୍ଭେ ଲଡ଼େଇ ନ ଖୋଜିବ କାହିଁକି ?”

ବ୍ରହ୍ମା—“ଆହେ ଗଢ଼ନାୟକେ ! ଲଢ଼େଇ କଥା ଯାହା ହେବାର ତାହା ସିଦ୍ଧ ଦରବାରରେ ହେବ । ସେ କଥା ଏଠି ନେଇ ବସିଲେ କଅଣ ହେବ ? ଯେଉଁଥିପାଇଁ ସେଥିରେ କିଏ କଣ କହୁଛି କୁହ !”

ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ମାରବ । କିଛିକ୍ଷଣ କାହାର ଭୁଣ୍ଡ ହଲିଲ ନାହିଁ । ତାହା ହେବାର କଥା ନୁହେଁ । ଏହା ପୁରୁଣା-କାଳିଆ ଗାଉଁଲି ସତ୍ତା ପରି । ଏଠାରେ ସଭାପତି, ସମ୍ପାଦକ; ସମ୍ପାଦକା, ପ୍ରସ୍ତାବକାଣ୍ଡ, ପ୍ରସ୍ତାବକାରିଣୀ ପ୍ରଭୃତି ନାହାନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ପୂର୍ବରୁ ଲେଖାପଢ଼ି ହୋଇ ଆସି ନାହିଁ । ପ୍ରସ୍ତାବମାନ ଅନୁମୋଦନ ସମର୍ଥନ କରିବାକୁ ଲୋକ ନିବୀଡ଼ିତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଦଣ୍ଡାୟମାନ; ଉଦ୍‌ବୋଧନ, ସମ୍ବୋଧନ ପ୍ରଭୃତି ହେବାର ନାହିଁ । ଭାବଭଙ୍ଗି ପ୍ରଦର୍ଶନ; ହସ୍ତପଦ ସଞ୍ଚାଳନ, କମ୍ପା ବାକ୍‌ଜାଲ ପ୍ରସାରଣ, ଭର୍ଜନ, ଗର୍ଜନ, ତାଡ଼ନା, ଲଞ୍ଜିନା, ଉତ୍ତେଜନା, ବଞ୍ଚନା, ରଚନା ପ୍ରଭୃତି ନାହିଁ । ଅଭିଧାନ, ଅଲଙ୍କାର, ଛଟକ, ବଚନପିୟୁଷରେ ଚଟକ ଦେଖାଇବାକୁ କେହି ଆସି ନାହିଁ । କଥାରେ ଭୁଲ ଅନୁତାପର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । “ପଞ୍ଚମୁଖେ ହରି” କଥା ଅନୁସର ଆପଣା ୨ ମନ କଥା ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ପଣ୍ଡିତ ମୁଖ ଏକସିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ଅଥଚ ସମସ୍ତେ ମାରବ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅଧିକ କ୍ଷଣ ରହି ପାରିଲ ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଉତ୍ତରୁ ଲୋକେ ଫୁସ୍‌ଫାସ୍ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହିପରି ମଧ୍ୟ କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲା । ଅଥଚ ବିଲେଇ ବେକରେ ଦଣ୍ଡି ବାନ୍ଧିବାକୁ କେହି ଆଗୋଡ଼ ନାହାନ୍ତି ।

ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଡାକ କହିଲ; “ଟିପ ଟିପ, ହଲିଆ ଟିପ, ସେ ଟିପ ଯାଇ ନାହିଁ, ପାଟକନାରେ ବନ୍ଦା ହୋଇ ରହିଛି ।” ଏ କଥା କିଏ କହିଲ, କାହିଁକି କହିଲ,

ଏହା ସତ କି ମିଛ, ତହିଁକି କେହି ମନ ଦେଲେ ନାହିଁ । — ଏଣେ ସଭା ଲୋକଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲେ, “ବେଳ ଯାଉଛି କେହି କିଛି କହୁନା, ଖାଲି ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହେଉଛି ।” ଏହା ଶୁଣି ଅଣୀ ବସିଆ ବୁଢ଼ା ଯୋଗୀ ସରଦାର କହିଲେ, “ଆଜ୍ଞା, କଥାଟା ସତ୍ତ୍ୱେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଘେନି ଫୁସ୍‌ଫୁସ୍ ହେଉଛି । କେହି ପଦାକୁ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଆପଣ ଥରେ ତାହା ସଭାରେ ପକାଇ ଦେଉନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଭାଙ୍ଗିଯିବ ।” ଏଥିରେ ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲେ, “ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ଭଉଣୀ ସଙ୍ଗେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପୁଅର ବିଭା କରିବାକୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଭାରି ଇଚ୍ଛା, ଏଥିରେ ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ବଡ଼ ଭାଇ ରାଜି ହେଲେଣି; କିନ୍ତୁ ରାଜ୍ୟ ଲୋକେ ନିନ୍ଦା କରିବେ ବୋଲି କହି ସେ ବା ତାଙ୍କ ମା ରାଜି ହେଉ ନାହାନ୍ତି । ଏବେ ନଅର ବିଶୋଇ ବସିଛନ୍ତି, ବେବର୍ତ୍ତୀ ବସିଛନ୍ତି, ରାଜ୍ୟଲୋକ ବି କହୁଛନ୍ତି ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁହଁ ଉପରେ କହନ୍ତୁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ଯୋଗୀ ସରଦାର ପଚାରିଲେ, “ମହାରାଜା କି କହୁଛନ୍ତି ଆଉ ବ୍ରହ୍ମା କଣ ପାଠ ଦେଉଛନ୍ତି ?” ଏଥିକି ରାୟଗୁରୁ କହିଲେ କଥାରେ ଅଛି, “ରାଜାନୁଗତୋଧର୍ମ” ପୁଣି ବ୍ରହ୍ମା ବିଳିବିଲେଇଲେ ବେଦ । ସେହି ଦୁହିଁଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ତୁମ କଥା ବୋଲ । ତାହା ଜଣାଗଲୁ ବ୍ରହ୍ମା ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦେବେ । ମହାରାଜା ଯାହା କରିବାର ତାହା କରିବେ ।

ରାୟଗୁରୁଙ୍କ କଥା ନ ସରୁଣୁ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜୀର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ ଧୂଳିଧୂସରିତବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତା ଅବଗୁଣ୍ଠନବତ୍ତା ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ବାହାରି ଆସି କହିଲେ, “ଗୋସାଇଁ ମାନେ ! ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ତାହା କହି ଘେନା କଲ ନାହିଁ । ତେବେବି ପୁଣି କହୁଛି ତଳେ ବସୁମାତା; ଉପରେ

ଧର୍ମ ଦେବତା, ପଞ୍ଚମୁଖେ ହରି, ଏହି ସବୁ କଥା ମନେରଖି
ଠିକ ଠିକ ନିସାପ-କରିବା ହେବେ ।” ଏହା ଶୁଣି ଯୋଗୀ ସରଦାର
ପଚାରିଲେ “ତୋ କଥା କଅଣ” ?

ସ୍ତ୍ରୀ—“ସେହି ଟିପ, ହଳିଆଟିପ ।”

ଯୋଗୀ—“ଖାଲ ଟିପ ଟିପ ହେଲେ କଅଣ ହେବ ? କଥାଟା
କଅଣ ସବୁ କହ ।”

ସ୍ତ୍ରୀ—ଗୋସାଇଁମାନେ ! ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ଗୋସାଁବାପଙ୍କୁ ହଳିଆ
ଟିପ ଲେଖିଦେଇ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଗୋସବାପ ହଳିଆ ହୋଇ
ରହିଥିଲେ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ବାପେ ତାଙ୍କ ଘରର ଖମାର
ଥିଲେ । ଘର ପୋଡ଼ିରେ ସବୁ ପୋଡ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ଟିପକୁ
ପାଟକନାରେ ବାନ୍ଧି ନଅର ବିଶୋଇଙ୍କ ମାଆ ରଖିଛନ୍ତି ।
ମୁଁ ଏତକ କହିଲି, ଆଉ ସବୁ କଥା ଠାକୁରେ ଜାଣନ୍ତି ।
“ତଳେ ବସୁମାତା ଉପରେ ଧର୍ମଦେବତା”, “ପଞ୍ଚମୁଖେ
ହରି” ଏତକ କହି ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଶୀଘ୍ର ଯାଇ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
ସଙ୍ଗେ ମିଶିଗଲା ।

ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ଉକ୍ତି ବିଷମସମସ୍ୟା ଉପସ୍ଥିତ କଲା ।
ସମ୍ମୁଖରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ରଜା ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ ବେବର୍ତ୍ତୀ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବ
ପୁରୁଷ ସେ ମୂଲିଆମୁଣ୍ଡ ଥିଲେ ତାହା ଜଣାଶୁଣା । ପୁଣି ବୁଦ୍ଧିବଦ୍ୟା
କଳକୌଶଳରେ ସେ ସେ ନଅରବିଶୋଇଙ୍କ ଘରୁ ବେବର୍ତ୍ତୀ-
ପଣ କାଢ଼ି ନେଇଛନ୍ତି ତାହା କାଲି କଥା । ଜାତିରେ ସେ
ଖଣ୍ଡାୟତ । ନଅରବିଶୋଇ କରଣ । ତାଙ୍କର ଘର କେତେ
ପୁରୁଷର ଓ କେଉଁକାଳୁ ତାଙ୍କ ଘରୁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ

ତାହା ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଉଠିବା ପଡ଼ିବା ବଢ଼ିବା ଛୁଡ଼ିବା
ଦିନ ରାତି ପରି ଲାଗି ରହିଛି । କେହି ଆପଣା ବାହୁବଳରେ
ରାଜ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ସୁନାମ ଧନ୍ୟ ପୁରୁଷ ବୋଲି ଉଚ୍ଚିତ । କେହିବା
ବଡ଼ପଣିଆ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଚନ୍ଦ୍ରସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀୟ ବୋଲି
ପରିଚୟ ଦେଉଛି । ତଳରୁ ତାଳ ହେଲେ ନଅର ବିଶୋଇକ
ଘରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ପାଇଁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ଲଳାୟିତ ଓ ଚେଷ୍ଟିତ ବୋଲି
କାହାରିକ ଅଜଣା ନାହିଁ ।

ଏଣେ ପୁଣି କଥା ରହିଛି ଯେ କାଲିଅ ମାଟିରେ ପଡ଼ିଲେ
ତାହାର ଜ୍ୟୋତି ବୁଡ଼େ ନାହିଁ । ଦୁଃଖରେ ଥିଲେ ବି ନଅର
ବିଶୋଇକ ତାଙ୍କ ମାଆ ଆଉ ପ୍ରଭୃତି ପୁରୁଣା ଘରକଥାର ଟାଣ
ଛୁଡ଼ିବାକୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଏହି ଘେନି ରାଜ୍ୟ ଲୋକଙ୍କର ସଭା । ନେପୋଲିଅନ ବୋନା
ପାର୍ଟିଙ୍କ କଥା ଜାଣିଥିଲେ ଶୁଣିଥିଲେ ସଭାଲୋକେ କି କହିଥାନ୍ତେ
ବା କରିଥାନ୍ତେ ବୋଲି ଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର କଥା
ଶୁଣି ସଭା ନିରବ ନିସ୍ତନ୍ଦ, କାହାରି ଭୁଣ୍ଡ ହଲିବାକୁ ନାହିଁ । କାହାରି
ମନ କଥା କିଛି ଜଣା ପଡ଼ୁନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟସମୂହ
ପରି । ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲେ ପାଞ୍ଜିଆ କହିଲେ “ବେଳ ଯାଉଛି,
ସମସ୍ତେ ଭୁନିହୋଇ ମୃତପରି ବସିଲ ଯେ” ବୁଢ଼ା ଯୋଗୀ ସରଦାର
ମଧ୍ୟ ସତ ସତ ବୋଲି କହିଲେ । ଏଥିରେ ସବୁରି ପାଟି ଫିଟିଗଲ ।
କେହି କହିଲେ “କରଣ ମହାଲୟୁକକ ମଧ୍ୟରେ ହିଅ ପୁଅ ଦେବା
ନେବା ଚଳୁଛି । କେହି କହିଲେ ପଇସା ଲୋଭରେ କେଉଁଠି କେଉଁଠି
ସେପରି ହେଉଛି । ସେ କିଛି କଥା ନୁହେଁ । ତାହା ହେଉଥିଲେ
ଦୁଇଟା ଜାତି କାହିଁକି ?” କେହି କହିଲେ “ଚଷା ବଢ଼ି ବଢ଼ି

ମାହାନ୍ତି, ମାହାନ୍ତି ଛୁଡ଼ି ଛୁଡ଼ି ଚଷା ।” କେହି କହିଲ “ସେ ହିଅ ଦିଏ ସେ ଲଘୁ । ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଘରକୁ ହିଅ ଦେଇ କରଣ ଲଘୁ ବୋଲି ଦେଖାଇବେ କାହିଁକି ?” କେହି କହିଲ “ଜନ୍ମା ଧାଡ଼ିରେ ଜନ୍ମା ଯାଉଛି । ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଧାଡ଼ିରେ ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଯାଉଛି । ସାନ ବଡ଼ ବୋଲି ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ କେହି କାହା ଧାଡ଼ି ଗୁଡ଼ୁ ନାହିଁ । କେହି କହିଲ ଗଧ ଘୋଡ଼ା ମିଶିକରି ସେ ଛୁଆ ହେଉଛି ସେ ଖଜର ବୋଲଉଛି, ଗଧ ବୋଲଉ ନାହିଁ କି ଘୋଡ଼ା ବୋଲଉ ନାହିଁ ।” କେହି କହିଲ “ଗଧ ଘୋଡ଼ାଙ୍କ କଥା ଭିନ୍ନେ, କରଣ ମହାନାୟକଙ୍କ କଥା ଭିନ୍ନେ ।”

ଏହିପରି ନାନା ଲୋକେ ନାନା କଥା କହିଲେ । ନାନା ସ୍ରୋତ ପ୍ରବାହିତ ହେବାକୁ ଗଲ । ସମସ୍ତେ ଗୋଟାକରେ ଭାସିଯିବେ କି ନାହିଁ ଜଣାଗଲା ନାହିଁ । ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣମାନ ଠିକ୍ କରି ପ୍ରସ୍ତାବକ ବକ୍ତା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥିର କରିଥିଲେ ଏପରି ହୋଇଥାନ୍ତା କି ନାହିଁ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ଇଦୃଶ ଗାଁଠିଲି ସଭାରେ ତାହା ହୋଇ ନ ଥାଏ । ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ସଭାର ଲୋକେ ଜାଣନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ସଭାରେ କି ହେବ, ସମୁଦ୍ର ମନ୍ଥନରୁ କି ବାହାରିବ, ତାହାର ଆଭାସ ମିଳିବା ପୂର୍ବେ ଯେଉଁ ଗଛତଳେ ସଭା ବସିଥିଲା ତହିଁରୁ କିସ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଆଗରେ ନଥ କରି ପଡ଼ିଲା । ବେବର୍ତ୍ତୀ ଓ ତାଙ୍କ ସନ୍ନିକଟସ୍ଥ ଲୋକେ ଚମକି ପଡ଼ି ଉଠି ପଛକୁ ଦୃଷ୍ଟିଗଲେ । କେତେ ଜଣ “ମାର” “ମାର” ବୋଲି କହି ଉଠିଲେ । “ଏ କି ହେଲା” “ଏ କି ହେଲା” ବୋଲି କେହି କେହି ବୋଇଲେ । ଦେବକୁଟ ହେଲା ବୋଲି କେହି କେହି ବା କହିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ସଭାସ୍ଥ ଲୋକେ ଉଠି ଠିଆହୋଇ ପଡ଼ିତବସ୍ତୁ ଦେଖିବାକୁ ଓ ଜାଣିବାକୁ ବ୍ୟଗ୍ର ଓ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେକ

ନିଜେ ନିଜେ ଦେଖିଲେ ଓ କେତେକ ଶୁଣିଲେ ଯେ ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ୍ ଗୋଖରକୁ ଦରଗିଲା କରି ଗୋଟାଏ ରଣା ପଡ଼ିଛି । ପଲାଇବାକୁ ଗୋଖର ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଗଛରୁ ପଡ଼ି ରଣା ବି ଛଟ ଛଟ ହେଉଛି । ଅଥଚ ଗୋଖରକୁ ଗୁଡ଼ୁ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଗୁଡ଼ି ପାରୁ ନାହିଁ । ସେ ଯାହାହେଉ ପାହାର କେତେକରେ ଦୁଇ ସାପଙ୍କର ଯତ୍ନଶା ଶେଷ କରି ସେ ଦୁହିଁକି ସେଠାରୁ ଉଠାଇ ନିଆଗଲା । ତହିଁ ଉତ୍ତରୁ “ବସ” “ବସ” ବୋଲି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ପାଖ ଲୋକେ ଡାକ ଦେଲେ । ତହିଁକି ଅନେକ ଲୋକେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର କହିବା ଶୁଣାଗଲା ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ଦେଖାଦେଲା । ଆଉ ଏ ସଭା ବସିବାର ନୁହେଁ । ଆଉ ଦିନେ ବସିପାରେ । ଏହା ଶୁଣି ବେବର୍ତ୍ତୀ, ସପ୍ତଗୁରୁ ବ୍ରହ୍ମା କି ତାଙ୍କ ତୁଲ୍ୟ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ —। ସୁତରାଂ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଓଲଟି ହୋଇ ବା ନ ହୋଇ ଲୋକେ ଯେହା ବାଟ ଧଇଲେ । ଏହିପରି ସଭାଉଙ୍କ ହେଲା ।

ପଞ୍ଚମ ପରଲ୍ଲବ

ଚନ୍ଦ୍ରପାଣିକ ଚନ୍ଦ୍ର ଅଦୃଶ୍ୟ, ଅଜ୍ଞେୟ । ତାହାର ଗତି
ଧନା ମାନା ଜ୍ଞାନା କାହାର ଆୟତ୍ତଧୀନ ନୁହେଁ । ତାହାର
ଗତିରେ ଅଯୋଧ୍ୟା ରାଜସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିବାକୁ ଗଲ-
ବେଳେ ବିଷ୍ଣୁଅଂଶୀ କୌଶଲ୍ୟାନନ୍ଦନ ବନଗାମୀ । ତାହାର
ଗତିରେ କୁରୁକ୍ଷେତ୍ର ମହାରଣକ୍ଷେତ୍ର । ତାହାର ଗତିରେ ସାମାନ୍ୟ
କର୍ମକାହ୍ନୀପରୁ ବାହାର ନେପୋଲିଅନ ଜଗତକୁ ଚକିତ, ସ୍ତବ୍ଧ,
ଭୀତ, ସନ୍ତ୍ରସ୍ତ କରି କାର୍ବାରରେ ମାନବଲୀଳା ଶେଷକଲେ ।

ଏ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ତାଳ ସଙ୍ଗେ ତଳ କଥାପରି ସେହି
ନିୟତଚନ୍ଦ୍ର ଗତିରେ ଆଜି ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତାପୀ
ପୂର୍ବୋକ୍ତ ବେବର୍ଣ୍ଣା ସିଲେତନ ମହାପାତ୍ର ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ
ମର୍ଦ୍ଦ ରାଜାଙ୍କ ଗୁରୁଶିରେ ହରିକାଠର ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ବେବର୍ଣ୍ଣାଙ୍କ
ହାତ ନେଉଟିଲେ ଗୋଟା ରାଜ୍ୟ ନେଉଟୁ ଥିଲା ସେହି ବେବର୍ଣ୍ଣା

ଆଜି ଅନ୍ୟର ପ୍ରସାଦାକାଞ୍ଚି । ଯେଉଁ ବେବର୍ତ୍ତୀ କେତେ କେତେ
 ଶ୍ରେୟକୁ ସାଧୁ, ସାଧୁକୁ ଶ୍ରେୟ, ଶ୍ରେୟକୁ ବଡ଼, ବଡ଼କୁ ଶ୍ରେୟ
 କରିଛନ୍ତି, ସେହି ବେବର୍ତ୍ତୀ ଆଜି ଅନ୍ୟର ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ
 ଦୟା କ୍ଷମାର ପ୍ରତ୍ୟାଶା ।

ଆଜି ଅପରାଧରେ ସେହି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର ବିଚାର ହେବ ।
 ତହିଁ ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ତମୁଆଡ଼କୁ ଅନେକ ଲୋକ ଯାଉଛନ୍ତି ।
 କିନ୍ତୁ ଏଥିପୂର୍ବେ ବଡ଼ ଦେଉଳ ବେତାଭତରକୁ ଯିବାବେଳେ
 ଲୋକଙ୍କର ସେ ହାବଭାବ ଦେଖାଯାଉଥିଲା ଆଜି ତାହା ନାହିଁ ।
 ସେ ଧର୍ମସଭା, ଏ ରାଜସଭା । ଏଠାକୁ କେତେ ହାତୀ ଘୋଡ଼ା ସଜା
 ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି । କେତେ ପାଇକେ କାଇମାଟି ବୋଲି ହୋଇ
 ମୁଣ୍ଡରେ ଟାଇଆ ଦେଇ, ବାହାରେ ନାନାରଙ୍ଗର ପର୍ଷୀ ବାନ୍ଧ,
 କାଣ୍ଡବାଉଁଶ, ତାଲ ତରବାଣୀ ଘେନି ଯାଉଛନ୍ତି । କେତେକ
 ଭଲ ଲୁଗାପିନ୍ଧି ପଟେ ପଟେ ଖଣ୍ଡା ବା ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ
 ପାସା ବା ବର୍ଜା ଘେନିଛନ୍ତି । କେହି କୌତୁହଳାନ୍ଧ, କେହି
 ଚିନ୍ତିତ, କେହି ବା ଭାବିତ । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର କି ଭାବ
 ତାହା ଜଣାପଡ଼ୁ ନାହିଁ । ଅସ୍ପଷ୍ଟଧାରୀ ପାଇକେ ପହୁଣ୍ଡି ହରିକାଠରୁ
 ବାହାର କରି ଶୁଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ କଲବେଳେ ବି କୌଣସି ଭାବଭଙ୍ଗୀ
 ପ୍ରକାଶ ପାଉ ନାହିଁ । ବରଂ ବିଚାର ପାଇଁ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖକୁ
 ନେଲବେଳେ ତାଙ୍କ ସୁପ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଲଲଟ, ଉନ୍ନତନାସିକା, ଜ୍ୟୋତିଃ
 ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳନୟନ, ଅଧରଭଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ
 ଆଗେ ଆଗେ ଯାଉଥିବା ତାଲ ଖଣ୍ଡା ଓ ସାଞ୍ଜୁକୁ ତାଲୁକ
 ମଣି ଏବଂ ଶାଶ୍ୱତକ କଷ୍ଟସବୁ କଷ୍ଟ ବୋଲି ନ ଗଣି ସେ ଧୀର
 ଗମ୍ଭୀର ଅକୃତୋତ୍ତମୁଦ୍ରାରେ ଯମଦୂତମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖୀନ

ହେବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏ ଭାବ-କାହାରି ଦୟା ମାୟା
 ସହାନୁଭୂତି ଅନୁକମ୍ପା । ଉଦ୍ରେକ କରଲେ ପରି ବୋଧ ହେଉ
 ନାହିଁ । ବରଂ - କିଅନ୍ତା ବାଦ ଭଲୁ ବାନ୍ଧ ମାରି ମାରି ମୁଲାଇଲେ
 ବେଳେ ଯେଉଁ ଭାବ ଦେଖାଦେଖେଥାଏ ସେହିପରି ଭାବ ଆପେ
 ଆପେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ଅନ୍ଧା କରିବାକୁ କେହି ସାହା
 ନାହିଁ । ଲଙ୍କା ଦସନ ପୂର୍ବେ ଲୁକେଶ୍ୱରଙ୍କର ଛୁମୁକୁ ଅଞ୍ଜନା
 ସୁତଙ୍କ ପରି ବେବର୍ତ୍ତୀ ମର୍ଦ୍ଦରାଜାଙ୍କ ଛୁମୁକୁ ଚାଲିଲେ ଏବଂ
 ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ନତମସ୍ତକ ସୁଦ୍ଧା ହେଲେ ନାହିଁ । ନିଜର
 ଟେକ କି ଅନ୍ୟ କାହିଁ ପାଇଁ ବେବର୍ତ୍ତୀ ତାହା ନ କଲେ ତାହା
 ସେ ଜାଣନ୍ତି ।

ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ବଳି ରଜା ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ରୂପେନ୍ଦ୍ର
 ସେ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠ ଉନ୍ନତ ଲଲଟ, ଶୁକରଶୁକ୍ତିଶା ନାସା, ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଠର୍ଣ୍ଣ
 କମଳନୟନ, ପଦ୍ମବିମ୍ବାଧର ବୃଷସ୍ପର, ବିଶାଳବକ୍ଷ ଆଜାନୁ-
 ଲମ୍ବିତଭୁଜ ଘେନି ନିଜ ବେବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରଭୃତି କର୍ମଗୁଣ ନାୟକ
 ପାୟକ ପାଖ ଲୋକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅର୍ଦ୍ଧଚନ୍ଦ୍ରାକାରେ ବେଶ୍ଵିତ
 ହୋଇ ନଟା ମଧ୍ୟରେ ରସାଳ ବିଶାଳ ଶାକ୍ତୁଆ ଗଜାପରି ଠିଆ
 ହୋଇଛନ୍ତି । ହାତରେ କୌଣସି ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସମ୍ମୁଖରେ
 ଅମାତ୍ୟ ଆହୁତା କସା ପାହାଡ଼ ପରି ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ହାତୀ ଅନବରତ
 ଶୁଣ୍ଠ କାନ ହଲଇ ଅତଳ ମୁର୍ତ୍ତିର ସରଳତା ଦେଖାଉଅଛନ୍ତି ।
 ପଞ୍ଚହତ୍ୟାର ବରା ଅଶ୍ୱାରେଣୀ ପୃଷ୍ଠରେ ଘେନି କଳା, ଧଳା,
 ସବଜା, ଚମ୍ପା ପ୍ରଭୃତି ନାନା ରଙ୍ଗର କାଠିଆବାଡ଼ ଆଦି ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ
 ଘାଟିର ପଣ ପଣ ଘୋଡ଼ା ବେକ ବକାଇ କାନ ଠିଆ ଆଉ
 ନାକ ଫଡ଼ ଫଡ଼ କରି ଭୂଇଁରେ ଟାପୁ ମାରି ରଣମଦର ମାଦକତା

ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଅଥଚ ସୂତାଏ ଏଣେତେଣେ ହେଉ ନାହିଁ । ତାଲ ସୁପାରି 'କାଣ୍ଡବାଉଁଶ ଖଣ୍ଡା ବର୍ଜା ପ୍ରଭୃତି ଦେନି ଅସଂଖ୍ୟ ପଦାତି ଆପେ ଆପେ ନାୟକ ଗଢ଼ନାୟକ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କଥାକୁ କାନ ଡେରି କୁଟି ମାପ୍ରତିମା ପରି ଦିଗନ୍ତବ୍ୟାପୀ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ସମୟ ସମୟରେ ତୁଣ୍ଡ ଭେଣ୍ଡା ଟମକ ରଣସିଙ୍ଗା ପ୍ରଭୃତି ବାଜି ଉଠି ସବୁରି ଧମମରେ ଉଷ୍ଣ ରକ୍ତର ପ୍ରବାହ ଶରତର କରାଇ ଦେଉଛି, ଅଥଚ କାହାରି କାହାରିକି ଭୟ ନାହିଁ । ଖଣ୍ଡିଏ ପ୍ରେମସୂତ୍ର ସବୁରି ମନପ୍ରାଣ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଜାଙ୍କ କରକମଳସ୍ଥ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ କାଷ୍ଠପିତୁଳୀ ପରି ହୋଇ ସୁଶିକ୍ଷା ଦାସୀର ଜୀବନ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ରପଟ ଦେଖାଉଛନ୍ତି । ଆଉ ରଜା ବିଷ୍ଣୁଅଂଶୀ ବୋଲି ଯେ ବଚନ ଅଛି ତାହା ପ୍ରତିପନ୍ନ କରାଉ ଅଛନ୍ତି ।

ଏଣେ ରଜା ଆଜି ରଣବିଜୟୀ । ପ୍ରବଳପରାଜୟୀ ବେବର୍ତ୍ତୀ ହିଲେଚ୍ଚନ ମହାପାତ୍ରେ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଯୁଥପତି ଗଜରାଜ ବନ୍ଦନ ହେଲରୁ ଖେଦାକାରିଙ୍କର ଯେ ମନୋଭାବ, ଆଜି ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ରଜାଙ୍କର ମନରେ ସେହି ଭାବ । ବେବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ମୁଖରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେଲରୁ ତାଙ୍କୁ ରଜା ପଚାରିଲେ:—

“ଏ ସାଞ୍ଜୁ ଖଣ୍ଡା କାହିଁ ଥିଲା ?”

ବେବର୍ତ୍ତୀ—“ଧରା ହେଲବେଳେ ଏ ସବୁ ଦେନି ଆମ୍ଭେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିଲୁ ।”

ରା—“ଏ ସବୁ ତୁମ୍ଭେ କାହୁଁ ପାଇଲ ?”

ବେ—“ଆମ୍ଭ ମହାରାଜାଙ୍କ ଠାରୁ ।”

ରା—“ତୁମ୍ଭେ ନେଲବେଳେ ଏ ନୂଆ କି ପୁରୁଣା ଥିଲା ?”

ବେ—“ଏ ସବୁ ଆମ୍ଭ ମହାରାଜଙ୍କ ଗୋପବାପଙ୍କର ଥିଲା ।”

ରା—“ଏଥିପାଇଁ ତୁମ୍ଭେ କି ତୁମ୍ଭ ମହାରାଜା ଦୋଷୀ କହି ନ ପାରୁଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ବ୍ୟବହାର କରି ତୁମ୍ଭେ ଉଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିନାହିଁ । ସେ ଯାହେଉ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜିଣି ଯେ ତୁମ୍ଭକୁ ବନ୍ଦୀ କଲ ସେ ଏଠାରେ ଅଛି କି ନା ଦେଖ ଆଉ ସେ ଥିଲେ ତାକୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦିଅ ।”

ବେ—(ଗୁରୁଆଡ଼କୁ ଆଖି ବୁଲାଇ) ଯେଉଁ ଲୋକ କପାଳରେ କନା ବନ୍ଦା ହୋଇଛି ଏ ସେହି ଲୋକ । ବୋଧହୁଏ, ମତେ ଧରିଲା ବେଳେ ଯେ ଚୋଟ ମାରିଥିଲା ସେହି ଚୋଟ ପାଇଁ ଏ କନା ବନ୍ଦା ହୋଇଛି । ସେ ଚୋଟରୁ ବର୍ତ୍ତି ଏ ଯେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀକଲ ତାହା ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି । ମୁଁ ଅନେକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଯୁଦ୍ଧିଛି କିନ୍ତୁ ଏହାପରି ସୁରତର ଶିବ୍ରହସ୍ତ୍ର ସୁବର କେବେ ଭେଟ ପଡ଼ିନାହିଁ । ମୋହର ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ଦଶା । ଯାକୁ ବଳି ମୋହର ଶସ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁକ୍ତ କଣ୍ଠରେ କହୁଅଛି ଯେ ଧରେ ନୁହେଁ ଦିଅର ନୁହେଁ, ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଚାରିଧର ଏହା ସଙ୍ଗେ ଲଢ଼ି ଦେଖିଛି ଯେ ଯୁପରି ଆଉ କେହି ଦେଖାଯାଉ ନାହାନ୍ତି ।

ଏତେ କହି ବେବର୍ତ୍ତୀ ମାରବ ହେଲରୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞା ହେଲେ “ଝମା”

ନିଜେ ଛୁମ୍ବ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ନିଜ ନାମ ଶୁଣି ଝମା ଆନନ୍ଦରେ ଭାସି ଛୁମ୍ବରେ ଆସି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା । ସମସ୍ତେ ଝମାକୁ ବାହା ବାହା କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସେହିପରି ପଡ଼ି ରହିଲା । ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଉଠ ଉଠ ଶବ୍ଦ ଶୁଭଲରୁ ସେ ଉଠି କରଯୋଡ଼ି ବିମାତ ଭାବରେ

ଛୁମ୍ପରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତେଣେ କେ କହିଲା ଭୀମା ପ୍ରକୃତ ଭୀମା । କେ କହିଲା ସେ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଧନକୁ କାବୁକୁ ଆଣିଲା । କେ କହିଲା ସେ ଜଗନ୍ନାଥକୁ ଧଇଲା । କେହିବା କହିଲା ସେ ଜାତକ ମାଲି ।

ଏହିପରି କେତେକାଳ କଥା ଚାଲି ଥାଆନ୍ତା ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । କିନ୍ତୁ ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ଥିବାପରି ସମସ୍ତେ ନିରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ହେଲେ ଏବଂ ଜଣେ ଲୋକ ବାହାରି ଆସି ଛୁମ୍ପରେ ଠିଆ ହେଲେ । ତହିଁ ବେକରୀକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି ରାଜା କହିଲେ “ଏହାକୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ?”

ବେ—“ହଁ, ଏ ଆମ୍ଭ ମହାରାଜାଙ୍କର ନଅରବିଶୋଇ ଥିଲେ । ଏହାଙ୍କ ନାମ ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ପଦ୍ମନାଭ । ଯୁଦ୍ଧର ଅଳ୍ପ ଦିନ ପୂର୍ବେ ସେ ରାଜ୍ୟରୁ ପିଲକୁଟୁମ୍ଭ ଦେନି ଏ ରାଜ୍ୟକୁ ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ ।

ରା—“ଏବେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣ, ଏହାଙ୍କ ପରି ଆଉ ଲୋକେ ବି ଏଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରୟୋଜନ ହେଲେ ଆଉମାନେ ବାହାରିବେ । କିନ୍ତୁ ମଉଦ୍ରାସୂତ୍ର ମୁଖାଳ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବାକିଲା ପରି ତୁମ୍ଭେ ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କୁ କାମିନୀ—ବାହୁମୁଖାଳରେ ଜଡ଼ାଇ ଏତେକାଳ ଚନ୍ଦ୍ରବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିଲ । ଶାସନ ଓ ବିଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଜଣା ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ମଧ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ର ପଢ଼ାଶୁଣା ଅଛି । ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ସୀତା ଦୋଷରୁଣୀ ହୋଇଥିବା ନ ଥିବା ବୁଝିବା ପାଇଁ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ର ମନ୍ଦୋଦରୀ, ସରମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କିଛି ପରସ୍ତ ପରସି କରି ନ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟଲୋକଙ୍କୁ ବସାଇ କୈଳେୟୀ ଦଶରଥଙ୍କୁ ସତ୍ୟ କରାଇ ନ ଥିଲେ । ଏହିପରି

କହିଲେ, ଗୋଟାଏ ପୋଥି ହେବ । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଅଧିକ କହିବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । ତହିଁକି ମଧ୍ୟ ବେଳ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଆନୁମାନଙ୍କର ଏହି ମାତ୍ର ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ଜାଣ ଯେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଜଣ ଦଣ୍ଡ ପାଉଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ କାହାର କୁଟ କୁଟୀଳ ମତଗତ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରକାଶ ପାଇବ ଜଣକୁ ସୁଦ୍ଧା ଦୁର୍ଗୁଣ ଦୁର୍ବୃତ୍ତ ନକରୁ । ଏଥିପାଇଁ ଯେ ଦିନ ରାତି କରୁଛନ୍ତି ସେହି ଏକା ସାକ୍ଷୀ । ତାଙ୍କର ଅବଜ୍ଞା ହେବାର ଦେଖାଗଲେ ମାଣ୍ଡୁର ବ୍ୟବସ୍ଥା । ତୁମ୍ଭେ ଯେସବୁ ଅତ୍ୟାଚାର ଅନାଚାର ଓ ପାପାଚାର କରିଅଛ ତାହା ମୁହଁରେ ଧରିବାର ନୁହେଁ । କିପରି କି କି କରିଅଛ ତାହାସବୁ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ତହିଁରେ ଲୋକଙ୍କର କୁଣିଷା ବ୍ୟଗତ ସୁଣିଷା ହେବନାହିଁ । ତୁମ୍ଭେ ଲୋକଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଦେଇ ଦେଇ ଆସିଛ, କିନ୍ତୁ ଧର୍ମ ଆଖିରେ ଧୂଳିଦେଇ ପାରି ନାହିଁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଧର୍ମକୁ ସାକ୍ଷୀକରି ବୋଲି ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତର ଯୋଗ୍ୟ କି ନା ?”

ବେ—“ଅବଶ୍ୟ ।”

ରା—“ଯେଉଁ ପରି ଦଣ୍ଡ ବିଧାନ କରି ଆସିଅଛ ତୁମ୍ଭେ ନିଜେ ସେହିପରି ଦଣ୍ଡର ଯୋଗ୍ୟ କି ନା ?”

ବେ—“ଆମ୍ଭେ ଅନେକ ଧର୍ମ କର୍ମ ମଧ୍ୟ କରିଛୁ ।”

ରା—“ତୁମ୍ଭର ସବୁ ଧର୍ମ କର୍ମ ଦେଖାଇ ଦେଲୁଣି । ତୁମ୍ଭେ ଯେତେ କାଳଧରି ଅଧର୍ମ କରିଅଛ ତେତେକାଳ ଧରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତକୁ ଆୟୁଷ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭର ଆଉ ଅଧିକ ବଞ୍ଚିବା ବିଡ଼ମ୍ବନା ମାତ୍ର । ତୁମ୍ଭର ଶିକ୍ଷାଗୁଣ ହେବା ଉଚିତ । ଆଜି ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୁଳି ଦିଆଯିବ—କାଲି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଆମ୍ଭେ ନିଜେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଶୁଳରେ ଦେଖିବୁ ।”

ଏତେକହି ରାଜା ନିରବ ହେଲେ କିଙ୍କରମାନେ ବେବର୍ତ୍ତୀକୁ ଶୁଳିଆପଦାକୁ ଘେନି ବାହାରିଲେ । ଏ ସମୟରେ ସିଲେଚନଙ୍କ ପାଇଁ କାହାର ଭୁଣ୍ଡ ହଲି ନାହିଁ । ବରଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁଖରେ ଆନନ୍ଦର ଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଦେଲା । କିନ୍ତୁ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କର କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । ଗୁମକୁ ଅଇଲବେଳେ ଯେପରି ଆସିଥିଲେ ଶୁଳିଆପଦା ଆଡ଼କୁ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଚାଲିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଗେ ଆଗେ ସାଞ୍ଜୁ ପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ଚାଲିଲା । ଏତେବେଳେ କେବଳ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଣ ପ୍ରହରୀବୃନ୍ଦଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେହି ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଗଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହୋଇ ରହିଲେ ।

ବେବର୍ତ୍ତୀ ଅନ୍ତରିତ ହେଲେ ରାଜା ଆଜ୍ଞାହେଲେ ସର୍ବଜନ ସମ୍ମୁଖରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଦୋଷାନୁସାରେ ଦଣ୍ଡ ହେଲା । ଭୀମାର ଗୁଣ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏବେ ତାହାର ପୁରସ୍କାର ଏହିଠାରେ ଉଚିତ । ତାକୁ ରଣଜିତ ପଦ ଦିଆହୋଇ ଶାଢ଼ୀଆଦି ଦିଆଗଲା । ଶୁଭସ୍ୟ ଶୀଘ୍ର । ଏତେ କହି ରାଜା ନିରବ ହେଲେ । ପାଖ ଲୋକ ଜଣେ ଖଣ୍ଡେ ପାଟକାଛୁଆ ନେଇ ଭୀମା ମୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧି ଦେଲା । ଭୀମା ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଆଗୁଆଇ ରାଜାଙ୍କ ପଦ ସ୍ପର୍ଶ କରି ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ଭୂଇଁରେ ପଡ଼ିଲା କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଅଧିକକ୍ଷଣ ଏପରି ପଡ଼ିରହିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ଅବଳମ୍ବେ ଜଣେ ପାଖଲୋକ “ଉଠ ଉଠ” ଡାକଦେଲା । ଭୀମା ଉଠି କରଯୋଡ଼ି ବିମାତଭ୍ରାବରେ ଚିଆହେଲା । ଏତେବେଳେ ମନ ତାହାର ଅଧୀନ ନୁହେଁ, ସେ ମନର ଅଧୀନ । ସୂର୍ଯ୍ୟକରଣ କୁଜ୍ଝଟି ଭେଦ କଲପରି ତାହାର ସବୁ ଚେଷ୍ଟା ବ୍ୟର୍ଥକରି ମନର ଲହରୀ ଆପେ ଆପେ ମୁଖଦର୍ପଣରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ।

ଗୁମ୍ଫାପଞ୍ଜନାୟକଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଘରଛାଡ଼ି ଗଲବିନୁ ଅନେକ-
 ଦିନରେ ବାପ ଓ ଚିନାମାଳୀଙ୍କି ଏକାଠି ଦେଖି ସୁଦ୍ଧା ଯେପରି-
 ତାହାର ମନୋଭାବ କିଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନଥିଲା ଆଜି ସେପରି ନୁହେଁ ।
 ନୟନ, ନାସା ଅଧର ସବୁଥିରେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନର ବିକାଶ । କିନ୍ତୁ
 ହସ ନାହିଁ କି ଅଧିକାରୀର ଚିହ୍ନ ନାହିଁ ବରଂ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଙ୍କୁଶର
 କରଣୀ ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖା ଦେଉଅଛି । ଅଙ୍କୁଶ ଧରି ବେକି ଉପରେ
 ମାନ୍ଦୁକ ବସିଥିବାର ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା କଣ୍ଠବର ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ମନରେ ଯେପରି
 ଗତି କରୁଥାଏ ଝମା ମନର ଗତି ସେହିପରି । ହସ କାନ୍ଦ, ସୁଖ
 ଦୁଃଖ ସଂହାମକ । ଜଣେ ହସିଲେ କାନ୍ଦିଲେ ଆଉଜଣଙ୍କର ଅଳ୍ପ
 ବହୁତ ହସ ବା କାନ୍ଦ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଏକା ମନୁଷ୍ୟ ଠାରେ
 ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ, ପଶୁ ପକ୍ଷୀଙ୍କ ରବ ପ୍ରତି ମନ ଦେଲେ ଏହା
 ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଇଥାଏ । ସୁତରାଂ ଝମାର ଆନନ୍ଦଲହରୀ ତାହାରି
 ଠାରେ ଆବଦ୍ଧ ନରହି ଚାଲିଆଡ଼େ ପ୍ରସରିଗଲା । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ
 ହୃଦୟ ତରଙ୍ଗାୟିତ ହୋଇ ମୁଖରେ ପ୍ରତିବିମ୍ବିତ ହେଲପରି
 ଦେଖାଗଲା । କିନ୍ତୁ କାର୍ଯ୍ୟ ବୃକ୍ଷର ଫଳରେ ଝମା ଯେପରି ଭାବନାନ୍ତ
 ହୋଇ ଦରପାକଲ ଧାନଗଛ ପରି ନତମସ୍ତକ ଆଉମାନେ ସେପରି
 ନୁହନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦଲହରୀ ସୀମାବଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ସେମାନଙ୍କ
 ଠାରେ ଦରହସ ଆଉ କଥାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବାକୁ ସ୍ଥାନ ଏବଂ
 ପାସ ପାଇଲା ।

ଲୋକେ ଧନ୍ୟ ମହାରାଜା ! ଜୟ ମହାରାଜା ! ଜୟ
 ମହାରାଜା ! କହି ଉଠିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କର କିଛି ଆଡ଼ବାଙ୍କ
 ହେଲନାହିଁ । ରହାକରରୁ ରହ ଲଭି ଲୋକେ ସୁଖସାଗରରେ
 ଭସିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସାଗର ଯେପରି ଥାଏ ସେହିପରି । ତାହାର ବୃଦ୍ଧି
 ନାହିଁ କି କ୍ଷୟ ନାହିଁ । ଦିନନାଥଙ୍କର କରଣ ନେଇ ଶଶଧର

ସୁଧା. ସେତେନରେ ଜଗଜ୍ଜନ ମୋହୁଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦିବାକର ଅମାବାସ୍ୟା ଦିନ ଯେଉଁ ଦିବାକର, କୁମାରପୂର୍ଣ୍ଣିମା ଦିନ ସେହି ଦିବାକର । ସେ ଯାହାହେଉ ଦିବାକରଙ୍କ ପରି ରାଜା ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ।

ଧୁଖ ଦୁଃଖ ଦିନ ରାତି ପରି ଜଗତରେ ଲାଗି ରହିଅଛି । କେ ଆଗ କେ ପଛ, ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ପୁଣି ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ସନ୍ଧିସ୍ଥଳ ଅଛି ତାହା ଉଷା ଆଉ ଗୋଧୂଳକୁ ବୋଲି ଯାଇଥାଏ । କିନ୍ତୁ ଦୁହିଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କି ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଭେଦ ତାହା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣୁଥିବେ । କାରଣ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ଉଷା ଆଗମନରେ ଶୁକ ପିକଙ୍କର ଯେ ଭାବ, ଗୋଧୂଳ ଦେଖାରେ ବ୍ୟାଧି ଭଲିକଙ୍କର ସେହି ଭାବ । ଦିବା ରାତି ମଧ୍ୟରେ ଏ ଦୁହେଁ ଯେପରି ଅଛନ୍ତି ସୁଖ ଦୁଃଖ ଦୂର୍ଘ ବସାଦ ମଧ୍ୟରେ ବି ସେହିପରି କାଳ ଅଛି । ଏପରି କାଳ ଉଭୟଙ୍କ ଆଘାତ ପ୍ରତିଘାତରୁ ହେଉବା ନହେଉ ଦୁହିଁଙ୍କର ସ୍ତୋତ ଅବିରାମ ନୁହେଁ । ଚିରେ ବା ଅଚିରେ ଉଭୟ ନିସ୍ତେଜ ନିସ୍ତବ୍ୟ ହୋଇ ଥାନ୍ତି । ସୁତରାଂ ଭୀମା ଶାଢ଼ୀ ପାଇବାରେ ଯେ ଆନନ୍ଦ ଲହରୀ ଉଠିଥିଲା ତାହା ଧୀରେ ଧୀରେ ଉଭଇଗଲା ।

ଲୋକେ ମରବ ହୋଇ ରାଜମୁଖାପେକ୍ଷୀ ହେଲେ । ତହୁଁ ରାଜା କହିଲେ “ବର୍ତ୍ତମାନ୍ କଥା ଦେଖିବା ଉଚିତ । ବେବର୍ତ୍ତ ସଙ୍ଗେ ଯେଉଁମାନେ ଧରା ହୋଇଛନ୍ତି ସେମାନେ ବନ୍ଦା ହୋଇ ବା ହରିକାଠରେ ପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ କଷ୍ଟ ଶୀଘ୍ର ଦୂର କରିବା ଆବଶ୍ୟକ । ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଦିଆଯାଇ ନପାରେ । ଗୁଡ଼ିଦେଲେ ବି ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଦୁରାବସ୍ଥାର ସୀମା ରହିବ ନାହିଁ । ସେମାନେ ପରାଜିତ ବୋଲି ଗଣିତ ହେବେ ।

ସେମାନଙ୍କ ଯୋଗେ ବେବର୍ତ୍ତୀର ଏ ଦଶା ହେବା ବିବେଚନାରେ ରଜା ତାଙ୍କୁ କି ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ତାହାଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କୁ ଛୁଡ଼ି ଦେବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ବିପକ୍ଷ ପକ୍ଷକୁ ପରିପୁଷ୍ଟି କରାହେବା କେବଳ ଅଣ୍ଟିରେ ନିଆଁ ସାଇତବା ହେବ । ଆମ୍ଭ ରାଜ୍ୟରେ ରଖିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଫଳ । ସେମାନେ କେତେବେଳେ କି କରିବେ ବୋଲିଯାଇ ନ ପାରେ । ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହେଉନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ଏପରି ଘେନି ବୁଲିବା ଗଳାରେ ପଥର ବାନ୍ଧି ବୁଲିଲା ପରି । କେବଳ ଏମାନଙ୍କର ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ ମାତ୍ର ସାର । ସୁତରାଂ “ମୁକୁ ମାଇଲେ ଯାଉ ସରି ଦେବଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କପାଁ କଲି ।” ଆଜି ରାତିରେ ସେମାନଙ୍କର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରାହେବ । ତାହା ଜଣେ ଦୁଇଜଣ କରିବେ ନାହିଁ । ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ଶୋଣିତ ପିପାସାର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଯାହାକୁ ଯେତେଜଣ ଦେବାର ତାହା ବ.ଶ୍ଚ ଦେଇ-ଅଛି । ରାତି ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡକଟା ହୋଇ ଆପଣା ଆପଣା ଜାଗାରେ ଆଗରେ ଖୁଣ୍ଟା ଉପରେ ଥୁଆ ହୋଇଥିବ ଯେ କାଲି ପ୍ରାତଃକାଳରେ ଶୂଳରେ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଦେଖି ନିଜେ ଆମ୍ଭେ ମୁଣ୍ଡର ସଂଖ୍ୟା ନେବୁଁ । ଭାଇ ବନ୍ଧୁ ବିବେଚନା ବା ଅନୁରୋଧ ଉପରୋଧରେ ଯେ ଜଣଙ୍କର ସୁଦ୍ଧା ମୁଣ୍ଡକାଟି ନ ଥିବ ଆମ୍ଭ ସମ୍ମୁଖରେ ଏହିପରି ସଭାରେ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ । ଏତେ କହି ରଜା ନିରବ ହେଲେ ।

ଏହା ଭଲ କି ମନ୍ଦ ନ୍ୟାୟ କି ଅନ୍ୟାୟ ଧର୍ମ କି ଅଧର୍ମ ରଜା ଜାଣନ୍ତି । କାରଣ ତାଙ୍କର ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ପ୍ରହାରକାରୀ ବେଦାଦାତ ପାଇଥାଏ ବା କାରାଗାରକୁ ଯାଇ ଚୋର ଡକାୟତଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରିଥାଏ । ନରହତ୍ୟା ପାଇଁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହୋଇଥାଏ । ସେହି ରଜା ଶତ ୨ ସହସ୍ର ୨ ଲୋକ ଘେନି ଗୃହଦହନ, ଦ୍ରବ୍ୟଦହନ, ଶତ ୨ ଲୋକଙ୍କର ଶିରଚ୍ଛେଦନ କରିଥାନ୍ତି । ପୁଣି

ଯୁଦ୍ଧରେ ଯେ ଯେତେ ଲୋକ ବା ଯେତେ ବଡ଼ଲୋକ ମାରିଥାଏ
 ସେହି ଅନୁସାରେ ତାହାକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଏକା
 ନରବଧରେ କାହାର ପୌଷମାସ କାହାରିବା ସବନାଶ । ବେବର୍ତ୍ତୀ
 ହିଲୋଚନ ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଦେହରେ ଟିପ ଲଗାଇ ଥିଲେ ଜଗଦେବଙ୍କ
 ରାଜ୍ୟରେ ଭୀମା ହରିକାଠରେ ଛ ମାସ ସଢ଼ି ଥାନ୍ତା । ଯେଉଁଥି-
 ପାଇଁ ହରିଚନ୍ଦନମର୍ଦ୍ଦରାଜ ତାକୁ ରଣଜିତ-ଶାଢ଼ୀ ଦେଲେ
 ସେଇଥିପାଇଁ ଜଗଦେବ ରାଜା ଶୁକ ଦେବାର କଥା । ଏହିପରି
 ଜଣେ ଯହିଁ ପାଇଁ ପୁରସ୍କାର ଦେଉଛନ୍ତି ସେଥିପାଇଁ ଆଉଜଣେ
 ଭିରସ୍କାର କରୁଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ରାମା ଶାମାଙ୍କ ପରି ଆଦନା ଲୋକଙ୍କ
 କଥା ନୁହେଁ । ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୋକେ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତି ଆଉ
 ଆଉ ଲୋକେ ତାହା ଅନୁସରଣ କରନ୍ତି । ଏଥିପାଇଁ ଲୋକେ ବଡ଼
 ହେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି କି ନା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ
 “ରାଜାନୁଗତ ଧର୍ମ” କଥାରେ କାହାର ଦୂରୁକ୍ତି ନାହିଁ । ରାଜା
 ଗ୍ରେଟେଇ ଗ୍ରେଟେଇ ଚାଲିଲେ ଆଉମାନେ ତାହା ଅନୁକରଣ
 କରିବାକୁ ଭିଲେ ବିଳମ୍ବ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କ ସମସ୍ତଙ୍କ
 ମନକୁ ଦେନିଲ । ମଣିଷ ମାରିବା ସମସ୍ତେ ସୁଖକର ମଣି ଜୟ
 ଜୟ ଧ୍ବନି କଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜା ପୂର୍ବପରି ନିବି କାର ଭାବରେ ରହି
 ଗମନୋନ୍ମୁଖ ହେଲେ, ଯେହ୍ନା ବିଧିରେ ସମସ୍ତେ ମେଲଣି
 ହେଲେ । ରାଜା ଗହ୍ମିରି ବିଜେ କଲେ । ଆଉମାନେ ଆପଣା ଆପଣା
 ବାଟ ଧାଇଲେ ।

ଷଷ୍ଠ ପରିଚ୍ଛଦ

ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ସଭା ମଉଳିଲ ବେଳକୁ ଦିବାକର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗସ୍ଥ ପବତମାଳା ଡେଇଁ ଯାଇ ଥିଲେଣି । ବାରୁଣୀ ଅକ୍ଷାତ୍ରୀତ ଦିନନାଥଙ୍କ ଅଂଶୁମାଳାରେ ଗିରିଜେମାନ କାଞ୍ଚିନ ମଣ୍ଡିତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଥିଲେହେଁ ଗୁପ୍ତାଦେବୀଙ୍କ ପଶତରେ ଉପତ୍ୟକା ଖଣ୍ଡ ଆବୃତ ହୋଇଗଲଣି । ରାବଣକୁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର କିମ୍ବା କଂସକୁ ଯଶୋଦା ନନ୍ଦନ ପରି ବେବର୍ତ୍ତୀ ଛୁଲ୍ଲେଚନ ମହାପାତ୍ରକୁ ମୃକ୍ତି ନ ଦେବା ଇଚ୍ଛାରେ କିମ୍ବା ତାଙ୍କୁ ଶୂଳ ଦେବାକୁ ଅଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟ ମଣି ତାହା ନ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଧର୍ମଦେବ ସେ ଅନ୍ତରାଳକୁ ଗଲେ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ସେ ସବୁବେଳେ ହର୍ଷ ବିଷାଦର ଖେଳ ଲଗାଇ ରଖିଛନ୍ତି । ଯେପରି ତାଙ୍କ ଆଗମନ ଏକ ଦିଗରେ ଉଷାଦେବୀ ରଠାଇଲରୁ ନରନାଶ ପ୍ରଭୃତି ହର୍ଷୋତ୍ସୁଲ୍ଲ ବଦନରେ କାର୍ଯ୍ୟ ସେହିରେ ପ୍ରବେଶ କରୁ ଅଛନ୍ତି । ସେହିପରି

ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ନିଶାଦେବଙ୍କ ଦୁଃଖ ସନ୍ଧ୍ୟା ଦେଖି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ପ୍ରାଣୀ-
 ମାନେ ଆର୍ତ୍ତନାଦ କରି ନିଜ ନିକେତନାଭିମୁଖେ ଧାବତ ହେଉ-
 ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରତି ଉଦୟ ଅସ୍ତରେ ଏହିପରି ଲାଗି ରହିଅଛି । ପୁଣି
 ସେ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ଯେତେବେଳେ ଉଦୟ ଗିରିଚୂଡ଼ାରୁତ
 ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ତେତେବେଳେ ଅସ୍ତାଚଳ ଶୃଙ୍ଗାରେହୁଏ, ଏହିପରି
 ଦିବାଗମନ ନିଶାଗମନ ଲାଗି ରହିଅଛି । ହର୍ଷ ବିଷାଦ ଗୋଡ଼ାଗୋଡ଼
 ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକୃତ ଧର୍ମଦେବ ହେଉନ୍ତୁ ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ
 ତାଙ୍କର ଉତ୍ତାପରୁ ଏହି ବିରୁଦ୍ଧ ଭାବ ଦୁଇର ଲାଳା ସବୁବେଳେ
 ସବୁକାଳେ ଲାଗି ରହିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ଲାଳା ଖେଳା ଏକ
 ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଭାତ
 ସେ ସ୍ଥାନରୁ ସନ୍ଧ୍ୟା ହେଲେ ସ୍ଥାନ ଦୁର୍ଘ୍ଣ୍ଣିର ବାହାରେ । ଏହା ବୋଲି
 ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜାଙ୍କର ଗୁରୁଣୀରେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ଭାବନାହିଁ ।
 ସେଠାରେ ହର୍ଷ ଓ ବିଷାଦର ଦୁଇସ୍ତୋତ ଏକସରେ ପ୍ରବାହିତ ।
 ଏକ ଦିଗରେ ବେବର୍ତ୍ତାଙ୍କର ଚୁଳି, ତାଙ୍କ ପକ୍ଷ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ
 କାଟ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ବସ୍ତ୍ର ବସ୍ତ୍ର ହୋଇ ସେମାନେ ବଣାଲୁଚେନ୍ତି ।
 ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ପ୍ରାଣପ୍ରିୟା କଥା ମନେ ପକାଉଛି । କେହି
 ବୁଦ୍ଧ ପିତା ବା ପ୍ରାଣୋପମ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ରର ଭବିଷ୍ୟତ ଚିନ୍ତା
 କରୁଛି । କେହି ବା ଇଷ୍ଟଦେବଙ୍କ ପଦାରବିନ୍ଦରେ ଧ୍ୟାନ ଲଗାଇଛି ।
 କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତେ ମାରବ, ଦୁଃଖ ପାରାବାରରେ ଭୃଗୁ ଖଣ୍ଡପରି ପରି-
 ରୁଲିତ । ନିରାଶ ଚିତ୍ତରେ ଦିଗ ବିଦିଗ ଜ୍ଞାନାନ୍ଧ । ଅପର ଦିଗରେ
 ଆନନ୍ଦର କଲ୍ଲୋଳ ହିଲ୍ଲୋଳ, ପୂର୍ଣ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର ଦର୍ଶନରେ ସୁଖ ପାରାବାର
 ଉତ୍ତୁଳିତ । ନିଶଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପାନାହାରର ସ୍ତୋତ ଅବାରତ ।
 ବିଜୟ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କ ପରମ ସୁଖକର ହୋଡ଼ରେ ସମସ୍ତେ ହୀଡ଼ା
 କୌତୁକରତ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କାଟହେବ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ

ଲଳାୟୁତ । ଏପରି ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ରାଜ୍ୟରେ ଆଜି ଉପ ରାଜକିତ ଅଶ୍ରୁମେଧ
 ଯଜ୍ଞର ଅଶ୍ରୁ; ତାହାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁବାକାଳ । ସେ ରାଜାଙ୍କର ବିଶେଷ
 ଅନୁଗ୍ରହପାତ୍ର । ତହିଁରେ ପୁଣି ରାଜକିତ ଶାଢ଼ୀ ସଦ୍ୟ ପାଇଛି ।
 ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଲୋକେ ବାହାବାହା କହିଛନ୍ତି । ବାଟରେ
 ଗଲବେଳେ ବି ହିଲୋଚନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ନିନ୍ଦା ସଙ୍ଗେ ନିଜର
 ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣୁଛି । ସେ ଜାତିରେ ଭୂଇଁଆ ଗୁଟ ହୋଇ ଗୁଟ
 ଖାଇନାହିଁ । ତା ଜାତିରେ ମଦ ଖାଇନା । ମନା ନୁହେଁ । ମୁହଁରୁ
 ସୁଗନ୍ଧ ବା ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିଲେ ବି ତା ଜାତି ଲୋକେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ
 କତକ ଯାଇପାରନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ହାତରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କରଣ
 ପ୍ରଭୃତି ପାଣି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ସୁତରାଂ ରାଜାଙ୍କ ଗୁମରୁ ମେଲଣି
 ହେଲାମାତ୍ରେ ସେ ଯୌବନ ପ୍ରଭୃତି ମଦ ସଙ୍ଗେ ମଦୁଲ ମଦ ଇଚ୍ଛାନ୍-
 ରୁପ ଯୋଗ କରିବାରେ କାତର ହୋଇନହିଁ । ପାଞ୍ଚ ସାତ ନାଳ
 ମିଶି ଗୋଟିଏ ନୟା ହେଲପରି ଉପା ହୃଦୟ ଆଉ ମନରେ ସବୁ
 ମଦ ଏକତ୍ର ହୋଇ ଗୋଟିଏ ପ୍ରବଳ ବଳବତ୍ତା ସ୍ରୋତସ୍ତୁଣୀ ।
 ତଥାପି ତାହାର ମରୁଆଳଙ୍କ ରଙ୍ଗ ତଙ୍ଗ ନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜଣି
 ବୃଷଭ, ସିଂହାଳ, ଦନ୍ତୀ ଯୁଥପତ ପ୍ରଭୃତି ଯେପରି ଗମନ କରିଥାନ୍ତି
 ସେହିପରି ଗଡ଼ରେ ସେ ନିଜେ ଛଡ଼ାଦିବାଲିକ ଗଲ । ସେଠାରେ
 ପହଞ୍ଚି ସୁନରାୟ ସୁର ପାନକରି ନରଶୋଣିତ ଆଶାରେ
 ବାହାରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ମୁକ୍ତି କାଟିବା ଅପେକ୍ଷାରେ ରହିଲ ।

ପୃଥ୍ବୀକ ନିଶା ଆସିନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଉପାକୁ ନିଶା ଅଇଲଣି ।
 ସେ ଅନେକ ସୁରପାନ କଲଣି । ତହିଁରେ ତାହାର ଶୋଣିତ
 ପିପାସା ନ ଛୁଣି ବଢ଼ିଲା ପରି ଜଣାଯାଏ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ
 ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ଆଶାରେ ବସିଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାହା ମନରେ

କି ଗତାୟତ କରୁଅଛି ତାହା ସେହି ଜାଣେ । ଭୂତର କଥା
 ଯାହାହେଉ ବାହାରେ ପାଇକେ ତଣ୍ଡକାରେ ବନ୍ଦୀ ଓ ଖଣ୍ଡା ଦେନି
 ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ଭାଗ ମୁଣ୍ଡକଟା ଦେବୀ ରଖିବାକୁ ଭୀମାକୁ
 କହିଲେ ଏବଂ ରଣକ୍ରମକୁ ଆଖିକୁ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ସ୍ଥାନରେ ପାଞ୍ଚଜଣ
 ବନ୍ଦୀ ଓ ପାଞ୍ଚଗୋଟା ଝୁଣ୍ଟା ରଖି ବେଗେ ବେଗେ ଚାଲିଗଲେ ।
 ଏତେ ବେଳକୁ ଦିନ ଗଲଣି କିନ୍ତୁ ରାତି ହୋଇନାହିଁ । ନିଶାଦେବଙ୍କ
 ପଶତରେ ଧରା ଆବୃତ ହୋଇନାହିଁ । ଅନ୍ଧକାର ଆସି ନାହିଁ ।
 କିଛି ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ କି ଅଲୋକ ଅଭାବରୁ ଦୃଷ୍ଟିଶକ୍ତ ଅଣକ୍ତ
 ଅକ୍ଷମ ହୋଇନାହିଁ ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଉତ୍ତରେ ସେ ଯେତେବେଳେ ବନ୍ଦୀ ମାନଙ୍କ
 ନିକଟକୁ ଗଲ ସେତେବେଳେ ସେଠାରେ ଆଗେ ନିରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ
 ହୋଇ ମୁନୁର୍ତ୍ତେ ଚିଆହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଓ
 ଜଣେ ଯୁବାର ବନ୍ଧନ ମୁକ୍ତ କରି ସେ ଦୁହଁଙ୍କୁ ଅପଣା ଛଡ଼ା-ଦେବାଳି
 ଭୂତରକୁ ନେଇଗଲା । ସେଠାରେ ନ ପହଞ୍ଚିବା ଯାଏ କାହାର ଭୃଷ୍ଟ
 ହଲି ନ ଥିଲା । ସେଠାରେ ମଧ୍ୟ କେହି କିଛି କହିବା ପୂର୍ବେ ତମ୍ବୁହେ
 ପରସ୍ପରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କଲେ । ଏକ ଦିଗରେ ଏକା ଭୀମା ଅପର
 ଦିଗରେ ଅନ୍ୟ ଦୁଇଜଣ; ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦି ଉପରେ ଭୀମାର ଓ ତାହା
 ଦୁଇ କାନ୍ଦରେ ଅନ୍ୟ ଦୁହଁଙ୍କର ମୁଣ୍ଡ । କାହାର ମୁହଁରେ କିଛି
 କଥା ନାହିଁ । କେବଳ କଇଁ କଇଁ ବୋ ଶୁଭୁଛି । ଆଉ ତନିକର
 ଗୁଡ଼ି ପଞ୍ଜର ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି । ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଢ଼ା ଅଉ ଭୀମା
 ପିଠିରେ ଅଣ୍ଟୁଧାର, ଶୋକର ଧାର ଏହିପରି ବହି ଯାଉଅଛି ।
 ଏଥିରେ କଣ ତାକୁ ଧୂର୍ଣ୍ଣ । କଥା ବାହାରିବାକୁ ବାଟନାହିଁ ।
 ସୁଖ ଦୁଃଖର ପ୍ରବାହରେ ଏହିପରି ସ୍ଵଭାବତଃ ଘଟିଥାଏ । କାହିଁ

କାହିଁ ଏହି ସ୍ରୋତରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣବାୟୁ କେଣେ ଭାସିଯାଏ, ତାହା ଜଣାପଡ଼େ ନାହିଁ । ତାହାର ଗତି ହୁଏ ନୋହିବା ଯାଏ ବଚନ ବାହାର ପାରେନାହିଁ । ରସନା ଅଧର ପ୍ରଭୃତି ଚଳିପାରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଅନ୍ତର-ସ୍ତ୍ରୀ-ଗିରି-ନଦୀପରି ମାଞ୍ଜୁଆସି ଅବଲମ୍ବେ ଛୁଡ଼ି ପଡ଼େ ।

ଉପସ୍ଥିତ ତନିଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ପୁଷ୍ପ ଦେଖାଗଲା । କିଛିକ୍ଷଣ ନିରବ ଭାବରେ ଲୋରୁ ବୁଡ଼ା କହିଲା ବାପ ଝମ ! ମଲ୍ଲବେଳକୁ ତତେ ଦେଖିଲି ଏହି ମୋର ଭାଗ୍ୟ” । ଝମା ଉତ୍ତର ଦେଲା “ବୋପା କିଛି ଖାଇବାକୁ ପାଇ ନ ଥିବ, ଆଗେ ଖାଅ ପିଅ ପଛେ ସବୁ କଥା ।” ଏହା କହି ଝମା ମଦ ମାଂସ ପ୍ରଭୃତି ବାହାର କଲା । ତନିହେଁ ଯେତେ ଖାଇଲେ, ପିଇଲେ । ପ୍ରକୃତ ଦେବଙ୍କୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ କରି ବାପ ଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଝମାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ପଡ଼ିଲା ।

ଅଗେ ଘର କଥା ପଡ଼ିଲା, ବୁଡ଼ା କହିଲା ବାଣାସୁରର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ହୋଇଛି । ମା ପୁଏ ଭଲ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମେ ବାପ ପୁଏ ଘର ଛାଡ଼ିଲା ଦିନୁ କି ହେଲଣି ତାହା କହି ନ ପାରେ । ଲଡ଼େଇକି କିପରି ବାପ ପୁଅ ଦୁହେଁ ଅଇଲି ବୋଲି ଝମା ପରୁରଲରୁ ବୁଡ଼ା କହିଲା; “କ୍ରମଦେବଙ୍କ ରାଜ୍ୟ କଥା ତତ୍ତେ ଅକ୍ରମା ନାହିଁ, ମା ଆଉ ବେଶି କଅଣ କହିବ ? ସେ କଥା ଛାଡ଼ । ବାପ ! ତୁ ଅଗେ କହିଲୁ ତୁ ଏତିକି କିପରି ଅଇଲୁ ? ଏତେ ଦିନ ହେଲା କିଛି ଖବର ଅନ୍ତର କାହିଁକି ନଦେଲା ? ତୁ ଏମନ୍ତ କାଟିଦେବୁ ବୋଲି ମୁଁ ଜାଣି ନ ଥିଲି ।”

ଝମା—“ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଏତାକୁ ଅଇଲି, ଯାହା ଯାହା ହେଲା ସେ ଅନେକ କଥା, ତାହା ଛାଡ଼ି ଦିଅ । ଅଭକ୍ତ କଅଣ କରିବା ତାହା ଆଗ ।”

ବୁ—ମତେ କିଛି ବୁଝି ଦିଶୁ ନାହିଁ ।

ଝ—ତୁମ୍ଭେ କି ସବୁ କଥା ଜାଣ ?

ବୁ—ହଁ, କହୁଥିଲେ ଯେ ଆଜି ରାତି ଭିତରେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ ।
ସେଇଥି ପାଇଁ ଆମକୁ ଏଠି ଦେଇଗଲେ ।

ବା—“କହୁଥିଲେ ଯେ ଆମ ମୁଣ୍ଡ ଯେ ନ କାଟିବ ତାହା ମୁଣ୍ଡ
କଟାଯିବ । ଏ ସତ ତ ?

ଝମା କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେବାରୁ ବୁଢ଼ା କହିଲା “ଠାକୁରଣୀ
ଯାହା କରିବାର କରିବେ ତୁ ସତ କଥା କହୁ ନାହିଁ
କାହିଁ କି ?”

ଝ—ହଁ ଗୁମରୁ ସେହି ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି । ସେ ଆଜ୍ଞା ତଳେ ଟଳିବାର
ନୁହେଁ ।

ବୁ—ସବୁରି ହୁଳହୁଳି, ଆମର ବଂଶର କାନ୍ଦବୋବାଳି ପାଇଁ ଏ
ସବୁ ଆଜି ଘଟିଛି ?

ଝ—“ସେହିପରି ଦେଖାଯାଉଛି ।”

ବୁ—“ଗୁମରୁ କି ଆଜ୍ଞା ହୋଇଛି ?”

ଝ—“ସେ ମୁଣ୍ଡ କାଟି ନ ଥିବ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ କଟାଯିବ ?”

ବା—“ଯାହା ମୁଣ୍ଡ କଟା ନୋହିଥିବ ତାହାର କି ହେବ ?”

ଝ—“ତାହା କିଛି ଆଜ୍ଞା ହୋଇ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତାକୁ ଭୁଲିକରି ଝମା
କହିଲା “କାନ୍ଦିଲେ କି ହେବ ? କଅଣ କରିବା ତାହା ବାଟ
ଦେଖିବା ।” ବୁଢ଼ା ଉତ୍ତର କଲା “ମୁଁ ସବୁ ଦେଖୁଛି । ଆମକୁ
ଛାଡ଼ିଲେ ଆମେ ଦୁହେଁ ଅନେଇଥିବୁ । ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଆଗେଯିବ ।

ପଛୋଟ ଆମର ଯାହାହେଉ ତତେତ ଆଉ ଲଢ଼ିବ ନାହିଁ !” ଏହା କହି ବୁଢ଼ା ପୁଣି କାନ୍ଦିଲା; କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ କହିଲା “ତୋ ମା ବେଶ ସୁଖରେ ଗଲା । ଏହିତା ଦେଖିବାକୁ କି ମୁଁ ଏତେକାଳ ବସି ରହିଲି ? ମୁଁ ନ ମଲି କାହିଁକି ? ଆରେ ବାପ ସମ ! ମତେ ଆଗେ ମାରିପକା, ତେଣିକି ତମ ଦୁଇ ଭାଇକର ଯାହା ହେବ ମୁଁ ଦେଖିବି ନାହିଁ କି ଶୁଣିବି ନାହିଁ ।”

ଝ—“ତାହା ସବୁ ଛାଡ଼, ଯହିଁରେ ତରବା ସେ କଥା କହ ।”

ବୁ—“ତୁ କହିଲୁ ଏଠାକୁ କିଧରି ଆସିଲୁ ଏପରି କିପରି ହେଲୁ ?”

ଝ—“ଦେଖୁଛି ମୋହର କପାଳକୁ ଏ ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ । ଯେଣେ ଇଚ୍ଛା ତେଣେ ଯା, କରମ ଦେବ ବୁଲୁଥା ।”

ବା—“ବୁଢ଼ା ଯାହା ପଚାରୁଛି ତାହା କହ । ତୁ ବି ତାହାପରି ହେଲେ କଅଣ ହେବ ।”

ଝ—ମନ କଥା ମନରେ ରଖି ୨ ତ ଏହା ଆସି ଦୃଷ୍ଟିଲା; ଆଉ ରଖିଲେ କି ହେବ କେ ଜାଣେ ? ମୁଁ ଚିନାମାଳୀକ ଲେଭେଇଥିଲି । ବାପ କହିଲା ସେ ଭାଇକି ବାହାହେଲା । ଲୋକେ ବି ଭଲ କହିଲେ । ସେ କଥା ମତେ ଭାରି କାଟିଲା । ଚିନାମାଳୀକ ଦେଖିଲେ ବାପା ଭାଇ ଦିହଙ୍କ ଉପରେ ଭାରି ରାଗ ହେଲା । ଭାଇକି କମିଆ କରିବାକୁ ଲୋକେ କହିଲେ । ବାପା ଭାଇ ଲୋଭ ମୁଆସ ଗୁଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କମିଆ କଥା ଯେ କହିଲେ ତାକୁ ପାଖରେ ପୁରାଇଲି ନାହିଁ । ଚିନାମାଳୀ ଠାରୁ ଦୁରରେ ୨ ରହିଲା । ଗାଁ ଗୁଡ଼ି ପଲେଇବି ବୋଲି ମନେକଲି । ଏହି ସମୟରେ ପାଞ୍ଜିଆ ଅଇଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗଲି । ରାଜାଙ୍କ ଗହଣରେ ରହିଲି । କିଛି ଭଲ

ଲଗିଲା ନାହିଁ । ଘର ଆଡ଼କୁ ମନ ଧାଇଁଲା । ଆଗ କଥା ସବୁ ମନେପଡ଼ି ଘରକୁ ଯିବାକୁ ମନ ହେଲା ନାହିଁ । ଛୁମ୍ବୁ ତେତେ ସୁଖ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଗହଣରୁ ଯାଇ ପାଟରଙ୍ଗା ଖେମାର କରଣଙ୍କ କ୍ରଡ଼ିରେ ରହିଲି, ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କିଛି ମନ ମାନିଲି । ସେ ପଲାଇ ଅଲେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଏ ରଜ୍ୟକୁ ଅଇଲି । ରଜ୍ୟ ଛୁଡ଼ିଲାରୁ ମନ ବଦଳିଗଲା, କାମଦାମ କଲି, ତହୁଁ ଆଗେ ଦିଆନ, ପରେ ଛୁମ୍ବୁଙ୍କ ଆଖି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ରଜା ସୁଖ ପାଇ କ୍ରଡ଼ିରେ ରଖିଲେ । ସୁଖରେ ରହିଲି । ଭଡ଼ିଆଙ୍କ ପରି ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଆର ହେଲା । ଉପରକୁ ଟିକିଏ ଓ ଉଠୁ ୨ ଆଜି ରଜା ରଣଜିତ୍ ପଦ ଦେଇ ଶାନ୍ତି ଦେଲେ ।” ଏହା କହୁ କହୁ ଭୀମା ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦି ପକାଇଲା । କାନ୍ଦୁ କାନ୍ଦୁ କହିଲା “ଦଇବ, ମୋ କପାଳରେ କଅଣ ସୁସଂକଳ୍ପ । ମୁଁ କଅଣ କରିବି ।”

ସାଧୁ—କାନ୍ଦନା, କାନ୍ଦନା, ଆମକୁ କିଛି କାହିଁ କି କହିଲୁ ନାହିଁ । ମତେ ବି ପରି କରାଦେଲୁ ?

ସ୍ତ୍ରୀ—ପାପମନ, ସତ କଥାରେ ସତ୍ତା ଭୁଲେ । ମନେକଲି ଘର ସାଙ୍ଗରେ ନତା ଲଗାଇଲେ କଅଣ ନାହିଁ କଅଣ ହେବ । ଏହିପରି ମରି ହଜିଗଲେ ଗଲା । ଦେଖିଛି ଯେ “ଦଇବ ଦଉଡ଼ି ମଣିଷ ଗାଈ ଯେଣିକି ନିଅଇ ତେଣିକି ଯାଇ ।” ତମର ମୁଣ୍ଡ ଯେ ମୋର ହାତରେ ପଡ଼ିବ ତାହା ତମେ ଜାଣିଥିଲ, ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ନା ଛୁମ୍ବୁ ଛାଣିଥିଲେ ? କଥାରେ

ସାହା, କହନ୍ତି ମନ ଜଗତ ଉପରେ, ଥାଏ, କରମ, ବିଆଳି
ବହୁତ ଥାଏ । ତାହା ସତ୍ ! ମୁଁ ମଲେ ଭଲ, ନ ମଲେ
ହେବ ନାହିଁ ।

ସା—ତୁ କଅଣ ଦେଖିଛୁ କଅଣ କରିଛୁ ଯେ ତୁ ମରିବୁ ? ମୁଁ
ଆଉ କେତେକାଳ ଜୀବିବି ? ଭାଇର ପୁଅଟିଏ ହେଲଣି ।
କୁଳ ରହିଲଣି । ତୁ ତ ବାହା ହୋଇନାହୁଁ । ଆମ ଦୁହିଁଙ୍କି
ମାରିପକା । ତୁ ବଞ୍ଚିବୁ । ମୋର ଦିୱାଣି ଅଂଶ ରହିଲ ବୋଲି
ଜାଣି ମୁଁ ମରିବି । ମଲ୍‌ବେଳେ ମୋ ମନରେ କିଛି ଦୁଃଖ
ନ ଥିବ ।

ବା—ବୋପା ଆଜ୍ଞା କହୁଛି । ମନେକର ଆମ୍ଭେ ଲଢ଼େଇରେ
ମରିଛୁଁ । ଆହୁରି ବି ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ତୁ ବି ତ
ରିଛି ପାରି ନ ଥାନ୍ତୁ । ଗଲ ଅଇଲ ବେଳେ ଦେଖା ଦେଖି
ହେଲେଇଁ ଏହି ତେର ।

ଶ୍ରୀ—ମୁଁ ବାପ ଭାଇଙ୍କି ମାରିବି ! ମୁଁ ମଲେ !

ସା—ଆମକୁ ମାରିବାକୁ ଅଉ କାହାକୁ ଦେଇ ଅଉ ଦୁଇ ଜଣ
ବଦଳିଆ ଆଣ ।

ଶ୍ରୀ—ସେ କଅଣ ଆପେ ମାରିବା ହେଲ ନାହିଁକି ? ମାରିବା ଯେ
ମରେଇବା ସେ ।

ବା—ବିଭ୍ରାଦେଶ କିପରି ରାବଣକୁ, ସୁଗ୍ରୀବ କିପରି ବ'ଳୀକ ମରାଇ
ଥିଲେ ।

ଶ୍ରୀ— ସେ ଅସୁର ଅଉ ବ'ନର । ତାଙ୍କ କାମ କି ମଣିଷ କରିବ ?
କେକପୁ (କୈକେପୁ) ରାମକୁ ବଣକୁ ତଡ଼ି ଦେଇଥିଲେ,
ଭରତ ରାଜା ହୋଇଥିଲେ କି ?

ସା—ତେବେ ଅମେ ପଲଉଁ । ତୁ ଆଉ ଦିଟା ମୁଣ୍ଡ ଅଣି ରଖି ଦେ ।

ଝ— ତେମେ କେମିତି ପଲେଇବ ? ଠ'ପରି ଚାଲିଥିଲେ ପାହାଡ଼
 ଦେଖିଲୁ । ଏଥି ଉତରକୁ ଗୋଟିଏ ବାଟ । ଯେଠାରେ କୁଞ୍ଚି
 ମାଛ ପରଖ ଲାଗିଲୁ । ଜରୁର ଶିବ ବସୁ ହେଉଛି । ପାହାଡ଼
 ଉପରେ ଠାଏ ଠାଏ ଜଗୁଆଳୀ । ତହିଁରେ ପୁଣି ଚାଲିଥିଲେ
 ନିଆଁ ଲାଗିଛି । ଖାଇବା ବିନା ତମର ଜବନ ଆଉଛି କି
 ଯାଉଛି । ଗୋଡ଼ ହାତ ଫୁଲିଛି । ବାଲି ଦେଇ ଦଉଡ଼ିରେ
 ବାନ୍ଧି ଯେ ପାଣି ଛୁଞ୍ଚିଥିଲେ ତାହାର ଏଡ଼େ ଏଡ଼େ ଦାଗ ।
 ତମେ ତ ଅଧେ ପାହାଡ଼ ଉଠି ନ ଥିବ ଧରା ପଡ଼ି ମାରା
 ପଡ଼ିବ । ଏତେବେଳେ ସେ ରଜ୍ୟକୁ ଗଲେ ବି ଯେ ଧରା ନ
 ପଡ଼ିବ କି ମାରା ନ ପଡ଼ିବ ତାହା ଦୁହେଁ । ତେବେ ଆଉ
 ଦିଟା ମୁଣ୍ଡ କଥା କହିଲ । ଯାଉଛି ତା ଦେଖେ । ତମେ
 ଦୁହେଁ ଏଠି ଲୁଚି ଥାଅ । ଠାକୁରାଣୀ ଯାହା କରିବେ ।

ଏହା କହି ଝିମା ତଡ଼ାଉଡ଼ ହୋଇ ବାହାରିଲା । ମୁଣ୍ଡରେ
 ରଖିଲେ ଶାଢ଼ୀ । କପାଳରେ କନା ବନ୍ଧା । ମୁହଁରୁ ମଦ ଗଳି ।
 ସର୍ୟା ଗଲ ୨ ଆଉ ରାତି ଅଇଲା ଅଇଲା ପରି । ଏହିପରି
 ସମୟରେ ଝିମା ବାହାରି କେଶେ ଚାଲିଗଲା । ତାହାର
 ବାପ ଭାଇ ଛଡ଼ାଦେବାଳି ଭିତରେ ଭୁନି ହୋଇ ମୁନିଙ୍କ ପରି ବସି
 ରହିଲେ । କିଛି ଦେଖାଯାଉ ନାହିଁ କି ଶୁଣା ଯାଉନାହିଁ । ସେ
 ଦୁହିଁଙ୍କ ଭାବ ଭାବନା ସେ ନିଜେ ୨ ଜାଣନ୍ତି । କେହି କାହାରିକି ପାଟି
 ଫିଟାଉ ନାହାନ୍ତି । ଏହିପରି କେତେ ବେଳ ଗଲା ଆଉ ସେପରି ରହି
 ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଉଠି ଦୁହେଁ ଛଡ଼ାଦେବାଳି ଦୁଆରକୁ ଆସି
 ବାହାରକୁ ଅନାଇଲେ ।

ଅନ୍ଧକାର ଗାତକର ହେଲଣି । ଦୂର ଚଳ ଚନ୍ଦ୍ରା ଯାଉ ନାହିଁ । ତାହା ଯାହାହେଉ ସମାଭୂଷା ଦେଖା ନାହିଁ । କିମ୍ପା ଏହାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା କିଛି ହେବାର ନୁହେଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଟାକି ୨ ପୁନରାୟ ପୂର୍ବପରି ବସିଲେ । କିଛି ଦେଖା ଯାଉନାହିଁ । କେବଳ ଶୁଭ୍ର ଲୋକଙ୍କର ଯିବା ଆସିବା ଶବ୍ଦ । ମାରେ ବାପାରେ ଡାକ ମଲି ମଲି କାନ୍ଦ । ଏଥି ସାଙ୍ଗେ ୨ ମନପ୍ରଲୁଣିଆ ଗୀତ ବ କାନରେ ପଡ଼ୁଛି । କିନ୍ତୁ ସେ ଗୀତକୁ ସାଧୁର ମନ କି କାନ ଯାଉନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ରହି ୨ ସେ ଧୀରେ ୨ ପୁଅକୁ ପଚାରିଲା “ଏତେ ବେଳ ଯାଏ ସମା କାହିଁଗଲା ? ଧରା ପଡ଼ିଲା କି ? ମୁଁ କାହିଁକି ମୁଣ୍ଡ କଥା କହିଲି । ଦିନେ ତ ସମସ୍ତ ମରିବା । କାଲି ଯାହା ହେବାର ହବ ଆଜି ଶୁଭଟା ଭିନ୍ନହେଁ ଏକାଠି ଥାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ନ ମଲି କାହିଁକି ?”

ବା—ବୋପା, କିଏ ମରୁଛି କିଏ ଜିଉଛି କିଏ ଜାଣେ ? ସମା ନ ଅଇଲେ ଆମେ ତ ମରିଥାଉଁ । ଆଉ ମରିବାକୁ ଅଛି କଅଣ ?

ବଡ଼ ପୁଅର କଥା ଶୁଣି ସାଧୁ ନିରବ ହେଲା । ଦୁହେଁ ପୁନରାୟ ପୂର୍ବପରି ବସି ରହିଲେ । ଏହିପରି ଆଦୂର କେତେକ୍ଷଣ ଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏ କ୍ଷଣ କ୍ଷଣକ ସାଧୁ ବାପ ପୁଅକୁ ଯୁଗେ ଯୁଗେ । ସାଧୁ ପୁନରାୟ କାନ୍ଦି ଉଠିଲା । କିଛି ନ କହି ବାଣୀପୁର ବାପ ମୁହଁରେ ହାତ ଦେଲା । କାହାରି ରୁଣ୍ଡରେ କିଛି କଥା ନାହିଁ । ଦୁହେଁ କେବଳ କଇଁ କଇଁ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି କେତେକ୍ଷଣ ଗଲୁରୁ ଛତ୍ରଦେବାଳି ଆଡ଼ୁ ଲୋକ ଆସିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ବାପ ପୁଅ ଦୁହଁଙ୍କର କଇଁ କଇଁ ରହିଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ କି ହେଲା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । ଇତିମଧ୍ୟରେ ଆଗନ୍ତୁକ ଭିତରକୁ

ପଣିଆସି ଭୁଲ କରି କହିଲ “ବୋପା” । ଏହା ବାହାରୁ ବାହାରୁ
ସାଧୁ ପଚାରିଲ । “ଭୀମା” ଭୀମା-ଉତ୍ତର କଲ “ସତେ ପାଟି
କରନା, ଭଲ କାହିଁ ?”

ସା—ଏଇଠି ବସିଛି; ତୋ କଥା ଆଜେ କହିଲୁ ?

ଭୀ—ଯାହା କହିଥିଲି ତାହା କିଲି । ସେ ତନିଟାକୁ କିଛି ତାଙ୍କ
ମୁଣ୍ଡ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ ବନ୍ଧାମଲ ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ରଖିଦେଲେ ।
କାଲି କଅଣ ହେଉଛି ହେଉଛି । ଆଜି ତୁମକୁ ଛୁଡ଼ି କୁଆଡ଼େ
ଯାଉନାହିଁ ।

ସା—“ଧରପଡ଼ି ନାହିଁ କି କିଛି ଶୋଳମାଳ ହୋଇ ନାହିଁ ତ ?”

ଭୀ—ଆମ ଜାତ ଯେପରି ମଦ ଖାଆନ୍ତି ତାହା ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ।
ରଜା ମତେ ସୁଖ ପାଆନ୍ତି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । କପାଳରେ
କନା ଖଣ୍ଡକ ବନ୍ଦାଥିଲା । ଶାଢ଼ୀଖଣ୍ଡ ମୁଣ୍ଡରୁ ଫିଟାଇବାକୁ
ଭୁଲି ଯାଇଥିଲି । ଆଜି କାଲି ମଲ ମଣିଷ କେଉଁ ଅପୂର୍ବ !!
ଏ ତ ସବୁ ହୋଇଗଲା । ତେବେ କାଲି ସକାଳୁ ରଜା
ଅଇଲା ବେଳେ କି ହେଉଛି ଦେଖାଯାଉ । ଯେତେବେଳେ
ସୁଆଡ଼କୁ ପାଣି ବରଷିବ ସିଆଡ଼କୁ ଛତା ଧରିବା । ଆଜି
ରାତ୍ରେ ଆଉ ସେ କଥା ନାହିଁ । ରାତିଟା ହେଲେ ତନିହେଁ
ଏକାଠି ରହିବା ।

ଏତେ କହି ଅନ୍ଧାରରେ ଭୀମା ପୁଣି ମଦ ବାହାର କଲ ।
ତନିହେଁ ମଦ ପିଇଲେ । ତେ କଥା ଯୋଇପାଇ ଦେଲେ । ମନ
ଆଉପରି ହୋଇଲେ । ବହୁକାଳ ପରେ ତନିହେଁ ଏକାଠି ହେବା
ସୁଖ ସବୁରି ମନ ହୃଦୟ ଅଧିକାର କଲ । ସମସ୍ତେ ନିଦକ । ଅନ୍ଧା
ମନଇ ନିଦ ବିଖାଜୁଥାଏ । ସମସ୍ତେ ନିଦକରେ ନିଦ ଗଲେ ।

ବାପ ଭାଇଙ୍କ ମାୟାରେ ଝମା ରଜାଜ୍ଞା ପ୍ରତିପାଳନ କଲନାହିଁ ।
 ରଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ଆଖିରେ ଧୂଳିଦେବା ଆଶାରେ ମଲ୍ଲ ମଣିଷଙ୍କ
 ମୁଣ୍ଡ ଆଣି ରଖିଦେଲେ । ବାପଭାଇ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ ନ କରି ତାହା
 ଅନୁମୋଦନ କଲେ । ଏହା ସାଧାରଣ ସାହସର କଥା ନୁହେଁ ।
 ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଉରସା ବ୍ୟଗତ ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ।
 ପୁଣି ଏଥିପାଇଁ ଠାକୁରାଣୀ ମାରବେ କି ତାରିବେ ଜଣା ନାହିଁ ।
 ପର କାଳରେ ଏହା ନ୍ୟାୟ ବିବେଚିତ ହେଉ କି ନ ହେଉ, ପାପ
 ବିବେଚିତ ହେଉ, କି ପୁଣ୍ୟ ବିବେଚିତ ହେଉ ରାଜା ପାହଲେ ରଜା-
 ପ୍ରଜା ଉଭୟଙ୍କ ବିଚାର ପ୍ରକାଶ ପାଇବ । ସେମାନଙ୍କ ମାତୃଗତି ଝମା
 ଆଉ ତାହାର ବାପ ଭାଇଙ୍କି ଜଣା ।

ରଜା ହରିନ୍ଦେନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ମାୟା ମମତା ଅଛି କି ନା
 ତାହାସବୁ ତାଙ୍କ ନ୍ୟାୟାନ୍ୟାୟ ଧର୍ମଧର୍ମ ଜ୍ଞାନ ଆଉ ବିଚାରକୁ
 ବଳି ପ୍ରବଳ କି ଦୁର୍ବଳ ଓ ସେ ଝମା ହାତରେ ତାହା ବାପଭାଇଙ୍କ
 ମୁଣ୍ଡ କଟାଇ ଆଅନ୍ତେ କି ନା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା
 ପାଳନରେ ସୁଟି ହେବାରୁ ସେ ରୁଷ୍ଟ କି ଚୁଷ୍ଟ ଅଟେ ପ୍ରକାଶ
 ପାଇବ । ତାହା ଦେଖା ନୋହିବା ଯାଏଁ ଅନ୍ୟ କେହି କିଛି
 କହି ନ ପାରେ । ତଥାପି ଏହା ବିଷମ ସମସ୍ୟାର ସ୍ଥଳ । ପିତୃ
 ଆଦେଶରେ ପରଶୁରାମ ସ୍ୱର୍ଗାଦିପି ଗରିୟସୀ ଜନମାଙ୍କର ଶିର-
 ଛେଦନ କରିଥିଲେ । ଧର୍ମ ପାଇଁ ରାବଣ ଆଉ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତଙ୍କ
 ନିଧନର ଗୃତ ରହସ୍ୟ ବିଭୀଷଣ ବତାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଯେଉଁ
 ପ୍ରାଣୋପମ ସୀତାଙ୍କ ପାଇଁ ସମୁଦ୍ର ବନ୍ଧନ, ଲଙ୍କା ଦହନ ପ୍ରଭୃତି,
 ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ ପାଇଁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗର୍ଭାବସ୍ଥାରେ ସେହି ସଖା ସାଧୁ ରଜ-
 ପ୍ରାସାଦରୁ ନିର୍ଜନ ଅରଣ୍ୟକୁ ବିତାଡ଼ିତ । ପୁଣି ଶାସ୍ତ୍ର ଅନୁରୋଧରେ
 ଯେଉଁ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୀତା ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ,

ଧନୁବାଣ ଦେନି ରଣମଉଁ । ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅପରାଧିତ ନବ
କୁଶଳ ଦର୍ଶନରେ ସେହି ରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବାସୁଲ୍ୟର ସଞ୍ଚାର ।

ଏହା ସବୁ ଜଣା ଶୁଣା ଥିଲେ ବି ତାହା ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ
ନାହିଁ କି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଣାହେଉ ନାହିଁ । ବରଂ ତାହାର ବିପରୀତ
ମାତ୍ରଗତ ଦେଖାଯାଏ । ତନୁ ପୁରୁଷିଆ ଶୁଭ୍ରତା ପୁଅ ଭାଇର ଶଳାର
ମାମୁଁଙ୍କ ଚାକରର ମାୟା ମମତା ନ୍ୟାୟ ପଥହୁଡ଼ା ବୋଲି ବିବେଚିତ
ହୋଇଥାଏ । ଏପରି ସମ୍ପର୍କ ନ୍ୟାୟ ବିଚାରର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ
ବୋଲି ବଡ଼ ଓ ଧନୀ ମାମା ଜ୍ଞାନୀ ଶପଥ କରି ଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ରତମ
ଠାରୁ ଉଚ୍ଚତମ ବିଚାରପୂର୍ଣ୍ଣରେ ବିଚାର କାର୍ଯ୍ୟର ହସ୍ତାନ୍ତର ପାଇଁ
ପ୍ରଚାର କାରଣ ଗଣା ହୋଇ ବିଚାରକ ଅନୁପସ୍ଥିତି ବିବେଚିତ
ହେବା ସଥାତଥା ଦେଖା ଆଉ ଶୁଣା ଯାଇଥାଏ । ଦୂର ବା ନିକଟ
ସମ୍ପର୍କର ମାୟା ମମତା ନ୍ୟାୟ ଆଉ ଧର୍ମ ବିଚାରର ଏଡ଼େ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ
ବୋଲି ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଜଗତପିତା ପରମେଶ୍ୱରଙ୍କୁ
ପରମ ପିତା ଜ୍ଞାନରେ ଜାତିକୁଳ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ନରନାରୀଏ ଭାଇ
ଭଗିନୀ ସମୋତ୍ତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେହି ମାୟାଜାଲ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ
କରିବା ରେଷ୍ଟାରେ କେହି ଓ ପ୍ରକୃତ ସୃଷ୍ଟି ପିତା ମାତା, ଭାଇ
ଭଉଣୀ ନିକୃଷ୍ଟ ଅପଦାର୍ଥ ବିବେଚିତ ହୋଇ ଯଦୃତଃ ବିବର୍ଜିତ
ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଏହା ବିନା ବାହାନା ବାସନା କାମନା ମଧ୍ୟରୁ
ଯାହାହେଉ ଦେଶ, ପ୍ରଦେଶ, ବା ମହାଦେଶ ଖଣ୍ଡର ସବୁ ନାଶ୍ୟ
ସ୍ତୃତା ଭଗିନୀ ପାଶରେ ଅବଦ୍ଧ ହେଲରୁ ସତ୍ୟପାଠ, ସତ୍ୟ-ପ୍ରତିଜ୍ଞା
ଶପଥ କିପରି ହେବ ଓ ନ୍ୟାୟ ଓ ଧର୍ମର ବିଚାରସନରେ କେଉଁ-
ମାନେ ବଦିବେ ଯେଉଁମାନେ ଜୀବନରେ ଥିବେ ସେହିମାନେ ଦେଖିବେ,
ଶୁଣିବେ, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନକୁ ଏହା ବିଷମ ସମସ୍ୟା । ଏହା ଆଡ଼କୁ
ନ ଯାଇ ଭୀମା ଓ ତାହାର ବାପ ଭାଇ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ନଦ୍ୱାଗଲେ ।

ସପ୍ତମ ପରିଚ୍ଛଦ

ସ୍ତ୍ରୀ କାଳ ବୋଲି ବୋଲିଯାଇଥାଏ । ଏଥିରୁ ସାହା
ପ୍ରକାଶ ପାଉ, ଏ ସମୟରେ ସାନ ବଡ଼ ସମସ୍ତେ ଘରେ ବାହାରେ
ଆଶ୍ରୟାବଳମ୍ବି । ନାନା-ଦିଗରୁ ଆଗତ ପକ୍ଷୀକୁଳ ଏକ ବୃକ୍ଷ
ସମବେତ । ପରସ୍ପର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ । ଗୋରୁ, ଅଣ୍ଟା, ଛେଳୀ,
ମେଣ୍ଟା ଗୋଠଭୁକ୍ତ । ପକ୍ଷୀକୁଟୀର ଠାରୁ ସୌଧମାଳା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ରୁଦ୍ଧଦ୍ୱାର । ପୁଣି କୋକିଳର କୁଜନ ନାହିଁ କି ଭ୍ରମରର ଗୁଞ୍ଜନ
ନାହିଁ । ଧରଣୀ ମରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ । ନିଶାଚରଙ୍କ ବିଭୀଷିକାରେ
ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି କାଳରେ ଭୂତପ୍ରେତ ଡାକିମା
ସୋଗିମାଙ୍କର ଲାଳାଖେଳା ବୋଲି ଜଣାଶୁଣା । ବ୍ୟାଘ୍ର ଭଲ୍ଲିକୁ
ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ବିକଟ ନାଦରେ ଗାନ୍ଧକମ୍ପି ଉଠିଯିବ । ସେମାନଙ୍କ
ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ କେତେ ଯ ପ୍ରାଣୀଙ୍କର ପ୍ରାଣବାୟୁ ନିଃଶେଷ ।
ରୈରିନାଶ ବାଟପାରି ପାଇଁ ଏ ପ୍ରଶସ୍ତ କାଳ । ଅସହାୟା କୁମାରୀ
ସଖାଭ ରହୁ ଅପହୃତ । ଧନୀ ସର୍ବସ୍ୱାନ୍ତ । ଏପରି ବିଭୀଷିକାପୂର୍ଣ୍ଣ

ହେଲେହେଁ ରାସିରେ ସମସ୍ତେ ନିଦକ ରଣ ଭୂଇଁରେ ଅସ୍ତ୍ର ଶସ୍ତ୍ରର
 ଝଣ ୨ କଣ ୨ ନାହିଁ । ଅଶ୍ୱର ହେସାରବ ନାହିଁ, କମାଣର
 ବଜ୍ରନିନାଦ ନାହିଁ । ସଦା ଶୋଣିତ ପିପାସୁ ଅସି କୋଷାଶ୍ରିତ ।
 ଅଦୂରେ କର୍ଣ୍ଣ ଦ୍ରୋଣ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ସୁଖରେ ବିଦ୍ୟମାନ
 ଥିଲେହେଁ ଭୀମାର୍ଜୁନଙ୍କ ପରି ମହା ଧନୁର୍ଦ୍ଧରମାନେ ମାତୃଅଙ୍କରେ
 ଦୁର୍ଗଧୋଷ୍ୟ ଶିଶୁ ପରି ନିଦ୍ରାଭ୍ରତ । ନିଶା ଦେବଙ୍କ ଚିର
 ସହଚରଙ୍କ ପ୍ରସାଦ ପାଇଁ ଯୋଗୀ ହେଗୀ ରୋଗୀ ଶ୍ୱେର
 ବଇରଗୀ ସମସ୍ତେ ଲଳାୟିତ । ସେହି ପ୍ରାସାଦରେ କାମ
 ହୋଧ ଲୋଭ ମୋହ ପ୍ରଭୃତିର ବିରାମ । ସେ ସବୁର ସ୍ରୋତ
 ଅହରହ ଚାଲୁଥିଲେ ଯେ ଜଗତ କି ହେଉଥାନ୍ତା ବୋଲିଯାଇ
 ନ ପାରେ । ନିଦ୍ରାବିନା ପ୍ରକୃତିର ବିକୃତ ବିଡ଼ମ୍ଭନା ବୁଧପାତ ।
 ପୁଣି ଏହି କୈବଲ୍ୟ ଦାନ ପାଇଁ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ନୟକୂଳେ, କୃଷମୂଳେ,
 ପ୍ରାସାଦେ, କୁଟୀରେ ଭୃଣଶୟ୍ୟାରେ, ଗଜଦନ୍ତ ପଳଙ୍କରେ ଆପେ
 ଆପେ ଉପସ୍ଥିତ । ତାଙ୍କ କରକମଳ ସ୍ପର୍ଶରେ ଚିତାରୁ ବଳି ଗରସୂସୀ
 ଚନ୍ଦାନଳ ନିବାପିତ, ଶ୍ରୀନ୍ତି, କ୍ଳାନ୍ତି, ଭ୍ରାନ୍ତି ବିଦୂରତ । ତଥାପି
 ତାଙ୍କ ହୋଡ଼ାହସ୍ୟ କରିବାକୁ କେହି ୨ ବିମୁଖ । ସେମାନେ ପ୍ରକୃତସ୍ଥ
 ହେଉନ୍ତୁ ବା ନ ହେଉନ୍ତୁ ସେମାନେ ସାଧାରଣତଃ ବଡ଼ ୨ ଲୋକ ।
 ଛନ୍ଦପତି ସେନାପତି ପ୍ରଭୃତି ନିଶିଥରେ ଚନ୍ଦ୍ରାମଗ୍ନ, କାର୍ଯ୍ୟରତ ।

ଚଣକିତ ଶାତ୍ରୀ ପାଇ ଥିଲେ ବି ଭୀମାର ସେପରି ଚନ୍ଦ୍ରା
 ନାହିଁ । ବାପ ଭାଇଙ୍କ ସହିତ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ
 ଇଚ୍ଛା ଉପରେ ସବୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇଛି । ଯାହା କରୁଛି ବା ପରଦିନ
 ପ୍ରତ୍ୟୁଷରେ ଯାହା ହେବ ତହିଁ ପାଇଁ କୌଣସି ଶୋଚନା ନାହିଁକି
 ଭାବନା ନହିଁ । ଦରମର ବାପ ଭାଇ ଯେ ସେହିପରି ଏହା କହିବା
 ବାହୁଲ୍ୟ ମାସ । ଏମାନେ ଠାକୁରାଣୀ ସବେସବୋ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ

କରନ୍ତି । ସେ ମାରିବେ କି ରଖିବେ ତନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ “ଯାହାକୁ ରଖିବେ ଅନନ୍ତ କିସ କରିବେ ବଳବନ୍ତ” ; ଠାକୁରାଣୀଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ହେଲେ କେହି ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ିବେ ନାହିଁ କି ପାଣିରେ ବୁଡ଼ିବେ ନାହିଁ । ସେ ବାମ ହେଲେ କେହି ମୁହଁ ଖିଣ୍ଟି ରଖି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଆହ୍ୱା ବିନା ଆଉ କେହି ଯାହା ନାହିଁ । ଏପରି ଧର୍ମ ଭାବ ଭଲ କି ମନ୍ଦ ଅହିଂ-
ଜ୍ଞାନରେ ଦିନରାତି କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ସଦା ସତଳ ଚଞ୍ଚଳ ହେବା ଭଲ, ତାହା ଭୀମା ପରି ଲୋକେ କିମ୍ପା ରାଜା, ମନ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରଭୃତି ଜାଣନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଏ ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ଜଗତବିଖ୍ୟାତ ନେପୋଲି-
ଅନ ଦିନ ରାତି କାମ କରୁଥିଲେ । କେତେଥର ରାସରେ ନିଦ୍ରା ସଙ୍ଗେ ଭେଟ ହୋଇ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ଭାବ ଚିନ୍ତା ଠିକ୍ କରୁଥିଲେ ତାହାର ଫଳ ହାତେ ହାତେ ମିଳୁଥିଲା । ବିଜୟଲକ୍ଷ୍ମୀ ! ତାଙ୍କର କରକନ୍ଦୁକ ପରି ଜଣା ଯାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟା, ବୁଦ୍ଧି, କଳ-
କୌଶଳ, ଅର୍ଥୀନ ଅଧ୍ୟବସାୟ, ପରିଶ୍ରମ, କଷ୍ଟସହିଷ୍ଣୁତା ପ୍ରଭୃତିରେ ଜଗତ ଚକିତ ସ୍ତବ୍ଧ ପ୍ରମୁତ ବିସ୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ଶେଷରେ ପିଲାଙ୍କ ଧୂଳିଘରପରି ସବୁ ଉଡ଼େଇ ଚଲା । ନିଜବିରଚିତ ବିଶାଳ ରାଜ୍ୟରୁ ବିତାଡ଼ିତ ହୋଇ ଯଗନ୍ନବ୍ୟାପି ମହାସାଗରମଧ୍ୟସ୍ଥ ମୁଷ୍ଟି-
ପରିମିତ ଦ୍ୱୀପଖଣ୍ଡରେ ବନ୍ଦୀରୂପେ ଜୀବନଯାତ୍ରା ଶେଷ କଲେ । ଏଥିରେ ସୁଦ୍ଧା ତାଙ୍କର ବୁଦ୍ଧିବିଗୁରୁ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ହୋଇପାରେ ।

ଭୀମା ଓ ତାହାର ବାପଭାଇ ମୁତ ଆଉ ଅବିମୃତ୍ୟକାଶ ବିବେଚିତ ହୋଇ ପାରିନ୍ତି । ଏହା ମନୁଷ୍ୟର ବିଗୁର । କିନ୍ତୁ ଯେ ସବୁଭୂତରେ ମାତା, ଶାନ୍ତି, ଦୟା, ମାୟା, କ୍ଷମା ପ୍ରଭୃତି ରୂପେ ସଦା ସଂସ୍ଥିତା ତାଙ୍କ ବିଗୁର ଧନୀ, ମାମା, ପଣ୍ଡିତ, ମୂର୍ଖ ସବୁର

ଅଗୋଚର । ସେହି ବିଚାର ପାଇଁ କର୍ମ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ । ପୁଣି ଯାହାକୁ ଜଣେ ପାପ କାର୍ଯ୍ୟ କହୁଛି, ଅନ୍ୟ ତାକୁ ଧର୍ମ କର୍ମ କହୁଛି । କେହି ଗୃହସ୍ଥାଶ୍ରମକୁ ମୋକ୍ଷପଥ ମଣୁଛି । କେହି ବିଜନ ଅରଣ୍ୟବାସୀ ହେଉଅଛି । କେହି ଯଜ୍ଞ ବା କେହି ଜପ କରୁଛି । କେହି ସାକାର କେହି ବା ନିରାକାର ଭଜୁଛି । ଏହିପରି ଯେ ଯାହା କରୁ ବା କହୁ, ବିଚାରକର୍ତ୍ତାଙ୍କ ତୁଳାଦଣ୍ଡ କାହାରକି ଜଣା ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ନିକଟକଣ୍ଠା ସୁତାଏ ଏପାଖ ସେପାଖ କରିବାକୁ କେହି ସକ୍ଷମ ନୁହେଁ । ଏ ସବୁ କଥା ଅଜ୍ଞେୟ ଅଦୃଶ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଯାହା ମନୁଷ୍ୟ-କରଗତ ଆତ୍ମଶୁଧାନ, ବେଳେ ବେଳେ ତହିଁକି ତାହାର ବଳ ନାହିଁ କି କଳ ନାହିଁ । ବିଶାଳ ବାରିଧିବସ ଶତ ଶତ ଅର୍ଥ୍ଥବିଧାନରେ ବିଦାରତ ବିଲୋଡ଼ିତ । ପୁଣି କେତେ କେତେ ମହାପ୍ରାଣୀ ତାହାର ଗର୍ଭରେ ଅନ୍ତର୍ହିତ । କେତେ ୨ ପ୍ରୋତସ୍ପଷ୍ଟ ରୁଦ୍ଧଗତ ହୋଇ ପରିଚ୍ଛାଦିତ ପରି କାର୍ଯ୍ୟାନୁରକ୍ତ । ପୁଣି ପଲକେ ପଲକେ ଉପସ୍ଥିତ କରି ସେହିମାନେ କେତେ ୨ ସୁରମ୍ୟ ହର୍ମ୍ୟ ଭୂତଲଣାୟୀ କରୁଛନ୍ତି । କେତେ ୨ କ୍ଷେତ୍ର ବାଲୁକା ପୂର୍ଣ୍ଣ କରାଉଛନ୍ତି । କେତେ ପଶୁପକ୍ଷୀ ନରନାରୀ ଭସାଇ ନେଇ ସମୁଦ୍ର-ଗର୍ଭରେ ନିକ୍ଷେପ କରୁଛନ୍ତି । ଆଜି ଯେ ପରମ ମିତ୍ର ଅଛି, କାଲି ସେ ପରମ ଶତ୍ରୁ ହେଉଅଛି । ଦଶରଥ ଶ୍ରୀରାମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଅରଣ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଅର୍ଜୁନଙ୍କ ଆତ୍ମୀୟ ସୁଜନଙ୍କ ନିଧନ ପାଇଁ ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଝମା ଓ ତାହାର ବାପାଭାଇ ଦୁହେଁ ନିଦକ ନିଦ ଯାଇ ଭଲକଲେ କି ମନ୍ଦ କଲେ ତାହା ବିଚାରକର୍ତ୍ତା ଜାଣନ୍ତି । ବିଚାରରେ ଯାହାର ଯାହା ହେଉ, କୁଆରଭଙ୍ଗା ପରି ଦିନରାତି କାହାର ଭଲମନ୍ଦପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆପଣା ବେଳରୁ ତଳେ ଆଗପଛ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସୁତରାଂ ଭୀମା ବା ତାହା ବାପଭାଇଙ୍କର କି ହେବ ତହିଁ ପ୍ରତି ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନ କରି ରାତ୍ରିଦେବା ସଥାସମୟରେ ଗିରିଦୁର୍ଗରୁ ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତାଙ୍କ ସହଚରୀ ନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ପଛେଇ ରହିଲେ ନାହିଁ ।

ତାଙ୍କ ସୁଖକର ଅଙ୍କରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ଭୀମା ଘୋର ଅନ୍ଧକାର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଦିନକରଙ୍କ ସମ୍ବୃଜ୍ଜଳ କରଣମାଳା-ବିଭୂତେ ଦେଖି ଚମକି ପଡ଼ିଲ ପରି ହେଲା । ଏଥିରେ ତାହା ମନରେ କି ହେଲା, ତା ସେ ଜାଣେ । ତାହା କିଛି ପ୍ରକାଶ ନ କରି ବାପ-ଭାଇଙ୍କ ଉଠାଇ ଦେଲା ଏବଂ ଅତି ସାବଧାନରେ ଲୁଚି ରହିବାକୁ କହି ତରତର ହୋଇ ପଦାକୁ ବାହାରି ଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ରାଜା ତାହାର ବସାନକଟକର୍ତ୍ତା ହୋଇ ଗଲେଣି । ଭୀମା ଆଗେଇ ଯାଇ ଭୂମିଷ୍ଠ ପ୍ରଣିପାତ ହେଲା । ପୁଣି ପାଖଲୋକଙ୍କ “ଉଠ ୨” ଡାକରେ ଅବଲମ୍ବେ ଉଠି କରି ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହେଲା । ନିଶାରେ ମଦ୍ୟପାନ ଆଉ ବିଳମ୍ବେ ନିଦ୍ରାଉଞ୍ଜର ଲକ୍ଷଣମାନ ପୂର୍ଣ୍ଣ ମାତ୍ରାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ତାହାପାଇଁ ଭୀମାର କିଛି ଶୋଚନା ନାହିଁ । ସେ ନିର୍ଭୟ ମନରେ ବାପ ଆଗରେ ପୁଅପରି ଛୁଡ଼ା ହୋଇ ରହିଲା । ରୁଚି ଅନୁସାରେ ଏହା କେହି କ୍ଷମଣୀୟ ମନେ କରୁ ବା ନ କରୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ରାଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ “କାଲି ରାତିରେ ବେଶି ବେଳଯାଏ ମାମୁଁଘରେ ଥିଲ ପରା” ? ଏଥିରେ ଭୀମା କହିଲା “ଛୁମ୍ବୁକୁ କେଉଁ କଥା ଅଗୋଚର ସେ” ।

ସେ ବିଷୟରେ ରାଜା ବା ଗହଣଲୋକେ ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ଏକଥା ସେକଥା ଘେନି ସମସ୍ତେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଭୀମା ଟିକିଏ ପଛେଇ ରାଜାଙ୍କ କରେ କରେ ରହିଲା ।

ତାହାର ଶ୍ରବଣକ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ନାହିଁ । ଯେଉଁଠାରେ ଭୀମାଭାଗ ମୁଣ୍ଡ ଖୁଣ୍ଟା ଉପରେ ଥିବା ହୋଇଥିଲା, ସେ ସ୍ଥାନ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଭୀମା ଯେପରି ସେପରି । ତାହା ମନରେ କି ଅଛି ସେ ଜାଣେ । ତହିଁପାଇଁ ତାହାର ମୁଖ ବନ୍ଦ ନୁହେଁ । ଆଉ ଆଉ ମାନଙ୍କ ପରି ସେ ମଧ୍ୟ ଏକଥା ସେକଥା କହୁଅଛି । ଏହିପରି ଭାବରେ ସମସ୍ତେ ଚାଲୁଛନ୍ତି ।

ପାଞ୍ଚଗୋଟା ମୁଣ୍ଡ ପ୍ରତି ରଜା ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେନାହିଁ କିମ୍ବା ସେ ସମ୍ଭବରେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କାରଣରୁ ଆଉ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ କି କଲେ ନାହିଁ । କଥାନୁକ୍ରମରେ ସମସ୍ତେ ସେ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲେ । ତଥାପି ଭୀମା ପୂର୍ବପରି । ଏହିପରି କିଛି ଦୂର ଯାଇ ଭୀମା ଛୁମୁରୁ ମେଲଣି ମାଗିଲା । ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ଛୁମୁ ତାହାର ମାଗଣି ପ୍ରଦାନ କଲେ । ଯଥାବିଧି ଜୁହାର ହୋଇ ଫେରିଲା ବେଳକୁ ତାହାର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଦେଖା ଦେଲା । ତାହାର ଛୁଡ଼ି କୁଣ୍ଡେ ମୋଟ ହୋଇଗଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ଗୋଟାଏ ଘାଟି ପାର ହେଲା ବୋଲି ଠାକୁରାଣୀଙ୍କି ମନେ ମନେ ଜୁହାର କଲା କି ନା ତାହା ସେ ଜାଣେ । କିନ୍ତୁ ବେଗ ବେଗ ହୋଇ ଚାଲିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସେପରି ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ କତକ ନିଯାଇ ଆଗେ ମୁଣ୍ଡପାଞ୍ଚଟା ଘେନି ନିକଟ-ବର୍ତ୍ତୀ ନଟାକୁ ଚାଲିଗଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଉତ୍ତରୁ ଭୀମା ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମିଳିଲା ଆଉ ଯାହା ଯାହା ଘଟିଲା ସବୁ କହିଲା । ଏଥିରେ ସମସ୍ତେ ଯେ ଆହ୍ଲାଦିତ ହେଲେ ଏହା କହିବା ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ର । ଠାକୁରାଣୀ ଚାଲିଲେ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବାହାରିଲା ।

ଏଥି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭବିଷ୍ୟତଚନ୍ଦ୍ର ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଅଜ୍ଞେୟ ଅଦୃଶ୍ୟ ଶକ୍ତି ଉପରେ ଯେତେ ନିର୍ଭର କଲେ ବି ନିଜଶକ୍ତି ସହଜରେ ଭୁଲ୍‌ଯାଏ ନାହିଁ । ସେ ଭାବ ଓ ବିଶ୍ୱାସରେ ପୁରୁ ଅଧିକାର ନୋହୁଏ ଯାଏ ମାୟାଜାଲରେ ମନସ୍ୟ ଏଣେ ତେଣେ ଦେଉଥାଏ । ନାନା ଉଦ୍ୟମ ଚେଷ୍ଟା ପ୍ରଭୃତି ଗୁଡ଼େ ନାହିଁ । ମନେକରେ ଯେ ଦୈବ ଏତେ ଅନୁଗ୍ରହ କଲେଣି, ନିଜେ ନିଜେ ଗୋଟାଏ କିଛି କରି ଦୈବର ଭାର କିଛି ଉଠା କରେ । ମାତ୍ର ଏହା ମନେ ପଡ଼େ ନାହିଁ ଯେ ଯାହା ନିଜ କାମ ବୋଲି ବୋଲୁଥାଏ, ତାହା ନିଜେ ନ କରି ଅନ୍ୟ ଜଣେ କରାଇଛି । ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ବିଶ୍ୱାସର ବଦନ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କ ଭାର ଯେ ପତଙ୍ଗରୁ ବଳି ନକାଟିଗୁଣେ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରାଣୀ ଭିଲେ ଉଠା କରି ନ ପାରେ । ଏପରି ନିଜ ଆତ୍ମମୁଖ୍ୟ ଭାବ ଯେ କାହିଁକି ହୁଏ ତାହା ସର୍ବବ୍ୟାପୀ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ସେ ଭାବ ଚରସ୍ଥାୟୀ ନୁହେଁ । ପ୍ରକୃତ ଯେନି ତାହା କ୍ଷଣ ବା ଦୀର୍ଘକାଳସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥାଏ । କିଛିକ୍ଷଣ ଲମ୍ପଟ୍‌ମାନ ଉତ୍ତରୁ ସେହି ଅପରିସୀମ ଅଜ୍ଞେୟ ଶକ୍ତିର ଆଶ୍ରା ଲେଉଟା ଯାଇଥାଏ ।

ଭୀମା ଆଉ ତାହାର ବାପଭାଇ ମଧ୍ୟ ଗତ ରାତିପରି ଅଗରେ ଜୀବନରକ୍ଷା ବିଷୟରେ ଏହାତାହା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ । କିନ୍ତୁ କାହିଁରେ ଅଳକୂଳର କିଛି ଆଶାଭରସା ଦେଖିଲେ ନାହିଁ । ଅବଶେଷରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କି ସବୁ ସମର୍ପି ଦେଲେ । ହୃଦୟରେ ରହି “ମାତ ଭୈରବୀ ଯାହା କରାଇବ, ତାହା କରିବ” ମନ୍ତ୍ର ଧରି ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ରହିଲେ । ଆଉ ଚନ୍ଦ୍ରାଦିକ କାହାର ପାଖେ ପଶି ପାରିଲ ନାହିଁ । ବାପପୁତ୍ର ସୁଖରେ ପାନଭୋଜନ କରି ଦିନ କାଟିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ‘ସେଓଳ’ ଭୀମା ଆଉ ଗୁମୁଦର୍ଶନକୁ ଗଲା ନାହିଁ ।

ଯେତେବେଳେ ଭୀମା 'ଉପରଓଳ' ଉଆସକୁ ଗଲ, ତେତେବେଳେ ଶ୍ରୀଅଙ୍ଗ ଅଳସ ଥିବାରୁ ଛୁମ୍ମ ପଦାକୁ ବଜେ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଲୋକେ କହିଲେ । ତହିଁ ପାଇଁ କାହାରି କିଛି ଭାବନା-ଶୋଚନା ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ଭୀମା କିଛି ରାତି ନୋହିବା ଯାଏ ସେଠାରୁ ଅଇଲା ନାହିଁ । ଯଥା ସମୟରେ ବସାକୁ ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସୁଖରେ ରାତି କଟାଇଲା । ପରଦିନ ପ୍ରାତଃକାଳରେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ଶୁଣିଲା ଯେ ରାଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ା ବଢ଼ିଅଛି । ରାଜା ବଜେ କରିବେ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ଯଥାସମୟ ସେଠାରେ କାଳଯାପନ କରି ଭୀମା ବାପଭାଇଙ୍କଠାକୁ ଫେରିଲା । ପୁନରାୟ 'ଉପରଓଳ' ଯାଇ ପୀଡ଼ା ବୃଦ୍ଧି କଥା ଶୁଣିଲା । ପୁଣି ଯଥାସମୟରେ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ନିଜ ଅଳସକୁ ଅଇଲା । ତାହାର ଏହିପରି ଯିବାଆସିବା ଲାଗିଲା । ପ୍ରତିଦିନ ପୀଡ଼ାବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭାବ ପାଇଲା । କେବଳ ତହିଁରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଧ୍ୟାନ ଲାଗିଲା । ପୀଡ଼ା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଉଦ୍‌ବେଗ, ଉତ୍କଣ୍ଠା, ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ପ୍ରଭୃତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଯେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଯେ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଥିବା ମହଲ ମଧ୍ୟରୁ ଏକା ଜେମା ଆଉ ଦୁଇ ଭିନ୍ନଗୋଟି ପାଖ ଲୋକଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କାହାରିକି ରାଜା ପାଖ ପୂରାଇ ଦେଉ ନାହାନ୍ତି; ତେତେବେଳେ ଉତ୍କଣ୍ଠା ପ୍ରଭୃତିର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । କେତେ କେତେ ଗୁଣିଆ ବୈଦ୍ୟ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କେତେ ଯ ଜ୍ୟୋତିଷେ ଦଶା ସାଧୁ ବସିଲେ । ଠାକୁରଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ଗ୍ରାହଣ ବରଣି ହୋଇ ଜଳତୁଳସୀ ପାଦୋଦକ ଆସିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ କାହାରି କିଛି ଫଳ ଦିଶିଲା ନାହିଁ ।

ରାଜାଙ୍କ ପୀଡ଼ାବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ଯ ଉତ୍ତାପରେ ଝମାର ରହଣୀ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଫଳେ ଯ ଦିନରାତି ସେହଠାରେ ରହୁଣୀ ଆରମ୍ଭ କଲା । ତଥାପି ମଝିରେ ଯ ଆସି ବାପଭାଇଙ୍କ ଦେଖିଯିବା ଛାଡ଼ିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳଇ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ବଡ଼ ଉତ୍ସୁକ ଓ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ । ମାତ୍ର ତାହା ଛୁମ୍ପୁରେ ଜଣାଇବାକୁ କିମ୍ପା ତାକୁ ଛୁମ୍ପୁକୁ ନେବାକୁ କାହାର ସାହସ ବଳେ ନାହିଁ । ଏଣେ ଝମା ସେଥିରୁ ବିରତ ହୁଏ ନାହିଁ । ଏହିପରି ଦୁଇ ବୁଦ୍ଧିଦିନ ଗଲରୁ ଜଣେ କପାଳ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ଝମାର ପ୍ରାର୍ଥନା ଛୁମ୍ପୁରେ ଜଣାଇଲା । ଝମାକପାଳକୁ ହେଉ କି ଛୁମ୍ପୁଭାଗ୍ୟକୁ ହେଉ, ଦର୍ଶନ-ଲଭର ଆଜ୍ଞା ଝମାକୁ ମିଳିଲା ।

ଛୁମ୍ପୁରେ ଝମା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ରାଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖି ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ଇଚ୍ଛିତରେ ରାଜା ବାରଣ କଲେ । କଷ୍ଟସୂକ୍ଷ୍ମେ ଝମା ରୋଦନ ବନ୍ଦ କରି ଅଶ୍ରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନ ଆଉ ଗଦ ଯ ବଚନରେ ଜଣାଇଲା ଯେ ତାହାର ଜଣେ ଚିତ୍ତ-ପରିଚେତ ବିଶ୍ୱାସୀ ବୁଢ଼ା ନିଶ୍ଚେ ଆରୋଗ୍ୟ କରି ପାରିବ ଏବଂ ତାକୁ ଆଣିବାକୁ ସେ ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ତହିଁପାଇଁ ଛୁମ୍ପୁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏକ ଦିନ ପରେ ବୁଢ଼ାକୁ ଉପସ୍ଥିତ କରିବ ବୋଲି ଜଣାଇ ଝମା ଛୁମ୍ପୁରୁ ମେଲଣି ଦେନିଲା । ସେ ଦିନ ବା ତାହା ପର ଦିନ ଝମାର ଆଉ ଦେଖା ନାହିଁ ।

ସେ ଯେ ଜଣେ ବୁଢ଼ାକୁ ଆଣିବାକୁ ଯାଇଅଛି, ତାହା ଉତ୍ତାପରେ ଅଜଣା ରହିଲା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ବାହାର ଲୋକଙ୍କ ଆସି ଶୁଣି, ବୈଦ୍ୟ, ବ୍ରାହ୍ମଣ, ଜ୍ୟୋତିଷଙ୍କ ଉପରେ ରହିଲା । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଆପଣା ଯ କର୍ତ୍ତବ୍ୟକର୍ମରେ ହେଲା ବା ସୁଟି କଲେ ନାହିଁ । ଅଥଚ ପୂର୍ବପରି ରାଜାଙ୍କର ପୀଡ଼ାବୃଦ୍ଧି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଥିରେ

କେହି ଯେ ବୁଢ଼ାକୁ ଚାଟକପରି ଚାହିଁ ରହିଲେ । କାରଣ ଆତ୍ମର-
କାଳରେ ଅଜଣା ଉପାୟର ଆଦର ଅଧିକ । ଏଥିରେ ଦୁଇ ରାତି
ଦୁଇ ଦିନ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ ପରି ଜଣାଗଲା ।

ବିଦାୟ ହେବାର ତୃତୀୟ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସାଙ୍ଗରେ ଜଣେ
ବୁଢ଼ା ଘେନି ଭୀମା ଦେଖାଦେଲା । କେହି ଯେ ଗଗନର ଚନ୍ଦ୍ର ହାତରେ
ପାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ବଡ଼ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି
ବଡ଼ ଯ । ମନକୁ ଘେନିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଜର୍ଣ୍ଣଶୀର୍ଣ୍ଣ କଳେବର
ଧୂଳିଧୂସରିତ ବୁଢ଼ା ସେମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ସେମାନେ
ବ୍ରାହ୍ମଣେଣ୍ଡ୍ର ତଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପୂର୍ବପରି ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଲେ । ରାଜାଙ୍କ
ଅବସ୍ଥାବିବେଚନାରେ କେହି ବୁଢ଼ା ବିଷୟରେ ଦ୍ଵିରୁକ୍ତି କଲେ
ନାହିଁ । ପ୍ରତିବାଦ ମଧ୍ୟ ଛୁମ୍ପରେ ଆସିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ, ପୁଣି
ରାଜାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସୁଦ୍ଧା ଭୀମା ଛୁମ୍ପରୁ ଅନୁମତି ପାଇ
ଅଛି । ସୁତରାଂ ଉପାସରେ ପଦ୍ମସୁଧା ମାତ୍ରେ ବୁଢ଼ାକୁ ଘେନି ଭୀମା
ଛୁମ୍ପରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା ।

ସମସ୍ତେ ନୀରବ, କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ାର ଦୃଷ୍ଟି ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ।

ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲୁରୁ ଛୁମ୍ପଙ୍କ କପାଳରେ ଗୋଟିଏ ଲେପ
ଦେବାକୁ ବୁଢ଼ା ଅନୁମତି ପ୍ରାର୍ଥନାକଲା । ଅବିଳମ୍ବେ ତାହା ମିଳିଲା ।
ବୁଢ଼ା ଲେପ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ଛୁମ୍ପଙ୍କ କପାଳଦେଶରେ ଦେଇ ଠିଆ
ହେଲା । ଭୀମା ମଧ୍ୟ କିଛି ନ କହି ନ କରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା ।
ଦୁହେଁ ଏହିପରି କେତେକାଳ ରହିଲେ । କାହାରି ମୁହଁରେ କିଛି
କଥା ନାହିଁ କି କାହାରି କିଛି ହଲଚଲ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ କାଷ୍ଠ-
ପୁତ୍ଵଳି ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକଥା ଅପଣା ଯ
ନରେ । ଏହି ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ଧ ଅବସ୍ଥାରେ କିଛି ଉପଶମ ବୋଧ

ହେଉଛି ବୋଲି ଛୁମ୍ବୁଣୀମୁଖରୁ ଶୁଣା ଗଲା । ଏହା ଚାକରକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମ-
କାଳର ଜଳଦ-ନିନାଦ ପରି ପାଖ ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଗଲା । କିନ୍ତୁ
କାହାର ପାଟି ଫିଟିଲ ନାହିଁ । ରଜା ମଧ୍ୟ ଆଉ ବାକ୍ୟବ୍ୟୟ ନ
କରି ବସିବାପାଇଁ ଝମା ଆଉ ବୁଢ଼ାକୁ ଇଙ୍ଗିତରେ ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ
ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ଭାବ ଭଙ୍ଗୀରେ ନିଜ
ଲୋକଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ତଥାପି ସମସ୍ତେ ମାରବ ରହିଲେ । ଫଳେ
୨ ନିଦ୍ରାବେଶର ଲକ୍ଷଣମାନ ରଜାଙ୍କ ଠାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ।
ପୁଣି ଅଗରେ ରଜା ଗାଡ଼ ନିଦ୍ରାରେ ଅଭିଭୂତ ବୋଲି ଜାଣିବାକୁ
ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ।

ପୀଡ଼ା ଆରମ୍ଭରୁ ନିଦ ସଙ୍ଗେ ରଜାଙ୍କର ଭେଟ ନଥିଲା ।
ତାହା ପାଇ ରଜା କି ଅନୁଭବ କଲେ ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ
ଚୈତନ୍ୟଶୂନ୍ୟ । କିନ୍ତୁ ଆଉମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ସୀମା ନାହିଁ ।
ଏହି ଆନନ୍ଦସ୍ରୋତରେ ପଡ଼ି ଆପଣା ୨ ଅନିଦ୍ରାକଥା କାହାର
ମନେ ପଡ଼ୁ ନାହିଁ । କେହି ଆପଣା ପାଇଁ ନିଦ ଲୋଡ଼ୁ ନାହିଁ ।
ନିଜ ନିଜର ନିଦ ଦେଇ ରଜାଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିବାକୁ ସବୁରି ଇଚ୍ଛା ।
କିନ୍ତୁ କାହାର କୌଣସି ଇଚ୍ଛା କଥାଭାଷା ବା ଭାବଭଙ୍ଗୀରେ
ପ୍ରକାଶ ପାଉନାହିଁ । ଅଧର ରଜାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ସବୁରି
ଆସି ଲାଗି ରହିଅଛି । ସମସ୍ତେ ଜାଗ୍ରତ ଥାଇ ନିଦ୍ରା ପରି ଉପସ୍ଥିତ ।
ଏହି ଭାବ ଭଙ୍ଗରେ ବାହାରେ ଚାରିଆଡ଼େ କାହାର ଯିବା-
ଆସିବା ନାହିଁ ।

କେବଳ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରିୟତମ ଜେମା ବାରମ୍ବାର ଯିବା-
ଆସିବା କରୁଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ାକୁ ଦେଇ ଭୀମା ଆସିଲବେଳୁ ଛୁମ୍ବୁଙ୍କର
ନିଦା ହେବାଯାଏ ଆସି ନଥିଲେ । ଏଥିରେ କିଛି ସମୟ ଯାଇଥିଲା ।

ତାଙ୍କର ଉତ୍କଳଶୂର ସୀମା ନ ଥିଲା । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ କେତେ ଥର ଆସି ଅଲକ୍ଷିତ ଭାବରେ କଷ ବାହାରୁ ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଯାଇଥିଲେ । ମନର ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଦ୍ରାଗମର ସମ୍ଭାବ ମିଳିଲା । ତାଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ଆଶଙ୍କା ମିଶିଲା । ପୂର୍ବପରି ଆଉ ବାହାରେ ରହିବା ହମେଽ ଅସମ୍ଭବ ହେଲା । ପିତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରାସୋତରେ କୁଳଶୀଳ-କଥା କେଣେ ଭାସିଗଲା । ସେ ଆଉ ସମ୍ଭାଳି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବୁଢ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେ ପକାଇଲେ ନାହିଁ । ଲଜଭୟକୁ ତଡ଼ି ଦେଇ କଷ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦୁକଣା ପାଣି ପରି । ତଥାପି ପିତାଙ୍କ ମାୟାମମତାରେ ହସ୍ତପଦ ବନ୍ଦ । ପିତାଙ୍କ ନିଦ୍ରାର ବ୍ୟାଘାତଭୟରେ ଅତି ସାବଧାନ; ରଣଝଣଭୟରେ କୌଣସି ଯ ଅଳଙ୍କାର ଓହ୍ଲାଇ ସାରିଲେଣି । ଯିବା ଆସିବା ପିମ୍ପୁଡ଼ିକ ଅଗୋଚର ଭଳି । କେବଳ ପଦଦ୍ରବ୍ୟ ସଞ୍ଚାଳିତ । ପିତାଙ୍କ ନିକଟରେ ରହୁନାହାନ୍ତି ଅଥଚ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ଅନ୍ତର ହୋଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ତାଙ୍କର ସୁଖ କି ଦୁଃଖ ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କ ଶୋଚ ସୁଆଗର ପ୍ରବଳ ବେଗ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ସେ ଯୁବଣୀ; ଅବବାହିତା, ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ । ପିତାଭ୍ରାତାଙ୍କ ବ୍ୟଞ୍ଜିତ ଅନ୍ୟ ପୁରୁଷ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମାୟାମମତା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କାହାର ପ୍ରତି ଅନ୍ୟ ଭାବ ସ୍ପର୍ଶ କରିନାହିଁ । ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ ପିତାଙ୍କର ପ୍ରିୟତମା ବୋଲି କାହାର ଦ୍ଵିଧା ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟେକଣି ଉତ୍କଳଶୂର ଉଦ୍‌ବେଗ ଉତ୍ସରୁ ପିତାଙ୍କର ନିଦ୍ରା-ବେଶ ଦେଖି ଜେମାଙ୍କ ମନ ଯାହା ହୋଇଥିଲା ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି; ପ୍ରାଣୋପମ ପିତାଙ୍କ ଶାନ୍ତିଲଭରେ ଯେ ତାଙ୍କର କି ଶାନ୍ତି ଲଭ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ତାଙ୍କ ବିନା ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣି ନ ପାରେ ।

ଯେତେବେଳେ ଆଶଙ୍କାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ହେଲା, ତେତେବେଳେ ହୃଦୟ ଆଉ ମନ ଉପକାଶ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁ ଫେରାଇଲା ।

ସେହି ଉପକାଶ ଝମା ବୋଲି ଜେମାଙ୍କୁ ପୂର୍ବରୁ ଜଣାଥିଲା । ସେ ମଧ୍ୟ ତାକୁ ଆଗରୁ ଚିହ୍ନି ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ପାଟି ହଲାଇବାର ସମୟ ନୁହେଁ । କେବଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ହୃଦୟର କୃତଜ୍ଞତା ଦେଖାଇବାକୁ ଜେମା ଝମା ମୁହଁକୁ ଚାହିଁଲେ । ପୁଣି ପିତାଙ୍କ ମୁଖାବଲୋକନ କଲେ । ଥରକେତେ ଏହିପରି କରି ଚାଲି ଗଲେ । ପୁନର୍ବାର ଯେତେବେଳେ ଅଇଲେ, ତେତେବେଳେ ପିତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଝମା ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ପୂର୍ବପରି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ । ଜେମାଙ୍କ ଆଖିକି ନିଦ ନାହିଁ । ସେ ବାରମ୍ବାର ଆସୁଛନ୍ତି, ବାରମ୍ବାର ଝମାକୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ଯାଉଛନ୍ତି । ପିତାଙ୍କର ଗାଡ଼ ନଦୀ ଯେତେ ଦୀର୍ଘ କାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହେଉଛି, ଜେମାଙ୍କ ମନ ତେତେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ହେଉଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ନୟନକୁ ତେତିକ ଝମା ଆଡ଼କୁ ନେଉଅଛି । ପିତାଙ୍କ ଶାନ୍ତିସଙ୍ଗେ ଝମା-ନାମ ପଥମେ ଆସିଥିଲା ।

ହମେ ହମେ ତାହାର ଆଉ ୨ କଥା ମନେ ପଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପିତାଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରା ଯେପରି ଅପସୃତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ, ଭୀମା-କଥା ସେହିପରି ଧୀରେ ୨ ଜେମାଙ୍କ ହୃଦୟମନ ମାଡ଼ିଗଲା । ଗୁଣ କଥା ମନେ ପଡ଼ୁ ୨ ରୂପ ଆଡ଼କୁ ମନ ଗଲା । ପୁଣି ଆଖିକି ମଧ୍ୟ ତେଣିକି ଟାଣିଲା । ସେଥିରେ କିଛି ବାଧାବିଧି ନ ଥିଲା । ଆଲୋକର ଯେପରି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା, ଭୀମାର ରୂପକାନ୍ତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଦେଖାଯାଉ ଥିଲା ।

ସେ ଦେଖାଇ ହେବାକୁ ସେପରି ସ୍ଥାନରେ ବସି ନାହିଁ ।
ରାଜାଙ୍କ ଇଚ୍ଚିତ ଅନୁସାରେ ସେ ଯେଉଁଠାରେ ବସି ଯାଇଥିଲୁ
ସେହିଠାରେ ବସିଛି । ସୂତାଏ ଏଣିକି ତେଣିକି ହୋଇ ନାହିଁ ।
ରାଜାଙ୍କ ସୁନଦ୍ରା ପାଇଁ ଯେପରି ଭାବରେ ପ୍ରଦୀପ ରଖା ହୋଇଥିଲୁ
ତହିଁରେ ଭୀମାଦେହରେ ଆଲୁଅ ବୋଳି ହୋଇ ଯାଇଛି ।

ଭୀମା କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ, କିନ୍ତୁ ବିଶାଳବସ, ବୃଷସ୍ଫର ପ୍ରଭୃତି ନୈୱାବନ-
ସୁଲଭ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟଲହରୀରେ ପରିପୁର୍ଣ୍ଣ । ଶସ୍ତ୍ର ହେଲେ ବି ତାହାର
ଛନଛନିଆ ଅବସ୍ଥାକୁ ନ ଅନାଇ ଯାଇ ପାରେ ନାହିଁ । ଆଲୋକ
ସାହାଯ୍ୟରେ ତାହାର ରୂପକାନ୍ତ ଜେମାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲାଗିଲା ।
ସେଠାରୁ ଧୀରେ ୨ ଯାଇ ମାନସପଟ ସମ୍ମୁଖରେ ଦେଖାଦେଲା ।
ହମେ ୨ ସେ ପଟରେ ଶୁଣୁ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଶୁଣୁ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି-
ରୂପେ ବିକଶିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ପାଖେ ଅପରିସ୍ଫୁଟ
ଭାବେ ରହିଲା । ହୃଦୟକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିଲା ନାହିଁ । ତଥାପି
ପ୍ରତିଥର ଭୀମାକୁ ନ ଚାହିଁ ଜେମା ବାହାରକୁ ଚଲେ ନାହିଁ ।

ଜେମାଙ୍କ ମନ କଥା ପ୍ରକାଶ ହେଲାନାହିଁ । ସେହିପରି ଭୀମାର
ମଧ୍ୟ ଭିତର କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମାନସିକ
ଅବସ୍ଥା ଜେମାଙ୍କ ପରି ନୁହେଁ । ବୁଢ଼ା ନିଶ୍ଚେ ଆରୋଗ୍ୟ କରିବ ବୋଲି
ତାହାର ଯେ ବିଶ୍ଵାସ ଥିଲା ରାଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା ଦେଖି ତାହାର ସେ
ବିଶ୍ଵାସ ଦୃଢ଼ତର ହେଲାଣି । ସେ ଏବେ ପୁରା ନିଦକ, ନିର୍ଭୟ ।
ତାହାର ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଆଖିରେ ନିଦ ନାହିଁ । ଜେମାଙ୍କ ଯିବା-
ଆସିବାରେ ନିଦ ପାଖେ ପଶି ପାରୁ ନାହିଁ । କିମ୍ପା ସବୁରି ନିଦ
ଯାଇ ରାଜାଙ୍କଠାରେ ଠୁଳ ।

ସୁତରାଂ ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖି ତାହା ମନରେ ଯୌବନସୁଲଭ ଭାବତରଙ୍ଗ ଅବାଧେ ଲାଳା ଖେଳା ରଚିଲା । ସ୍ମୃତି ଜାଗରିତ ହେଲା ପୂର୍ବ କଥାସବୁ ମନେ ପଡ଼ିଲା । ହମେ ୨ ଚିନାମାଳୀ ଆସି ଦେଖା-ଦେଲା । ପ୍ରଥମେ ଗୁପ୍ତା ପଡ଼ିଲା । ସେ ଗୁପ୍ତା ପୂର୍ଣ୍ଣବିନାଶ ହୋଇ ରୂପଯୌବନ ପରିସ୍ପୃଷ୍ଟ କଲା । ଚିନାମାଳୀର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ହମେ ୨ ହୃଦୟମନରେ ପଢ଼ିଗଲା । କିନ୍ତୁ ବାରମ୍ବାର ଜେମାଙ୍କ ରୂପଲାବଣ୍ୟ ପଟନପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଖି ହୃଦୟ ଆଉ ମାନସ ଉଭୟକୁ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ କଲା । ଚନ୍ଦ୍ର ଯେତେ ୨ ଉପରକୁ ଉଠନ୍ତି ଖଦ୍ୟୋତର ପ୍ରଭା ତେତେ ୨ ହ୍ରାସ ହେଲା ପରି ଜେମାଙ୍କ ରୂପଲାବଣ୍ୟସମୀପରେ ଚିନାମାଳୀ ହମେ ୨ ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ନିଷ୍ପ୍ରଭ ହେଉ ୨ ଧୀରେ ୨ ଉଭୟ ଗଲା । ଜେମାଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ତାହାର ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କଲା । ଭବାନ୍ତର ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଚିନାମାଳୀ ପ୍ରତି ତାଙ୍କୁ ଜନ୍ମିଲା । ସେ ସୁଦୂରେ ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ମନ ଆଉ ତେଣିକି ଗଲା ନାହିଁ । ଏଣେ ବାରମ୍ବାର ଦର୍ଶନରେ ଜେମାଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଦର୍ଶି ମାଜି ହେଲା । ହମେ ୨ ରସାଣିତ ହୋଇ ଦାଉଦାଉ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ମନ ହୃଦୟରେ ଖୋଦିତ ହୋଇ ମିନୁହାକାମ ପରି ଜଡ଼ିଗଲା । କେବେ ଗୁଡ଼ିଲା ପରି ବୋଧ ହେଲା ନାହିଁ । ଏଥିରେ ମାତ ଉଜ୍ଜ, ଉଜ୍ଜ ମାତ, ସାନ ବଡ଼, ବଡ଼ ସାନ ହେଲା । ନିଜ ସୁଖ ପାଇଁ ଆସି ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖୁଥିଲା । ଦେଖୁ ୨ ତାଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ମନ ଆଉ ହୃଦୟ କଡ଼ରେ ଉପସ୍ଥିତ କରାଇଲା । ସେ ଦୁହେଁ ବଶୀଭୂତ ହେଲାରୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ଆସି ସହଚରୀ ନରହି ପରିଗୁଣ ହେଲା । ନିଜ ସୁଖ ନ ଲେଉଟି ହୃଦୟ ମନର ତୃପ୍ତି ପାଇଁ ଜେମାଙ୍କ ଯିବା ଆସିବାକୁ ଟାକି ରହିଲା; ଜେମାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ହୃଦୟ ମନର ସହିତ ସମବେଦନା ଭୋଗକଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ

ଇନ୍ଦ୍ରପୁତ୍ର ଚକ୍ରର ପକ୍ଷ ନେଲେ ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଭୀମା ଯେପରି ବସିଥିଲା ସେହିପରି ବସି ରହିଲା । କେବଳ ଚକ୍ର ଜେମାଙ୍କ ଅନୁସରଣରେ ରହିଲା ।

ଉପରୋକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ଝାମା ଓ ଜେମାଙ୍କ ମନ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ଜଣା । ତେଣିକି ବି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବାକୁ ଲୋକ ନାହିଁ । ରାଜା ଗାଡ଼ ନିଦ୍ରାନ୍ତରୁ ଉଠି । ଯେଉଁ ଦୁଇ ଚାରିଜଣ ଉଡ଼ିରଥା ଅଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି, ରାଜଭୟ ପ୍ରଭୃତି ନିଦ୍ରାଦେଶଙ୍କି ଚିତ୍ତଦେଇ ପାରି ନାହାନ୍ତି । କେହି ତଳି ପଡ଼ିଲା ବେଳେ, କେହି ବା ମୁଣ୍ଡ ଭୂଇଁରେ ପିଟି ହୋଇ-ଗଲା ବେଳେ ଶଶକ ପାଇଁ ଆସି ଫିଟାଉଛି । ବହୁ ଦିନ ପରେ ମିଳି ଥିବାରୁ ନିଦକୁ ଅମୂଲ୍ୟ ଧନ ମଣି ସମସ୍ତେ ଆସି ଫିଟିବା ସଙ୍ଗେ ୨ ଆସି ବୁଜି ଦେଉଛନ୍ତି ।

ଏଥିରେ ଜେମା ମଧ୍ୟ କାହାରିକି କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ସେ ଆପଣା କାମରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ତେଣେ ମଧ୍ୟ ରଜନୀ ଦେବୀ ଆପଣା ପଥ ଅନୁସରଣ କରି ଯଥା ସମୟେ ଅନ୍ତର ହେଲେ । ପୂର୍ବ ଦିଗରେ ଉଷାଦେବୀ ଦେଖା ଦେଲେ । ସ୍ଵାଭାବିକ ପରି ରାଜାଙ୍କର ନିଦ୍ରା-ଭଙ୍ଗ ହେଲା । ଗତ ପୀଡ଼ା ସ୍ଵପ୍ନପରି ଜଣାଗଲା । କୌଣସି ଯନ୍ତ୍ରଣା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ସେ ନିତାନ୍ତ ଦୁଃଖୀ । ଉଠିବାର ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ତଥାପି ମନ ପ୍ରୟତ୍ନ । ପରିଜନେ ଯଥା ବିଧି ମାତ୍ର ବଢ଼ାଇଲେ । ଯେତେବେଳେ ସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ ସହକାରେ ଝାମା ଆଉ ବୁଢ଼ାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କରି ରାଜା ବର୍ତ୍ତମାନର ଅବସ୍ଥା ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପଚାରିଲେ; ତେତେବେଳେ ବୁଢ଼ା କହିଲା ଯେ ପୀଡ଼ାର କେବଳ ଉପଶମ ହୋଇଅଛି, ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆରୋଗ୍ୟ ଆସିନାହିଁ । ଛୁମ୍ବରୁ ଆଜ୍ଞା ହେଲେ ସେ ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବ । ଅନୁମତି ପ୍ରଦାନ କରି

ଉଆସ ଭିତରେ ଶ୍ରୀମା ଓ ବୁଢ଼ାକୁ ରଖିବାକୁ ରଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ତାହା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବୁଢ଼ାର ବ'ହାରକୁ ଯିବା ଏକବାରେ ନିଷେଧ ହେଲା । ଶ୍ରୀମା ଭଲ ଅନୁମତି ପାଇଲା । ତଥାପି ଉଭୟଙ୍କ ପ୍ରତି ବଶେଷ ସତର୍କ ରହିବା ପାଇଁ ରଜାଜ୍ଞା ହେଲା ।

ଏହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଲା । ବୁଢ଼ାଚକିତ୍ରାରେ ରଜା ଫମେ ଫମେ ଆମ୍ଭରାଗ୍ୟ ଓ ବଳ ଲାଭ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେହି ପରିମଣରେ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀମା ସେଥିରୁ ବାହାର । ସେ ଯେତେବେଳେ ଭାଇକଡ଼ିକି ଯାଏ ତେତେବେଳେ ଦରକଥା, ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବଙ୍କ କଥା, ଏକଥା ସେକଥାର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼େ । ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚିନାମାଳୀ ଆସି ଶ୍ରୀମାର ସ୍ମୃତିପଥାରୁଡ଼ି ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ହୃଦୟମନରେ ସ୍ଥାନ ପାଏ ନାହିଁ । କାରଣ ଜେମାଙ୍କ ରୂପ-ଲବଣ୍ୟ ଶ୍ରୀମାର ହୃଦୟ ଆଉ ମନ ଉଭୟ ଆଗରେ ନାରୁଛି । ଉଆସରେ ନିତି ନିତି ତାଙ୍କୁ ତାହା ଆଖି ଦେଖୁଛି । ବାହାରେ ଥିଲାବେଳେ ତାଙ୍କରି ରୂପ ସବୁବେଳେ ମନେ ପଡ଼ୁଛି ! ସୁତରାଂ ଯେତେବେଳେ ଚିନାମାଳୀ ମନେ ପଡ଼ୁଲା ତେତେବେଳେ କେବଳ ଭଉଜ ଭାବରେ ଦେଖାଦେଲା । ଅନ୍ୟ ଭାବରେ ଜେମା ସବୁବେଳେ ନୟନ, ମନ, ହୃଦୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ବି ଶ୍ରୀମା ବୁଝି ପାରୁଛି ଯେ ସେ ବାମନ, ଜେମା ଗଗନର ଚନ୍ଦ୍ର । ଏଥିପାଇଁ ମନ ଫେରେଇ-ବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ଆପଣାକୁ ଧିକ୍କାର କରୁଛି । ତଥାପି କେତେବେଳେ ୨ ଆଶାର ବୈତରଣୀସ୍ରୋତରେ ଭସି ଯାଉଛି । ଅଥଚ ଶ୍ରୀମା କାହାରି ଠାରେ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରୁନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହା ମାତଗତରୁ କେହି କିଛି ଜାଣି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀମାଗୁଲିଚଳନ ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରତି ଉଆସର ସବୁ ଲୋକେ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିଲେ କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଜେମା ଜାଣନ୍ତି

ଯେ ଝାମା ବୁଡ଼ାକୁ ଆଣି ପ୍ରାଣୋପମ ପିତାଙ୍କୁ ଆରୋଗ୍ୟ ଦେଇଅଛି ।
 ନାନା କଷ୍ଟଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରଭୃତି ଦୂର କରିଅଛି । ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ
 କରାଇଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଝାମା ଆଡ଼କୁ ଜେମାଙ୍କର ମନ ସହଜେ
 ବା ସ୍ୱଭାବତଃ ଢଳିବାର କଥା । ପୁଣି ରାସରେ ବାରମ୍ବାର ଦେଖି
 ଦେଖି ତାହାର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଜେମାଙ୍କ ମନ ଆଉ ହୃଦୟପଟରେ
 ଅଙ୍କିତ ହୋଇଅଛି । ତାହା ଉତ୍ତରୁ ପ୍ରତିଦିନ ପରସ୍ପରରେ ଦେଖା-
 ରୁହାଁ ହେଉଅଛି । ଯଥା ବିଳମ୍ବ ନେତ୍ରପଥରେ ରଖିବାକୁ ପରସ୍ପରର
 ଚେଷ୍ଟା ଥିଲା କି ନା ସେ ଦୁହେଁ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସନ୍ଦେହ
 କରିବାର କାରଣ କାହାର ଆଖିରେ ପଡ଼ୁନାହିଁ । ଅଥଚ ଗିରିରାଜ-
 ସୁତା ବିଶୁଦ୍ଧତୋୟା ଲବଣସମୁଦ୍ରକୁ, ସୁକୋମଳ ମାଧବ ଲତା
 କଣ୍ଠକପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶାଳ ଶାଳୁକୀତରୁକୁ ଲୋଡ଼ିଲା ପରି ଝାମା ସଙ୍ଗେ
 ଚନ୍ଦ୍ରାଚନ୍ଦ୍ର, ଗଙ୍ଗାଯମୁନା, ହରଗଉରାଳ ପରି ମିଶିବାକୁ ଜେମାଙ୍କର
 ମନ ବଳିଲା । କିନ୍ତୁ କାହାର ମନକଥା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।
 ଦୁହିଙ୍କର କଥାବାର୍ତ୍ତା ନାହିଁ । ତାହା ଅଭାବରେ ପ୍ରେମସ୍ରୋତ
 ପ୍ରବାହିତ ନୋହୁଥିଲେ ଯେ ଯେତେ ବାରୁଳ, ସେ ତେତେ ପ୍ରେମିକ
 ହେଉ ଥାଆନ୍ତା । ମୁକ୍ତ ନରନାରୀ ସ ପ୍ରେମ ଜାଣୁ ନଥାନ୍ତେ । ସେ
 ଯାହା ହେଉ, ଝାମା ଓ ଜେମାଙ୍କର ପ୍ରେମସ୍ରୋତ ହମେ ବଳବତ୍
 ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ଗିରିନଦୀ ପରି ବଢ଼ି ଆସି ଦୁଇ କୂଳ
 ମାଡ଼ି ଯାଉନାହିଁ ।

ଜେମାଝାମାଙ୍କର ପ୍ରେମସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରାଜାଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ, ବଳ-
 ବୀର୍ଯ୍ୟ, ରୂପକାନ୍ତି ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବୁଡ଼ାବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ରାଜା
 ଅଗରେ ପୁସ୍ତକର ହୋଇଗଲେ । ବୁଡ଼ା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲା ଯେ
 ଆଉ ଚକିତ୍ରୀର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କର ଆଶଙ୍କା

ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୂର ହୋଇନାହିଁ । କିଛି ଦିନ ଉତ୍ତରେ ବୁଢ଼ାକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ କହି ତାକୁ ଉପାବସାରେ ରଖିବାକୁ ରଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଏଥିରେ ଉପା ନଅରରୁ ଅନ୍ତର ହେଲା । ତାହାର ତେଣିକ ଯିବା-ଆସିବା ବନ୍ଦହେଲା । ଜେମା ଉପାଦୃଷ୍ଟିର ଅଗୋଚର ହେଲେ । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିଦିନ ଦୁଇବେଳା ଛାମୁକୁ ଅଇଲବେଳେ ଜେମା ଉପାକୁ ଦେଖୁଥିଲେ କି ନା ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଖି ନ ଦେଖିଲେ ବି ଜେମା ଉପାର ମନ ଆଉ ହୃଦୟରୁ ଗଲେ ନାହିଁ । ସେ କେତେ କଥାରେ ମନ ଦେଲା, କିନ୍ତୁ ମନ କିଛି ଛୁଇଁଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ସେ ଜେମାଙ୍କ ମନ କଥା ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ସମେ ସମେ ବୁଝିଲା ଯେ ନିଜେ ସୁଖ ପାଇବା ବଦଳରେ ଜେମାଙ୍କ ସୁଖ ପାଇବା ଖୋଜିଲେ ତାହା ଗୋରୁଗାଈ ବଦଳାଇଲା ପରି ହେଲା । ତହିଁରେ ଆଉ ଦାମ-ପଣିଆ ରହିଲା ନାହିଁ । ସୁତରାଂ ଜେମା ତାକୁ ସୁଖ ପାଆନ୍ତୁ ବା ନ ପାଆନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ସୁଖ ପାଇବାରେ ସୁଖ ଅଛି । କେବଳ ଏଇଥିପାଇଁ ଜେମାଙ୍କୁ ମନ ଆଉ ହୃଦୟରେ ସଦୃରେ ରଖିଲା । ସେ ଯେ ଭ୍ରମର ଓ ଜେମା ଯେ କୁସୁମ, ସେ ଭାବ ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଲା ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ଦେଖା ଯାଉଛି ଯେ ଭ୍ରମର ଆଉ ସୁମନଙ୍କର ଭେଟାଭେଟି ହୋଇଛି । ପୁଣି ସୁମନ କଣ୍ଠକ ଦୁର୍ଗଠିବେଷ୍ଟିତ; ଦେଖିବାକୁ ରହିଲା ସୁମନ କମଳ କି କେତକୀ ?

ଅଷ୍ଟମ ପରଚ୍ଛଦ

ରାଜା ଦଣ୍ଡଧାରୀ ବୋଲି ଅଭିହିତ । ଏହାର ଅର୍ଥ ବାଂଶଦଣ୍ଡ କି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣରୌପ୍ୟଦଣ୍ଡ, ହସ୍ତରେ ଘେନିବା ହେଉ କି ଅନ୍ୟ କିଛି ହେଉ, ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ବୁଝିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କଠାରେ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଭାର; ବ୍ୟବସ୍ଥାବିଧାନଭାର ଅନ୍ୟଙ୍କ ଠାରେ । ଏହା ବୋଲି ଯେ ସେ ରାଜ୍ୟର ଦଣ୍ଡ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ମୁଖିଆ ଓ ଲୋକ ନେଇ ବିଧିବିଧାନ କରୁଥିଲେ କିମ୍ବା ମୁଖିଆ ବରୁଣବରୁଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ ତାହା ନୁହେଁ । ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ ମନୁ, ଯାଜ୍ଞବଲ୍କ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ମୁନିରାଷି, କରଗ୍ରହଣୀ, ପିତାପୁତ୍ର, ଗୁରୁଶିଷ୍ୟ, ଭାଇ-ବନ୍ଧୁ, ଅଡ଼ୋଷ ପଡ଼ୋଷଙ୍କର ପରସ୍ପର କର୍ତ୍ତବ୍ୟାକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଛନ୍ତି ବା କରୁଛନ୍ତି, ତଦନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟାନୁବର୍ତ୍ତୀ ହେବା ରାଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ।

ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁନିଋଷିଏ ଅରଣ୍ୟରେ
 ଥାଆନ୍ତି । ଫଳମୂଳ ଖାଆନ୍ତି । କାହାରି କିଛି ଧାରନ୍ତି ନାହିଁ ।
 କାହାରି କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ କି କରନ୍ତି ନାହିଁ । ବଢ଼େଇ
 କମାର କି ତେଲି ତନ୍ତ୍ରୀ କିମ୍ବା ଅଯୋଧ୍ୟା ବା ମଗଧ ରାଜାଙ୍କର
 ମୁଖପାତ୍ର ନୁହନ୍ତି, କି କାହାରି ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧିର ଖେଳ ଖେଳନ୍ତି
 ନାହିଁ । କଥାର ଛଳ ଦେଖାନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶ୍ୱାମିତ୍ରଙ୍କ ପରି ପ୍ରଭତ୍ତ-
 ଶାଳୀ ହେଲେ ବି କାମଦ୍ରୋଧ ପ୍ରଭୃତି ନ ଯିବାଯାଏ ବ୍ରହ୍ମଋଷି
 ବେଲନ୍ତି ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିରପେକ୍ଷ, ନିସ୍ୱାର୍ଥପର, ନ୍ୟାୟ ।
 ସେମାନେ ଗଣ୍ଡାଏ କର ନେବା ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ
 ବୋଡ଼ିଏ କର ନେବା ଅବଧି । ସେମାନଙ୍କ ବିଧାନ ଅନୁସାରେ
 ରାମାର ଧନ ଶାମାକୁ ଦେଲେ କିମ୍ବା କାକୁଡ଼ିଋଷିକୁ ମୁଣ୍ଡକାଟ
 ଶାସ୍ତ୍ର ଦେଲେ ଅନ୍ୟାୟ ହୁଏ । ଅଧର୍ମ ହୁଏ । ଏହାକୁ ରାଜା
 ଆପଣାର ଧର୍ମ ବୋଲି ଜାଣନ୍ତି । ସେହି ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ
 କରନ୍ତି । ପୁଣି ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଯେଉଁଠାରେ ଧର୍ମ ଥାଏ, ସେଠାରେ
 ଅଧର୍ମ ପାଖ ପଶିପାରେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଦେ'ଷ ଗୁଣର ବିଚାର
 ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଥିବାରୁ ନିଜେ ତାଙ୍କର କାହାରି ପ୍ରତି ଦ୍ୱେଷ ଦୃଶା ପ୍ରଭୃତି
 ନାହିଁ । ସେ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ପୁଅ ପରି ମନନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ହାତଗୋଡ଼
 ଦୃଢ଼ ପ୍ରେମପାଶରେ ବନ୍ଧା । କିଛି ମାତ୍ର ହଲତଲ ହେବାକୁ କାହାରି
 ଶକ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରେମ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ । ତହିଁରେ ପଡ଼ିଲେ ଦଧି୍ୟ ନିଜ ବୃତ୍ତି
 ବିସ୍ମୃତ ହୁଏ । ହନନକାଶ ସୁଅରେ ଅସି ନିକ୍ଷେପ କରେ । ଏହି
 ପ୍ରେମ ଯୋଗୁଁ ରାଜା ଆପଣାଙ୍କୁ ଅଜାତଶତ୍ରୁ ବୋଲି ମନନ୍ତି ।
 ସୁତରାଂ ତାଲି, ଖଣ୍ଡା, ଧନୁଶର ଘେନି ସେ ଗଣ୍ଡା ୨ ଗାୟକ ନାୟକ
 ପହରାରେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ଅଜାଗଳସ୍ତନ କି କଟକ କୁଣ୍ଡଳ
 ପରି ଅଳଙ୍କାରବିଶେଷ, ତାହା ସେମାନେ ବା ତାଙ୍କ ରାଜା ଜାଣନ୍ତି ।

କାରଣ ପୀଡ଼ାବିମୁକ୍ତ ହୋଇ ରାଜା ଆଜି ବାହାରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି, ଏତେ ପ୍ରହରା ଥିଲେ ବି ଗରିବ ତାଲେବର ସମସ୍ତେ ଅବାରତ ଦ୍ଵାରରେ ଆସୁଛନ୍ତି । ପଲ ୨ ଲୋକ ଆସୁଛନ୍ତି । କାହାରିକି କିଛି ପଚାରୁଛନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଟକ ଝଟକ ନାହିଁ । କାହାରି ଭୟ ଭ୍ରାନ୍ତି ନାହିଁ । ନିଦକରେ ସମସ୍ତେ ଆସି ଜୁହାର କରି ବାପ-କନ୍ଧରେ ପୁଅ ପରି ବସୁଛନ୍ତି । ରାଜା ପ୍ରଜା ଉଭୟ ପୁରୁଣାକାଳିଆ । ଉପରେକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ଭଲ କି ମନ୍ଦ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ।

ରାଜା ଆଜି ଗ୍ରହଣମୁକ୍ତ ଚନ୍ଦ୍ର ବା ପରାଗମୁକ୍ତ ସୂର୍ଯ୍ୟ । ମନବୋଧ କରି ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖିବାକୁ ଲୋକେ ଆସୁଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅତି ଅଳ୍ପ କଥା । ତାଙ୍କୁ ଯେ ରୋଗମୁକ୍ତ କରି ଏତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସୁଖୀ କରିଅଛି, ତାହାରି ଠାରେ ପ୍ରାୟ ସବୁରି ମନ ବଚନ । ତାହାକୁ ଘେନି କଥାବାର୍ତ୍ତା । କେହି ତାକୁ ସାକ୍ଷାତ ଧନ୍ୟତା କହୁଅଛି । କେହି କହୁଅଛି, ହନୁମାନ ଯେ ବିଶଲ୍ୟକରଣୀ ନେଇଥିଲା ତାହା ସେହି ଲୋକ ହାତରେ ପଡ଼ିଛି । କେହି ୨ ବା ରାଜା କେହି ୨ ବା ଚିକିତ୍ସକର ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛି । କେହି ୨ ବା ଗୁମାକୁ ଧନ୍ୟ ୨ କହୁଅଛି । କେହି ୨ ଚିକିତ୍ସକ, କେହି ୨ ବା ରାଜାଙ୍କ ଗ୍ରହମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରୁଛନ୍ତି । କେହି ୨ ରାଜାଙ୍କର, କେହି ୨ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଧର୍ମବଳ ଥିବାର କହୁ ଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ନିଜେ ରାଜା ସେ ବିଷୟରେ କିଛି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଗ୍ରହବଳରେ କି ଧର୍ମବଳରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ଵାସ ତାହା ତାଙ୍କ ମନ ଜାଣେ । ମନରେ ଯାହା ଥାଉ, ସେ ଆଜି ସେ ଚିକିତ୍ସକକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେବେ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି । ପ୍ରଥମେ ପଦାକୁ ବାହାରିଲା ଦିନ ଚିକିତ୍ସକକୁ ପୁରସ୍କୃତ କରିବା ରାଜା ସ୍ଥିର କରି ଅଛନ୍ତି । ସେ ବୁଝିଛନ୍ତି ଯେ

ଏଥିରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଗୁଣର ମର୍ଯ୍ୟାଦା କରାହେବ । ଅଥଚ ନିଜ ଶାସ୍ତ୍ରରକ ବିଷୟ ଘେନ ସତ୍ତା ବା ଦରବାର କରାହେବ ନାହିଁ । ରାଜବୈଦ୍ୟଶାଢ଼ୀ କି ଖଣ୍ଡେ ଗାଁ କି ଉତ୍ତମ ପୁରସ୍କାର ଦିଆଯିବ, ତାହା ରାଜା କାହାରିକି ପ୍ରକାଶ କରି ନାହାନ୍ତି କି ସେ ବିଷୟରେ କାହାରିକି କିଛି ପଚାରି ନାହାନ୍ତି । ତାହା ଅପ୍ରକାଶ ଥିଲେ ବି ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ସେ ଚିକିତ୍ସକ ଔମାଆଣିଥିବା ବୁଢ଼ା ଭିନ୍ନ ଅନ୍ୟ କେହି ନୁହେଁ ଏବଂ ସେ ଦୁହିଁକି ସଜବାଜ କରି ଆଣିବାକୁ ଲୁଗାପଟା ଖଡ଼୍ଗନୋଳୀ ଘେନି ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଗୁମରୁ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ବୁଢ଼ାକଥା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ାକୁ ଅଳ୍ପ ଲୋକେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ସୁତରାଂ ସମସ୍ତ ଯିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାକୁ ଦେଖିବାପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ବଢ଼ୁଛି । ଯେମାନେ ଆଗେ ଆସିଛନ୍ତି ସେମାନେ ବିଳମ୍ବରେ ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି । ଯେ ବିଳମ୍ବରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି, ସେ ଖୁସି ହେଉଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ରାଜା ଏପାଖ ନୁହନ୍ତି କି ସେପାଖ ନୁହନ୍ତି । ସେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଜାଣିଶୁଣି କେହି ବିଳମ୍ବ କରିବ ନାହିଁ । ଅଥଚ ନ୍ୟୁନାଧିକ ବିଳମ୍ବ ଘଟିପାରେ । ନିଜର କ୍ଷମତା, ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପ୍ରଭୃତି ଯେ ନିଜେ ବୁଝିପାରେ, ଅଧ୍ୟେୟ ତାହା ପାଖ ପଶି ପାରେ ନାହିଁ । ରାଜାଙ୍କ ପରି ଯେ ଆଉ କାହାରି ୨ ଧ୍ୟେୟରୂପତ ବା ବିରକ୍ତ ହୋଇଛି କି ନାହିଁ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ସେ ଯାହା ହେଉ, ଅବଶେଷରେ ଔମା ସଙ୍ଗେ ଆଉ ଜଣେ ଯୁବା ଏବଂ ବୁଢ଼କୁ ଘେନି ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ଗୁମରେ ଡାକୁଆ ବସ୍ତାବୃତ ଚୁଙ୍ଗଡ଼ାଟିଏ ରଖିଦେଇ ସାସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରଣିପାତ ହେଲା । ଔମାପ୍ରଭୃତି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଜୁହାର କଲେ । ପାଖଲୋକଙ୍କ ଉଠି ୨ ଡାକରେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ଉଠି କରି ଯୋଡ଼ି ଠିଆ ହେଲେ, କିନ୍ତୁ ଔମା, ଅପର ଯୁବା ଓ ବୁଢ଼ା ପ୍ରଭୃତି ଉଠି ପୂର୍ବପରି ପଡ଼ି ରହିଲେ ।

ଗଳବସ୍ତ୍ର ଓ ଯୋଡ଼କର ହୋଇ ଖୁଣିଆ କହିଲ—“ମଣିମା, ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଉ । ଉପାବଧାରେ ପଦ୍ମସ୍ତ୍ର ଦେଖିଲି ଯେ ମୁଣ୍ଡ-କାଟି ପାଇଁ ଦିଆ ଯାଇଥିବା ପାଞ୍ଚଜଣ ମଧ୍ୟରୁ ଏ ବୁଢ଼ା ଓ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଉପାସାଙ୍ଗରେ ଅଛନ୍ତି । ବାଣ୍ଟବେଳେ ମୁଁ ଏ ଦୁହିଁକି ଦେଖିଥିଲି । ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ଭଲକରି ଚିହ୍ନି ପାରୁଛି । ପୁଣି ହାତଗୋଡ଼ ବନ୍ଦା ହୋଇ ବାଲି ପଡ଼ି ଯେ ପାଣି ଛୁଆ ଯାଇଥିଲା ତାହାର ଚିହ୍ନ ପୂର୍ବ ଅଛି; ଏହା ଦେଖି ଲୁଗାପଟା ଖଡ଼ୁନୋଳି କାହାରିକି କିଛି ଦେଇ ନାହିଁ । ସେ ତନିକି ଛୁମ୍ବକୁ ଘେନି ଆସିଛି । ଏଥିରେ ଛୁମ୍ବରୁ ଯେ ଆଜ୍ଞା ।

ଏହା ଦେଖିଶୁଣି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ ହେବାର ଦେଖାଗଲା, ସବୁରି ମନର ଗତି ଭିନ୍ନପଥାବଲମ୍ବୀ ହେବା ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । କାହାର ପାଟି ଫିଟିବା ପୂର୍ବେ ରାଜାଙ୍କ ସଙ୍କେତ ଅନୁସାରେ ଉପା ଓ ତାହାର ସଙ୍ଗୀଦୁହିଁକି ପାଖ ଲୋକଙ୍କର ଉଠି ଡାକ ପଡ଼ିଲା; ସେମାନେ ଉଠି ଗଳବସ୍ତ୍ର ଓ ଯୋଡ଼କର ହୋଇ ଠିଆ ହେଲେ । ତନିହେଁ ମାନମର୍ଯ୍ୟାଦା, ସମ୍ବନ୍ଧ ପ୍ରଭୃତି ଲକ୍ଷଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । କିନ୍ତୁ ଭୟ, ଆଶଙ୍କା ପ୍ରଭୃତିର ଲକ୍ଷଣ କାହାରିଠାରେ କିଛି ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ବଦନ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ । ସମସ୍ତଙ୍କର ତଳେ ରାଜା ଓ ଉପରେ ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ଠାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସର ଲକ୍ଷଣ । ମରିବା ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ କାହାର କିଛି ଶୋଚନା ଥିଲା ପରି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ ।

ଉପରେକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ତନିଜଣ ଠିଆ ହେଲରୁ ଛୁମ୍ବରୁ ଆଜ୍ଞା ହେଲା :—

“କରେ ଉପା, ଏ କି ? ଏହି ବୁଢ଼ା ତ ଆମକୁ ଭଲ କରିଅଛି । ଯୁଦ୍ଧକୁ ତୁ ଆଣିଥିଲୁ; ଖୁଣିଆ ଏ କି କହୁଛି ?”

ଝ—“ମଣିମା, ଗୁମୁରୁ ଯେ ଆଜ୍ଞା ହେଉଛନ୍ତି ସେ ସତ । ଖୁଣ୍ଟିଆ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି, ତାହା ସତ ।”

ଝ—“ମୁଣ୍ଡ ନ କାଟିଲେ ଯେ ମୁଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହେବ ତାହା ଜାଣିଥିଲୁ ତ ?”

ଝ—“ସେ ଆଜ୍ଞା ହେଲବେଳେ ନିଜେ ଗୁମୁ ଶ୍ରୀମୁଖରୁ ଶୁଣିଛି ।

ଝ—ତେବେ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ିଲୁ କାହିଁକି ?”

ଝ—“ବୁଢ଼ା ମୋର ବାପ, ସେ ମୋର ବଡ଼ ଭାଇ, ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ କିପରି କାଟନ୍ତି ବା କଟାନ୍ତି ?”

ଝ—“ଏପରି କାହିଁକି ହେଲ ?”

ଝ—“ଆଜ୍ଞା, ଯାହା ହେବାର ହୋଇଛି; କାହିଁକି ହେଲ ବୋଲି ପଚାରି ଆଜ୍ଞା ନ ହେଉନ୍ତୁ । ଏଣିକି ଯାହା ହେବ ତାହା ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଯିବ ବୋଲି ଜାଣେ । ଏ ଦୁହିଁଙ୍କର କି ହେବ ବୋଲି ଜାଣେ ନା । ମୋର ଏତକ ମାଗୁଣି ଯେ ବିଦେଶରେ ବାପଭାଇ ଥାଉଁ ୨ ମୋ ପ୍ରାଣ ଯାଉ । ତେଣିକି ସେ ଦୁହିଁଙ୍କର ଯାହା ହେବାର ହେଉଥାଉ ।”

ଏପରି ଘଟଣାକୁ ମନୁ, ପରାଗର ପ୍ରଭୁତ୍ଵଙ୍କର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଉ କି ନ ଥାଉ ତାହା ରାଜା ବା ତାଙ୍କ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଜଣା ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ମୁନିରଞ୍ଜିମାନେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ମନୁଷ୍ୟ ବୋଲି ଗଣିଛନ୍ତି । ରକ୍ତମାଂସ ଦେହରେ କାମ, ହୋଧ, ଲେଉ, ମୋହ— ପ୍ରଭୃତି ସଙ୍ଗେ ୨ ମାୟା, ମମତା, ଦୟା, କ୍ଷମା, ବୁଦ୍ଧି, ବିବେକ ପ୍ରଭୃତି ଅଛି । ମନୁଷ୍ୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚୋର ବି ଅଛନ୍ତି, ସାଧୁ ବି ଅଛନ୍ତି । ଚୋର ସାଧୁ ହେଉଛି ଓ ସାଧୁ ଚୋର ହେଉଛି । ଏ ବର୍ଷ ମନ୍ତ୍ର ସେ ବର୍ଷକୁ ବୈଦ୍ୟ ହେଉଛି । କେହି ଶାସ୍ତ୍ର ଉତ୍ତାଳରେ ଅଧର୍ମ

କାମ କରି କଳ କୌଶଳରେ ଧାର୍ମିକ ବୋଲୁଛନ୍ତି, କେହି କରି ନ ଜାଣି ସଦିକ୍ତା ପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ପାଉଛନ୍ତି । ମନକଥା ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମିଙ୍କି ଗୋଚର । ପ୍ରକୃତ ପାପପୁଣ୍ୟର ବିଚାର ତାଙ୍କଠାରେ । ମନକଥା ହିସାବରେ ଆଣିବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମନୁଷ୍ୟ ଯାହା ବୁଝିପାରେ ତାହା କେବଳ ଅନୁମାନ । ପୁଣି ମନୁଷ୍ୟ ଅଭ୍ରାନ୍ତ ନୁହେଁ । ଏହି ବିଚାରରେ ଏକଥା ସେକଥାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନେଇ ଖଣ୍ଡେ ୨ ପୋଥି ହୋଇଥିଲେ ବି ଦେଶକାଳପାପଦୃଷ୍ଟିରେ ବିଚାରର ବିଧାନ ହୋଇଛି । ଏହି ବିଚାରର ଅଧିକାଂଶ ରାଜାଙ୍କ ହାତରେ । ସେ ବିଚାର କେଉଁଠାରେ ସୁବିଚାର କେଉଁଠାରେ ଅବିଚାର ହେଉଅଛି । ବିଚାରକ ଧର୍ମଧର୍ମର ଫଳଭେଗୀ । ତଥାପି ସେହି ଭାର ବା କ୍ଷମତାପାଇଁ କେହି ବେବର୍ତ୍ତୀ, କେହି ମନ୍ଦୀ, କେହି ସଦସ୍ୟ, କେହି ବୃତ୍ତିଭେଗୀ, କେହି ଅବୈତନିକ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାକୁ ଯତ୍ନଶୀଳ; ଜଣକ ସ୍ଥଳେ ପାଞ୍ଚଜଣ ସେହି କ୍ଷମତାଗୁଳନ କରିବା ଇଚ୍ଛାରୁ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର, ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରଭୃତିର ଉତ୍ପତ୍ତି ।

ସେ ଯାହା ହେଉ, ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ସବେସବ । ଆକ୍ଷିପିଷ୍ଠିତାକେ ଦିନକୁ ରାତି, ରାତିକ ଦିନ କରିପାରନ୍ତି । ଝମାର ମୁଣ୍ଡ ନେଇ ପାରନ୍ତି । ଫିଲୋଚନ ମହାପାତ୍ର ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଶୂଳୀରେ ନ ଦେଇ ଶାଢ଼ୀ ଦେଇ ପାରନ୍ତି । ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣାରେ ଝମା ମୁଣ୍ଡ ଯିବାର ବିଧାନ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଦୁହିଁଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ଆଜ୍ଞା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ପୁଣି ଫିଲୋଚନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ଧରିଥିବାରୁ ଝମାକୁ ଲୋକେ ସାଧୁ ୨ କହୁଥିଲେ ଓ ଏବେ ମଧ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି । ଏପରି ସ୍ଥଳରେ ରାଜା ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କରି ପାରନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେ ତାହା ନକରି ଉପସ୍ଥିତ ଘଟଣା ସମ୍ଭବେ ପାତ୍ରମନ୍ଦୀ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ସେମାନଙ୍କର ବିଚାର ମାଟିଲେ ।

ଭୀମା କଥା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ମାରବ ରହି ନିସ୍ତବ୍ଧ ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜାଙ୍କୁ ଶୁଣି ମନ୍ତ୍ରୀ ଆଉ ଅଧିକ କ୍ଷଣ ସେପରି ରହି ନପାରି ଉତ୍ତର କଲେ । “ସେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକଟା ନୋହିଥିବ ସେମାନଙ୍କର କି ଦଣ୍ଡ ହେବ ତାହା ସେଦିନ ଆଜ୍ଞା ହୋଇନାହିଁ । ପୁଣି ଏ ବୃଦ୍ଧଲୋକ ଗୁମ୍ଫାକୁ ରୋଗମୁକ୍ତ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର ହୋଇଅଛି । ତାକୁ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ କେହି କହିବେ ନାହିଁ । ତାହା ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତି, ନ୍ୟାୟ ବା ଧର୍ମସଙ୍ଗତ ହେବ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ସାଧୁ ଯ କହି ଉଠିଲେ । ସମସ୍ତେ ଅଗରେ ମାରବ ହେଲାରୁ ମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ:—

“ଭୀମା ଯେ କେବଳ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଙ୍କର ମୁଣ୍ଡକାଟି ନାହିଁ ତାହା ନୁହେଁ; ସେ ଗୁମ୍ଫାଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହର ପାତ୍ର ଏବଂ ସମସ୍ତେ ତାହାଠାରେ ବଡ଼ ସନ୍ତୋଷ ଅଛନ୍ତି । ପୁଣି ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଯିବ ବୋଲି ସେ ଜାଣେ । ଏଥିରେ ତାହା ପ୍ରତି ଓ ତାହାର ଭାଇ ପ୍ରତି ଗୁମ୍ଫାରୁ ଯେପରି ବିଚାର ଆଉ ଆଜ୍ଞା ।”

ଏହା ଶୁଣି କିଛି କ୍ଷଣ ମାରବ ରହି ରାଜାଆଜ୍ଞା ହେଲେ ।

“ଆମ୍ଭ ପ୍ରାଣ ରଖିଥିବାରୁ ବୁଢ଼ା ଆମ୍ଭଠାରେ ଅଦଣ୍ଡ୍ୟ । ଏହା ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପ୍ରକାଶ କଲେଣି । ତାହାର ବଡ଼ ପୁଅର ମୁଣ୍ଡକାଟି ଆଦେଶ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ପାଳନ କରି ନଥିବାରୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାନପୁଅ ଭୀମାର ବି ମୁଣ୍ଡ ଯିବାର କଥା । କିନ୍ତୁ ବୁଢ଼ା ଯେଉଁପକାର କରିଅଛି ତହିଁପାଇଁ ତାକୁ ଗୋଟିଏ ଗୁଡ଼ି ଦେଲୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ବୁଢ଼ା ଯାହାକୁ କହିବ, ତାହାର ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ତାହାର ମୁଣ୍ଡ ଏହିକ୍ଷଣି ଏହିଠାରେ କଟା ହେବ ।”

ରାଜାଙ୍କର ଏହି ଆଜ୍ଞା ଶୁଣି ଅଧିକାଂଶ ଲୋକେ ସାଧୁ ଯ
କହିଲେ । ଯେଉଁମାନେ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ ସେମାନେ କାହିଁକି
ମାରବ ରହିଲେ ତାହା ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି । ତାହା ଜାଣିବାକୁ
ଅପେକ୍ଷା ନ ରହିଲା । ଅବଳମ୍ବେ ଖଡ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ଆଣି ସମ୍ମୁଖରେ
ମୁଣ୍ଡକାଟର ଆୟୋଜନ କରିବାପାଇଁ ଲୋକେ ଗୁମ୍ଫାରୁ ଆଦିଷ୍ଟ
ହେଲେ । ଏଣେ ଦୁଇ ପୁଅକୁ କୁଣ୍ଡାଳ ବୁଡ଼ା ସାଧୁସରଦାର
କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଅଦୁହେଁ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବ ଓ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ
ବଦନରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାର
ସବୁ ଆୟୋଜନ ହେଲା । ଜହ୍ନାଦ ଆସି ଖଡ୍ଗ ଧରି ଠିଆ ହେବାର
ଦେଖି ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ :—

“ସାଧୁ, କାନ୍ଦିବାର ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ । ଯେତେ ସମୟ ଯିବ
ସେତେ କଷ୍ଟ ବଢ଼ିବ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସାଧୁ ଭୂମିରେ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ହୋଇ ପଡ଼ି କାନ୍ଦୁ ଯ
କହିଲେ:—

“ମଣିମା, ଏ ଅରକ୍ଷିତ ପ୍ରତି ଯେବେ ଏତେ ଦୟା, ତେବେ
ଏହି ବୁଡ଼ାମୁଣ୍ଡଟି ନେଇ ପୁଅଦୁହେଁକି ଗୁଡ଼ି ଆଜ୍ଞା ହେଉନ୍ତୁ ।
ବୁଡ଼ା ଆଉ କେତେଦିନ ବଞ୍ଚିବ ? ଏ ବୟସରେ ଏତର ପୁତ୍ରଶୋକ
ଆଉଁସହି ପାରିବି ନାହିଁ । ଗୋଟିକ ପାଇଁ ଆଉଁଗୋଟିଏ ନିଶ୍ଚେଁ ଯିବ ।
ତେବେ ପୁଅଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ ଗଲେ ମୋର ଭଲ । ଏହି ଆଜ୍ଞା
ହୋଇ ଗୁମ୍ଫା ମୋତେ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତୁ ।”

ଏତେ କହି ବୁଡ଼ା ମାରବ ହୋଇ ପଡ଼ି ରହିଲା । ଅନ୍ୟ
କାହାର ମୁହଁରୁ ମଧ୍ୟ କିଛି କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ଏହିପରି କିଛି-
କିଛି ଗଲରୁ ଗୁମ୍ଫା ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ “ବୁଡ଼ା, ଆଉ ଅଧିକ କଷ୍ଟ
ଦିଅନା । ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଗୁଡ଼ିଦିଅ ।”

ଏହା ନ ଶୁଣିଲ ପରି ହୋଇ ସାଧୁ ପଡ଼ି ରହିଲ । ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକ ପାଞ୍ଚ ସାତ ଥର କହିଲେ । ତଥାପି ସାଧୁ ସେହିପରି ପଡ଼ି ରହି ଥିବାର ଦେଖି ସ୍ୱପ୍ନ ଛୁମ୍ବଗ୍ରାମୁଖରୁ ଆଜ୍ଞା ହେଲା “ବୁଢ଼ା ! ଛୁମ୍ବପଟ୍ଟନାୟକକଥା କି ଶୁଭୁନାହିଁ ? ଆଉ ବିଳମ୍ବ କାହିଁକି ?” ରାଜାଙ୍କ ଉକ୍ତିରୁ ବୁଢ଼ା ବୁଝିଲ ଯେ ରାଜାଙ୍କ ମନ ଆଉ ଟଳିବାର ନୁହେଁ । ତହିଁ ସେ ଠିଆ ହୋଇ ବାସ୍ତୁପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋଚନରେ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କ ମୁହଁ ବାରମ୍ବାର ନିରୀକ୍ଷଣ କଲ; ଯେତେ ନିରୀକ୍ଷଣ କଲ ତେତେ ଅଧିକ କାନ୍ଦିବାକୁ ଲାଗିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ କାହାକୁ ଛୁଡ଼ିବ, କାହାକୁ ରଖିବ, କିଛି ଜଣା ଯାଉନାହିଁ ।

ଏହିପରି କେତେ କ୍ଷଣ ଗଲରୁ ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକ କହିଲେ “ବୁଢ଼ା, ଆଉ ବୃଥାରେ ବିଳମ୍ବ କରନା ।” ଏହାଶୁଣି ପିଲାଙ୍କ ପରି ଶ୍ରେ ଶ୍ରେ କରି କାନ୍ଦି ଉଠି ବୁଢ଼ା କହିଲା “ରେ ଦଇବ ! ଏଥିପାଇଁ ମୋତେ ଏତେ ଆଇଷ ଦେଇଥିଲୁ । “ଏବେ ହେଲେ ବି ମୋ ଜୀବନ ନେ” ଏଣେ ପୁଅଦୁହେଁ ପୂର୍ବପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଅମ୍ଳାନ ବଦନରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦୁ ୨ ଛୁମ୍ବ ପଟ୍ଟନାୟକଙ୍କ ଆଦେଶ ଘନ ୨ ଶୁଣିଲା । ଆଉ ସି ଶକୁ ପରି ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ରହି ପାରିଲା ନାହିଁ । ଔମା ଆଡ଼କୁ ଡଳିଲା । ତାକୁ କୁଣ୍ଡେଇ କାନ୍ଦୁ ୨ କହିଲା:—

“ଆରେ ଔମା; ମୋତେ ଛୁଡ଼ି ଏତେକାଳ କିପରି ରହିଲୁ ? ମୁଁ ମନେ କେବେ ପଡ଼ିଲି ନାହିଁ ? ତୁତ ବାହା ହୋଇନାହିଁ । ବାପମାଙ୍କ ମନକଥା କୁଆଡ଼ୁ ବୁଝିବୁ ? ଔମାକୁ ଧଇଲରୁ ତାକୁ ରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ବୋଲି ଆଉମାନଙ୍କ ପରି ବଡ଼ ପୁଅ ବାଣୀଶୁର ବୁଝିଲ । ଆଉ ମୁଁ କଟାସିବା ସ୍ଥାନ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇଲି । ଏହା

ଦେଖି ଶ୍ରୀମାକୁ ଗୁଡ଼ି ବୁଡ଼ା ବାଣାଶୂରକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କାନ୍ଦି ଯ କହିଲ
 “ରେ ବାପ, ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ? ତୁ ମୋର ବଡ଼ ପୁଅ, ପିଣ୍ଡର
 କରତା, ତତେ କେମିତି ମୁଁ ଛାଡ଼ିବି ? ଏଣେ ଶ୍ରୀମା ଯିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ
 ହେଲେ ବୁଡ଼ା ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଗୁଡ଼ି ଦେଇ ଶ୍ରୀମାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କହିଲ
 “ତୁ ପିଲଟା, ସଫାରର କିଛି ଦେଖି ନାହୁଁ କି ଜାଣି ନାହୁଁ ।
 ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛୁ ?” ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ବଡ଼ ପୁଅକୁ ଧରି କହିଲ
 “ତୋର ପିଲ ପୁଅଟିଏ ଆଉ ଭାରିଆ ଅଛନ୍ତି । ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ ?
 ମୁଁ କଅଣ କରିବି ?” ପୁଅପରି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ଶ୍ରୀମାକୁ କୁଣ୍ଡେଇ
 କହିଲ, “ତୋର ଭଲ କଣାକୁଜା ହୋଇ ପୁଅଟିଏ ହୋଇ
 ଥାଆନ୍ତା ଏତିକି କହି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ବାଣାଶୂରକୁ କୁଣ୍ଡେଇ କହିଲ,
 “ତୋ ମୁହଁ ମୋ ମୁହଁ ପରି ଦିଶେ ବୋଲି କହିଲୁ ।” ପୁଣି ତାକୁ
 ଗୁଡ଼ି ସାନ ପୁଅକୁ ଧରି କହିଲ “ତୋ ଆଖି ଦିଗୁଟି ତୋ ମା ଆଖି-
 ପରି” ପୁଣି ତାକୁ ଗୁଡ଼ି ବଡ଼କୁ କୁଣ୍ଡେଇ “ତୋ” ବୋଲି କହି
 ଗଛ କାଟିଲ ପରି ବୁଡ଼ା ସାଧୁ ପଡ଼ିଗଲ । ଦେଖି ଯ ବୋଲି ଡାକ
 ପଡ଼ିଲ । ଦେଖିଲ ବେଳକୁ ସାଧୁ ଅଜ୍ଞାନ । ଅନ୍ୟ ଲୋକେ ସାଧୁକୁ
 ଧରିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ସଞ୍ଜାହାନ ସାଧୁକୁ ବଡ଼ ପୁଅ ଅନ୍ୟତ୍ର
 ନେଇଗଲ । ଶ୍ରୀମା ପୁଅପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲ ।

ଏ ଦୃଶ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ । କେବଳ ପରସ୍ପର
 ମୁଖାବଲୋକନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ; ରଜା ଅଧୋବଦନ । ତାଙ୍କ
 ମନ କଥା ତାଙ୍କୁ ଜଣା । ବୋଧହୁଏ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟର
 ଆଲୋଚନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜ ହୃଦୟରେ ଦୟାମାୟା ଅଛି
 କି ନା ଦେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନ୍ୟାୟଦଣ୍ଡର ପଳାଫଳ ବୁଝିବାକୁ
 ଲାଗିଲେ । ରଜା ହେଲେ କିପରି ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ବାଟ ଚାଲିବାକୁ

ହୁଏ, ତାହା ଚନ୍ଦ୍ରା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଆଶୁ ଆଜ୍ଞା ଆଶା କରା ଯାଇ ନ ପାରେ । ଅନ୍ୟ କାହା ପାଟି ନ ଫିଟୁଣୁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଶ୍ଯମା କହିଲା:—

“ମଣିମା ! ଆଉ ବିଳମ୍ବ କରି ଆଜ୍ଞା ନ ହେଉନ୍ତୁ । ଯେତେବେଳୁ ବାପ ଭାଇଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ରଖିଛି ତେତେବେଳେ ଆପଣା ମୁଣ୍ଡ ପାଣି ଛଡ଼େଇ ଦେଇଛି । ମୋର ଆଉ ଜୀବନରେ ଲେଉ ନାହିଁ । ବେଳେ ୨ ମନ ହୁଏ ଯେ ସିଲ୍ଲେଚନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କ ଖଣ୍ଡାରେ ଜୀବନ ନ ଯାଇ କାହିଁକି ରହିଲା ? ବଣ ପୋଡ଼ିଗଲେ ସମସ୍ତେ ଦେଖନ୍ତୁ, ମନ ପୋଡ଼ିଲେ କେହି ଦେଖନ୍ତୁ ନାହିଁ । ତାହା ନୋହିଲେ ବି ମୁଁ ମନପୋଡ଼ା ଦେଖାଇବାକୁ ଚାହେଁ ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାହା ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲି ତାହା ଦେଖିଛି । ଆପଣାର ବାପ ଭାଇ କଣରେ ଅଛନ୍ତି । ମୁହିଁ ସବୁ କରିଛି । ଆଉ କେହି ଦୋଷୀ ନୁହଁନ୍ତି । ଗୁମୁକର ଆଗପଛ ହେବାର କିଛି କଥା ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟରେ ଗୁମୁକର ଅପଯଶ ନ ହେଉ । ବୁଢ଼ା ନାହିଁ, ଶିବ୍ ମୁଣ୍ଡକାଟର ଆଜ୍ଞା ହେଉ । ବୁଢ଼ା କଥା ଗୁଡ଼ିଦିଆ ଯାଉ ।”

ରାଜା ମରବ, କିଛିକ୍ଷଣ ରହି ପୁନର୍ବାର ଶ୍ଯମା ବାରମ୍ବାର ଆଜ୍ଞା ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲା । ଅଧୋବଦନରେ ରାଜା ଶିର ଛେଦନର ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦନ ଅଧିକ ବିଷଣ୍ଣ ହେଲା; ଅନେକେ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ପକାଇଲେ । କାହାର ପାଟି ଫିଟିବା ପୂର୍ବେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବଦନରେ ଶ୍ଯମା ରାଜାଙ୍କୁ ସାମ୍ମୁଖ୍ୟ ପ୍ରଣାମ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାର ପ୍ରଣାମ କଲା ।

କିନ୍ତୁ କେହି କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ବଦନ ବିଷାଦ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ଜୀବର ନିସ୍ତବ୍ଧ ସେହରେ “ଜୟ ମା ଠାକୁରାଣୀ”

ଡାକ ଶ୍ରମା ଅକାତରେ ଜହ୍ନାଦ ନିଟରେ ଠିଆ ହେଲା । ସେ କେତେ ୨ ମୁଣ୍ଡ କାଟିଛି । କିନ୍ତୁ ଏ ସେକ୍ସରେ ତାର ବଚନ ଫୁଲ ନାହିଁ କି ହସ୍ତ ଚଳୁ ନାହିଁ । କିଛିକ୍ଷଣ ଅପେକ୍ଷା କରି ପୁନର୍ବାର “ଜୟମା” ବୋଲି ଡାକ ଦେଇ ଶ୍ରମା ନିଜେ ୨ ଅର୍ଗଳୀରେ ମୁଣ୍ଡ ଦେଲା । ତଥାପି ଜହ୍ନାଦ କାଷ୍ଠ ପୁତ୍ତଳ ପରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ଆଉ ସମସ୍ତେ ନୀରବ ନିସ୍ତବ୍ୟ ।

ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲୁ ଜହ୍ନାଦ ଡାକିଲା “ମଣିମା କି ଆଜ୍ଞା” । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ସରଦାର ଦଉଡ଼ି ଆସି ଶ୍ରମା ଉପରେ ହାମୁଡ଼େଇ ପଡ଼ିଲା । ଶ୍ରମା ବେକରେ ଚୋଟ ବସିବାର ବାଟ ରଖିଲା ନାହିଁ । ଏତେବେଳେ ସାଧୁର କାନ୍ଦ ନାହିଁକି କିଛି କଥା ନାହିଁ । ବାଣୀଶୂର ମଧ୍ୟ ଆସି ଆଗରେ ଠିଆ ହେଲା । ଏହା ଦେଖି ନୃଶଂସ ଜହ୍ନାଦ ଆଦି କରି ସମସ୍ତେ ବିସ୍ମୟାପନ୍ନ । କାହାର ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ । କାହାର ୨ ଲୁହ ଗଡ଼ିବାକୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ରଜା ଅଧୋବଦନ । କାହାର ପାଟି ଫିଟିବା ପୂର୍ବେ ଜଣେ ଭିଡ଼ିଆ ଆସି କହିଲା “ମଣିମା ଜେମା ଏହିଠାରେ ବିଜେ କରିଛନ୍ତି । ଭୀମା ମୁଣ୍ଡ କାଟିବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବା ପୂର୍ବେ ଆପଣ ଏଣିକି ବିଜେ ନ କଲେ ନିଜେ ଜେମା ଏଠାକୁ ଆସିବେ ।”

ରଜା ହଠାତ୍ ଉଠି ଗଲେ । ତାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟାଗମନକୁ ସମସ୍ତେ ଚୁତକ ପରି ଚାହିଁ ରହିଲେ । ତେତେବେଳେ ଆସି ପିଞ୍ଜିଡ଼ି କେ ଯୁଗ ପରି ବୋଧ ହେଲା । ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ ଅନଭବିଲମ୍ବେ ରଜା ଫେରି ଆସି କହିଲେ ଯେ “ଜେମାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଅନୁସାରେ ଭୀମା ମୁଣ୍ଡ କାଟ ହେବ ନାହିଁ କି ସେ ଭନି ଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର କିଛି ଦଣ୍ଡ ହେବ ନାହିଁ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ ବାରମ୍ବାର ସାଧୁ ଓ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାଧୁ ଆଉ ତାର ପୁଅ ଦୁହେଁ ପୂର୍ବ ପରି ମାଉସ । ସେମାନେ କିଛି ଦେଖିଲ ବା ଶୁଣିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ । କିଛି ବୁଝି ପାରିଲ ପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ କଥା ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମନ କଥା ସେମାନେ ନିଜେ ଓ ଜାଣନ୍ତି । ଲୋକଙ୍କ ସାଧୁବାଦରେ ଜହ୍ନାଦ ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲା । ତହିଁ ପ୍ରତି ସେ ତନିଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କାହାର ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ ନାହିଁ । ଆସି କାନ, ପାଟି ଥିଲେ ବି ପିତୁଳା ପରି କେହି କିଛି ଦେଖୁ ନାହାନ୍ତି । ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି କି କହୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହାଦେଖି ରଜା ଆଜ୍ଞାରେ ଯେତେ ବେଳେ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତି ବୁଢ଼ା ସାଧୁକୁ ଉଠାଇଲେ ତେତେବେଳେ ସେ କାନ୍ଦି ଉଠି ଭୀମାକୁ ଦୃଢ଼ତର କରି ଧଇଲ । ଅନେକ ଚେଷ୍ଟାରେ ବାପ ପୁଅଙ୍କୁ ଉଠାଗଲରୁ ସାଧୁ ଆସିରେ ବଡ଼ ପୁଅ ପଡ଼ିଲ । ସେ ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଧଇଲ । ଏଥର ଭୀମାକୁ ଛାଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ ଧରି ବୁଢ଼ା କାନ୍ଦିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲ । ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦିଲେ । ଗଙ୍ଗା ଯମୁନା ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ସଙ୍ଗମରେ ଶୋକର ଉତ୍ତଳ ତରଙ୍ଗ ଉଠିଲ । ଲୋକେ ଯେତେ ଜିହ୍ୱାଲେ କାହାର କାନକୁ କିଛି ନୁହଇ ନାହିଁ ।

ଅବଶେଷରେ ଲୋକେ ଧରାଧର କରି ତନିଙ୍କ ଶ୍ରେମ୍ଭରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲେ । ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ପ୍ରାଣପଣେ ଦୁଇ ପୁଅଙ୍କୁ କୁଣ୍ଡାଇ ଅଧିକ କାନ୍ଦିଲ । ପୁଅ ଦୁହେଁ ମଧ୍ୟ ପିଲାଙ୍କ ପରି ବୁଢ଼ାକୁ କୁଣ୍ଡାଇ କାନ୍ଦିଲେ । କାହାର କଥା କିଛି ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ବାରମ୍ବାର ସ୍ୱପ୍ନଂ ରଜା ମୁକ୍ତି ଦେବା କଥା କହି ଆଶ୍ୱାସ ଦେବାରୁ ସେମାନଙ୍କ କାନ୍ଦଣା କମିଲ । ତହିଁ ରଜା ଭୀମା ବସାକୁ ଯିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା

ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ପଡ଼ିଆର ପାଇଁ ଖୁଣ୍ଟିଆ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ବସ୍ତୁ
ଅଳଙ୍କାର ପ୍ରଭୃତି ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ପଠାଇ ଦେଲେ । ସେମାନେ
ପ୍ରସ୍ଥାନୋନ୍ମୁଖ ହେଲେ ରଜା ଭିତରକୁ ବିଜେ କଲେ । ବୈଠକ
ଭଙ୍ଗିବା ଜାଣି ଆଉମାନେ ଯେହ୍ନା ବାଟ ଧଇଲେ ।

ଜେମା ଅନ୍ତଃପୁର ବାସିନୀ । ତଥାପି ଯେପରି ଘଟଣାରେ
ଭୀମା ତାଙ୍କ ମନ ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଥିଲା ତାହା ପୂର୍ବେ ବୋଲି
ଯାଇଅଛି । ଭୀମାର ମୁଣ୍ଡ କଟାବେଳେ ତାଙ୍କର ସଭ୍ୟକୁ ଆସିବା
ଖବର ଭୀମା ପ୍ରତି ଲୋଭ ମୁଆଁସ ପ୍ରକାଶ କରୁଅଛି । କିନ୍ତୁ ରଜାଙ୍କ,
ନ ଜଣାଇ ସେ କୁଳମର୍ଯ୍ୟାଦା ଶିରରେ ପଦାଘାତ କରି ପଦାକୁ
ବାହାରଲେ ନାହିଁ ।

ନବମ ପରିଚ୍ଛେଦ

ସ୍ତ୍ରୀମା ଓ ତାହା ବାପା ଭାଇଙ୍କ ମୁକ୍ତିଲାଭ ଉତ୍ସରୁ କେତେ ଦିନ ଗଲଣି । ତଥାପି ରାଜା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀରାଣୀ ପୂର୍ବପରି ରହିଅଛି । ରାଜା ଗଡ଼କୁ ଫେରୁ ନାହାନ୍ତି କିମ୍ବା ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ଆଗୋଡ଼ ନାହାନ୍ତି । ଜଗଦେବ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ନ କରିବା ସ୍ଥିର ନୋହିବା ଯାଏ ଦୁର୍ଭେଦ୍ୟ ଅଧିକ୍ୟକା ଛୁଡ଼ିବାକୁ ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦେବଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ଥିଲାପରି ବୋଧ ହେଉନାହିଁ । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସିଲ୍ଲେଚନ ବେବର୍ତ୍ତୀଙ୍କୁ ହରାଇ ଜଗଦେବ ରାଜା ଦଣ୍ଡକାରଣ୍ୟରେ ପକ୍ଷୀକଟା ପକ୍ଷୀଚଟା ପରି ହୋଇପଡ଼ି ସନ୍ଧ୍ୟର ପ୍ରସ୍ତାବ ଲଗାଇ ଅଛନ୍ତି । ଅପର ପକ୍ଷରେ ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜଙ୍କର ବାସନା ନୁହେଁ । କେବଳ ଅପର ରାଜ୍ୟରେ ଅରାଜକତା ଯୋଗୁଁ ନଅରବିଶୋଇ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ପରି ମାନ୍ୟଗଣ୍ୟ ଲୋକମାନେ ସାତପୁରୁଷିଆ ଘରଦ୍ୱାର ଛୁଡ଼ି ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେବାରୁ ହରିଚନ୍ଦନ ମର୍ଦ୍ଦରାଜ ସ୍ୱୟଂ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉପସ୍ଥିତ । ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କର ଏପାଖ ସେପାଖ ନୋହିବା ଯାଏ ଆଗପଛ କିଛି ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ଏ କଥା ନାୟକ ପାଏକ ପ୍ରଭୃତି

ସଭାଙ୍କି ଜଣା । ସେମାନେ ସେହିପରି ଭାବରେ ଦିନ କାଟୁଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ବୀରମଦରେ ଯେପରି ଉନ୍ମତ୍ତ, ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସେହିପରି ରତ । ସେହି ହେତୁରୁ ପୁରୁଣା ଗୀତ, ପାହାଡ଼ିଆ କେଦାର ସ୍ଥଳରେ ବୋଲି ଯାଇପାରେ ଯେ—

“ପୋଏ ସଜାଡ଼ି, କାଛଟା ଭଡ଼ି, ଧାଡ଼ିକ ଧାଡ଼ି, ଆଗେ ଦଉଡ଼ି,
 ଯୋଡ଼ିକ ଯୋଡ଼ି, ବୁଲନ୍ତି ବାଡ଼ି, ଚନ୍ଦୁକୁ ଆଡ଼ି ଯେ ।
 କେହୁ ଦଉଡ଼ି, ନିଅଇ ତଡ଼ି, କେହି ବାହୁଡ଼ି, ମାରଇ ରଡ଼ି,
 କାହାକୁ ମୋଡ଼ି ଗୁଡ଼ଇ ରଡ଼ି, ଶିରକୁ ଝାଡ଼ି ଯେ,
 କେ ମାଲ ବିକାଶରେ ଯାଉଛି ଗଡ଼ି ଯେ ।
 କେ କାହା ଉପରେ ପୁଣି ବସଇ ମାଡ଼ି ଯେ,
 କେ ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି, କେ ଭଡ଼ାଭଡ଼ି, କେ ଜଡ଼ାଜଡ଼ି, କେଛଡ଼ାଛଡ଼ି,
 କେ ପଡ଼ାପଡ଼ି, କେ କୋଡ଼ାକୋଡ଼ି, କେ ହୁଡ଼ାହୁଡ଼ି ଯେ ।

ଏଥି ସଙ୍ଗେ ୨ ପୁଣି ଟମକ ନାଗରା ତୁଣ୍ଡ ଭେଷ୍ଟ ରଣଶିଖା ସମୟେ ୨ ବାଜିଉଠି ତନୁ ଭଲ୍ଲସାଇବା ସଙ୍ଗେ ୨ ସମ୍ମୁଖ ସମର ପତନର ସଦା ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଲଭ ପାଇଁ ମନପ୍ରାଣକୁ ଅଧୀର କରାଉଛି । ତଥାପି ମଝିରେ ୨ କେହି ଗାଉଛି—

“କ ରସିକ ସେ । ବିରସ ଯାହା ମୁଖୁଁ ନିକସେ ।
 ପୁରୁଷ ହୋଇ ଯେ ନାଶ ମନସୁନା
 ପ୍ରୀତି କଷଟିରେ ଯେବେ ନ କଷେ ।”

କେହି ବୋଲୁଛି—

“ଉଣ୍ଡର କଲେ ପାଇବି । ଇଷିତେ ଦୁଃଖ ସହିବି ।
 ଉଣ୍ଡରା ତାଙ୍କ ଅର୍ଦ୍ଧାଙ୍ଗ ହେଲପରି ଗୋଷ୍ଠ ଅଙ୍ଗେ ଜଡ଼ି ରହିବି” ।

କେହି ବା ବୋଲୁଛି—

“ନିର୍ମଳ ଚନ୍ଦ୍ରମଣ୍ଡଳ ଶରଦେ ବିରଜି,
ଦିଶେ ଯଥା ଦର୍ପକ ଦର୍ପଣ ଥିଲେ ମାଜି ।

ଗୃହିଁ କୁମର କାତର,

ଲେଖା ଆରମ୍ଭିଲେ ବସି ବିନୟ-ପତର”

ସୈନ୍ୟ ନିବାସରେ ଯେପରି ଏପରି ଗୀତ ଶୁଣା
ଯାଉଅଛି, ଜେମାଙ୍କ ମହଲରେ ମଧ୍ୟ ବାମାମାନଙ୍କର ବାଣୀକଣା
ସ୍ୱରରେ ସୁଲଳିତ ସୁମଧୁର ତାଳ ମାନରେ କେହି ଗାଉଛି—

“ମିତ ତୋ ଚିତ୍ତ ନୋହିଛି ଜାଣି ରେ
ହିତ କହିଲେ ତ ନ ଯେନୁ ବାଣୀ”

କେହି ଗାଉଛି—

“ପ୍ରୀତିଲଗି, ହେବୁ ପର ବାଳା ବଇରାଗୀ”,

କେହି ବୋଲୁଛି—

“ପର ପୀରତିରେ କାହିଁକି ମଜ୍ଜେ କାମିନୀ

ହେଲେ ସ୍ନେହ ଜାତ ନୁହଇ ଗୁପ୍ତ ପ୍ରକାଶ ହୁଅଇ ଅବନୀ ।”

କେହି ଅବା ବୋଲୁଛି—

“କାହା ମନ କାହାକୁ ଜଣା,

କେ କରଇ ସ୍ନେହ କେ କରେ ଉଣା”,

କେହିବା ଗାଉଛି—

“ସୁବନ୍ଧା ମତି କିଏ ଜାଣିବ ଗୋ ।

ପୁରୁଷ ଭ୍ରମର ନୁହନ୍ତି କାହାର

ଜଣାଇବି ଦୁଃଖ କାହାର ଆଗର,

ନବ ନବ ପୁଲେ, ନିତି ମନ ଭୁଲେ,

ପୁରାତନେ ଅନାଦର କରନ୍ତି ।”

ଏହିପରି ଆବାଳବୃଦ୍ଧା, ପରିଗୃହିତା, ନାନା ଭାବଭଙ୍ଗୀ ରାଗ ରାଗିଣୀରେ ଗୀତ ଗାଉଛନ୍ତି ଓ ପଖାଉଜ ସାରଙ୍ଗୀ ପ୍ରଭୃତି ବଜାଉ ଛନ୍ତି । ଏମାନେ ଯେ ନିଜ ନିଜର ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ ଏହା କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ନୁହେଁ । ରାଣୀଦ୍ଵଂସପୁରେ ପ୍ରବେଶ ହେଲା ଦିନୁ ଏମାନଙ୍କର ଚରକୌମାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ରତ । ଲମ୍ପଟ୍ୟ ଛଡ଼ା ଦାମ୍ପତ୍ୟ ସୁଖର ମୁଖାବଲୋକନ ଏ ଜନ୍ମରେ ନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ସେ ପଥ ଯେପରି ଖସଡ଼ା ଓ ତହିଁରେ ଯେ କରଡ଼ା, ତାହାଠାରୁ ମରଣ ସହସ୍ର ଗୁଣେ ଭଲ । ତଥାପି ପରକୁ ସୁଖୀ କରିବାରେ ଯେ ସୁଖ, ତହିଁରୁ ଏମାନେ ବଞ୍ଚିତ ନୁହନ୍ତି ।

ଅନ୍ତଃପୁରବାସିନୀ ରାଣୀ ଓ ଜେମାମାନଙ୍କର ଚିତ୍ତବିନୋଦନ କରିବାପାଇଁ ଏମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ଗୀତ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା । ରାଣୀ ଓ ଜେମାମାନଙ୍କ ପରି ଏମାନେ ଅସୂର୍ଯ୍ୟମ୍ପଣ୍ୟା ହେଲେହେଁ ବି ଏମାନେ ଅଧ୍ୟୟନ ପଠନାଦିରୁ ବଞ୍ଚିତା ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ରାଣୀ, ଜେମା, ରାଜ ପରିବାରର ମହିଳାବୃନ୍ଦର ସୁଖରେ ସୁଖୀ ଓ ଦୁଃଖରେ ଦୁଃଖୀ । ସେମାନେ ଏମାନଙ୍କର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତା । ଠାକୁର ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ କଥା ନ ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କୁ ଫୁଲଚନ୍ଦନ ପ୍ରଭୃତି ସଜ କଲପରି ଏମାନେ ଆପଣା ୨ ସାଆନ୍ତାଣୀମାନଙ୍କୁ ବେଶଭୂଷା କରିଥାଆନ୍ତି ।

“କେ ଜାଣେ କାହା ମାନସ ଗୋ

କବି ବଚନକୁ ଆମ୍ଭ ଲୋଚନକୁ ସୁବେଶ କରିବା ବେଶ ॥”

ଏହି ଭାବରେ ଶୁଳିତ ହୋଇ ଏମାନେ ଜେମାଙ୍କର ଯେଉଁ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ବେଶ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା ସେହିକାଳିଆ କବି ବଚନରେ ଶ୍ରେଣୀ ରାଗରେ ଏହିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା ଦେଖାଯାଏ, ଯଥା—

ଝଲକା ପାନପତ୍ରୁଣା, ଧରଣ୍ୟ ବାସ କରୁଣା,
 କେଶରନ୍ତ କନ୍ଦା ବେଡ଼ାଇବା ବିଧିର,
 ଭ୍ରମରକା ଶ୍ରେଣୀ ସଙ୍ଗୀ, ଚୋପି ରନ୍ଦନ କି ଭଙ୍ଗୀ,
 ହସେ ଦନ୍ତ ଦିଶେ ମୁଖରନ୍ତ ଲେଉଟେ ।
 ଗଣ୍ଡେ ଲେଖା ବାଙ୍କ ମକରୀ,
 ସ୍ଥିତ ଗୁରୁ କୁଣ୍ଡଳୀ କୁଣ୍ଡଳ ଗୁରୁଣା ॥
 ତଳକ ରନ୍ଦନପାଟୀ, କି ବର୍ଣ୍ଣିବ ଗୋଟି ପାଟି,
 ଶ୍ରୀମୁଖ ଲବଣ୍ୟସିନ୍ଧୁ କଳନେ ବିହ୍ନି,
 ବନାଇ ରଜତ ତରୀ, ସେପଣ ତଳକ କରି,
 ଅଳ ନପାଇ ଲଜରେ ବୁଡ଼ିଲୁ ସେହି ।
 ଅଧୋ ମୁଖେ ତରୀ ଭ୍ରମୁଛି
 ତାର ଶିରଚୋପର ସିନ୍ଦୂର ମଶୁଛି ॥
 କର୍ଣ୍ଣେ ମର୍କତ ପାଟକ, ଗଣ୍ଡେ ବିମ୍ବିଛି ଝଟକ,
 ଶଶିଅଙ୍କେ ପହୁଡ଼ାଇ ଅଛି ନିଶିକ,
 ବାଳି ନାମୁ ହେଲୁ ବାଳୀ, ବାଳୀକି ତୋ ଉର ଭଳି,
 ଶରେନ୍ତ ସକାଶୁଁ ବହେ ଫୁଲ ଛନ୍ଦିକି ।
 ତାତ ସିଦ୍ଧି ରଖିବା ପାଇଁ ,
 ବଜ୍ରବତ ବ୍ରଜମଲ୍ଲୀ କଢ଼ୀ ବହଇ ॥
 ଧନର ମୁଖ ବିଧୁର, କୋଳେ ନେତ୍ର ଇନ୍ଦ୍ରବର,
 ଥିଲୁ ଓଷ୍ଠାରୁଣ ଗୁଣ୍ଠି କି ସକୁଚିତ,
 ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଛି ବଡ଼ଣେ, କଳାଲଞ୍ଜି ସୁନ୍ଦ କି ସେ,
 ଅଚେଷ୍ଟୁ ଝସ କମଳେ ଥୋଇଲୁବତ ।
 ମୁଦାନେତ୍ର କି ଶୋଭା ଦିଶେ,
 ପସ୍ତୁ କୋଷେ ଛୁଣୁ ମୁନ ଲଞ୍ଜି ଆଭାଷେ ॥

ଶ୍ଵାସେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତ ଗୁଣା ଶୋହେ ମାଳା ନାକଚଣା,
 ଓଷ୍ଠାରୁଣେ ଗୁପ୍ତା ବିପରୀତ ପ୍ରଣତି,
 ଆରପାଶେ ଜାଳନଥ, ଫାନ୍ଦ ପାତି କି ମନ୍ଦଥ,
 ଦୃଷ୍ଟି ମୃଗ ଧରବାକୁ କରିଛି ମତି ।
 ପାନବୋଳେ ଅଧର ଜ୍ୟୋତି,
 ପଗୁଣେଳା ଶ୍ରୀନ୍ତ ଶୁଆ ଅରୁଣ ଶୁଭ ॥

ପାଞ୍ଚଜନ୍ୟ ଶଂଖ ଭଳି, ନିଯୋଗିତ ହେଲେ ମାଳୀ,
 ପଞ୍ଚରତ୍ନ ଶ୍ରୀକେ ପୂଜା ପାଇଲୁ ଶ୍ରୀବା,
 ନାନାରତ୍ନ ରୂପସରି, ବିଚିତ୍ର ପାଶର ପରି,
 କପୋତ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ବନ୍ଦୀ ହେଲୁ ଭଳିବା ।
 ହାର ଶିରୋମଣି ପଛରେ,
 କାର୍ତ୍ତିକ ପୁଞ୍ଜା ଗୋପିତ କିଏ ସତ୍ତ୍ଵରେ ।”

କେଳିସଦନରେ ମଧୁଶୟ୍ୟାକୁ ମନେ ନ କରି କବିଙ୍କ ବଚନ ଓ ନିଜର ଲୋଚନ ପାଇଁ ଯେ ସିଂହାସନମାନେ ଅବିବାହିତା ଜେମାକୁ ଏପରି ସଜ କରିଛନ୍ତି, ତା ଉଚ୍ଚୃତ କବିତାର ଉପମାମାନେ ନିଜେ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ପୁଣି ଏ ବେଶ ଘେନି ଜେମା ଫୁଲେଇ ବା ଗେହ୍ଲେଇ ହେବାର ନୁହନ୍ତି । ତାକୁ ଏଥିରେ କିଛି ନୂଆ ନାହିଁ, ଏହା ତାକୁ ଦିନକିଆ ନୁହେଁ । ଆବାଲରୁ ପ୍ରତିଦିନ ଏହିପରି ବେଶମାନ ହୋଇ ୨ ସେ ଏଥିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲେଣି । ତଥାପି ଦେଶକାଳ ପାତ୍ର ଘେନି ଏକ ବିଷୟ ଯେ ଭିନ୍ନ ୨ ଭାବ ଜନ୍ମାଇଥାଏ, ତାହା ଏକ କଥାପ୍ରତି ଭିନ୍ନ ୨ ଉପମାରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜଣାଯାଏ । ଚିର ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ବି ଆଜି ଯେ ଜେମାଙ୍କ ମନରେ କି ଭାବ, ତାହା ସେ ଜାଣନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦେଖାଯାଉଛି ଯେ, ପରିଚ୍ଛେଦକାମାନଙ୍କ ସଂଜୀବ

ପ୍ରଭୃତିରେ ତାଙ୍କର ମନ ନାହିଁ । ତଥାପି କେତେ ଜଣ ଖୋ ଚାଲି ଚାଲି ଆଲଟି, ରୂପା ପାନବଟା ପିଙ୍କଦାମା ଧରି ପଛରେ ମାରବ ହୋଇ ଠିଆ ଅଛନ୍ତି । ସମ୍ମୁଖରେ କୁକୁମରଞ୍ଜିତ ବିବିଧ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟଭୂଷିତ ଶକ୍ତି ଏ ଭୂର୍ଜ ପତ୍ର ପୁସ୍ତକ ଓ ତତ୍ପାଶେ, ସ୍ପଟିକବାଡ଼ି ମଧ୍ୟରେ ସୁଗନ୍ଧ ଫେଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଗୋଟିଏ ରୌପ୍ୟ ପ୍ରଦୀପ ସ୍ଥାପିତ । ଜେମା ସ୍ଥିରଦୃଷ୍ଟି । ସେ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ପୁସ୍ତକ ବା ତଦୁପରିସ୍ଥ ଚନ୍ଦନକାଷ୍ଠ ଓ ଗଜଦନ୍ତ ମିଶ୍ରିତ ସିଂହ ମୂର୍ତ୍ତି ଉପରେ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସୁମାଲ ଗଗନରେ ଘାଟକ ରଥାଙ୍ଗ ସମ ସୁରମ୍ୟ ସୁଧାକରରେ ନ୍ୟସ୍ତ । ଦୁର୍ଗ୍ୟ ଫେନ-ନିଭ ଶଯ୍ୟୋପରି ଆସୀନା ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିନ୍ୟସ୍ତା । ଉପରୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ବିଭୂଷିତା ସୋଡ଼ିଶ ବର୍ଷୀୟା ଯୁବତୀ କପରି ଦେଖାଯାଉ ଅଛ , ତାହା ରୁଚି ଅନୁଯାଇ କଳ୍ପନା ସେପରି ଅଜ୍ଞାନ କରିବ, ଦେଖିଥିବା କବି ଭିନ୍ନ ଆଉ କେହି ସେପରି କରି ନପାରେ ।

ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଗୁମ୍ଫା ବିଜେକଲେ, ଗୁମ୍ଫା ବିଜେକଲେ ବୋଲି ଚହଲପଡ଼ିଲ । ଗାନ ବାଦ୍ୟ ବଦ ହେଲ । ପରିଚ୍ଛାଦିକା-ମାନେ ଧାଇଁ ଯାଇଁ ଜେମାଙ୍କୁ ଘେରିଗଲେ । ଜେମା ମଧ୍ୟ ଉଠି ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ ଠିଆହେଲେ ।

ରାଜା ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେମାଙ୍କ ସହିତ ସମସ୍ତେ ଜୁହାର ହେଲେ । ରାଜା ଆସନରେ ଉପବେଶନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଜେମା ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଠିଆହୋଇ ରହିଲେ ।

ଉପବେଶନ କରି ରାଜା ଜେମାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କଲେ, “ଏ ଜେମା ! ଏ କେତେଦିନ ହେଲା ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ଥିଲ । ତୁମେ ସବୁ କପରି ଅଛ ?”

ଜେମା—ସତ୍ୟ ଭଲ ।

ସିଦ୍ଧାନ୍ତମା — ଭଲ ଅଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଆଗ ଜେମା ଆଉ ନାହାନ୍ତି ।
ଏବେ ତା' ପାଣି ବେଳେ ଖାଲି ଗୁମ୍ଫା ଜେମାଙ୍କୁ ଦେଖନ୍ତି ।

ସଜା — ମୁଁ ଏ କେତେଦିନ ହେବ ଖାଲି ବୈଲକ୍ଷଣ ଦେଖୁଛି ।
ମନେକରେ ବିଶେଷ କିଛି ନାହିଁ ।

ସି — ଆଗ କଥା କି ଆଉ କିଛି ଅଛି ? ଏବେ ଆଉ କଣେଇ
ବାହାଘରେ କି ପଶା, ଗଞ୍ଜିପା, ସତରଞ୍ଜି, କଉଡ଼ି, କି କାଞ୍ଜିପତେଇ
ଖେଳରେ କି ଗାଇବା ବଜେଇବାରେ ମନ ନାହିଁ । ଏବେ ଖାଲି
ଲକ୍ଷଣ ଦେଖା ଯାଉଛି । “କାହିଁରେ ମନ ପହ, ପ୍ରସନ୍ନ ହେଉ
ନାହିଁ, କହ ଏଥିକ କେଉଁ ଗଡ଼କ ଗୋ ।”

ସ — ତେବେ ସବୁବେଳେ କ'ଣ କରୁଛୁ ?

ସି — କେତେବେଳେ କିମିତି ଟିକିଏ ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା କରିବ,
ବାପାଙ୍କ ପାଇଁ ତାହା କରିବ ହୁଅନ୍ତୁ । ପଢ଼ାପଢ଼ିରେ ସେପରି
ଭେଦେଇବା । ସବୁବେଳେ ଗୋଟାଏ ଆଡ଼କୁ ଚାହିଁ
ବୋକାଙ୍କ ପରି ବସି ରହୁଛନ୍ତି । କେହି କିଛି କହିଲେ
କଲେ ତହିଁକି ଅନାଇବାକୁ ନାହାନ୍ତି । ଭାତ କଥା
ଭାବିବାକୁ ନାହିଁ । ଲୁଗାକଥା ଭାବିବାକୁ ନାହିଁ । ଏ
ବଅସରେ ତ ହରି କଥା ନୁହେଁ । ଭୁଲୁଆ ଧାଙ୍ଗୁଡ଼ୀଙ୍କ ପରି
ଗାଁ ବର ଖୋଜିବାକୁ ହେଉନାହିଁ । ପାତାଳ
ଉତରୁ ବାପେ ଯେ ଗରବ ବର ଖୋଜି ଆଣିବେ, ତାହା
କିଏ ନ ଜାଣେ ? ତେବେ ସେ ଯେ ଏପରି କାହିଁକି
ହେଉଛନ୍ତି, ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଗୁମ୍ଫା ବାପ, ଗୁମ୍ଫା ବୁଝନ୍ତୁ । ଆମେ
କିନ୍ତୁ ପାରିଲୁ ନାହିଁ । ଗୁମ୍ଫା ତ ବାପେ, ଯାହା କରିବେ କହି

ଆଜ୍ଞା ହେଉଛି । ସେ ତ ମା ହେଉଣୁ, ଆମେ ଯେତେ ହେଲେ ପର । ଆଉ ଆମେ କବା ଲୋକ । ଆମ ଭିତରେ ବା ହେବ କଅଣ ?

ରାଜା—ସେ କଅଣ ପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ?

ସି—ପଡ଼ା କାହିଁ ? ନାଁକୁ ଆଗରେ ପୋଥି ପଡ଼ିଛି । ଆଖି ଆଉ ମନ କେଉଁଠି ସେ ଜାଣନ୍ତି । ଆଗରେ ତ ପଡ଼ିଛି । କଅଣ ପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ଛୁମ୍ବ ନିଜେ ଦେଖିନିଅନ୍ତୁ ।

ରା—କି ଜେମା ! କି ପଡ଼ା ହେଉଥିଲା ?

ଜେମାଙ୍କଠାରୁ କିଛି ସଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କିନ୍ତୁ ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ପୋଥିର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଅଂଶ ପଢ଼ିବାକୁ ଜେମାଙ୍କ ପ୍ରିୟତମ ସଖୀକି ରାଜା ଆଜ୍ଞାଦେଲେ । ଇତସ୍ତତଃ ହେଲା ପରି ହୋଇ ସଖୀ ଧୀରେ ଧୀରେ ଯାଇଁ ଶଯ୍ୟାତଳେ ସମୁମେ ଉପବେଶନ କରି ପୁସ୍ତକରୁ ଆଷାଡ଼ ଶୁକ୍ଳ ବରାଡ଼ୀରେ ପାଠକଲା ।

“ବଳାଇବ ଯେ ସ୍ଵରରେ ଗୁଡ଼ିକ ।
ମତି ବଳାଇବ ସେହି ପ୍ରୀତିକ ।
ଜୀବନ ଯାହା ସ୍ଵଆୟତ୍ତେ ଥିବ ।
ସେହି ତ ପ୍ରୀତି ପଥେ ପାଦ ଦେବ ।
ପ୍ରୀତିମହାପାପ,
କୃତାର୍ଥ ହେତୁ ପ୍ରେମମନ୍ଦ ଜପ ।”

ସଖୀ ଯେପରି ଗୀତ ପଦକ ଗାଇଲେ, ତହିଁରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ପ୍ରତି ଅକ୍ଷର ମାନସପଟରେ ଗଭୀର ଅଙ୍କନ କରିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା କିଛିଷଣ ମାରବ ରହି, ଜେମାକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, “ମା, ତମର ଏ ଗୀତ ପଢ଼ା କାହିଁକି ?” ।

କିଛିକ୍ଷଣ ଯାଏ କାହାରିଠାରୁ କିଛି ଉତ୍ତର ନ ପାଇ ରଜା ପୁନର୍ବାର ଜେମାଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କହିଲେ, “ମା ତୁମର ପୁଅ ଝିଅ ନୋହିବା ଯାଏ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପାଇଁ ବାପ ମାଆଙ୍କ ମନ କଅଣ, ତାହା ତୁମେ ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । ନିଜ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପାଇଁ ଯେପରି ମନ ହେବ ବାପ ମାଙ୍କ ପାଇଁ ସେପରି ହେବ ନାହିଁ ସତ । ତେବେ ତମ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ମନ କଅଣ ହୁଏ, ତାହା ବୁଝି ପାରିବ । ବୁଢ଼ା ସାଧୁ ସରଦାର କଥା ତ ଜାଣ । ଏବେ ସବୁ ଦେଖି ଶୁଣି ତୁମ ପାଇଁ ଆମ୍ଭ ମନ କଅଣ ହେଉଛି ବୁଝ । ସେ ଦିନ କହିଲେ ଘନା ଓ ତା ବାପା ଭାଇ ଭିନିକ ମୁଣ୍ଡ କାଟିରୁ ଗୁଡ଼ିଦେଲୁଁ । ଏବେ ତମ ମନ କଣ ଫିଟାଇ କହିଲ ମା ?”

ଜେମାକୁ କିଛି କ୍ଷଣ ମାରବ ଦେଖି ସିଙ୍ଗାରିମା କହିଲେ, “କଥାରେ ଅଛି, ପୁଅ ବାପର ଝୁଅ ମାଆର । ଜେମାଙ୍କର ମା ନାହାନ୍ତି । ସେ ମନକଥା ଫିଟାଇବେ କଅଣ ?”

ରଜା—ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଆମ୍ଭେ ବାପ ଆଉ ମାଆ ଦୁଇ । ଆମ୍ଭକୁ ନ କହିଲେ ଚଳିବ କାହୁଁ ? ପୁଣି ଯାହା ଈଶ୍ଵରଙ୍କଠାରେ ଲୁଚୁଛି ନ ପାରିଲ, ତାହା ବାପ ମାଙ୍କଠାରେ ଲୁଚୁଛିବ ତ ଆଉ କାହାକୁ କହିବ ?

ସି—ଆଜ୍ଞା ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଉ । ଈଶ୍ଵର ତ ସବୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ତେବେ ଯେତେ ଭଲ କଥା ହେଲେ ବି ଗୁମୁ ନିଜ ମନକଥା ନିଜ ବାପ ମାଙ୍କୁ କହି ପାରୁଥିଲେ ନା ଏବେ ବି ପାରିବେ ?

ର—ତେବେ କଅଣ କିପରି କରାହେବ ? ରୋଗ ନ ଜାଣିଲେ ଧନ୍ୟବାଦ ବି କଅଣ କରିପାରିବ ?

ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନରେ ସମସ୍ତେ କିଛିକ୍ଷଣ ମାରବ ରହିଲେ
 ଜେମାଙ୍କ ଇଚ୍ଛିତ ଅନୁସାରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ସଖୀ ଇନ୍ଦୁମତୀ କହିଲେ,
 “ଅପରାଧ କ୍ଷମା ହେଲେ କିଛି କହିବି ।”

ରା—ଏଥିରେ ଆଉ ଅପରାଧ କ’ଣ ? ନିର୍ଭୟରେ ତୁମେ ସ୍ପଷ୍ଟ କଥା
 ଶୀଘ୍ର ପ୍ରକାଶ କର ।

ଇନ୍ଦୁମତୀ—ଶୁଣୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଝାମାଠାରେ କିଛି କଥା ଅଛି ।
 ତାହାର ରଣକିତ୍ ଶାଢ଼ୀ ଘେନି ଏଠାକୁ ତାକୁ ଅଣାଇ ଆଜ୍ଞା
 ହେବାକୁ ଜେମାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ରା—ତୁଇଁ ଆମାନେ ତ ମହଲ ଭିତରକୁ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି ।
 ଏ ଆଉ ବଡ଼ କଥାଟାଏ କଅଣ ?

ଏତେ କହି ଝାମାକୁ ଶୀଘ୍ର ଡକାଇ ଆଣିବାକୁ ରାଜା ଆଜ୍ଞା
 ଦେଲେ ଏବଂ ଇନ୍ଦୁମତୀଙ୍କି ପଚାରିଲେ, ଏଇନା ଆଉ କିଛି ଅଛି ?

ରା—ଆଜ୍ଞା ! ଯଦି ଝାମାର ଆପତ୍ତି ନ ଥାଏ, ତେବେ ତାକୁ
 ଏଠାରୁ ଅନ୍ତର ହେବାକୁ ଆଜ୍ଞା ଦେବାପାଇଁ ଜେମା
 ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ।

ରା—ଏଥିରେ ବା କଅଣ ଅଛି ? ଜେମାର ଯଦି ତାହା ଇଚ୍ଛା, ତେବେ
 ଝାମା ଓ ତାହାର ସବୁକ୍ଷୁ ଏହିକ୍ଷଣି ଘାଟି ପାର କଲେ
 ମଣୋହିକ ଯିବି । ଜେମା କହିବ ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଧନ
 ଦୌଳତ ହାଣ୍ଡା ଘୋଡ଼ା ଦେଇ ବିଦା କରବି । ଜେମା
 କହିଲେ ପିନ୍ଧିଲ କନା କାଡ଼ିନେଇ ଉଡ଼ିଦେବି । କି ମା !
 ତମେ ବାଇଆଣୀ ହେଲଣି ? ଏହି କିବା କଥାପାଇଁ ସୁନା
 ପତ୍ର ଦେହ ରୁନା କରୁଛ ? ଏହା ଆଗରୁ କହିଥିଲେ
 ଏତେସରି ଯାଏ କାହିଁକି ଯାଇଥାନ୍ତା ? ଏ କଥାକୁ ମନରେ
 ପୂରେଇ ଏତେ ସରି କାହିଁକି ହେଉଛି ?

ଇ—ଆଜ୍ଞା, ଆହୁରି କଥା ଅଛି ।

ରା—କଅଣ କୁହ କୁହ, କିଛି ଡରନା ।

ଇ—ବୃନ୍ଦାବନରେ ବାସ କରିବାକୁ ଜେମା ଗୁମୁରୁ ମେଲଣି ମାଗୁଛନ୍ତି ।

ରା—ହୋଇ ହେ ! ସିଂଗାରୀ ! ଏ ସବୁ ପାଗଲ ହେଲଣି କି ?

ସିଂ—ଗୁମୁ, ଏ ଅକାଳକଥା ତ ମୁଁ ଆଜି ନୂଆ ଶୁଣୁଛି । ଆମେ ତ ସବୁ ବୁଢ଼ୀ ହାଉଡ଼ୀ ହେଲୁଣି । ଆମକୁ ପରୁରେ କିଏ ? ଏଇ ବଅସରେ କେତେ ଜେମା ମଣିଷ କଲି । କିନ୍ତୁ ଏପରି ଅପଣ୍ଡାନ୍ତର କଥା ଦିନେ ଶୁଣି ନ ଥିଲି । ଏଥିରେ ଗୁମୁ ମୋତେ କଅଣ ପରୁରୁଛନ୍ତି ?

ରା—ହଇବେଇ ଇନ୍ଦୁ ! ତମର ସବୁ ଏ କି କଥା ? ତମେ ସବୁ ପିଲଗୁରାଏ । ଖାଅ, ପିଅ, ହସ, ଖେଳ । ତୁମର ସବୁ ଏ କି କଥା ? ତୁମ୍ଭେ ପିଲଏ ସବୁ ବୃନ୍ଦାବନ କଥା କଣ ଜାଣିଛ ?

ଇ—ଆଜ୍ଞା, ଜେମାଙ୍କ ପେଟ ଉତର କଥା କହୁଛି ଯେ, ବୃନ୍ଦାବନ ନ ପଠାଇଲେ ଜେମାଙ୍କୁ ଆଉ ଅଧିକ ଦିନ ଦେଖିବେ ନାହିଁ ।

ଏହା ଶୁଣି ରାଜା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ମାରବ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଜେମା ପ୍ରଭୃତିଙ୍କର ଅବଗୁଣ୍ଡନ ନ ଥିଲେହେଁ ମନୋଭାବ ଜାଣିବାକୁ କେହି କାହାର ମୁହଁ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କରୁ ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଅଧୋବଦନ, ଯେହ୍ନା ମନକଥା ଯେହ୍ନା ଜାଣନ୍ତି । ଏହି ଏଅସ୍ଥାରେ ଜଣେ ପ୍ରୌଢ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ସମାକୁ ଗୁମୁରେ ଉପସ୍ଥିତ କଲି ।

ସେ ଦୁହେଁ ଜୁହାର କରିବାରୁ ପ୍ରୋଡ଼ା ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେଲା । ଭୀମା ଠିଆ ହେଲେ ରଜା ଦେଖିଲେ ଯେ, ମୁଣ୍ଡରେ ରଣଜିତ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧି ରାବଣ ସମ୍ମୁଖରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିତ ବା ବାଳି ନିକଟରେ ଅଙ୍ଗଦ ପରି ଭୀମା ଭୀମ ପରି ଠିଆହୋଇଛି । ଏଥିପ୍ରତି ଭ୍ରୁକ୍ଷେପ ନ କଲ ପରି ହୋଇ ରଜା ପଚାରିଲେ “କି ଭୀମ; ଲଢ଼େଇ ନ ହେଲେ ତୁମ୍ଭେ କ'ଣ କରିବ ?”

ଭୀ—ମଣିମା, ଆଉ କଣ ଲଢ଼େଇ ହେବ ନାହିଁ କି ?

ରା—ତୁମ୍ଭେ ଲଢ଼େଇ ଚାହୁଁ, ନାଁ ଗଢ଼କୁ ଯିବାକୁ ଚାହୁଁ ?

ଭୀ—ମଣିମା, ଲଢ଼େଇ ହେଲେ ଭଲ ।

ରା—ତୁମ୍ଭକୁ ଆଉ ଶାଢ଼ୀ ମିଳିବ, ନାଁ ଆଉ କିଛି ଭଲ ଅଛି ?

ଭୀ—ଲଢ଼େଇ ହେଲେ ମୁଁ ମରିଯାଆନ୍ତି ।

ରା—ଏପରି କଥା କାହିଁକି ?

ଭୀ—ମଣିମା, ସେଦିନ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ଯାଇଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାଆନ୍ତା ।

ରା—ଲଢ଼େଇ ନ ହେଲେ ?

ଭୀ—ମଣିମା ସେ ବଡ଼ ନଟଖଟିଆ କଥା ।

ରା—କାହିଁକି ?

ଭୀ—ମଣିମା, ଗୁମ୍ଫା ଗହଣ ଗୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ମନ ହେଉନାହିଁ କି ଗୁମ୍ଫା ଗହଣରେ ରହିବାକୁ ମନ ହେଉନାହିଁ । ତେବେ ମୁଁ ଗୁଣ୍ଡାଳ ସେଥିକି ଭୀର୍ଜନ ନୁହେଁ ।

ରା—ତାର କଥା କଣ ?

ଭୀ—ମଣିମା ବଗ ହୋଇ ହଂସ ସଙ୍ଗେ ରହିବାକୁ, ଭେଳା ହୋଇ ସମୁଦ୍ରରେ ଭସିବାକୁ, ବାମନ ହୋଇ ଚାନ୍ଦ ଧରିବାକୁ

ଇଚ୍ଛା ହେଉଛି । ଛୁମ୍ମ ଆଉ କିଛି ପଚାରିଲୁ ନା, ମତେ ମାରିଦେଇ ବା ତଡ଼ିଦେଇ ତାରି ଦିଅନ୍ତୁ । ଏତେ କହି ଝମା ମାରବ ହୋଇ ଅଧୋବଦନ ହେଲା ।

କିଛିକ୍ଷଣ ମାରବ ରହି ରଜା କହିଲେ, “ଇନ୍ଦୁ ! ଝମା କଥା ତ ଶୁଣାଗଲା, ଏଥିକ ଜେମା କଣ କହନ୍ତୁ ?”

ଇ— ଆଜ୍ଞା, ସେ ରଣଜିତ ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ି ଦେବ ।

ଏହା ଶୁଣି ରଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ମତେ ଝମା ଶାଢ଼ୀ କାଢ଼ି ଛୁମ୍ମରେ ରଖିଦେଲା । ଏହି ସମୟରେ ଜେମା ନିଜ ମଥାମଣି ମୁଣ୍ଡରୁ କାଢ଼ି ସଖୀ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳି ଦେଲେ । ରଜା ଓ ଆଉମାନେ ଚିତ୍କାରିତ ପରି ଚକିତ ସ୍ଥିତି ନେତ୍ରେ କେବଳ ଅନାଇ ଅଛନ୍ତି । କାହାର ଆଖି ପିଞ୍ଜିତା ପଡ଼ିବାକୁ ନାହିଁ । ଭୁଣ୍ଡ ହଲିବାକୁ ନାହିଁ । କି ହଲ-ଚଲ ନାହିଁ । ମଥାମଣି ନେଲା ଉତ୍ତରୁ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳ ଶାଢ଼ୀ ଉଠାଇ ନେଇ ଧୀର ଗମ୍ଭୀର ଭାବରେ କହିଲେ—

“ରଣଜିତ୍ ସିଂହେ ! ଜେମାଙ୍କର ଏହି ମଥାମଣି ଧର ।”

ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ରଜା ପ୍ରଭୃତି ପୂର୍ବ ପରି ରହିଲେ । କେବଳ ଝମା ମଥାମଣି ନେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଛୁଆଁଇଲା କିନ୍ତୁ କାଷ୍ଠପିତୁଳୀ ପରି ଏକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଜେମାଙ୍କୁ ଚାହିଁ ଠିଆ ହୋଇରହିଲା ।

ତହିଁ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳ ପୂର୍ବପରି କହିଲେ, “ରଣଜିତ୍ ସିଂହେ ! ଜେମା ଲୁକ୍କାୟିତ ଭାବରେ ରହିବେ । ତୁମ୍ଭେ ଯେବେ ଇନ୍ଦୁମଣ୍ଡଳ-ମାନ ଦମନ କରି ନିର୍ଦ୍ଦିକାର ନିର୍ମଳ ପ୍ରେମମୟ ପୁରୁଷ ହୋଇ ଏହି ମଥାମଣି ଘେନି ଜେମାଙ୍କଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେବ, ତେବେ ଏହି ରଣଜିତ୍ ସିଂହ ଶାଢ଼ୀ ଜିତେନ୍ଦ୍ରପୁ ପଦର ଶାଢ଼ୀ କରି ଜେମାଙ୍କଠାରୁ ପୁନର୍ବୟ ପାଇବ । ଆମ୍ଭ ଜେମାଙ୍କର ଏହି କଥା । ଏଣିକି ତୁମର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା କର ।

ଏହା ଦେଖି ଶୁଣି ବି ସମସ୍ତେ ପୂର୍ବପରି ମାରବ, ନିସ୍ତବ୍ୟ । ଏହିପରି କିଛିକ୍ଷଣ ଗଲରୁ ଗୁମ୍ଫାରେ ଜୁହାର କରି ଭୀମା ପ୍ରସ୍ଥାନ କଲେ । ତଦୁତ୍ତରେ ସଖୀମାନଙ୍କ ସହ ଜେମା ନିଜ ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ବିଜେ କଲେ ଏବଂ ଆଉମାନେ କ୍ରମେ ୨ ଯେ ଯାହାର ପଥ ଅନୁସରଣ କଲେ । ଏଥି ଉତ୍ତରୁ ଦେଖିବା ଶୁଣିବା ବା ଲେଖିବା ଭଳି କିଛି ଘଟିଲ ନାହିଁ । ଶୁଣାଯାଏ ଯେ, ବହୁଦିନ ଉତ୍ତରୁ ଅନୁମ କାଳରେ ପୂର୍ବୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଜେମା ଓ ଭୀମାଙ୍କର ଭେଟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେତେବେଳକୁ ଉଭୟେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମମୟ ।

ଜେମାଙ୍କର ଏପରି ବ୍ରତ ଅବଲମ୍ବନ ସମ୍ଭବେ ଏହି ବକ୍ରବ୍ୟ ଯେ ପାଞ୍ଚପୁଅ, ଗୁରବୋହୁ, ଦୁଇ ନାତି, ଏକ ଝିଅ ଓ ଜୁଆଇଁ, ଜମିଦାରୀ, ସୁନାରୁପା ଛୁଡ଼ି ଆମ୍ଭର ପଣଆଜା କୃଷ୍ଣା ଦେଇ ଗୀତ-ଗୋବିନ୍ଦ ଗାଉ ଗାଉ ଯେପରି ଚଉଧୁରୀ ସୁଦର୍ଶନ ଦାସଙ୍କ ଚିତା ଆରେହଣ କରି ସଖା ହୋଇଥିବାର ଆମ୍ଭ ଆଜକାଠାରୁ ଶୁଣି ଅଛି, ତାହା ଭୁଲନାରେ ଜେମାଙ୍କ କଥା ଉଣା କି ଅଧିକ ତାହା କହି ନ ପାରୁ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଦୃଢ଼ ରୂପେ କହିପାରୁ ନାହିଁ, ଯେଉଁ ଦେଶ କାଳରେ ସେହିପରି ରମଣୀ ସମ୍ପଦଭୂତା, ସେ ଦେଶ କାଳରେ ଜେମାଙ୍କ ପରି ହେବା ତେତେବେଳେ ବିଚିତ୍ର ବା ଅସମ୍ଭବ ନୁହେଁ ।